

Αρχαία Ελληνική Γλώσσα

Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ	Νικόλαος Μπεζαντάκος , Καθηγητής του Παν/μίου Αθηνών Ευαγγελία Αστυρακάκη , Φιλολόγος, Εκπαιδευτικός Β'θμιας Εκπαίδευσης Μαρία Γαλάνη-Δράκου , Φιλολόγος Βασίλειος Χαραλαμπάκος , Φιλολόγος
ΚΡΙΤΕΣ - ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ	Σταύρος Τσιτσιρίδης , Αναπληρωτής Καθηγητής του Παν/μίου Πατρών Λοΐζος Λοΐζου , Σχολικός Σύμβουλος Αναστασία Παπάζογλου , Φιλολόγος, Εκπαιδευτικός Β'θμιας Εκπαίδευσης
ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ	Δημήτριος Καλανδράνης , Σκιτσογράφος
ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ	Σπυρίδων Καράμπαλης , Φιλολόγος
ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ	Σωτήριος Γκλαβάς , Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου
ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ	Κωνσταντίνος Ναστούλης , Φιλολόγος, Εκπαιδευτικός Β'θμιας Εκπαίδευσης
ΕΞΩΦΥΛΛΟ	Η σκεπτόμενη Αθηνά (ανάγλυφο του 470-450 π.Χ., Μουσείο Ακροπόλεως)
ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ	ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΛΙΒΑΝΗ

Γ' Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ II / Ενέργεια 2.2.1 / Κατηγορία Πράξεων 2.2.1.α:
«Αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών και συγγραφή νέων εκπαιδευτικών πακέτων»

Πράξη με τίτλο:

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
Δημήτριος Γ. Βλάχος
Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ
Πρόεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

«Συγγραφή νέων βιβλίων και παραγωγή υποστηρικτικού εκπαιδευτικού υλικού με βάση το ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το Γυμνάσιο»

Επιστημονικοί Υπεύθυνοι Έργου
Αντώνιος Σ. Μπομπέτσης
Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου
Γεώργιος Κ. Παληός
Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Αναπληρωτές Επιστημονικοί Υπεύθυνοι Έργου
Ιγνάτιος Ε. Χατζηευστρατίου
Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου
Γεώργιος Χ. Πολύζος
Πάρεδρος ε.θ. του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και 25% από εθνικούς πόρους.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Νικόλαος Μπεζαντάκος – Ευαγγελία Αστουρακάκη
Μαρία Γαλάνη-Δράκου – Βασίλειος Χαραλαμπάκος

ΑΝΑΔΟΧΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ

Αρχαία Ελληνική Γλώσσα

Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	7
ΕΝΟΤΗΤΑ 1	8
Η Ελένη και η καταστροφή της Τροίας (Ἡρόδοτος, <i>Ἱστορίη</i> 2.120 [διασκευή])	
Α. Κείμενο	
Β. Επανάληψη ύλης Ετυμολογίας Β' Γυμνασίου	
Γ. Επανάληψη ύλης Γραμματικής – Σύνταξης Β' Γυμνασίου	
ΕΝΟΤΗΤΑ 2	14
Θυσία για την πατρίδα (Λυσίας, <i>Ἐπιτάφιος τοῖς Κορινθίων βοηθοῖς</i> 79-81)	
Α. Κείμενο	
Β. Λεξιλογικά – Ετυμολογικά: Ουσιαστικά παράγωγα από ρήματα	
Γ1. Γραμματική: Παραθετικά επιθέτων και επιρρημάτων	
Γ2. Σύνταξη: Οι επιρρηματικοί προσδιορισμοί – Χρήσεις των πλάγιων πτώσεων	
ΕΝΟΤΗΤΑ 3	22
Η κατοχή της εξουσίας δεν εγγυάται την ευτυχία (Ξενοφῶν, <i>Ἰέρων</i> 4.6-9)	
Α. Κείμενο	
Β. Λεξιλογικά – Ετυμολογικά: Ουσιαστικά παράγωγα από επίθετα και από άλλα ουσιαστικά	
Γ. Γραμματική: Τα συνηρημένα ρήματα – Η πρώτη τάξη συνηρημένων (-άω, -ᾶ)	
ΕΝΟΤΗΤΑ 4	30
Τα πλεονεκτήματα της ειρήνης (Ἰσοκράτης, <i>Περὶ εἰρήνης</i> 19-21)	
Α. Κείμενο	
Β. Λεξιλογικά – Ετυμολογικά: Επίθετα παράγωγα από ρήματα	
Γ. Γραμματική: Η δεύτερη τάξη συνηρημένων (-έω, -ῶ)	
ΕΝΟΤΗΤΑ 5	38
Η ισονομία των πολιτῶν εγγύηση της δημοκρατίας (Ἰσοκράτης, <i>Κατὰ Λοχίτου</i> 18-21)	
Α. Κείμενο	
Β. Λεξιλογικά – Ετυμολογικά: Επίθετα παράγωγα από ονόματα	
Γ. Γραμματική: Η τρίτη τάξη συνηρημένων (-όω, -ῶ)	
ΕΝΟΤΗΤΑ 6	44
Η μουσική εξημερώνει (Πολύβιος, <i>Ἱστορίαι</i> 4.20.4-21.1)	
Α. Κείμενο	
Β. Λεξιλογικά – Ετυμολογικά: Παραγωγή ρημάτων	
Γ. Γραμματική: Ο αόριστος β' – Κλίση ουσιαστικῶν γυνή και παῖς – Οριστική ή επαναληπτική αντωνυμία	
ΕΝΟΤΗΤΑ 7	54
Η επιστήμη στην υπηρεσία της άμυνας του κράτους (Πλούταρχος, <i>Μάρκελλος</i> 14.12-15)	
Α. Κείμενο	
Β. Λεξιλογικά – Ετυμολογικά: Λέξη κλιτή ως α' συνθετικό	
Γ. Γραμματική: Μέλλοντας και αόριστος ενρυνόληκτων και υγρόληκτων ρημάτων – Κλίση ουσιαστικῶν ναῦς και χεῖρ	
ΕΝΟΤΗΤΑ 8	62
Ἕνα παράδειγμα σεβασμοῦ προς τους γονεῖς (Λυκοῦργος, <i>Κατὰ Λεωκράτους</i> 95-96)	
Α. Κείμενο	
Β. Λεξιλογικά – Ετυμολογικά: Λέξη άκλιτη ως α' συνθετικό	
Γ1. Γραμματική: Παθητικοί χρόνοι – αυτοπαθητικές αντωνυμίες	
Γ2. Σύνταξη: Το ποιητικό αίτιο και η παθητική σύνταξη	

ΕΝΟΤΗΤΑ 9	72
Οι νόμοι επισκέπτονται τον Σωκράτη στη φυλακή (Πλάτων, <i>Κρίτων</i> 50a-c)	
Α. Κείμενο	
Β. Λεξιλογικά – Ετυμολογικά	
Γ. Σύνταξη: Τα είδη του μορίου ἄν – Οι δευτερεύουσες προτάσεις της α.ε. – Είδη ονοματικών δευτερευουσών προτάσεων της α.ε.	
ΕΝΟΤΗΤΑ 10	82
Μια τιμητική εξορία ([Αίσχίνης], <i>Ἐπιστολαί</i> 3.1-3)	
Α. Κείμενο	
Β. Λεξιλογικά – Ετυμολογικά	
Γ. Σύνταξη: Οι επιρρηματικές δευτερεύουσες προτάσεις (μέρος α')	
ΕΝΟΤΗΤΑ 11	88
Επικίνδυνες συμμαχίες (Ξενοφῶν, <i>Ἑλληνικά</i> 4.1.32-33)	
Α. Κείμενο	
Β. Λεξιλογικά – Ετυμολογικά	
Γ. Σύνταξη: Οι επιρρηματικές δευτερεύουσες προτάσεις (μέρος β')	
ΕΝΟΤΗΤΑ 12	94
Θεϊκές αδυναμίες (Λουκιανός, <i>Θεῶν διάλογοι</i> 1.1-2)	
Α. Κείμενο	
Β. Λεξιλογικά – Ετυμολογικά: Επαναληπτικές ασκήσεις	
Γ. Γραμματική – Σύνταξη: Επαναληπτικές ασκήσεις	
ΕΠΙΜΕΤΡΟ	101
I. Παράλληλα κείμενα	102
II. Το λεξιλόγιο των κειμένων	115
III. Τα ανώμαλα ρήματα των κειμένων	121
IV. Συγκεντρωτικοί πίνακες φαινομένων	124

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Με το βιβλίο της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας της Γ' Τάξης ολοκληρώνεται μια προσπάθεια ανανέωσης της ύλης και του τρόπου διδασκαλίας του μαθήματος που ξεκίνησε από την Α' τάξη του Γυμνασίου. Η συγγραφική ομάδα που ανέλαβε να υλοποιήσει αυτήν την προσπάθεια αισθάνεται την ικανοποίηση ότι ύστερα από επίπονες και γόνιμες αναζητήσεις, ακολουθώντας το Πρόγραμμα Σπουδών, κατέληξε σε μια πρόταση που θα κριθεί κατά τη διδακτική πράξη.

Και το βιβλίο αυτό, όπως και των προηγούμενων τάξεων, περιλαμβάνει κείμενα της αττικής διαλέκτου, κυρίως της κλασικής εποχής αλλά και μεταγενέστερα. Η θεματολογία των κειμένων, κατά κανόνα αυτούσιων, η παρουσίαση των γλωσσικών και μορφολογικών στοιχείων, και, τέλος, η ποικιλία και η διαβάθμιση των ερωτήσεων και ασκήσεων, διευκολύνει, πιστεύουμε, τους μαθητές να αντιληφθούν τη διαχρονική εξέλιξη της ελληνικής γλώσσας, να κατανοήσουν τις ρίζες της γλώσσας που μιλούν και να ολοκληρώσουν την πρώτη βασική επαφή με την αρχαία ελληνική γλώσσα.

Ο σκοπός συγγραφής των βιβλίων και των τριών Τάξεων του Γυμνασίου ελπίζουμε ότι θα έχει επιτευχθεί, αν οι διδάσκοντες αφενός μεταδώσουν στους μαθητές τις βασικές αρχές της γλώσσας και αφετέρου κινήσουν το ενδιαφέρον τους να μάθουν περισσότερο για την αρχαία ελληνική γλώσσα και για τα κείμενα που έχουν γραφεί σε αυτήν.

Η συγγραφική ομάδα

Η απαγωγή της Ελένης. Ο Πάρις κρατά από το χέρι την Ελένη, ενώ ο Έρωτας και η Πειθώ τη στεφανώνουν και η Αφροδίτη τούς ενθαρρύνει (αττικός ερυθρόμορφος σκύφος από τη Σουέσσοιλα, πόλη της Ιταλίας, 480 π.Χ., Μουσείο Καλών Τεχνών, Βοστώνη).

Η Ελένη και η καταστροφή της Τροίας

Α. Κείμενο

Ο Ηρόδοτος, προσπαθώντας να ερμηνεύσει την αντιπαλότητα Ασίας και Ευρώπης που οδήγησε στους Περσικούς πολέμους, αναφέρει την εκδοχή ότι αυτή ξεκίνησε από αρπαγές γυναικών. Ο Πάρις οδήγησε την Ελένη στην Τροία βέβαιος πως δεν επρόκειτο να τιμωρηθεί εξαιτίας της παλαιότερης αρπαγής της Μήδειας από τους Έλληνες. Όταν αυτοί απαίτησαν την επιστροφή της, σύμφωνα με την εκδοχή Αιγύπτιων ιερέων που παρατίθεται στο δεύτερο βιβλίο της *Ιστορίας*, οι Τρώες ισχυρίστηκαν ότι δε βρισκόταν στα χέρια τους, και επακολούθησε ο Τρωικός πόλεμος. Η καταστροφή της Τροίας παρουσιάζεται από τον ιστορικό ως θεϊκή βούληση, καθώς το θεϊον θέλησε να καταστήσει φανερό ότι τα σοβαρά αμαρτήματα (όπως η αγνωμοσύνη του Πάρι προς τον Μενέλαο που τον φιλοξενούσε) επισύρουν ολέθριες συνέπειες για αυτούς που τα διαπράττουν.

Εἰ ἐν Ἰλίῳ Ἑλένη ἦν, ἀπέδοντο ἂν αὐτὴν τοῖς Ἑλλησιν οἱ Τρωῆς, ἐκόντος γε ἢ ἄκοντος Ἀλεξάνδρου. Οὐ γὰρ δὴ οὕτω γε φρενοβλαβῆς ἦν ὁ Πρίαμος οὐδὲ οἱ ἄλλοι Τρωῆς, ὥστε τοῖς σφετέροις σώμασι καὶ τοῖς τέκνοις καὶ τῇ πόλει κινδυνεύειν ἐβούλοντο, ὅπως Ἀλέξανδρος Ἑλένη συνοικῆ. Εἰ δέ τοι καὶ ἐν τοῖς πρώτοις χρόνοις ταῦτα ἐγίνωσκον, ἐπεὶ πολλοὶ μὲν τῶν ἄλλων Τρωῶν, μάλιστα δὲ οἱ αὐτοῦ υἱεῖς, ὁπότε συμμίσγοιεν τοῖς Ἑλλησιν, ἀπώλλυντο, Πρίαμος, εἰ καὶ αὐτὸς Ἑλένη συνώκει, ἀπέδωκεν ἂν αὐτὴν Μενελάῳ, ἵνα αὐτὸς καὶ οἱ ὑπήκοοι αὐτοῦ ἀπαλλαγείεν τῶν παρόντων κακῶν. Ἄλλ' οὐ γὰρ εἶχον Ἑλένην ἀποδοῦναι οὐδὲ λέγουσιν αὐτοῖς τὴν ἀλήθειαν ἐπίστευον οἱ Ἑλληνες, ὡς μὲν ἐγὼ γνώμην ἀποφαίνομαι, τοῦ δαιμονίου παρασκευάζοντος ὅπως πανωλεθρία ἀπολόμενοι καταφανῆς τοῦτο τοῖς ἀνθρώποις ποιήσωσι, ὡς τῶν μεγάλων ἀδικημάτων μεγάλαι εἰσὶ καὶ αἱ τιμωρίαι παρὰ τῶν θεῶν.

Ἡρόδοτος, *Ιστορίη* 2.120 (διασκευή)

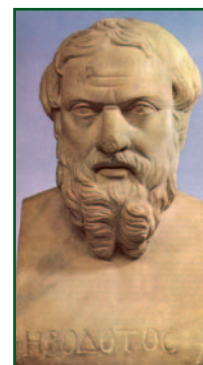

Γλωσσικά σχόλια

τὸ Ἴλιον (και θηλ. ἢ ἴλιος) ἀπέδοντο ἄν (δυν. οριστ. αορ. ρ. ἀποδίδωμι)	η Τροία θα επέστρεφαν, θα έδιναν πίσω (πβ. ν.ε.: απόδοση, αποδοτικός)
έκων, έκοῦσα, έκόν ἄκων, ἄκουσα, ἄκων ὁ Ἀλέξανδρος	με τη θέληση (κάποιου) χωρίς τη θέληση κάποιου (πβ. ν.ε.: ακούσιος) ο Πάρης
έκόντος γε ἢ ἄκοντος Ἀλεξάνδρου οὐ γάρ δὴ οὕτω γε φρενοβλαβῆς ἦν ὁ Πρίαμος σφέτερος, σφετέρα, σφέτερον (γ' πρόσ. κτητ. αντων.) τοῖς ... σώμασιν καὶ τοῖς τέχνουσ καὶ τῇ πόλει κινδυνεύειν	με ἢ χωρίς τη θέληση βέβαια του Αλεξάνδρου γιατί βέβαια δεν ήταν τόσο παράφρων ο Πρίαμος δικός, -ή, -ό τους (πβ. ν.ε.: σφετεριστής, σφετερίζομαι) να θέτουν σε κίνδυνο τη ζωή τη δική τους και των παιδιών τους και την πόλη τους
ὅπως συνοικῆ (υποτ. ενεστ. ρ. συνοικέω, συνοικῶ)	για να κατοικεί / ζει μαζί (πβ. ν.ε.: συνοικία, συνοικισμός)
τοι	βέβαια
εἰ ταῦτα ἐγίγνωσκον ὁ υἱός, τοῦ υἱέος (κατά τη γ' κλίση) συμμίσγω	αν είχαν αυτή τη γνώμη ο γιος (εδώ) συγκρούομαι
ἀπώλλυντο (οριστ. παρατ. ρ. ἀπόλλυμαι) συνώκει (γ' εν. οριστ. παρατ. ρ. συνοικῶ) ἴνα... ἀπαλλαγεῖεν (ρ. ἀπαλλάττομαι)	χάνονταν, σκοτώνονταν (πβ. ν.ε.: όλεθρος, απώλεια) συγκατοικούσε για να απαλλαγούν
οὐ γάρ εἶχον Ἑλένην ἀποδοῦναι οὐδὲ λέγουσιν αὐτοῖς τὴν ἀλήθειαν ἐπίστευον οἱ Ἕλληνες	διότι δεν είχαν την Ελένη, ώστε να την επιστρέψουν οὔτε τους πίστευαν οἱ Ἕλληνες, παρόλο που αυτοί έλεγαν την αλήθεια
ὥς μὲν ἐγὼ γνώμην ἀποφαίνομαι τοῦ δαιμονίου παρασκευάζοντος (γεν. ἀπόλ. αιτιολ. μτχ.) ὅπως πανωλεθρία ἀπολόμενοι (μτχ. αορ. β' ρ. ἀπόλλυμαι) καταφανές τοῦτο τοῖς ἀνθρώποις ποιήσῃσι	ὅπως εγώ πιστεύω, κατά τη γνώμη μου επειδή ο θεός μηχανευόταν για να κάνουν με την ολοκληρωτική τους καταστροφή ολοφάνερο στους ανθρώπους αυτό

Ερμηνευτικά σχόλια

Εἰ ἐν Ἰλίῳ Ἑλένη ἦν, ἀπέδοντο ἄν αὐτὴν τοῖς Ἕλλησιν οἱ Τρῶες, ἐκόντος γε ἢ ἄκοντος Ἀλεξάνδρου: Ο Ηρόδοτος συνηθίζει να εκθέτει και τη δική του κρίση για την αλήθεια ή όχι των διηγήσεων που παραθέτει. Στην προκειμένη περίπτωση δηλώνει ότι πείστηκε από τους Αιγύπτιους ιερείς για την παρουσία της Ελένης στην Αίγυπτο και όχι στην Τροία και δικαιολογεί αυτή την εκτίμησή του. Η εκδοχή αυτή απαντά και σε άλλα έργα της αρχαίας ελληνικής γραμματείας, όπως στην *Ἑλένη* του Ευριπίδη και στην *Παλινοψία* του Σησιχόρου, ενώ ενέπνευσε και νεοέλληνες ποιητές, όπως τον Γ. Σεφέρη στο ποίημά του *Ἑλένη* (βλ. Επίμετρο). Σύμφωνα με μια άλλη εκδοχή, αυτή των Περσών, οι Τρῶες δεν αρνήθηκαν ότι είχαν στα χέρια τους την Ελένη, υποστήριξαν όμως ότι δεν ήταν υποχρεωμένοι να την επιστρέψουν, αφού και οι Ἕλληνες δεν υπέστησαν καμία συνέπεια για την αρπαγή της Μήδειας.

Ρωμαϊκό αντίγραφο προτομής του Ηροδότου. Το πρωτότυπο τοποθετείται στο α' μισό του 4ου αι. π.Χ. (Μητροπολιτικό Μουσείο Νέας Υόρκης).

Οὐ γὰρ δὴ οὕτω γε φρενοβλαβῆς ἦν ὁ Πρίαμος οὐδὲ οἱ ἄλλοι Τρωῆς, ὥστε τοῖς σφετέρους σώμασι καὶ τοῖς τέκνοις καὶ τῇ πόλει κινδυνεύειν ἐβούλοντο, ὅπως Ἀλέξανδρος Ἑλένη συνοικῆι: Ο Πρίαμος, ο βασιλιάς της Τροίας, όπως και κάθε ηγέτης άξιός του τίτλου του, δε θα επέτρεπε να κινδυνεύσει ο λαός του μόνο και μόνο για να ικανοποιηθεί η επιθυμία του γιου του Αλεξάνδρου (Πάρι) να ζήσει με την Ελένη. Ο Ηρόδοτος εξηγεί με τη λογική τη μυθολογική-ποιητική παράδοση.

τοῦ δαιμονίου παρασκευάζοντος: Μια από τις βασικές ιδέες που διέπουν το ιστορικό έργο του Ηρόδοτου, με την οποία ερμηνεύει την εξέλιξη των γεγονότων στην ανθρώπινη ζωή και ιστορία, είναι η ενεργή παρέμβαση του θείου στα ανθρώπινα πράγματα, με σκοπό την αποκατάσταση της τάξης μεταξύ θεών και ανθρώπων. Έτσι, και το γεγονός της κατάληψης της Τροίας από τους Έλληνες παρουσιάζεται εδώ ως αποτέλεσμα της θείας βούλησης. Ο Ηρόδοτος κάνει λόγο για θεϊκό φθόνο που εκδηλώνεται, όταν ο άνθρωπος υπερβεί κάποια όρια. Το έγκλημα, κατά τον Ηρόδοτο, δε μένει ατιμώρητο.

Μενέλαος και Ελένη (περ. 600 π.Χ., Αρχαιολογικό Μουσείο Σπάρτης)

Χάλκινο αγαλματίδιο των αρχών του 7ου αι. π.Χ. που πιθανότατα αναπαριστά την Ελένη. Βρέθηκε στο Μενελάιο, το ιερό του Μενελάου στην αρχαία Θεράπνη της Λακωνίας, όπου ο Πανσανίας αναφέρει ότι βρισκόταν ο κοινός τάφος του Μενελάου και της Ελένης. Είναι ίσως το παλαιότερο γυναικείο αγαλματίδιο της ελληνικής τέχνης (Αρχαιολογικό Μουσείο Σπάρτης).

Ερωτήσεις

1. Πώς τεκμηριώνει ο Ηρόδοτος την άποψη ότι η Ελένη δε βρισκόταν στην Τροία;
2. Πού αποδίδει ο Ηρόδοτος την αδυναμία των Τρώων να πείσουν τους Έλληνες ότι η Ελένη δε βρισκόταν στα χέρια τους;
3. Με ποιο κίνητρο παρεμβαίνει το θεϊον στη διαμάχη Ελλήνων και Τρώων σύμφωνα με τον Ηρόδοτο;
4. Να αναζητήσετε στην Ὀδύσεια περιπτώσεις τιμωρίας θνητών από θεούς. Διακρίνετε διαφορές μεταξύ Ομήρου και Ηροδότου στον τρόπο παρέμβασης του θείου;
5. Πώς αντιμετωπίζονται τα ανθρώπινα σφάλματα από τον Θεό σύμφωνα με τη διδασκαλία του Χριστού;

Η Άννα Συνοδινού ως Ελένη με τον Χορό των γυναικών σε παράσταση της ομώνυμης τραγωδίας του Ευριπίδη από το Εθνικό Θέατρο (1962)

Β. Επανάληψη ύλης Ετυμολογίας Β' Γυμνασίου

1. Να σχηματίσετε ουσιαστικά ή επίθετα της α.ε. χρησιμοποιώντας τα παρακάτω συνθετικά μέρη:

σύν + ἔχω	→ (ουσ.)	_____
ὑπέρ + μέγεθος	→ (επίθ.)	_____
λόχος + ἄγω	→ (ουσ.)	_____
ναῦς + ἄρχω	→ (ουσ.)	_____
ἐπί + οὐρανός	→ (επίθ.)	_____
βαρῦς + θυμός	→ (επίθ.)	_____
ἴσος + βάρος	→ (επίθ.)	_____
ἄξιος + θαυμάζω	→ (επίθ.)	_____
διά + γράφω	→ (ουσ.)	_____

2. Να δοθούν παράγωγα της α.ε. από τις παρακάτω σύνθετες λέξεις. Να εξετάσετε επιπλέον ποια από αυτά χρησιμοποιούνται στη ν.ε. με την ίδια ή παρόμοια σημασία:

ρήματα	ουσιαστικά	ρηματικά επίθετα σε -τος ή -τέος
ἀτυχής →	εὐγενής →	διαβαίνω →
εὐεργέτης →	ἀμελής →	προτιμῶ →
οἰκοδόμος →	ἀντιγράφω →	ἀποδέχομαι →
ἀσθενής →	ἄτακτος →	ἐκλέγω →

3. Να χωρίσετε τις παρακάτω λέξεις σε κατηγορίες ανάλογα με το μέρος του λόγου στο οποίο ανήκει το α' συνθετικό τους (λέξη κλιτή: ουσιαστικό, επίθετο, ρήμα / λέξη ἀκλιτή: επίρρημα, πρόθεση, μόριο) και στη συνέχεια να γράψετε τα συνθετικά τους μέρη:

ἡ ἀποβολή, ἡ συγγραφή, ὁ συναγερμός, ὁ εὐγενής, ὁ ἐπιθετικός, ὁ φιλαλήθης, ὁ λιθοβόλος, ὁ δύσβατος, ἡ εὐπρεπής, ἡ διακοπή

4. Να αναλυθούν οι σύνθετες λέξεις στα συνθετικά μέρη τους:

χειροποίητος	→	_____	μισάνθρωπος	→	_____
λιθοτόμος	→	_____	κακοδαίμων	→	_____
πολύκαρπος	→	_____	δίδραχμον	→	_____
ἀκρόπολις	→	_____	δημοκρατία	→	_____

5. Ποια η μεταφορική σημασία των λέξεων *λιμνή*, *λάμπω*, *όδος*, *λευκός*, *ύφαινω*, *φάος-φῶς* στη ν.ε.;

Γ. Επανάληψη ύλης Γραμματικής – Σύνταξης Β' Γυμνασίου

1. Να κλίνετε τη φράση *τῶν παρόντων κακῶν* και στους δύο αριθμούς.
2. Να βρείτε τα τριτόκλιτα επίθετα του κειμένου και να γράψετε την ονομαστική ενικού των τριῶν γενῶν τους.
3. Να συμπληρώσετε τον πίνακα με τους τύπους των ρημάτων στα πρόσωπα της ευκτικής των χρόνων που ζητούνται:

ρήμα	πρόσωπο	ενεστώτας	αόριστος	παρακείμενος
<i>κινδυνεύω</i>	γ' εν.			
<i>λύω</i>	γ' πληθ.			
<i>γράφω</i>	β' εν.			
<i>νομίζω</i>	α' πληθ.			

4. Να γράψετε τη γενική και δοτική ενικού και πληθυντικού των παρακάτω ουσιαστικών:

	γεν. εν.	δοτ. εν.	γεν. πληθ.	δοτ. πληθ.
<i>ὁ γραφεύς</i>				
<i>ἡ δρᾶσις</i>				
<i>τὸ πρᾶγμα</i>				
<i>ὁ πατήρ</i>				
<i>ὁ ῥήτωρ</i>				
<i>ὁ σωτήρ</i>				
<i>ἡ χελιδών</i>				
<i>ὁ Ἕλλην</i>				
<i>οἱ Τρῶες</i>				

5. Να μεταφέρετε τα ρήματα στους τύπους που ζητούνται:

βλάπτω	α' πληθ. οριστ. αορ. ε.φ.	
παρέχω	γ' εν. υποτ. ενεστ. ε.φ.	
πράττω	β' εν. ευκτ. ενεστ. ε.φ.	
ἀκούω	β' πληθ. προστ. ενεστ. μ.φ.	
κομίζω	γ' πληθ. οριστ. παρακ. μ.φ.	

6. Να βρείτε τα απαρέμφατα των παρακάτω φράσεων και να τα αναγνωρίσετε συντακτικά:

- α. *Δοκεῖ μοι διαφέρειν ἀνήρ τῶν ἄλλων ζῶων.*
- β. *Ὅμοιογεῖται τὴν πόλιν ἡμῶν ἀρχαιοτάτην εἶναι.*
- γ. *Ὅμηρος ἔφη ποιμένα λαῶν εἶναι τὸν ἀγαθὸν στρατηγόν.*
- δ. *Συμβουλευέω ὑμῖν τὸν ἄνδρα τοῦτον ἐκποδὸν ποιεῖσθαι (= να απομακρύνετε).*

7. Να εντοπίσετε τις μετοχές των παρακάτω φράσεων και να τις αναγνωρίσετε συντακτικά:

- α. Σωκράτης φανερός ἦν θεραπεύων τοὺς θεοὺς μάλιστα τῶν ἄλλων ἀνθρώπων.
- β. Οὐδενὸς ἀντιπάλου παρόντος ἐνόμισε καταπραῖξι ἄν (= ὅτι θα μπορούσε να καταφέρει) τι τῆ πόλει ἀγαθόν.
- γ. Δίκαια λέγοντες πολλοὶ ἄδικα ποιοῦσιν.
- δ. Τῇ ἐπιούσῃ νυκτί (= την επόμενη νύχτα) ἔφθασαν παρελθόντες (= πρόλαβαν να ξεπεράσουν) τὴν τῶν Ἀθηναίων οἰκοδομίαν.
- ε. Ἀθηναῖοι ἀπέπλευσαν εἰς Νάξον καὶ Κατάνην διαχειμιάσοντες (= για να ξεχειμωνιάσουν).

8. Στις παρακάτω φράσεις να επισημάνετε και να χαρακτηρίσετε τους τρόπους σύνδεσης (παρατακτική, υποτακτική) ὀρων ἢ προτάσεων:

- α. Χρήμασιν οὐ μόνον δικαίως ἀλλὰ καὶ ἐλευθερίως ἐχρήτητο.
- β. Οἱ Ἀθηναῖοι ἐπυνθάνοντο ὅτι αἱ νῆες ἐν Κερκύρα ἤδη εἰσὶ τῶν Πελοποννησίων.
- γ. Φημί δεῖν ἐκείνους μὲν ἀπολέσθαι (= να θανατωθούν), ὅτι ἠσέβησαν, ἐμὲ δὲ σώξασθαι, ὅτι μηδὲν ἡμάρτηκα (= δεν ἔχω διαπράξει καμία αδικία).
- δ. Οὐδεὶς ἄν ὄνειδίσειε (= δε θα κοροΐδευε) τυφλῶ, ἀλλὰ μᾶλλον ἐλέησαι (= θα τον λυπόταν).

9. Στις παρακάτω φράσεις να επισημάνετε και να χαρακτηρίσετε τους ομοιόπτωτους και ετερόπτωτους ονοματικούς προσδιορισμούς:

- α. Τούτῳ πολλοὶ τῶν νεωτέρων προσέχουσι τὸν νοῦν (= στρέφουν την προσοχή τους).
- β. Πᾶσιν ἀνθρώποις ὁ πᾶς χρόνος οὐχ ἰκανός (= αρκετός) λόγον ἴσον παρασκευάσαι τοῖς τούτων ἔργοις.
- γ. Τύραννος ἐναντίος ἐλευθερία καὶ νόμῳ ἐστίν.
- δ. Οὗτος οὖν ὁ ταῦτα ποιήσας θανάτῳ τῷ ἀλγίστῳ (= με τον πιο επώδυνο) ἀπόλετο, λιμῶ.
- ε. Ἀρίστανδρος, ἀνὴρ Τελμισσεύς, μάντις, θαρρεῖν (= να ἔχει θάρρος) ἐκέλευσεν Ἀλέξανδρον.
- στ. Ἐξέτασιν καὶ δοκιμασίαν ποιεῖται τοῦ Φεραίων ἵππικου.
- ζ. Πολλῶν χρημάτων κρείττων (= ανώτερος) ὁ παρὰ τοῦ πλήθους ἔπαινος.
- η. Ἠδίστη τῇ γλώττῃ ἀπεκρίνατο (= απάντησε με πολύ γλυκά λόγια).

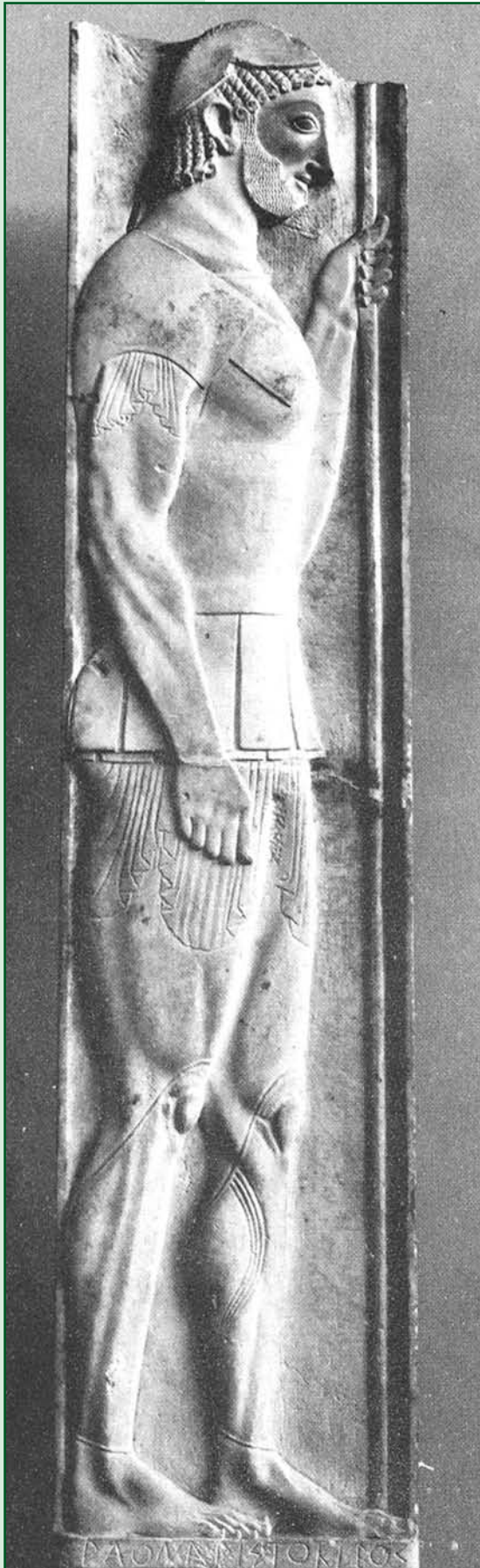
10. Στις παρακάτω φράσεις να επισημάνετε και να χαρακτηρίσετε τους επιρρηματικούς προσδιορισμούς:

- α. Ἐκείνοι διὰ τοὺς ἐν Πειραιεὶ κινδύνους ὑπὸ πάντων ἀνθρώπων ζηλοῦνται.
- β. Ἐχώρουν (= βιάδιζαν) ἐκ τῶν οἰκιῶν πρὸς αὐτοὺς.
- γ. Πολλοὶ Ἀθηναῖοι τῷ λιμῶ ἀπέθανον.
- δ. Ταχέως τὸν ποταμὸν διέβαινον.
- ε. Τοῦ αὐτοῦ θέρους οὐ πολλῶ ὕστερον ἀφίκοντο εἰς τὴν χώραν.
- στ. Μόνοι αἱ Ἀμαζόνες ὀπλισμένοι ἦσαν σιδήρῳ.
- ζ. Νομίζω πᾶσαν φύσιν μαθήσει καὶ μελέτη πρὸς ἀνδρείαν αὔξασθαι.

Ὁ γραμμάτων ἄπειρος οὐ βλέπει βλέπων.

Μένανδρος, Γνώμαι μονόστιχοι 438

Θυσία για την πατρίδα

Α. Κείμενο

Σε περιόδους πολέμου οι Αθηναίοι πραγματοποιούσαν με δημόσια δαπάνη μεγαλοπρεπή τελετή προς τιμήν των νεκρών πολεμιστών. Επιστέγασμα της τελετής αυτής αποτελούσε η εκφώνηση του Έπιτάφιου λόγου από επιφανή άνδρα της πόλης. Το απόσπασμα που θα μελετήσετε προέρχεται από τον Έπιτάφιο –που, πιθανόν, συντέθηκε από τον Λυσία– προς τιμήν των νεκρών του Κορινθιακού πολέμου.

Ὡστε προσήκει τούτους εὐδαιμονεστάτους ἠγεῖσθαι, οἵτινες ὑπὲρ μεγίστων καὶ καλλίστων κινδυνεύσαντες οὕτω τὸν βίον ἐτελεύτησαν, οὐκ ἐπιτρέψαντες περὶ αὐτῶν τῇ τύχῃ οὐδ' ἀναμείναντες τὸν αὐτόματον θάνατον, ἀλλ' ἐκλεξάμενοι τὸν κάλλιστον. Καὶ γὰρ τοὶ ἀγήρατοι μὲν αὐτῶν αἱ μνήμαι, ζηλωταὶ δὲ ὑπὸ πάντων ἀνθρώπων αἱ τιμαί· οἱ πενθοῦνται μὲν διὰ τὴν φύσιν ὡς θνητοί, ὑμνοῦνται δὲ ὡς ἀθάνατοι διὰ τὴν ἀρετὴν. Καὶ γὰρ τοὶ θάπτονται δημοσίᾳ, καὶ ἀγῶνες τίθενται ἐπ' αὐτοῖς ῥώμης καὶ σοφίας καὶ πλούτου, ὡς ἀξιόυς ὄντας τοὺς ἐν τῷ πολέμῳ τετελευτηκότας ταῖς αὐταῖς τιμαῖς καὶ τοὺς ἀθανάτους τιμᾶσθαι. Ἐγὼ μὲν οὖν αὐτοῖς καὶ μακαρίζω τοῦ θανάτου καὶ ζηλῶ, καὶ μόνοις τούτοις ἀνθρώπων οἶμαι κρεῖττον εἶναι γενέσθαι, οἵτινες, ἐπειδὴ θνητῶν σωμάτων ἔτυχον, ἀθάνατον μνήμην διὰ τὴν ἀρετὴν αὐτῶν κατέλιπον.

Λυσίας, Έπιτάφιος τοῖς Κορινθίων βοηθοῖς 79-81

**Η επιτύμβια στήλη του Αριστίωνος
(Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθήνας)**

Γλωσσικά σχόλια

ὥστε (μετά από ισχυρό σημείο στίξης)	επομένως
προσῆκει (απρόσ. ρ.)	ταιριάζει
ὁ/ἡ εὐδαίμων, τὸ εὐδαιμον	ευτυχισμένος, καλότυχος (πβ. ν.ε.: ευδαιμονία, ευδαιμονισμός)
ἡέομαι, ἡγοῦμαι	θεωρώ, ηγούμαι (πβ. ν.ε.: ηγέτης, ηγεσία, ηγετικός)
τελευτάω, τελευτῶ	τελειώνω, πεθαίνω (πβ. ν.ε.: τελειωτικός, εντελώς)
τελευτῶ τὸν βίον	πεθαίνω
οὐκ ἐπιτρέψαντες περὶ αὐτῶν τῆ τύχῃ οὐδ' ἀναμείναντες τὸν αὐτόματον θάνατον	χωρίς να εμπιστευτούν τους εαυτούς τους στην τύχη ούτε να περιμένουν τον φυσικό θάνατο
καὶ γὰρ τοι	και γι' αυτό βέβαια
ὁ/ἡ ἀγήρατος, τὸ ἀγήρατον	αγέραστος
ὁ ζηλωτός, ἡ ζηλωτή, τὸ ζηλωτόν	αξιοζήλευτος
οἱ (αναφ. αντων. ὅς, ἡ, ὅ) πενθοῦνται	αυτοί (μετά από ισχυρό σημείο στίξης) πενθούνται
διὰ τὴν φύσιν	λόγω της (θνητής) φύσης τους
διὰ τὴν ἀρετὴν	λόγω της γενναιότητάς τους
δημοσίᾳ (δοτικοφανές επίρρ.)	με δημόσια φροντίδα
ἀγῶνες τίθενται ἐπ' αὐτοῖς	καθιερώνονται αγώνες προς τιμήν τους
ἡ ῥώμη	η δύναμη (πβ. ν.ε.: ρωμαλέος)
ὡς ἀξιούς ὄντας τοὺς τετελευτηκότας (μτχ. παρακ. ρ. τελευτάω, τελευτῶ)	με την ιδέα ότι είναι άξιοι αυτοί που έχουν σκοτωθεί
ταῖς αὐταῖς τιμαῖς καὶ	με τις ίδιες τιμές με
μακαρίζω	καλοτυγχίζω (πβ. ν.ε.: αξιομακάριστος, μακάριος)
ζηλώω, ζηλῶ	ζηλεύω, καλοτυγχίζω
τούτοις κρείττον ἐστι (απρόσ. έκφρ.)	αυτοί άξίζαν περισσότερο να ζήσουν
γενέσθαι (απαρ. αορ. β' ρ. γίγνομαι)	
κατέλιπον (οριστ. αορ. β' ρ. καταλείπω)	κληροδότησαν, άφησαν πίσω (πβ. ν.ε.: κατάλοιπο, εγκαταλείπω)

Ερμηνευτικά σχόλια

Στον **Κορινθιακό πόλεμο** (395-387 π.Χ.) αναμετρήθηκαν οι Σπαρτιάτες, οι Φωκείς και οι Ορχομένιοι από τη μια πλευρά και ο συνασπισμός Αθηναίων, Θηβαίων, Κορινθίων, Αργείων από την άλλη. Ο πόλεμος ίσως να υποκινήθηκε από τον Πέρση βασιλιά Αρταξέρξη, γιατί ο βασιλιάς των Σπαρτιατών Αγησίλαος, που βρισκόταν με τον στρατό του στη Μ. Ασία, σημείωνε απανωτές νίκες εναντίον των Περσών. Η Σπάρτη αναγκάστηκε να ανακαλέσει τον Αγησίλαο στην Ελλάδα, γιατί δεν υπήρχε άλλος στρατηγός ικανός να αντιμετωπίσει τους εχθρούς της. Πράγματι, ο Αγησίλαος το 394 π.Χ. νίκησε στην Κορώνεια τον αντίπαλο συνασπισμό. Ο πόλεμος συνεχίστηκε με μειωμένη ένταση μέχρι το 387 π.Χ., και το 386 π.Χ. υπογράφηκε η Ανταλκίδειος ειρήνη.

ὑπὲρ μεγίστων καὶ καλλίστων: Τα μέγιστα και ευγενέστερα ιδανικά, για τα οποία έπεσαν οι ένδοξοι νεκροί της πόλης, είναι το μεγαλείο και η τιμή της πατρίδας, που εμπνέουν διαχρονικά τους πολεμιστές στα πεδία των μαχών.

ἀγῶνες τίθενται ἐπ' αὐτοῖς ῥώμης καὶ σοφίας καὶ πλοῦτον: Εκτός από τις επικήδειες τελετές και την εκφώνηση του *Ἐπιταφίου*, η πολιτεία διοργάνωνε προς τιμήν των νεκρών αγώνες αθλητικούς, μουσικούς (δηλ. μουσικής και ποίησης) και ιππικούς· οι τελευταίοι ιδιαίτερα έδιναν την ευκαιρία στους ευπορότερους να επιδείξουν τον πλούτο τους. Η συνήθεια να τελούνται αθλητικοί αγώνες προς τιμήν νεκρών επιφανών πολεμιστών είναι πολύ παλιά· τη συναντάμε ήδη στην *Ιλιάδα* κατά την ταφή του Πατρόκλου.

Η προετοιμασία του πολεμιστή (ερυθρόμορφο αγγείο του Ευθυμίδα, 510-500 π.Χ., Staatliche Antikensammlungen und Glyptothek, Μόναχο)

Ερωτήσεις

1. Ποιοι αξίζουν, σύμφωνα με το κείμενο, να θεωρούνται πραγματικά ευδαίμονες και γιατί;
2. Για ποιους λόγους οι νεκροί πολεμιστές της πόλης θεωρούνται άξιοι ιδιαίτερων τιμών;
3. οἱ πενθοῦνται μὲν διὰ τὴν φύσιν ὡς θνητοί, ἴμνοῦνται δὲ ὡς ἀθάνατοι διὰ τὴν ἀρετὴν: Να σχολιάσετε τη χρήση του σχήματος της αντίθεσης στο απόσπασμα.
4. Σε ποιες περιπτώσεις και με ποιες εκδηλώσεις τιμώνται στις μέρες μας όσοι θυσιάζονται για την πατρίδα; Ποιες ομοιότητες και διαφορές διακρίνετε σε σχέση με όσα αναφέρονται στο κείμενο;

Β. Λεξιλογικά – Ετυμολογικά

Στις Ενότητες 2-6, με αφορμή το λεξιλόγιο κάθε Ενότητας, θα επαναλάβετε τα κεφάλαια της παραγωγής στην α.ε. τα οποία διδαχθήκατε στην Α' Γυμνασίου.

- ▶ Να συμπληρώσετε την τρίτη στήλη με τις κατάλληλες λέξεις της α.ε. και να γράψετε στην τέταρτη στήλη, όπου χρειάζεται, τι δηλώνουν:

Ουσιαστικά παράγωγα από ρήματα

προτότυπη λέξη	παραγωγική κατάληξη	παράγωγη λέξη	δηλώνει:
γίγνομαι (θ. γεν-)	-εύς -σις	ὁ γον-εύς	ενέργεια
ἡγέομαι, ἡγοῦμαι	-της -μών		πρόσωπο που ενεργεί πρόσωπο που ενεργεί
θάπτω τίθημι (θ. θε-)	-ή -σις	ἡ ταφ-ή	
τιμάω, τιμῶ	-της -σις -μα	ὁ τιμη-τής	ενέργεια
τρέπω (θ. τροπ-)	-ή -ος		
τυγχάνω (θ. τυχ-)	-η -σις		κατάσταση

Ασκήσεις

1. Να γράψετε ουσιαστικά της α.ε. παράγωγα των ρ. μένω, ἐκλέγω και ποιῶ και να τα εντάξετε σε κατηγορίες ανάλογα με αυτό που δηλώνουν.

2. Να σχηματίσετε σύνθετα της α.ε. με τις λέξεις που δίνονται:

αὐτός + τέλος → ὁ _____
αὐτός + χεῖρ → ὁ _____
αὐτός + σχέδιος → ὁ _____
αὐτός + ὄραω, ὄρῶ (θ. μέλλ. ὀπ-) → ὁ _____ (πβ. ν.ε.: ο _____ μάρτυρας)

3. Για καθένα από τα παρακάτω ουσιαστικά της ν.ε. να βρείτε έναν ετυμολογικά συγγενή ρηματικό τύπο από το κείμενο της Ενότητας:

θήκη
κατάλοιπο
δυστυχία
επιτροπή
γενεά
ουσία
κατάλογος
ενταφιασμός

_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____

4. Να γράψετε ουσιαστικά και επίθετα της ν.ε. ομόριζα των ρημάτων που δίνονται:

ρήμα	ουσιαστικό	επίθετο
προστίθημι (= προσθέτω)		
παρατίθημι (= παραθέτω)		
ἀνατρέπω		
ὑποτιμάω, -ῶ		
ἐκλέγω		
πάρειμι		

Γ1. Γραμματική

Παραθετικά επιθέτων και επιρρημάτων

Στην πρώτη περίοδο του κειμένου της Ενότητας συναντάμε τους παρακάτω τύπους υπερθετικού βαθμού επιθέτων: *εὐδαιμονεστάτους, μεγίστων, καλλίστων και κάλλιστον.*

- Όπως και στη ν.ε., οι βαθμοί των επιθέτων και των επιρρημάτων είναι: ο θετικός, ο συγκριτικός και ο υπερθετικός.
- Οι δύο τελευταίοι βαθμοί αποτελούν τα **παραθετικά** των επιθέτων και επιρρημάτων. Ο σχηματισμός τους είναι μονολεκτικός και περιφραστικός:

I. Παραθετικά επιθέτων

A. Ομαλά παραθετικά

1. Δευτερόκλιτα επίθετα

Συγκριτικός: -ό/ώτερος, -ο/ωτέρα, -ό/ώτερον
π.χ. δικαιοτέρος, δικαιοτέρα, δικαιοτέρον
ιερώτερος, ιερωτέρα, ιερώτερον

Υπερθετικός: -ό/ώτατος, -ο/ωτάτη, -ό/ώτατον
π.χ. δικαιοτάτος, δικαιοτάτη, δικαιοτάτον
ιερώτατος, ιερωτάτη, ιερώτατον

- Η επιλογή μεταξύ **-ο-** και **-ω-** για τις καταλήξεις των παραθετικών των δευτερόκλιτων επιθέτων εξαρτάται από το εάν η παραλήγουσα του επιθέτου στο θετικό βαθμό είναι μακρά ή βραχεία. Συγκεκριμένα:
Εάν η **παραλήγουσα** του επιθέτου είναι **μακρά** (π.χ. *ξηρός*), στα παραθετικά του επιθέτου χρησιμοποιείται **-ο-** (*ξηρότερος, ξηρότατος*).
Εάν η **παραλήγουσα** του επιθέτου είναι **βραχεία** (π.χ. *σοφός*), στα παραθετικά του επιθέτου χρησιμοποιείται **-ω-** (*σοφώτερος, σοφώτατος*).
Ειδική περίπτωση αποτελεί η «**θέσει μακρά**» **παραλήγουσα**. Ως θέσει μακρά λογίζεται οποιαδήποτε συλλαβή – ανεξαρτήτως του φωνήεντος που περιέχει – εφόσον ακολουθείται από δύο ή περισσότερα σύμφωνα ή από διπλό σύμφωνο (π.χ. *σεμνός, σεμνότερος, σεμνότατος*).
- Προκειμένου να σχηματίσουμε τα παραθετικά ενός επιθέτου που στην παραλήγουσα του θετικού βαθμού παρουσιάζει δίχρονο φωνήεν (*α, ι, υ*), πρέπει να γνωρίζουμε ποια δευτερόκλιτα επίθετα έχουν το φωνήεν της παραλήγουσας μακρό και ποια βραχύ.
Έχουν το **δίχρονο** της παραλήγουσας **μακρό** τα επίθετα:
  - *άνιαρός, ισχυρός, ψιλός, φλύαρος, πῶος και λιτός, π.χ. άνιαρότερος, άνιαρότατος.*
  - που είναι σύνθετα με β' συνθετικό τα ουσιαστικά *λύπη, κίνδυνος, ψυχή, θυμός, τιμή, νίκη και κῦρος, π.χ. εὐψυχότερος, εὐψυχότατος.*Έχουν το **δίχρονο** της παραλήγουσας **βραχύ** τα επίθετα που λήγουν σε:
  - *ιος, -ικος, -ιμος, -ινος, π.χ. δόκιμος → δοκιμώτερος, δοκιμώτατος.*
  - *ακος, -αλος, -αμος, -ανος, -ατος, π.χ. δυνατός → δυνατώτερος, δυνατώτατος.*
  - *αρος, -υρος, -χος, π.χ. ἥσυχος → ἥσυχώτερος, ἥσυχώτατος.*

2. Τριτόκλιτα επίθετα σε -ης, -ης, -ες και -ων, -ων, -ον

Συγκριτικός: -έστερος, -εστέρα, -έστερον
π.χ. εὐσεβέστερος, εὐσεβεστέρα, εὐσεβέστερον
σωφρονέστερος, σωφρονεστέρα, σωφρονέστερον

Υπερθετικός: -έστατος, -εστάτη, -έστατον
π.χ. εὐσεβέστατος, εὐσεβεστάτη, εὐσεβέστατον
σωφρονέστατος, σωφρονεστάτη, σωφρονέστατον

B. Ανώμαλα παραθετικά

Συγκριτικός: -(ί)ων, -(ί)ων, -(ι)ον
π.χ. βελτίων, βελτίων, βέλτιον

Υπερθετικός: -ιστος, -ίστη, -ιστον
π.χ. βέλτιστος, βελτίστη, βέλτιστον

□ Ο πίνακας που ακολουθεί περιλαμβάνει τα πλέον εύχρηστα επίθετα που σχηματίζουν ανώμαλα παραθετικά:

θετικός	συγκριτικός	υπερθετικός
ἀγαθός	ὁ, ἡ ἀμείνων, τὸ ἀμεινον ὁ, ἡ βελτίων, τὸ βέλτιον ὁ, ἡ κρείττων, τὸ κρεῖττον ὁ, ἡ λῶων, τὸ λῶον	ἄριστος, -η, -ον βέλτιστος, -η, -ον κράτιστος, -η, -ον λῶστος, -η, -ον
κακός	ὁ, ἡ κακίων, τὸ κάκιον ὁ, ἡ χείρων, τὸ χείρον	κάκιστος, -η, -ον χείριστος, -η, -ον
καλός	ὁ, ἡ καλλίων, τὸ κάλλιον	κάλλιστος, -η, -ον
μέγας	ὁ, ἡ μείζων, τὸ μείζον	μέγιστος, -η, -ον
μικρός	ὁ, ἡ ἐλάττων, τὸ ἔλαττον	ἐλάχιστος, -η, -ον
ὀλίγος	ὁ, ἡ μείων, τὸ μείον	ὀλίγιστος, -η, -ον
πολύς	ὁ, ἡ πλείων, τὸ πλέον	πλείστος, -η, -ον

□ Ο συγκριτικός βαθμός των επιθέτων που σχηματίζουν ανώμαλα παραθετικά κλίνεται όπως το δικατάληκτο τριτόκλιτο επίθετο ὁ/ἡ σῶφρων, τὸ σῶφρον.

	ενικός αριθμός		πληθυντικός αριθμός	
	αρσενικό - θηλυκό	ουδέτερο	αρσενικό - θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	ὁ/ἡ βελτίων	τὸ βέλτιον	οἱ/αἱ βελτίονες, βελτίους	τὰ βελτίονα, βελτίω
γεν.	τοῦ/τῆς βελτίονος	τοῦ βελτίονος	τῶν βελτιόνων	τῶν βελτιόνων
δοτ.	τῶ/τῇ βελτίονι	τῷ βελτίονι	τοῖς/ταῖς βελτίοσι	τοῖς βελτίοσι
αιτ.	τόν/τήν βελτίονα, βελτίω	τὸ βέλτιον	τούς/τάς βελτίονας, βελτίους	τὰ βελτίονα, βελτίω
κλητ.	(ᾧ) βέλτιον	(ᾧ) βέλτιον	(ᾧ) βελτίονες, βελτίους	(ᾧ) βελτίονα, βελτίω

Γ. Περιφραστικοί τύποι παραθετικών

Όλα τα επίθετα (και τα επιρρήματα) μπορούν να σχηματίσουν και περιφραστικά παραθετικά ως εξής:

Συγκριτικός: μᾶλλον + θετικός βαθμός επιθέτου

Υπερθετικός: μάλιστα + θετικός βαθμός επιθέτου
π.χ. εὐδαίμων, **μᾶλλον** εὐδαίμων, **μάλιστα** εὐδαίμων

Δ. Επίθετα που δε σχηματίζουν παραθετικά

Δε σχηματίζουν παραθετικά τα επίθετα που σημαίνουν: ὕλη (π.χ. λίθινος), τόπο (π.χ. θαλάσσιος), χρόνο (π.χ. ἐνιαύσιος = ετήσιος), μέτρο (π.χ. πηχυαῖος), συγγένεια ή καταγωγή (π.χ. πατριικός), μόνιμη κατάσταση (π.χ. θνητός, ἀθάνατος).

II. Παραθετικά επιρρημάτων

A. Ομαλά

Συγκριτικός: ταυτίζεται με την αιτιατική ενικού του συγκριτικού βαθμού του επιθέτου στο ουδέτερο γένος, δηλ. έχει την κατάληξη **-τερον**.
π.χ. δικαίως → δικαιοτέρον

Υπερθετικός: ταυτίζεται με την αιτιατική πληθυντικού του υπερθετικού βαθμού του επιθέτου στο ουδέτερο γένος, δηλ. έχει την κατάληξη **-τατα**.
π.χ. δικαίως → δικαιοτάτα.

B. Ανώμαλα

□ Τα πιο εύχρηστα ανώμαλα παραθετικά επιρρημάτων είναι τα εξής:

θετικός	συγκριτικός	υπερθετικός
εὖ	ἄμεινον, βέλτιον, κρείττον	ἄριστα, βέλτιστα, κράτιστα
κακῶς	χεῖρον, κάκιον	χειρίστα, κάκιστα
καλῶς	κάλλιον	κάλλιστα
μάλα	μᾶλλον	μάλιστα
ὀλίγον	μείον, ἔλαττον, ἥττον	ὀλίγιστα, ἐλάχιστα, ἥκιστα
πολύ	πλέον	πλεῖστον, πλείστα

Γ2. Σύνταξη

Οι επιρρηματικοί προσδιορισμοί – Χρήσεις των πλάγιων πτώσεων

Στην προηγούμενη τάξη διδαχθήκατε γενικά τα είδη των επιρρηματικών προσδιορισμών και τους εμπρόθετους επιρρηματικούς προσδιορισμούς.

- ✓ Ποιες μετοχές του κειμένου της Ενότητας έχουν επιρρηματική σημασία;
- ✓ Στην ακόλουθη φράση να εντοπίσετε το επίρρημα και να βρείτε τι δηλώνει: *οὕτω τὸν βίον ἐτελεύτησαν.*

Στο κείμενο της Ενότητας συναντήσατε:

- ✓ τη δοτική *δημοσία*, που δηλώνει την επιρρηματική σχέση του τρόπου και προσδιορίζει το ρήμα *θάπτονται*,
- ✓ τη δοτική *ταῖς τιμαῖς*, που δηλώνει την επιρρηματική σχέση του τρόπου και προσδιορίζει το απαρέμφατο *τιμᾶσθαι*, και
- ✓ τη γενική *τοῦ θανάτου*, που δηλώνει την επιρρηματική σχέση της αιτίας και προσδιορίζει το ρήμα *μακαρίζω*.

Μερικές από τις πιο συνηθισμένες επιρρηματικές χρήσεις των πλάγιων πτώσεων είναι οι ακόλουθες:

τόπος	γεν.:	<i>Αὐτοῦ</i> (= εκεί) <i>ἐκοιμήθη</i> .
	δοτ.:	<i>Οἱ Ἀθηναῖοι μόνοι Μαραθῶνι ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας προυκινδύνευσαν.</i>
	αιτ.:	<i>Πορεύεται τριάκοντα σταδίου.</i>
χρόνος	γεν.:	<i>Ἐκείνης τῆς νυκτός</i> οὐδείς <i>ἐκοιμήθη</i> .
	δοτ.:	<i>Τῇ ὕστεραία</i> τῆς μάχης <i>ἀφίκοντο</i> (= ἔφτασαν την επομένη της μάχης).
	αιτ.:	<i>Ἐκεῖ ἔμειναν ἡμέρας</i> τρεῖς.
αιτία	γεν.:	<i>Ζηλῶ</i> σε <i>τοῦ πλούτου</i> .
	δοτ.:	<i>Οἱ γεραίτεροι ταῖς</i> τῶν νέων <i>τιμαῖς</i> <i>ἀγάλλονται</i> .
	αιτ.:	<i>Τί</i> ταῦτα μ' <i>ἀνιᾶς</i> οὐδέν <i>ὠφελουμένη</i> ; (= γιατί με στενοχωρεῖς...)
αναφορά	γεν.:	<i>Τί</i> δὲ <i>ἵππων</i> οἶει; <i>Εἶπέ</i> δέ μοι <i>πατρός</i> .
	δοτ.:	<i>Γνώμη</i> τῶν ἄλλων <i>προέχομεν</i> (= υπερέχουμε από τους άλλους στην κρίση).
	αιτ.:	<i>Διαφέρομεν ἀλλήλων τὴν φύσιν</i> .
ποσό	γεν.:	<i>Ὁ ἀγρός</i> ἑβδομήκοντα <i>μῶν</i> <i>ἐπράθη</i> (= πουλήθηκε).
	δοτ.:	<i>Πολλῶ</i> κρείττον <i>ἔστιν</i> ἔμφανής <i>φίλος</i> ἢ <i>χρυσός</i> <i>ἀφανής</i> .
	αιτ.:	<i>Ἐγκρατές</i> δὲ τῆς πόλεως <i>τὰ πολλὰ</i> τὸ <i>πληθός</i> <i>ἔστιν</i> .
τρόπος	δοτ.:	<i>Δημοσία</i> τοῦ θηρᾶν <i>ἐπιμέλονται</i> .
	αιτ.:	<i>Τοῦτον τὸν τρόπον</i> σύμμαχοι <i>ἀλλήλοις</i> <i>ἐγένοντο</i> .

Ασκήσεις

1. Να γράψετε τους τύπους των επιθέτων που ζητούνται στις παρενθέσεις:

συνήθης (ονομ. πληθ. ουδ. συγκρ.)	→	_____
εὐδαίμων (αιτ. εν. ουδ. υπερθ.)	→	_____
σαφής (δοτ. εν. αρσ. υπερθ.)	→	_____
ὑψηλός (ονομ. πληθ. θηλ. συγκρ.)	→	_____
ἐλέημων (αιτ. πληθ. αρσ. συγκρ.)	→	_____

2. Να μεταφέρετε τα επίθετα στον συγκριτικό βαθμό στο γένος, στον αριθμό και στην πτώση όπου βρίσκονται: βέβαιοι (αρσ.), ἄξιοι, δεινούς, ἀφθόνων (ουδ.), νέαν.

3. Να συμπληρώσετε τις φράσεις με τους κατάλληλους τύπους συγκριτικού και υπερθετικού βαθμού:

τοῦ (καλός)	_____	νεανίου
τῆ (μεγάλη)	_____	ἐλπίδι
τόν (κακός)	_____	διδάσκαλον
οἱ (πολύς)	_____	πολίται
τάς (ὀλίγη)	_____	τιμάς

4. Να βρείτε τις πλάγιες πτώσεις που λειτουργούν ως επιρρηματικοί προσδιορισμοί και να δηλώσετε την επιρρηματική σχέση που εκφράζουν:

- Ἡ μὲν μήτηρ ἀπῆλθε, Κῦρος δὲ κατέμενε καὶ αὐτοῦ ἐτρέφετο.
- Ἐκτῶ δὲ ἔτει Σαμίους καὶ Μιλησίοις πόλεμος ἐγένετο περὶ Προϊήνην.
- Τοσαύτη σπουδῆ καὶ προθυμίᾳ τότε ἔχώρουν.
- Τί (= γιατί) τηνικάδε ἀφίξαι (= ἔχεις ἐρθεὶ τόσο νωρίς), ὦ Κρίτων;

5. Να βρείτε τους επιρρηματικούς προσδιορισμούς των παρακάτω προτάσεων και να δηλώσετε την επιρρηματική σχέση που εκφράζουν:

- Προσάται ὑμεῖς ἑβδομήκοντα ἔτη καὶ τρία τῶν Ἑλλήνων ἐγένεσθε.
- Ἡ κτῆσις πιστῶν φίλων ἐστὶν οὐδαμῶς σὺν τῇ βίᾳ, ἀλλὰ μᾶλλον σὺν τῇ εὐεργεσίᾳ.
- Παρὰ ταύτην τὴν πόλιν ἦν πυραμῖς λιθίνη, τὸ μὲν εὖρος ἑνὸς πλέθρου, τὸ δὲ ὕψος δύο πλέθρων.
- Ἀκούσαντες ταῦτα οἱ ἔφοροι ἔπεμψαν πρὸς Δερκυλίδαν, καὶ ἐκέλευον αὐτὸν διαβαίνειν σὺν τῷ στρατεύματι ἐπὶ Καρίαν.
- Ἐν τῷ αὐτῷ θέρει μετὰ τὴν Λέσβου ἄλλωσιν Ἀθηναῖοι Νικίου στρατηγοῦντος ἐστράτευσαν ἐπὶ Μινῶν τὴν νῆσον.

Ἐγὼ ἠγοῦμαι πόλιν πλείω ξύμπασαν ὀρθομένην ὠφελεῖν τοὺς ἰδιώτας ἢ καθ' ἕκαστον τῶν πολιτῶν εὐπραγοῦσαν, ἀθρόαν δὲ σφαλλομένην.

Θουκυδίδης, Ἱστορία 2.60

Εγώ πιστεύω ότι ωφελούνται περισσότερο οι πολίτες, όταν η πόλη ευημερεί συνολικά παρά όταν ευτυχεί κάθε πολίτης χωριστά, ενώ συνολικά η πόλη δυστυχεί.

Μετά τη νίκη τους εναντίον των Αθηναίων στον Πελοποννησιακό πόλεμο οι Συρακούσιοι εξέδωσαν δεκάδραχμα με την κεφαλή της νύμφης Αρέθουσας στην μπροστινή όψη και τέθριππο στην πίσω όψη (Νομισματική Συλλογή Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου Αθήνας).

Η κατοχή της εξουσίας δεν εγγυάται την ευτυχία

Α. Κείμενο

Στο διαλογικό έργο του Ίερων ο Ξενοφών (περ. 430-355 π.Χ.) εκθέτει τις αδυναμίες και τα αδιέξοδα του μοναρχικού πολιτεύματος, και μάλιστα όπως τα αντιλαμβάνεται ο ίδιος ο μονάρχης. Συζητώντας με τον λυρικό ποιητή Σιμωνίδα τον Κείο, ο τύραννος των Συρακουσών Ίερων Α' απομυθοποιεί την εικόνα του πανίσχυρου μονάρχη την οποία είναι λογικό να έχει ένας απλός άνθρωπος. Το συμπέρασμα από τον διάλογο είναι ότι η μοναρχία δεν είναι ωφέλιμη ούτε για τον μονάρχη ούτε για τους πολίτες.

Εἰ δὲ σὺ οἶε ὡς πλείω ἔχων τῶν ἰδιωτῶν κτήματα ὁ τύραννος διὰ τοῦτο καὶ πλείω ἀπ' αὐτῶν εὐφραίνεται, οὐδὲ τοῦτο οὕτως ἔχει, ὦ Σιμωνίδη, ἀλλ' ὥσπερ οἱ ἀθληταὶ οὐχ ὅταν ἰδιωτῶν γένωνται κρείττονες, τοῦτ' αὐτοὺς εὐφραίνει, ἀλλ' ὅταν τῶν ἀνταγωνιστῶν ἦττους, τοῦτ' αὐτοὺς ἀνιᾶ, οὕτω καὶ ὁ τύραννος οὐχ ὅταν τῶν ἰδιωτῶν πλείω φαίνεται ἔχων, τότε εὐφραίνεται, ἀλλ' ὅταν ἐτέρων τυράννων ἐλάττω ἔχη, τούτῳ λυπεῖται· τούτους γὰρ ἀνταγωνιστὰς ἡγεῖται αὐτῷ τοῦ πλούτου εἶναι. Οὐδέ γε θᾶπτόν τι γίγνεται τῷ τυράννῳ ἢ τῷ ἰδιώτῃ ὧν ἐπιθυμεῖ. Ὁ μὲν γὰρ ἰδιώτης οἰκίας ἢ ἀγροῦ ἢ οἰκέτου ἐπιθυμεῖ, ὁ δὲ τύραννος ἢ πόλεων ἢ χώρας πολλῆς ἢ λιμένων ἢ ἀκροπόλεων ἰσχυρῶν [...]. Ἄλλὰ μέντοι καὶ πένητας ὄψει οὐχ οὕτως ὀλίγους τῶν ἰδιωτῶν ὡς πολλοὺς τῶν τυράννων. Οὐ γὰρ τῷ ἀριθμῷ οὔτε τὰ πολλὰ κρίνεται οὔτε τὰ ὀλίγα, ἀλλὰ πρὸς τὰς χρήσεις· ὥστε τὰ μὲν ὑπερβάλλοντα τὰ ἱκανὰ πολλὰ ἔστι, τὰ δὲ τῶν ἱκανῶν ἐλλείποντα ὀλίγα. Τῷ οὖν τυράννῳ τὰ πολλαπλάσια ἦττον ἱκανὰ ἔστιν εἰς τὰ ἀναγκαῖα δαπανήματα ἢ τῷ ἰδιώτῃ.

Ξενοφών, Ίερων 4.6-9

Γλωσσικά σχόλια

	οἶομαι	νομίζω, θεωρώ
τῶν ἰδιωτῶν (β' ὄρος σύγκρισης)		από τους απλούς πολίτες
	εὐφραίνομαι	χαίρομαι, ευχαριστιέμαι, ικανοποιούμαι
οὐδὲ τοῦτο οὕτως ἔχει		ούτε αυτό είναι έτσι
κρείττονες (συγκρ. βαθμ. επιθ. ὁ ἀγαθός)		ανώτεροι
ἥττους (συγκρ. βαθμ. επιθ. ὁ μικρός)		λιγότερο ικανοί, κατώτεροι
	ἀνιάω, ἀνιῶ	ενοχλώ, στενοχωρώ (πβ. ν.ε.: ανία, ανιαρός)
ὅταν... φαίνεται ἔχων (κτγ. μτχ.)		όταν... είναι φανερό ότι έχει
	τούτω λυπεῖται	εξαιτίας αυτού στενοχωριέται
θᾶπτον (συγκρ. βαθμ. επιρρ. ταχὺ ἢ ταχέως)		γρηγορότερα
οὐδέ γε θᾶπτόν τι γίνεταί τῷ τυράννῳ ἢ τῷ ἰδιώτῃ ὧν		ούτε βέβαια ο τυράννος αποκτά κάτι από όσα επιθυ-
	ἐπιθυμῆ	μεί γρηγορότερα από τον απλό πολίτη
	ὁ οἰκέτης	ο δούλος του σπιτιού (πβ. ν.ε.: οικιακός)
	ὁ/ἡ πένης	φτωχός, άπορος, στερημένος
ὄψει (ορ. μέλλ. ρ. ὄραω, ὄρω)		θα δεις
	οὕτως... ὡς	τόσο... όσο
τῷ ἀριθμῷ... πρὸς τὰς χρήσεις		με βάση το πλήθος... με βάση τη χρησιμότητα
	ὑπερβάλλω	ξεπερνῶ, υπερβαίνω (πβ. ν.ε.: υπερβολή)
τὰ τῶν ἰκανῶν ἐλλείποντα		όσα υπολείπονται από τα αρκετά
	τὸ δαπάνημα	η δαπάνη

Ερμηνευτικά σχόλια

ὁ Σιμωνίδης: Ο λυρικός ποιητής Σιμωνίδης ο Κεῖος χάρη στην ανταπόκριση που έβρισκε η τέχνη του (έγραψε περίφημα επιγράμματα, σκόλια*, επινίκια άσματα, θρήνους και εγκώμια) φιλοξενήθηκε στις αυλές ισχυρών ανδρῶν της εποχής του. Το 476 π.Χ., στις αρχές της τυραννίδας του Ιέρωνα, ήρθε στις Συρακούσες, πέτυχε τη συμφιλίωση του τυράννου με τον αντίπαλό του Θήρωνα και εξασφάλισε έτσι την εϋνοιά του. Ο Σιμωνίδης πέθανε περίπου το 467/466 π.Χ. στον Ακράγαντα της Σικελίας.

οὐ γὰρ τῷ ἀριθμῷ οὔτε τὰ πολλὰ κρίνεται οὔτε τὰ ὀλίγα, ἀλλὰ πρὸς τὰς χρήσεις: Σύμφωνα με τον Ιέρωνα, ο πλούτος και η συνακόλουθη ευχαρίστηση δεν εξαρτώνται από το πλήθος των αγαθών που έχει στην κατοχή του κάποιος αλλά από τη δυνατότητα που του παρέχουν αυτά να εξυπηρετήσει τις ανάγκες του.

* Συμποσιακά λυρικά τραγούδια που άδονταν στα επίσημα γεύματα.

Ερωτήσεις

1. Με ποιο κριτήριο μπορεί να θεωρηθεί κανείς πραγματικά πλούσιος σύμφωνα με το κείμενο;
2. Ποιες δυσκολίες αντιμετωπίζουν οι τύραννοι σύμφωνα με τα λεγόμενα του Ιέρωνα;
3. Συμφωνείτε με τον ισχυρισμό του Ιέρωνα «οὐ γὰρ τῷ ἀριθμῷ... ἀλλὰ πρὸς τὰς χρήσεις»;
4. Με βάση όσα γνωρίζετε από τα μαθήματα της Ιστορίας και της Πολιτικής και Κοινωνικής Αγωγής, να συζητήσετε την εξέλιξη των όρων «τύραννος» και «τυραννία» από την αρχαιότητα μέχρι τη σημερινή εποχή.

Αναπαράσταση του κράνους που αφιέρωσε ο Ιέρων Α' στην Ολυμπία μετά τη νίκη του στη ναυμαχία της Κύμης εναντίον των Τυρρηγών, θέλοντας να δώσει πανελλήνιο χαρακτήρα στο γεγονός.

Το θέατρο των Συρακουσών είναι ένα από τα μεγαλύτερα του αρχαίου κόσμου. Χτίστηκε από τον τύραννο Ιέρωνα Α' το 470 π.Χ.

Β. Λεξιλογικά – Ετυμολογικά

- Να συμπληρώσετε την τρίτη στήλη με τις κατάλληλες λέξεις της α.ε.:

Ουσιαστικά παράγωγα από επίθετα και από άλλα ουσιαστικά

πρωτότυπη λέξη	παραγωγική κατάληξη	παράγωγο ουσιαστικό
ἀγαθός	-ότης	
ἀναγκαῖος	-ότης	
ἄξιος	-ία	
ἔτερος	-ότης	
ἰκανός	-ότης	
μικρός	-ότης	
οἰκία	-ίδιον	
οἶκος	-έτης	
	-ίσκος	
πόλις	-της	
	-ίδιον	

Ασκήσεις

1. Να σχηματίσετε παράγωγα ουσιαστικά της α.ε. από τα επίθετα *εὐδαιμών*, *σοφός* και *πλείων* (γεν. *πλείονος*).
2. Να σημειώσετε δίπλα στα παραγόμενα από ρήματα ουσιαστικά του πίνακα τι δηλώνει το καθένα. Θυμηθείτε όσα επαναλάβετε στην προηγούμενη Ενότητα:

παράγωγο ουσιαστικό	δηλώνει:
χρησις	
δαπάνη	
κτῆμα	
ὄλεθρος	
ἀθλητής	

3. Να συμπληρώσετε τον πίνακα με λέξεις ομόρριζες της λ. *οἰκία* στην α.ε. ανάλογα με το τι δηλώνουν:

πρόσωπο που ενεργεί	ενέργεια	αποτέλεσμα ενέργειας	τόπος	ουσιαστικό παράγωγο του επιθ. <i>οἰκεῖος</i>
ὁ ὄ	ἦ	τό	τό	ἦ

4. Να σχηματίσετε σύνθετες λέξεις της ν.ε. με α' συνθετικό το επίθετο *ταχύς*, ώστε να αποδώσετε τη σημασία των παρακάτω φράσεων:

- α. αυτός που αναπτύσσεται με εντατικό ρυθμό → _____
β. αυτός που πλέει με μεγάλη ταχύτητα → _____
γ. η γρήγορη αποστολή δεμάτων, εμπορευμάτων → _____
δ. η πληρωμή λογαριασμών μέσω Ταχυδρομείου → _____
ε. η παθολογική επιτάχυνση των παλμών της καρδιάς → _____

Γ. Γραμματική

Τα συνηρημένα ρήματα

- ♦ Να παρατηρήσετε τους παρακάτω ρηματικούς τύπους του κειμένου της Ενότητας: *λυπείται, ήγείται, επιθυμεί, δοκεῖ*. Οι καταλήξεις τους μοιάζουν με τις αντίστοιχες καταλήξεις των βαρύτονων ρημάτων, διαφέρει όμως ο τονισμός τους. Πρόκειται για τα **συνηρημένα** ή **περισπόμενα** ρήματα.
- ♦ **Συνηρημένα** είναι τα φωνηεντόληκτα ρήματα των οποίων ο χαρακτήρας *-α-*, *-ε-* ή *-ο-* συγχωνεύεται (συναίρεται) με το ακόλουθό του φωνήεν της κατάληξης. Αυτή η συγχώνευση ονομάζεται **συναίρεση** (πβ. ν.ε.: *αγαπάει, αγαπά*). Αλλιώς αποκαλούνται **περισπόμενα**, γιατί στο α' ενικό πρόσωπο της οριστικής ενεστώτα ε.φ. παίρνουν περισπωμένη.

Οι τάξεις των συνηρημένων

Διακρίνουμε τρεις τάξεις συνηρημένων με βάση τον χαρακτήρα τους:

α' τάξη → χαρακτήρας *-α-*, π.χ. *τιμάω, τιμῶ*.

β' τάξη → χαρακτήρας *-ε-*, π.χ. *ποιέω, ποιῶ*.

γ' τάξη → χαρακτήρας *-ο-*, π.χ. *δηλόω, δηλῶ*.

Διαδικασία σχηματισμού συνηρημένων ρημάτων

Οι συναίρεσεις αφορούν μόνο τον ενεστώτα και τον παρατατικό σε όλες τις εγκλίσεις τους.

- ♦ Γράφουμε και τονίζουμε σύμφωνα με όσα ισχύουν στα βαρύτονα ρήματα την ασυναίρετη μορφή του ρήματος, π.χ. *τιμάω, τιμάεις, τιμάει, τιμάομεν, τιμάετε, τιμάουσι(ν)*.
- ♦ Κατόπιν συναίρουμε τον χαρακτήρα με το φωνήεν ή τη δίφθογγο της κατάληξης που ακολουθεί αμέσως μετά, σύμφωνα με τον πίνακα συναίρεσεων της τάξης στην οποία ανήκει το ρήμα, π.χ. *τιμάετε* → *τιμᾶτε*.
- ♦ Προσοχή στον σχηματισμό του απαρεμφάτου ενεργητικού ενεστώτα: σχηματίζεται με την αρχαιότερη κατάληξη *-εν* και όχι με την *-ειν*! Γι' αυτό και στην α' τάξη συνηρημένων το απαρέμφατο δεν παίρνει υπογεγραμμένη (*τιμᾶν*).

Η θέση του τόνου

- α) Αν στον ασυναίρετο τύπο ο τόνος δε βρίσκεται σε μία από τις συναιρούμενες συλλαβές, μένει στη θέση που ήταν και όποιος ήταν, π.χ. *ἐσκόπεον* → *ἐσκόπουν*.
- β) Αν στον ασυναίρετο τύπο ο τόνος βρίσκεται σε μία από τις συναιρούμενες συλλαβές, τότε τονίζεται η συλλαβή που προήλθε από τη συναίρεση, π.χ. *σκοπέω* → *σκοπῶ*.

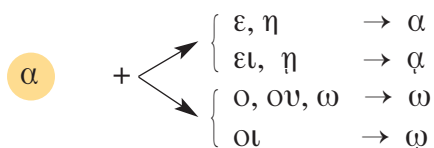
Το είδος του τόνου

Αν η συλλαβή που προέρχεται από τη συναίρεση βρίσκεται:

- α) στην προπαραλήγουσα, οξύνεται, π.χ. *ἐσκοπεόμεθα* → *ἐσκοπούμεθα*.
- β) στην παραλήγουσα, παίρνει περισπωμένη, εφόσον η λήγουσα είναι βραχύχρονη, διαφορετικά οξύνεται, π.χ. *σκοπέετε* → *σκοπεῖτε*, αλλά *σκοπέεω* → *σκοπεῖω*.
- γ) στη λήγουσα, περισπάται, π.χ. *σκοπέω* → *σκοπῶ*.

Α' τάξη συνηρημένων ρημάτων (-άω, -ῶ)

Οι συναιρέσεις

- Εφαρμόζοντας τις συναιρέσεις της α' τάξης και τις γενικές οδηγίες σχηματισμού των συνηρημένων ρημάτων να συμπληρώσετε τους ακόλουθους πίνακες:

Ενεστώτας ε.φ.

	οριστική	υποτακτική
α' εν.	(ἀνιά-ω) ἀνιῶ	(ἀνιά-ω) ἀνιῶ
β' εν.	(ἀνιά-....)	(ἀνιά-....) .....
γ' εν.	(ἀνιά-....)	(ἀνιά-....) .....
α' πληθ.	(ἀνιά-....)	(ἀνιά-....) .....
β' πληθ.	(ἀνιά-....)	(ἀνιά-....) .....
γ' πληθ.	(ἀνιά-....)	(ἀνιά-....) .....

	ευκτική	προστακτική
α' εν.	(ἀνιά-οιμι) ἀνιῶμι	—
β' εν.	(ἀνιά-....)	(ἀνιά-ε) ἀνία
γ' εν.	(ἀνιά-....)	(ἀνιά-....) .....
α' πληθ.	(ἀνιά-....)	—
β' πληθ.	(ἀνιά-....)	(ἀνιά-....) .....
γ' πληθ.	(ἀνιά-....)	(ἀνιά-....) .....

απαρέμφατο: (ἀνιά-εν) ....., μετοχή (ονομ. εν. ουδ.): (ἀνιά-.....) .....

Παρατατικός ε.φ.

οριστική			
α' εν.	(ἡνία-ον) ἡνίων	α' πληθ.	(ἡνιά-...) .....
β' εν.	(ἡνία ....)	β' πληθ.	(ἡνιά-...) .....
γ' εν.	(ἡνία ....)	γ' πληθ.	(ἡνία-...) .....

Ενεστώτας μ.φ.

	οριστική	υποτακτική
α' εν.	(ἀνιά-ομαι) ἀνιῶμαι	(ἀνιά-ομαι) ἀνιῶμαι
β' εν.	(ἀνιά-.....)	(ἀνιά-.....) .....
γ' εν.	(ἀνιά-.....)	(ἀνιά-.....) .....
α' πληθ.	(ἀνια-.....)	(ἀνια-.....) .....
β' πληθ.	(ἀνιά-.....)	(ἀνιά-.....) .....
γ' πληθ.	(ἀνιά-.....)	(ἀνιά-.....) .....

	ευκτική	προστακτική
α' εν.	(ἀνια-οίμην) ἀνιόμην	—
β' εν.	(ἀνιά-.....)	(ἀνιά-ου) ἀνιῶ
γ' εν.	(ἀνιά-.....)	(ἀνια-....) .....
α' πληθ.	(ἀνια-.....)	—
β' πληθ.	(ἀνιά-.....)	(ἀνιά-....) .....
γ' πληθ.	(ἀνιά-.....)	(ἀνια-....) .....

απαρέμφατο: (ἀνιά-.....)....., μετοχή (ονομ. εν. θηλ.): (ἀνια-.....) .....

Παρατατικός μ.φ.

οριστική			
α' εν.	(ἡνια-όμην) ἡνιώμην	α' πληθ.	(ἡνια-.....) .....
β' εν.	(ἡνιά-.....)	β' πληθ.	(ἡνιά-.....) .....
γ' εν.	(ἡνιά-.....)	γ' πληθ.	(ἡνιά-.....) .....

➔ Παρατηρήσεις

- ♦ Τα συνηρημένα ρήματα της πρώτης τάξης σχηματίζουν τους υπόλοιπους χρόνους κατά τα βαρύτερα φωνηεντόληκτα, αφού προηγουμένως τρέψουν τον χαρακτήρα τους -α- σε -η-, π.χ. τιμάω, τιμῶ → τιμή-σω, ἐτίμη-σα, τετίμη-κα, ἐτετίμη-κειν. Εξαίρεση αποτελούν όσα πριν από τον χαρακτήρα -α- έχουν -ε-, -ι- ή -ρ-, τα οποία διατηρούν το -α-, π.χ. ἀνιῶ → ἀνιά-σω, ἡνία-σα.
- ♦ Τα ρήματα ζῶ, πεινῶ, διψῶ, χρῶμαι έχουν χρονικό χαρακτήρα -η- και όχι -α-. Κλίνονται κατά τα εις -άω, αλλά έχουν -η- και -η- όπου τα ρήματα σε -άω έχουν -α- και -α- αντίστοιχα, π.χ. ζῶ, ζῆς, ζῆ, ζῶμεν, ζῆτε, ζῶσι.

Ασκήσεις

1. Να γράψετε τους τύπους του ρ. κοιμῶμαι που ζητούνται:

ονομ. πληθ. αρσ. γεν. μτχ. ενεστ.	→	_____
α' πληθ. οριστ. ενεστ.	→	_____
απαρ. ενεστ.	→	_____
γ' εν. ευκτ. ενεστ.	→	_____
β' εν. προστ. ενεστ.	→	_____

2. Να συμπληρώσετε τα κενά με τη γραμματική αναγνώριση των παρακάτω τύπων:

προσεδόκα	→	_____
προσδοκάτω	→	_____
νικᾶν	→	_____
νικῶεν	→	_____
τιμάσθω	→	_____
τιμῶν	→	_____

3. Να αντιστοιχίσετε τις λέξεις της στήλης Α' με τη γραμματική αναγνώρισή τους στη στήλη Β' (δύο στοιχεία της στήλης Β' περισσεύουν):

A'	B'
1. ἀγαπῶμεν	α. ονομ. εν. αρσ. γεν. μτχ. ενεστ. ε.φ.
2. ἀπαντῶεν	β. απαρ. ενεστ. ε.φ.
3. γελᾶν	γ. γ' εν. προστ. ενεστ. ε.φ.
4. ἐξαπατᾶται	δ. γ' πληθ. ευκτ. ενεστ. ε.φ.
5. ἐρωτῶν	ε. απαρ. ενεστ. μ.φ.
6. συναντάτω	στ. α' πληθ. οριστ. ή υποτ. ενεστ. ε.φ.
7. ὀρᾷσθαι	ζ. γ' εν. οριστ. ή υποτ. ενεστ. μ.φ.
	η. γ' εν. οριστ. ενεστ. ε.φ.
	θ. γ' εν. προστ. ενεστ. μ.φ.

4. Συμπληρώνοντας τις λέξεις που ζητούνται στα αντίστοιχα τετραγωνίδια θα σχηματίσετε το απαρέμφατο συνηρημένου ρήματος στην έγχρωμη στήλη:

- α. β' εν. προστ. ενεστ. ε.φ. ρ. σιωπάω, -ῶ.
 β. γ' πληθ. οριστ. ενεστ. ε.φ. ρ. εἶω, -ῶ.
 γ. β' εν. οριστ. ενεστ. μ.φ. ρ. γεννάω, -ῶ.
 δ. γ' εν. υποτ. ενεστ. μ.φ. ρ. αἰτιάομαι, -ῶμαι.
 ε. γ' πληθ. οριστ. παρατ. ε.φ. ρ. δρᾷω, -ῶ.

α.							
β.							
γ.							
δ.							
ε.							

Ἄλλ' ἢ τυραννίς πολλὰ τ' ἄλλ' εὐδαιμονεῖ / κᾶξεστιν αὐτῇ δρᾶν λέγειν θ' ἂ βούλεται.

Σοφοκλῆς, Ἄντιγόνη στ. 506-507

Αλλά ο τύραννος έχει και πολλά άλλα προνόμια και μπορεί να λέει και να κάνει ό,τι θέλει.

Ρωμαϊκό αντίγραφο του χαμένου αγάλματος της θεάς Ειρήνης που κατασκεύασε ο Κηφισόδοτος μετά τη βραχύβια ειρήνη του 375/4 π.Χ. Η θεά κρατά στο χέρι της τον μικρό Πλούτο (Γλυπτοθήκη Μονάχου).

Τα πλεονεκτήματα της ειρήνης

Α. Κείμενο

Λίγο μετά το τέλος του Συμμαχικού πολέμου (357-355 π.Χ.), που αποτέλεσε την αφορμή διάλυσης της Β' Αθηναϊκής Συμμαχίας, ο Ισοκράτης με τον λόγο *Περί ειρήνης* προσπαθεί να πείσει τους Αθηναίους να συνάψουν ειρήνη με τους πρώην συμμάχους τους και, κατ' επέκταση, με όλους τους Έλληνες. Κατά την άποψή του οι Αθηναίοι έχουν πολύ περισσότερα να ωφεληθούν, εάν εγκαταλείψουν τις ηγεμονικές βλέψεις τους, σεβαστούν την αυτονομία των ελληνικών πόλεων και εργαστούν για την κοινή προκοπή.

Ἄρ' οὖν ἂν ἐξαρκέσειεν ἡμῖν, εἰ τὴν τε πόλιν ἀσφαλῶς οἰκοῖμεν καὶ τὰ περὶ τὸν βίον εὐπορώτεροι γιγνοίμεθα καὶ τὰ τε πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς ὁμονοοῖμεν καὶ παρὰ τοῖς Ἕλλησιν εὐδοκμοῖμεν; Ἐγὼ μὲν γὰρ ἠγοῦμαι τούτων ὑπαρξάντων τελέως τὴν πόλιν εὐδαιμονήσειν. Ὁ μὲν τοίνυν πόλεμος ἀπάντων ἡμᾶς τῶν εἰρημένων ἀπεστέρηκεν· καὶ γὰρ πενεστέρους ἐποίησεν καὶ πολλοὺς κινδύνους ὑπομένειν ἠνάγκασεν καὶ πρὸς τοὺς Ἕλληνας διαβέβληκεν καὶ πάντας τρόπους τεταλαιπώρηκεν ἡμᾶς. Ἦν δὲ τὴν εἰρήνην ποιησώμεθα, [...] μετὰ πολλῆς μὲν ἀσφαλείας τὴν πόλιν οἰκήσομεν, ἀπαλλαγέντες πολέμων καὶ κινδύνων καὶ ταραχῆς, [...] καθ' ἑκάστην δὲ τὴν ἡμέραν πρὸς εὐπορίαν ἐπιδώσομεν, [...] ἀδεῶς γεωροῦντες καὶ τὴν θάλατταν πλέοντες καὶ ταῖς ἄλλαις ἐργασίαις ἐπιχειροῦντες αἱ νῦν διὰ τὸν πόλεμον ἐκλελοίπασιν. Ὅψόμεθα δὲ τὴν πόλιν διπλασίας μὲν ἢ νῦν τὰς προσόδους λαμβάνουσαν, μεστὴν δὲ γιγνομένην ἐμπόρων καὶ ξένων καὶ μετοίκων, ὧν νῦν ἐρήμη καθέστηκεν. Τὸ δὲ μέγιστον· συμμάχους ἔξομεν ἅπαντας ἀνθρώπους, οὐ βεβιασμένους, ἀλλὰ πεπεισμένους.

Ἴσοκράτης, *Περί ειρήνης* 19-21

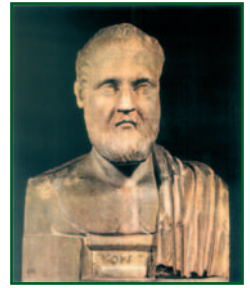
Γλωσσικά σχόλια

ἄρα (ερωτηματικό)	άραγε
ἔξαρκέσειεν ἄν (δυν. ευκτ. αορ. του απρόσ. ρ. ἔξαρκεῖ)	θα αρκούσε, θα ήταν αρκετό
ὁ/ἡ εὖπορος, τὸ εὖπορον	εὖπορος, πλούσιος
(εἰ) τά τε πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς ὁμονοοῖμεν (ρ. ὁμονοέω, ὁμονοῶ)	και (να) ἔχουμε ομόνοια μεταξύ μας
(εἰ) παρὰ τοῖς Ἑλλησιν εὐδοκιμοῖμεν (ρ. εὐδοκιμέω, εὐδοκιμῶ)	(να) χαίρουμε εκτιμήσεως μεταξύ των Ελλήνων
τούτων ὑπαρξάντων	αν γίνουν αυτά
τελέως	πλήρως, ολοκληρωτικά
τὰ εἰρημένα (μτχ. πρκ. ρ. λέγομαι)	αυτά που ἔχουν λεχθεῖ
καὶ γάρ	και πράγματι, γιατί πράγματι
πενεστέρους (συγκρ. βαθμ. επιθ. ὁ/ἡ πένης)	φτωχότερους (πβ. ν.ε.: πενία, λεξιπενία)
ὑπομένω	αντέχω, ανέχομαι (πβ. ν.ε.: υπομονή)
διαβέβληκεν (ρ. διαβάλλω)	ἔχει διαβάλει / συκοφαντήσει (πβ. ν.ε.: διαβολή, διαβλητός)
ἦν	εάν
ἀπαλλαγέντες (μτχ. παθ. αορ. β' ρ. ἀπαλλάττομαι)	αφού απαλλαγούμε (πβ. ν.ε.: απαλλαγή, απαλλακτικός)
ἢ ταραχὴ	η διχόνοια
καθ' ἑκάστην δὲ τὴν ἡμέραν	και κάθε μέρα, και καθημερινά
πρὸς εὖποριαν ἐπιδώσομεν (οριστ. μέλλ. ρ. ἐπιδίδωμι)	θα γινόμαστε πιο εὖποροι
ἀδεῶς	χωρίς φόβο
γεωργέω, γεωργῶ	καλλιεργῶ τη γη, ασχολούμαι με τη γεωργία
ἐπιχειροῦντες ταῖς ἄλλαις ἐργασίαις	ασχολούμενοι με τα ἄλλα επαγγέλματα
ἐκλελοίπασιν (οριστ. παρακ. ρ. ἐκλείπω)	ἔχουν εκλείψει (πβ. ν.ε.: υπόλοιπο, ἔλλειψη)
ὀψόμεθα (οριστ. μέλλ. ρ. ὀράω, ὀρῶ)	θα δούμε (πβ. ν.ε.: ὄψη, οπτικός, μάτι < ὀμμάτιον)
ἢ νῦν	απ' ὅ,τι τώρα
ἢ πρόσδοδος	το ἔσοδο
ὁ μεστός, ἡ μεστή, τὸ μεστόν	γεμάτος (πβ. ν.ε.: μεστός, μεστώνω)
ὧν νῦν ἐρήμη καθέστηκεν (οριστ. παρακ. ρ. καθίσταμαι)	από τους οποίους τώρα ἔχει ερημωθεί
τὸ δὲ μέγιστον	και το σημαντικότερο
ἔξομεν (οριστ. μέλλ. ρ. ἔχω)	θα ἔχουμε
βιάζομαι	εξαναγκάζομαι
πεπεισμένους (μτχ. παρακ. ρ. πείθομαι)	ἔχοντας πειστεί, με τη θέλησή τους

Ερμηνευτικά σχόλια

Ἄ μὲν τοίνυν πόλεμος ἀπάντων ἡμᾶς τῶν εἰρημένων ἀπεστέρηκεν: Ο *Περὶ εἰρήνης* λόγος του Ισοκράτη συντάχθηκε λίγο μετά την έναρξη του Συμμαχικού πολέμου και πιθανότατα κυκλοφόρησε ως πολιτικό φυλλάδιο στην Αθήνα. Τον Συμμαχικό πόλεμο διεξήγαγαν οι Αθηναίοι εναντίον των Ροδίων, των Χίων και των Κώων, που είχαν αποστατήσει από τη Β' Αθηναϊκή Συμμαχία αρνούμενοι να καταβάλουν τις υπέρογκες συμμαχικές εισφορές (*συντάξεις*) που απαιτούσαν οι Αθηναίοι. Όλοι αυτοί μαζί με τους Βυζαντίους συμάχησαν με τον σατράπη της Καρίας Μαύσωλο. Η έκβαση του πολέμου ήταν ολέθρια για τους Αθηναίους και σήμανε τη διάλυση της Συμμαχίας.

Ο Ισοκράτης (ρωμαϊκό αντίγραφο προτομής του 4ου αι. π.Χ., Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Νεαπόλεως)

Ερωτήσεις

1. Ποιες είναι, κατά τον Ισοκράτη, οι απαραίτητες προϋποθέσεις για την ευδαιμονία της Αθήνας;
2. Ποια είναι η ευεργετική επίδραση της ειρήνης και ποιες οι αρνητικές συνέπειες του πολέμου στην οικονομική ανάπτυξη και, γενικότερα, στην ευημερία μιας πόλης;
3. *συμμάχους ἔξομεν ἅπαντας ἀνθρώπους, οὐ βεβιασμένους, ἀλλὰ πεπεισμένους:* Πώς συμβάλλει η ελεύθερη βούληση στον σχηματισμό και στη λειτουργία μιας συμμαχίας, σύμφωνα με τον Ισοκράτη;
4. Με βάση όσα γνωρίζετε από το μάθημα της Ιστορίας για τη συμπεριφορά των Αθηναίων προς τους συμμάχους τους, να κρίνετε τον ισχυρισμό του Ισοκράτη ότι όλοι οι Έλληνες θα θελήσουν να συμμαχήσουν με τους Αθηναίους, εάν αυτοί μεταβάλουν τη στάση τους προς αυτούς.

Στη ζωφόρο του Παρθενώνα, δίπλα στα μυθολογικά θέματα, ο Φειδίας επέλεξε να αναπαραστήσει την πραγματικά μεγαλειώδη πομπή των Παναθηναίων, θέλοντας έτσι να εξυμνήσει την ειρηνική δημιουργία και την αξία της αθηναϊκής δημοκρατίας (Αθήνα, Μουσείο Ακροπόλεως).

B. Λεξιλογικά – Ετυμολογικά

- Να συμπληρώσετε τα κενά του πίνακα που ακολουθεί με τις κατάλληλες λέξεις της α.ε.:

Επίθετα παράγωγα από ρήματα

πρωτότυπη λέξη	παραγωγική κατάληξη	παράγωγο επίθετο
ἀναγκάζω	-τικός	
βάλλω	-τός	βλη-τός
γεωργέω, γεωργῶ	-ικός -τέος (συνήθ. ουδ.)	
γίγνομαι (θ. γεν-)	-τικός	
δίδωμι (θ. δο-)	-τός -τικός	
ἔχω	-ρός	ἔχυ-ρός, ὄχυ-ρός
(θ. σχ-)	-τικός	
λαμβάνω	-τός	ληπ-τός
(θ. ληπ-)	-τέος -τικός	
μένω	-τός	
ὄραω, ὄρῶ	-τός	όρα-τός
(θ. ὀπ-)	-τικός	
πείθω	-τικός	
(θ. πιθ-)	-τήριος -ανός	
ποιέω, ποιῶ	-τός	
σφάλλω	-ής	ἄ-σφαλ-ής

Ασκήσεις

1. Να δώσετε τη σημασία των επιθέτων σε *-τος* και *-τέος* που συναντήσατε στον παραπάνω πίνακα.
2. Να γράψετε ομόριζα επίθετα με τα ρήματα του πίνακα (απλά ή σύνθετα):

ρήμα	επίθετα α.ε.	επίθετα ν.ε.
ἐπιθυμέω, ἐπιθυμῶ		
φαίνω		
ἠγέομαι, ἠγοῦμαι		
ἐργάζομαι		
βούλομαι		

3. Να συμπληρώσετε τον πίνακα με νεοελληνικά παράγωγα ουσιαστικά και επίθετα των ρημάτων της α.ε. που σας δίνονται. Στη συνέχεια να συμπληρώσετε τα κενά των προτάσεων με την κατάλληλη λέξη:

ρήμα	ουσιαστικά	επίθετα
ὑπομένω		
ἐπιμένω		
ἐμμένω		
ἐπιδίδωμι		
στερέω, στερῶ		
ἀπαλλάσσω		
ἀνταλλάσσω		

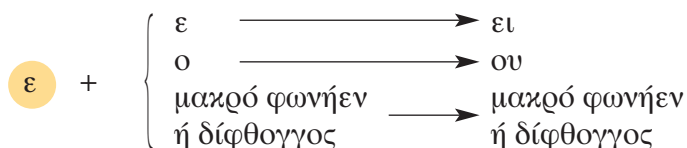
- α. Η _____ που επιδεικνύει στην υποστήριξη της πρότασής του αποκλείει κάθε συνεννόηση.
 β. Στο σχολείο μας έγινε _____ μαθητών με μαθητές από τη Γαλλία στο πλαίσιο ενός ευρωπαϊκού προγράμματος.
 γ. Η _____ των μαθητών μας στις φετινές εξετάσεις ήταν πολύ ικανοποιητική.
 δ. Με _____ και _____ μπορεί κανείς να πετύχει τον στόχο του.
 ε. Ο εισαγγελέας πρότεινε την _____ του κατηγορουμένου λόγω αμφιβολιών.
 στ. Σε όσους καταδικάζονται για σοβαρά πολιτικά αδικήματα επιβάλλεται _____ των πολιτικών δικαιωμάτων τους.

Γ. Γραμματική

Β' τάξη συνηρημένων ρημάτων (-έω, -ῶ)

Οι τύποι *οἰκοῖμεν*, *ὀμονοοῖμεν* και *εὐδοκιμοῖμεν* του κειμένου της Ενότητας ανήκουν στη β' τάξη συνηρημένων ρημάτων σε -έω, -ῶ. Η κλίση του ενεστώτα και του παρατατικού της τάξης αυτής απαιτεί τη γνώση των ακόλουθων συναιρέσεων:

Οι συναιρέσεις

- Εφαρμόζοντας τις συναιρέσεις της β' τάξης και τις γενικές οδηγίες σχηματισμού των συνηρημένων ρημάτων να συμπληρώσετε τους ακόλουθους πίνακες:

Ενεστώτας ε.φ.

	οριστική	υποτακτική
α' εν.	(ποιέ-ω) ποιῶ	(ποιέ-ω) ποιῶ
β' εν.	(ποιέ-.....)	(ποιέ-.....) .....
γ' εν.	(ποιέ-.....)	(ποιέ-.....) .....
α' πληθ.	(ποιέ-.....)	(ποιέ-.....) .....
β' πληθ.	(ποιέ-.....)	(ποιέ-.....) .....
γ' πληθ.	(ποιέ-.....)	(ποιέ-.....) .....

	ευκτική	προστακτική
α' εν.	(ποιέ-οιμι) ποιοῖμι	—
β' εν.	(ποιέ-.....)	(ποιέ-ε) ποίει
γ' εν.	(ποιέ-.....)	(ποιε-....) .....
α' πληθ.	(ποιέ-.....)	—
β' πληθ.	(ποιέ-.....)	(ποιέ-....) .....
γ' πληθ.	(ποιέ-.....)	(ποιε-....) .....

απαρέμφατο: (ποιέ-εν) ....., μετοχή (ονομ. εν. αρσ.): (ποιέ-...) .....

Παρατατικός ε.φ.

οριστική			
α' εν.	(ἐποίη-ον) ἐποίουν	α' πληθ.	(ἐποιέ-.....) .....
β' εν.	(ἐποιέ-....)	β' πληθ.	(ἐποιέ-.....) .....
γ' εν.	(ἐποιέ-....)	γ' πληθ.	(ἐποιέ-.....) .....

Ενεστώτας μ.φ.

	οριστική	υποτακτική
α' εν.	(ποιέ-ομαι) ποιούμαι	(ποιέ-ωμαι) ποιῶμαι
β' εν.	(ποιέ-.....)	(ποιέ-.....) .....
γ' εν.	(ποιέ-.....)	(ποιέ-.....) .....
α' πληθ.	(ποιε-.....)	(ποιε-.....) .....
β' πληθ.	(ποιέ-.....)	(ποιέ-.....) .....
γ' πληθ.	(ποιέ-.....)	(ποιέ-.....) .....

	ευκτική	προστακτική
α' εν.	(ποιε-οίμην) ποιοίμην	—
β' εν.	(ποιέ-.....)	(ποιέ-ον) ποιού
γ' εν.	(ποιέ-.....)	(ποιε-....) .....
α' πληθ.	(ποιε-.....)	—
β' πληθ.	(ποιέ-.....)	(ποιέ-....) .....
γ' πληθ.	(ποιέ-.....)	(ποιε-....) .....

απαρέμφατο: (ποιέ-.....) ....., μετοχή (ονομ. εν. ουδ.): (ποιε-.....) .....

Παρατατικός μ.φ.

οριστική			
α' εν.	(έποιε-όμην) <i>έποιούμην</i>	α' πληθ.	(έποιε-.....) .....
β' εν.	(έποιέ-.....)	β' πληθ.	(έποιέ-.....) .....
γ' εν.	(έποιέ-.....)	γ' πληθ.	(έποιέ-.....) .....

► Παρατηρήσεις

- ♦ Τα συνηρημένα ρήματα β' τάξης σχηματίζουν τους υπόλοιπους χρόνους κατά τα βαρύτερα φωνηεντόληκτα, αφού προηγουμένως τρέψουν τον χαρακτήρα τους -ε- σε -η-, π.χ. ποιέω, ποιῶ → ποιή-σω, έποίη-σα, πεποίη-κα, έπεποιή-κειν.
- ♦ Τα ρήματα σε -έω με μονοσύλλαβο θέμα (π.χ. πλέω) στον ενεστώτα και τον παρατατικό συναιρούν τον χαρακτήρα τους -ε- μόνο με το -ε- ή -ει- της κατάληξης, π.χ. πλέω, πλείς, πλεί, πλέομεν, πλείτε, πλέουσι(ν). Εξαιρέση αποτελεί το συνηρημένο ρήμα δέω, δῶ (= δένω), που συναιρεί τον χαρακτήρα -ε- με το φωνήεν ή τη δίφθογγο της κατάληξης.

Ασκήσεις

1. Να αναγνωρίσετε γραμματικά τους τύπους *οικοῖμεν* και *ήγουμαι* του κειμένου της Ενότητας και να γράψετε τις υπόλοιπες εγκλίσεις του ενεστώτα στο ίδιο πρόσωπο και στον ίδιο αριθμό.
2. *ἀποστερῶ, ταλαιπωρῶ*: Να γράψετε τους τύπους ενεστώτα των ρημάτων οι οποίοι ζητούνται στον πίνακα:

	ἀποστερῶ	ταλαιπωρῶ
(β' εν. υποτ. ε.φ.)	.....	.....
(γ' εν. ευκτ. ε.φ.)	.....	.....
(γ' πληθ. ευκτ. μ.φ.)	.....	.....
(γ' εν. προστ. ε.φ.)	.....	.....
(β' πληθ. προστ. μ.φ.)	.....	.....
(απαρ. ε.φ.)	.....	.....
(γεν. εν. αρσ. μτχ. ε.φ.)	.....	.....

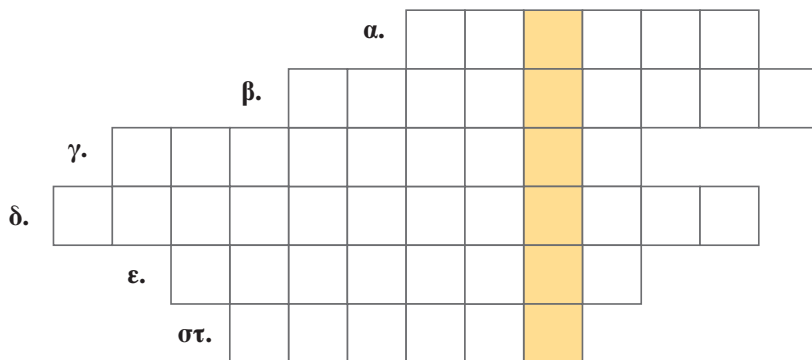
3. *οικεῖν, ήγῶμαι, εὐδοκίμοι, ἀπολογείσθων*: Να αναγνωριστούν γραμματικά και να κλιθεί η οριστική του ενεστώτα στη φωνή που βρίσκονται.

4. Να αντιστοιχίσετε τους ρηματικούς τύπους της στήλης Α' με τη γραμματική αναγνώρισή τους στη στήλη Β' (δύο στοιχεία της στήλης Β' περισσεύουν):

A'	B'
1. ἡγήται	α. γ' εν. ευκτ. ενεστ. ε.φ.
2. ἀρχοῖ	β. απαρ. ενεστ. ε.φ.
3. βοηθῶμεν	γ. β' πληθ. οριστ./προστ. ενεστ. ε.φ.
4. πολεμεῖτε	δ. α' πληθ. ευκτ. ενεστ. ε.φ.
5. ἐπιχειρεῖν	ε. γ' πληθ. υποτ. ενεστ. μ.φ.
6. φρονοῦμεν	στ. γ' εν. υποτ. ενεστ. μ.φ.
7. ἀπολογῶνται	ζ. α' πληθ. υποτ. ενεστ. ε.φ.
	η. απαρ. ενεστ. μ.φ.
	θ. β' πληθ. υποτ. ενεστ. μ.φ.

5. Συμπληρώνοντας τα τετραγωνίδια με τις λέξεις που ζητούνται θα σχηματίσετε στην έγχρωμη στήλη το όνομα γνωστού λογογράφου της αρχαιότητας:

- α. απαρ. ενεστ. ε.φ. ρ. λαλέω, λαλώ.
- β. γεν. πληθ. αρσ. μτχ. ενεστ. ε.φ. ρ. ὑμένω, ὑμνω.
- γ. γ' πληθ. υποτ. ενεστ. ε.φ. ρ. συμμαχέω, συμμαχώ.
- δ. α' πληθ. ευκτ. ενεστ. ε.φ. ρ. ἰσορροπέω, ἰσορροπῶ.
- ε. γ' εν. υποτ. ενεστ. μ.φ. ρ. ἀδικέω, ἀδικῶ.
- στ. β' εν. υποτ. ενεστ. ε.φ. ρ. σκοπέω, σκοπῶ.

Ἦν γὰρ καλοῦσιν οἱ πλεῖστοι τῶν ἀνθρώπων εἰρήνην, τοῦτο (δοκεῖ) εἶναι μόνον ὄνομα, τῷ δ' ἔργῳ πάσαις πρὸς πάσας τὰς πόλεις ἀεὶ πόλεμον ἀκήρυκτον κατὰ φύσιν εἶναι.

Πλάτων, Νόμοι 626a

Πράγματι αυτό που οι περισσότεροι άνθρωποι αποκαλούν ειρήνη (φαίνεται ότι) είναι μόνο μια λέξη· στην πράξη υπάρχει, σύμφωνα με τους νόμους της φύσης, ακήρυκτη αιώνια διαμάχη της κάθε πόλης με όλες τις άλλες πόλεις.

Δικαστικές ψήφοι με την επιγραφή «ψηφος δημοσία». Ο συμπαγής άξονας σημαίνει αθώωση, ο κοίλος καταδίκη (Μουσείο Αγοράς Αθήνας).

Η ισονομία των πολιτών εγγύηση της δημοκρατίας

Α. Κείμενο

Ο λόγος του Ισοκράτη (436-338 π.Χ.) *Κατά Λοχίτου* αναφέρεται στην κακοποίηση από τον Λοχίτη, που ήταν μέλος της αριστοκρατίας, ενός Αθηναίου πολίτη που ανήκε σε κατώτερη κοινωνική τάξη. Με αφορμή το περιστατικό, ο ρήτορας βρίσκει την ευκαιρία να εκφράσει τις απόψεις του για τη σημασία που έχει η ισονομία για την καλή λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος.

Ἔστι δὲ δικαστῶν νοῦν ἔχόντων περὶ τῶν ἀλλοτρίων τὰ δίκαια ψηφίζομένους ἅμα καὶ τὰ σφέτερον αὐτῶν εὖ τίθεσθαι. Καὶ μηδεὶς ὑμῶν, εἰς τοῦτ' ἀποβλέψας, ὅτι πένης εἰμι καὶ τοῦ πλήθους εἷς, ἀξιούτω τοῦ τιμήματος ἀφαιρεῖν. Οὐ γὰρ δίκαιον ἐλάττους ποιεῖσθαι τὰς τιμωρίας ὑπὲρ τῶν ἀδόξων ἢ τῶν διωνομασμένων, οὐδὲ χείρους ἡγεῖσθαι τοὺς πενομένους ἢ τοὺς πολλὰ κεκτημένους. Ὑμᾶς γὰρ ἂν αὐτοὺς ἀτιμάζοιτ', εἰ τοιαῦτα γινώσκειτε περὶ τῶν πολιτῶν. Ἔτι δὲ καὶ πάντων ἂν εἴη δεινότατον, εἰ δημοκρατουμένης τῆς πόλεως μὴ τῶν αὐτῶν ἅπαντες τυγχάνοιμεν [...]. Οὐκ, ἂν γέ μοι πεισθῆθ', οὕτω διακείσθε πρὸς ὑμᾶς αὐτοὺς οὐδὲ διδάξετε τοὺς νεωτέρους καταφρονεῖν τοῦ πλήθους τῶν πολιτῶν, οὐδὲ ἀλλοτρίους ἡγήσεσθ' εἶναι τοὺς τοιοῦτους τῶν ἀγώνων, ἀλλ' ὥς ὑπὲρ αὐτοῦ δικάζων οὕτως ἕκαστος ὑμῶν οἴσει τὴν ψήφον. Ἄπαντας γὰρ ὁμοίως ἀδικοῦσιν οἱ τολμῶντες τοῦτον τὸν νόμον παραβαίνειν τὸν ὑπὲρ τῶν σωμάτων τῶν ὑμετέρων κείμενον.

Ἰσοκράτης, *Κατά Λοχίτου* 18-21

Γλωσσικά σχόλια

ἔστι δικαστῶν (ενν. ἔργον) νοῦν ἔχόντων
περὶ τῶν ἀλλοτρίων τὰ δίκαια ψηφίζομένους

ἅμα καὶ τὰ σφέτερον αὐτῶν εὖ τίθεσθαι

ἀποβλέπω

τὸ πλῆθος

μηδεὶς... ἀξιούτω (γ' εν. προστ. ενεστ. ρ. ἀξιῶ, ἀξιῶ)

τὸ τίμημα

ἐλάττους ποιῆσθαι τὰς τιμωρίας

ὁ/ἡ ἄδοξος, τὸ ἄδοξον

διονομάζομαι

ἢ τῶν διονομασμένων (β' ὄρος σύγκρισης)
χείρους (αιτ. πληθ. αρσ. συγκρ. βαθμ. επιθ. κακός)

κεκτημαί

γιγνώσκω

πάντων ἂν εἶη (δυν. ευκτική) δεινότατον

δημοκρατουμένης τῆς πόλεως

εἰ μὴ τῶν αὐτῶν ἅπαντες τυγχάνοιμεν

οὐκ... οὕτω διακείσεσθε πρὸς ὑμᾶς αὐτοὺς

καταφρονέω, καταφρονῶ

ὡς ὑπὲρ αὐτοῦ δικάζων

οἷσει (ορ. μέλλ. ρ. φέρω) τὴν ψῆφον

κεῖμαι

τὸν ὑπὲρ τῶν σωμάτων τῶν ὑμετέρων κείμενον

εἶναι καθήκον των συνετῶν δικαστῶν

παίροντας δίκαιες αποφάσεις για τις υποθέσεις των
ἄλλων

να τακτοποιούν συγχρόνως και ὅσα ἔχουν σχέση με
τους ἰδίους

παρατηρῶ, λαμβάνω υπόψη

ὁ απλὸς λαός

κανεῖς... ας μη θεωρεῖ σωστό

τὸ πρόστιμο

να ἐπιβάλλετε ἠπιότερες ποινές

ὁ ἀφανής, ὁ ἀσημος

γίνομαι ευρύτερα γνωστός, εἶμαι ἐπιφανής (πβ. ν.ε.:
ἐπώνυμος)

παρὰ στους ἐπιφανεῖς

υποδεέστερους

κατέχω, διαθέτω (πβ. ν.ε.: κτήμα, ἀποκτώ, κεκτημένα)

γνωρίζω, ἀποφασίζω

θα ἦταν τὸ πιο φοβερό ἀπ' ὅλα

ἐνὼ ἡ πόλις ἔχει δημοκρατικὸ καθεστῶς

ἐάν δεν ἀπολαμβάναμε ὅλοι τὰ ἴδια δικαιώματα

δε θα συμπεριφερθεῖτε με αὐτὸν τὸν τρόπο στους εαυ-
τοὺς σας, δε θα βρεθεῖτε οἱ ἴδιοι σε τέτοια θέση

περιφρονῶ

με τὴν ἰδέα ὅτι δικάζει για λογαριασμό του, για θέμα
που τον ἀφορᾷ

θα ψηφίσει

(για νόμους) ἰσχύω (πβ. ν.ε.: κείμενο)

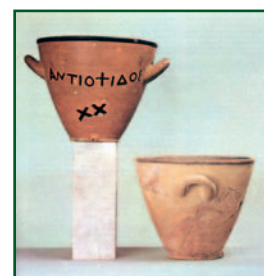
που ἰσχύει για τὴν προστασία τῆς δικῆς σας σωματικῆς
ἀκεραιότητος

Ἑρμηνευτικά σχόλια

Ἔστιν δὲ δικαστῶν νοῦν ἔχόντων περὶ τῶν ἀλλοτρίων τὰ δίκαια ψηφίζομένους ἅμα καὶ τὰ σφέτερον αὐτῶν εὖ τίθεσθαι:

Ο ῥήτορας εκφράζει τὴν πεποίθηση ὅτι οἱ συνετοὶ δικαστές εκδικάζουν τὶς υποθέσεις που τοὺς ἀνατίθενται γνωρίζοντας ὅτι οἱ αποφάσεις τοὺς θα ἐπηρεάσουν τὴ συμπεριφορὰ ὁ-
λων των πολιτῶν. Συνεπῶς, ἀποδίδοντας δικαιοσύνη φροντίζουν για τὴν εὐρύθυμη λει-
τουργία τῆς κοινωνίας και διασφαλίζουν και για τοὺς εαυτοὺς τοὺς, σε περίπτωση που
χρειαστεῖ να υπερασπιστοῦν κάποιο δικαίωμά τοὺς, τὴν τήρηση τῆς νομιμότητος.

**Ὁὐ γὰρ δίκαιον ἐλάττους ποιῆσθαι τὰς τιμωρίας ὑπὲρ τῶν ἀδόξων ἢ τῶν διονομασμέ-
νων, οὐδὲ χείρους ἡγεῖσθαι τοὺς πενομένους ἢ τοὺς πολλὰ κεκτημένους:** Ἡ δημοκρατία
εἶναι τὸ μόνο καθεστῶς που διέπεται ἀπὸ τὶς ἀρχές τῆς ἰσονομίας, δηλαδή τῆς ἰσότητος
των πολιτῶν ἐναντι των νόμων, τῆς ἀξιοκρατίας, δηλαδή τῆς ἀναγνώρισης τῆς προσω-
πικῆς ἀξίας ὡς μοναδικοῦ κριτηρίου για τὴν πρόοδο του πολίτη στην ἰδιωτικὴ και τὴ δη-
μόσια ζωὴ, και τῆς δικαιοσύνης κατὰ τον καταλογισμό εὐθυνῶν.

Τὸ μέγεθος τῆς κλεψύ-
δρας, ἀγγείου με ἐλεγ-
χόμενη ἀπορροή, καθό-
ριζε τὸ χρονικὸ διάστη-
μα που εἶχε στη διάθεσή
του ὁ ομιλητής (Μου-
σεῖο Ἀγορᾶς Ἀθῆνας).

Ερωτήσεις

1. Πώς αντιλαμβάνεστε, με βάση το κείμενο, τον ρόλο των δικαστών στην εφαρμογή της ισονομίας;
2. Ποια επίδραση έχει στους νέους η ορθή απονομή δικαιοσύνης; Πιστεύετε ότι η απονομή της δικαιοσύνης έχει ανάλογη σημασία στις μέρες μας για το κοινωνικό σύνολο;
3. Αφού λάβετε υπόψη σχετικά κεφάλαια από τα μαθήματα της Ιστορίας και της Πολιτικής και Κοινωνικής Αγωγής, να συζητήσετε τη σημασία της ισονομίας για την εύρυθμη λειτουργία της κοινωνίας. Μπορείτε να αναζητήσετε και τα σχετικά άρθρα του ελληνικού Συντάγματος.

Β. Λεξιλογικά – Ετυμολογικά

- ▶ Να συμπληρώσετε τα κενά του πίνακα που ακολουθεί με τις κατάλληλες λέξεις της α.ε.:

Επίθετα παράγωγα από ονόματα

όνομα	κατάληξη	παράγωγο επίθετο	σημασία
ἄλλος	-οιος		
δίκη	-αιος		
ἔξις (< ρ. ἔχω)	-ικός	(συν-) ἔκτικός	
νόμος	-ιμος		
νοῦς	-ερός		
πολίτης	-ικός		
σῶμα	-ικός		
τύχη	-ρός -αιος		

Ασκήσεις

1. Από τα παρακάτω ονόματα να σχηματίζετε επίθετα της α.ε. χρησιμοποιώντας τις κατάλληλες από τις ακόλουθες παραγωγικές καταλήξεις: **-ιος, -αιος, -ειος, -μος, -ικός, -οῦς, -λέος, -αλέος, -ώδης.**

όνομα	παράγωγο επίθετο
τιμή	
ἀγορά	
χρυσός	
μανία	
πεινά	
σπουδή	
πόλεμος	
τέλος	
ὥρα	

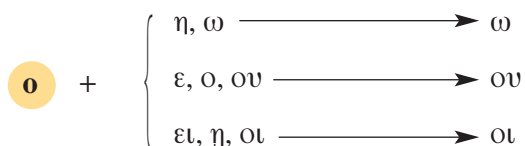
2. α) **πένομαι**: να δώσετε ομόρριζες λέξεις, απλές ή σύνθετες, του ρήματος στη ν.ε.
β) Τι σημαίνει η έκφραση «**πενία τέχνας κατεργάζεται**»; Σε ποιες περιπτώσεις τη χρησιμοποιούμε;

Γ' τάξη συνηρημένων ρημάτων (-όω, -ῶ)

ἀξιούτω, ἀξιοῖμεν: Στη ν.ε. συναντάμε τα ρήματα *αξιώνω, απαξιώνω, καταξιώνω* κ.ά. Ποιο συμπέρασμα μπορείτε να βγάλετε για τη μετεξέλιξη των συνηρημένων ρημάτων σε -όω, -ῶ της α.ε. στη ν.ε.; Να αναφέρετε και άλλα παραδείγματα.

Οι συναιρέσεις

- Εφαρμόζοντας τις συναιρέσεις της γ' τάξης και τις γενικές οδηγίες σχηματισμού των συνηρημένων ρημάτων να συμπληρώσετε τους ακόλουθους πίνακες:

Ενεστώτας ε.φ.

	οριστική	υποτακτική
α' εν.	(ἀξιό-ω) ἀξιῶ	(ἀξιό-ω) ἀξιῶ
β' εν.	(ἀξιό-.....)	(ἀξιό-.....)
γ' εν.	(ἀξιό-.....)	(ἀξιό-.....)
α' πληθ.	(ἀξιό-.....)	(ἀξιό-.....)
β' πληθ.	(ἀξιό-.....)	(ἀξιό-.....)
γ' πληθ.	(ἀξιό-.....)	(ἀξιό-.....)

	ευκτική	προστακτική
α' εν.	(ἀξιό-οιμι) ἀξιοῖμι	—
β' εν.	(ἀξιό-.....)	(ἀξιο-ε) ἀξίου
γ' εν.	(ἀξιό-.....)	(ἀξιο-.....)
α' πληθ.	(ἀξιό-.....)	—
β' πληθ.	(ἀξιό-.....)	(ἀξιό-.....)
γ' πληθ.	(ἀξιό-.....)	(ἀξιο-.....)

απαρέμφατο: (ἀξιό-εν) ....., **μετοχή** (ονομ. εν. αρσ.): (ἀξιό-.....) .....

Παρατατικός ε.φ.

οριστική			
α' εν.	(ἡξιό-ον) ἡξιούν	α' πληθ.	(ἡξιό-.....)
β' εν.	(ἡξιό-.....)	β' πληθ.	(ἡξιό-.....)
γ' εν.	(ἡξιό-.....)	γ' πληθ.	(ἡξιό-.....)

Ενεστώτας μ.φ.

	οριστική	υποτακτική
α' εν.	(ἀξιό-ομαι) ἀξιούμαι	(ἀξιό-ομαι) ἀξιῶμαι
β' εν.	(ἀξιό-.....)	(ἀξιό-.....) .....
γ' εν.	(ἀξιό-.....)	(ἀξιό-.....) .....
α' πληθ.	(ἀξιο-.....)	(ἀξιο-.....) .....
β' πληθ.	(ἀξιό-.....)	(ἀξιό-.....) .....
γ' πληθ.	(ἀξιό-.....)	(ἀξιό-.....) .....

	ευκτική	προστακτική
α' εν.	(ἀξιο-οίμην) ἀξιοίμην	—
β' εν.	(ἀξιό-.....)	(ἀξιο-ου) ἀξιοῦ
γ' εν.	(ἀξιό-.....)	(ἀξιο-.....) .....
α' πληθ.	(ἀξιο-.....)	—
β' πληθ.	(ἀξιό-.....)	(ἀξιό-.....) .....
γ' πληθ.	(ἀξιό-.....)	(ἀξιο-.....) .....

απαρέμφατο: (ἀξιό-.....) ....., μετοχή (ονομ. εν. θηλ.): (ἀξιο-.....) .....

Παρατατικός μ.φ.

οριστική			
α' εν.	(ἡξιό-οίμην) ἡξιούμην	α' πληθ.	(ἡξιο-.....) .....
β' εν.	(ἡξιό-.....)	β' πληθ.	(ἡξιό-.....) .....
γ' εν.	(ἡξιό-.....)	γ' πληθ.	(ἡξιό-.....) .....

➔ Παρατηρήσεις

- Τα συνηρημένα ρήματα γ' τάξης σχηματίζουν τους υπόλοιπους χρόνους τους κατά τα βαρύτενα φωνηεντόληκτα, αφού προηγουμένως τρέψουν (εκτείνουν) τον χαρακτήρα τους -ο- σε -ω-, π.χ. ἀξιόω, ἀξιῶ → ἀξιώσω, ἡξιόω-σα, ἡξιόω-κα, ἡξιόω-κειν.

Ασκήσεις

1. **δουλόω, δουλώ – δηλόω, δηλώ:** Να κλίνετε την οριστική παρατατικού ε.φ και μ.φ. και την ευκτική ενεστώτα μ.φ.
2. Να συμπληρώσετε τα πρόσωπα του ρ. **ἐλευθερόω, ἐλευθερῶ** που ζητούνται:

β' εν. οριστ. ενεστ. μ.φ.		β' εν. ευκτ. ενεστ. ε.φ.	
β' εν. υποτ. ενεστ. μ.φ.		β' πληθ. οριστ. ενεστ. μ.φ.	
γ' πληθ. παρατ. ε.φ.		γ' εν. προστ. ενεστ. ε.φ.	
α' πληθ. ευκτ. ενεστ. μ.φ.		γ' πληθ. προστ. ενεστ. μ.φ.	

3. Να συμπληρώσετε τις καταλήξεις των ρημάτων στις παρακάτω φράσεις:

- α. Σφόδρα γε βούλεται τοὺς Ἑλληνας ἐλευθέρους εἶναι καὶ αὐτονόμους, ὡς δηλ..... (γ' εν. οριστ. ενεστ. ε.φ.) τὰ ἔργα αὐτοῦ.
 β. Οὐ συγγνώμης τυχεῖν ἄξι..... (ονομ. εν. αρσ. μτχ. ε.φ.) ταῦτα διήλθον (= διηγῆθηκα αναλυτικά).
 γ. Συμβήσεται δ' ἅμα καὶ τὰ πρότερον εἰρημένα ἐπιβεβαί..... (απαρ. ενεστ. μ.φ.) καὶ φανερότερα εἶναι οὕτως ἔχοντα.
 δ. Ὁ δὲ ἄξιός ὢν μεγάλων ἄξι..... (ευκτ. ενεστ. ε.φ.) ἂν μικρῶν ἑαυτόν.
 ε. Μετὰ τύχης ἀγαθῆς ἐλευθερο..... (β' πληθ. προστ. ενεστ. ε.φ.) τοὺς Ἑλληνας.

4. Να αντιστοιχίσετε τους τύπους της στήλης Α' με τη γραμματική τους αναγνώριση στη στήλη Β' (δύο στοιχεία της στήλης Β' περισσεύουν):

A'	B'
1. ζημιοῦ	α. β' εν. προστ. ενεστ. ε.φ.
2. δηλοῦται	β. β' πληθ. υποτ. ενεστ. ε.φ.
3. στεφανῶτε	γ. γ' εν. ευκτ. ενεστ. ε.φ.
4. βεβαιοῖ	δ. γ' εν. οριστ. παρατ. ε.φ.
5. μισθοῦσθαι	ε. απαρ. ενεστ. μ.φ.
	στ. β' εν. προστ. ενεστ. μ.φ.
	ζ. γ' εν. οριστ. ενεστ. μ.φ.

5. Να συμπληρώσετε τα τετραγωνίδια με τις λέξεις που ζητούνται. Στην έγχρωμη στήλη σχηματίζεται ρήμα της γ' τάξης συννηρημένων ρημάτων:

- α. α' εν. οριστ. παρατ. του ρ. δικαιοῶ, δικαιοῶ.
 β. α' πληθ. οριστ. ενεστ. του ρ. ἐλευθερόω, ἐλευθεροῶ.
 γ. απαρ. ενεστ. του ρ. ζημιόω, ζημιῶ.
 δ. γ' εν. ευκτ. ενεστ. του ρ. πληροόμαι, πληροοῦμαι (= γεμίζω).
 ε. γ' πληθ. υποτ. ενεστ. του ρ. ὑπνώω, ὑπνώω.

α.																			
β.																			
γ.																			
δ.																			
ε.																			

Ἐπὶ πᾶσι τὸν αὐτὸν νόμον τιθέναι [ὁ νομοθέτης] κελεύει.
 Δημοσθένης, Κατὰ Τιμοκράτους 18
 [Ο νομοθέτης] ορίζει να ισχύει ο ίδιος νόμος για όλους.

Ο Ορφείας παίζει λύρα καθισμένος σ' έναν βράχο, ενώ τον παρακολουθούν πολεμιστές (αττικός ερυθρόμορφος κρατήρας από τη Γέλα, 440 π.Χ., Αρχαιολογικό Μουσείο Βερολίνου).

Η μουσική εξημερώνει

Α. Κείμενο

Ο Πολύβιος ο Μεγαλοπολίτης (περ. 200-120 π.Χ.) καταγράφει στο έργο του *Ιστορία* (μετά από μια σύντομη επισκόπηση της περιόδου 264-220 π.Χ.) τα γεγονότα από το 220 έως το 146 π.Χ., επιχειρώντας να δείξει πώς η Ρώμη μπόρεσε να κατακτήσει σημαντικό μέρος του τότε γνωστού κόσμου σε σχετικά μικρό χρονικό διάστημα. Αναφερόμενος στο τέταρτο βιβλίο των *Ιστοριών* στους Αρκάδες Κυναιθείς, παρατηρεί ότι αυτοί διαφοροποιήθηκαν από τους γενικά φιλόξενους και πράους συμπατριώτες τους, καθώς έπαψαν κάποια στιγμή να ασχολούνται με τη μουσική και το τραγούδι, τα οποία συντέλεσαν στη διαμόρφωση του χαρακτήρα των υπόλοιπων Αρκάδων.

Μουσικήν [...] πᾶσι μὲν ἀνθρώποις ὄφελος ἀσκεῖν, Ἄρκάσι δὲ καὶ ἀναγκαῖον. [...] Παρὰ μόνους γὰρ Ἄρκάσι πρῶτον μὲν οἱ παῖδες ἐκ νηπίων ἄδειν ἐθίζονται κατὰ νόμους τοὺς ὕμνους καὶ παιᾶνας, οἷς ἔκαστοι κατὰ τὰ πάτρια τοὺς ἐπιχωρίους ἥρωας καὶ θεοὺς ὕμνουσι· μετὰ δὲ ταῦτα [...] πολλῆ φιλοτιμίᾳ χορεύουσι κατ' ἐνιαυτὸν τοῖς Διονυσιακοῖς αὐληταῖς ἐν τοῖς θεάτροις [...]. Καὶ τῶν μὲν ἄλλων μαθημάτων ἀρνηθῆναι τι μὴ γινώσκειν οὐδὲν αἰσχρὸν ἠγοῦνται, τὴν γε μὴν ᾠδὴν οὔτ' ἀρνηθῆναι δύνανται διὰ τὸ κατ' ἀνάγκην πάντας μανθάνειν, οὔθ' ὁμολογοῦντες ἀποτρίβεσθαι διὰ τὸ τῶν αἰσchrῶν παρ' αὐτοῖς νομίζεσθαι τοῦτο. [...] Ταῦτά τέ μοι δοκοῦσιν οἱ πάλαι παρεισαγαγεῖν οὐ τρυφῆς καὶ περιουσίας χάριν, ἀλλὰ θεωροῦντες μὲν τὴν ἐκάστων αὐτουργίαν καὶ συλλήβδην τὸ τῶν βίων ἐπίπονον καὶ σκληρόν, θεωροῦντες δὲ τὴν τῶν ἠθῶν αὐστηρίαν, ἥτις αὐτοῖς παρέπεται διὰ τὴν τοῦ περιέχοντος ψυχρότητα καὶ στεγνότητα τὴν κατὰ τὸ πλεῖστον ἐν τοῖς τόποις ὑπάρχουσαν.

Πολύβιος, *Ιστορία* 4.20.4-21.1

Γλωσσικά σχόλια

<i>ἐκ νηπίων</i>	από τη νηπιακή τους ηλικία (πβ. ν.ε.: νηπιαγωγός, νηπιακός)
<i>ᾄδω</i>	τραγουδώ (πβ. ν.ε.: άσμα)
<i>ἐθίζομαι</i>	συνηθίζω (πβ. ν.ε.: εθισμός, εθιστικός, έθιμο)
<i>κατὰ νόμους</i>	σύμφωνα με τους μουσικούς ρυθμούς
<i>ὁ/ἡ πάτριος, τὸ πάτριον</i>	πατροπαράδοτος, αυτός που κληροδοτεΐται από τους προγόνους
<i>ὁ/ἡ ἐπιχώριος, τὸ ἐπιχώριον</i>	τοπικός
<i>ἡ φιλοτιμία</i>	η άμιλλα, ο συναγωνισμός
<i>χορεύω</i>	παίρνω μέρος σε κυκλικό χορό (= χορωδία) και ψάλλω άσμα προς τιμήν κάποιου θεού (πβ. ν.ε.: χορωδία, χορευτικός)
<i>κατ' ἐνιαυτὸν τοῖς Διονυσιακοῖς αὐληταῖς</i>	κάθε χρόνο με τη συνοδεία των αυλητών του Διονύσου
<i>ἄρνηθῆναι τι μὴ γινώσκειν οὐδὲν αἰσχρὸν</i>	δε θεωρούν καθόλου ντροπή να παραδεχθούν ότι δε γνωρίζουν
<i>ἡγοῦνται</i>	κάτι
<i>διὰ τὸ κατ' ἀνάγκην πάντας μανθάνειν</i>	επειδή υποχρεωτικά όλοι το μαθαΐνουν
<i>(ἐναρθρο απαρ.)</i>	
<i>οὔθ' ὁμολογοῦντες ἀποτρίβεσθαι (ενν. δύνανται)</i>	ούτε, εάν το παραδεχθούν, μπορούν να απαλλαγούν από αυτό
<i>διὰ τὸ τῶν αἰσχρῶν παρ' αὐτοῖς νομίζεσθαι τοῦτο</i>	επειδή αυτό θεωρεΐται ντροπή στην κοινωνία τους / στα μέρη τους
<i>οἱ πάλαι</i>	οι παλιοί
<i>παρεισάγω</i>	(για νόμους και έθιμα) θεσπίζω
<i>οὐ τρυφῆς καὶ περιουσίας χάριν</i>	όχι για να καλλιεργήσουν τη φιληδονία και την επίδειξη πλούτου
<i>θεωρέω, θεωρῶ</i>	παρατηρώ, εξετάζω, παρακολουθώ (πβ. ν.ε.: θεωρία, θεώρημα)
<i>ἡ αὐτουργία</i>	(εδώ) ο μόχθος
<i>συλλήβδην</i>	περιληπτικά, με λίγα λόγια
<i>ἡ τῶν ἠθῶν αὐστηρία</i>	η αυστηρότητα των ηθών
<i>παρέπομαι</i>	ακολουθώ, έρχομαι ως συνέπεια
<i>διὰ τὴν τοῦ περιέχοντος (ενν. τόπου) ψυχρότητα</i>	εξαιτίας του ψύχους και της τραχύτητας του τόπου στον
<i>καὶ στυγνότητα</i>	οποίο ζουν
<i>κατὰ τὸ πλεῖστον</i>	στο μεγαλύτερο μέρος

Ερμηνευτικά σχόλια

κατὰ νόμους: Ο νόμος ήταν μουσικό είδος προς τιμήν του Απόλλωνα με τυπικά καθορισμένη μορφή, ένα πρότυπο σύνθεσης και εκτέλεσης μεγάλου αισθητικού κύρους, το οποίο όφειλε να ακολουθεΐται απαρέγκλιτα ο αοιδός, ο κιθαριστής ή ο αυλητής. Συνδύαζε μελωδία, τρόπο, είδος, κλίμακες, ρυθμό και πολλά άλλα μουσικά στοιχεία σε ενιαία αντίληψη και σύστημα κανόνων.

τοὺς ὕμνους: Λατρευτικά άσματα προς τιμήν θεών ή ηρώων που ψάλλονταν από χορό με τη συνοδεία κιθάρας. Ο Πίνδαρος, ο Βακχυλίδης και ο Σιμωνίδης συνέθεσαν ύμνους προς τιμήν κορυφαίων αθλητών αλλά και για τη συνοδεία πανηγυρικών εορτών. Σύμφωνα με τον Πausανία, αγώνας ύμνων θεσπίστηκε για πρώτη φορά προς τιμήν του Απόλλωνα στους Δελφούς.

παιᾶνας: Ο παιάνας ήταν χορικό (δηλ. χορωδιακό και συνοδευόμενο από ρυθμικές κινήσεις) άσμα αρχικά προς τιμήν του Απόλλωνα και στη συνέχεια προς τιμήν άλλων θεών. Περιείχε συνήθως ευχαριστίες για τη λύτρωση από κάποιο κακό· αργότερα χρησιμοποιήθηκε ως θριαμβευτικό επινίκιο άσμα και ως πολεμικό εμβατήριο.

χορεύουσι κατ' ἐνιαυτὸν τοῖς Διονυσιακοῖς αὐληταῖς ἐν τοῖς θεάτροις: Ιερό τραγούδι του Διονύσου ήταν ο διθύραμβος. Περί το 600 π.Χ. ο τύραννος της Κορίνθου Περίανδρος ανέθεσε στον Αρίωνα τον Μηθυμναίο να του δώ-

σει τεχνική μορφή. Τελικά ο διθύραμβος παρουσιαζόταν από χορό πενήντα ανδρών που σχημάτιζαν κύκλο· τα μέλη του χορού εμφανίζονταν μεταμφιεσμένα σε τραγόμορφους Σατύρους (συνήθεις ακολούθους του Διονύσου) και τα θέματα του άσματος ήταν σχετικά με τις περιπέτειες και το μεγαλείο του θεού. Καλλιεργήθηκε ιδιαίτερα στις δωρικές περιοχές και αποτέλεσε το υπόβαθρο στο οποίο βασίστηκε το λυρικό στοιχείο της αττικής τραγωδίας.

θεωροῦντες μὲν τὴν ἐκάστην αὐτουργίαν καὶ συλλήβδην τὸ τῶν βίων ἐπίπονον καὶ σκληρόν, θεωροῦντες δὲ τὴν τῶν ἡθῶν αὐστηρίαν: Ο Πολύβιος πιστεύει ότι η μουσική ξεκουράζει τον άνθρωπο από την καθημερινή σκληρή εργασία, ενώ το φυσικό περιβάλλον επηρεάζει τον χαρακτήρα του. Πρόκειται για αντιλήψεις οι οποίες και σήμερα είναι αποδεκτές.

Ερωτήσεις

1. Ποιες συνήθειες των Αρκάδων αποδεικνύουν κατά τον Πολύβιο τη στενή σχέση τους με τη μουσική και με το τραγούδι;
2. Τι ήθελαν να πετύχουν οι Αρκάδες καθιερώνοντας την καλλιέργεια της μουσικής και του τραγουδιού;
3. Ο Πολύβιος αναγνωρίζει στο κείμενο στενή σχέση ανάμεσα στη γεωγραφική θέση και το κλίμα ενός τόπου και στις συνήθειες των κατοίκων του. Πώς επηρεάζει τη σχέση αυτή ο σύγχρονος τεχνικός πολιτισμός;

Ο χορός των θυγατέρων του Κέκροπα και του μικρού Εριχθονίου στην παράσταση του αναθηματικού γλυπτού της εικόνας θυμίζει ζωηρά σύγχρονους παραδοσιακούς χορούς (Αθήνα, Μουσείο Ακροπόλεως).

B. Λεξιλογικά – Ετυμολογικά

- Να συμπληρώσετε την τρίτη στήλη του πίνακα που ακολουθεί, συνδυάζοντας κάθε πρωτότυπη λέξη της πρώτης στήλης με την κατάλληλη παραγωγική κατάληξη από τη δεύτερη στήλη:

Παραγωγή ρημάτων

πρωτότυπη λέξη	παραγωγική κατάληξη	παράγωγο ρήμα
ανάγκη	-εύω	αναγκάζω
βίος	-άζω	
νόμος	-ίζω	
παιάν	-άω, -ῶ	
παῖς (γεν. παιδ-ός)	-έω, -ῶ	
τρυφή	-ίζομαι	
ἕμνος	-όω, -ῶ	
χάρις	-ίζω	

Ασκήσεις

1. Να γράψετε από ποιο ουσιαστικό ή επίθετο παράγεται καθένα από τα παρακάτω ρήματα και να σημειώσετε την παραγωγική κατάληξή του:

παράγωγο ρήμα	πρωτότυπη λέξη	παραγωγική κατάληξη
ἐθίζω		
δικάζω		
χορεύω		
τιμάω, τιμῶ		
θεωρέω, θεωρῶ		
πονέω, πονῶ		
μαθητεύω		

2. Χρησιμοποιώντας το ρήμα *μανθάνω*:

α) να σχηματίσετε παράγωγες λέξεις της α.ε. που να δηλώνουν:

το πρόσωπο που ενεργεί: ὁ .....

την ενέργεια / κατάσταση: ἡ ....., ἡ .....

το αποτέλεσμα της ενέργειας: τὸ .....

β) να γράψετε δύο ομόρριζα επίθετα: .....

3. Με ποιους τύπους του κειμένου της Ενότητας έχουν ετυμολογική συγγένεια τα επίθετα *γνωστός*, *σχετικός*, *νομιστέον*, *στιγχερός*;

1. Αόριστος β' ενεργητικής και μέσης φωνής

Ο τύπος *παρεισαγαγεῖν* του κειμένου είναι τύπος **απαρέμφατου αορίστου β' ενεργητικής φωνής**.

Μερικά ρήματα δε σχηματίζουν τον αόριστο κατά το ρ. *λύω* με τις γνωστές καταλήξεις *-(σ)α*, *-(σ)άμην*. Στον σχηματισμό των χρόνων εμφανίζουν τύπο αορίστου που ονομάζεται «αόριστος β'» και παρουσιάζει τα εξής χαρακτηριστικά:

- α) διαφορετικό θέμα από εκείνο του ενεστώτα,
- β) καταλήξεις οριστικής παρατατικού στην οριστική έγκλιση και
- γ) καταλήξεις ενεστώτα στις υπόλοιπες εγκλίσεις και στους ονοματικούς τύπους.

Σχηματισμός οριστικής αορίστου β'

	αύξηση		θέμα β' αορίστου		καταλήξεις παρατατικού
ε.φ.	ἔ	-	βαλ	-	ον
μ.φ.	ἔ	-	βαλ	-	όμην

Σχηματισμός άλλων εγκλίσεων αορίστου β'

θέμα β' αορίστου ————— καταλήξεις αντίστοιχων εγκλίσεων ενεστώτα

υποτακτική	ε.φ.	βάλ	-	ω
	μ.φ.	βάλ	-	ωμαι
ευκτική	ε.φ.	βάλ	-	οιμι
	μ.φ.	βαλ	-	οίμην
προστακτική	ε.φ.	βάλ	-	ε (β' εν.)
	μ.φ.	βαλ	-	οὔ (β' εν.)
απαρέμφατο	ε.φ.	βαλ	-	εῖν
	μ.φ.	βαλ	-	έσθαι
μετοχή	ε.φ.	βαλ	-	ών
		βαλ	-	οὔσα
		βαλ	-	όν
	μ.φ.	βαλ	-	όμενος
		βαλ	-	ομένη
		βαλ	-	όμενον

➔ Παρατηρήσεις

- ♦ Το απαρέμφατο ε.φ. τονίζεται στη λήγουσα και περισπάται, π.χ. *εἰπεῖν*, *βαλεῖν*, *ἐλθεῖν*.
- ♦ Η μετοχή ε.φ. τονίζεται στη λήγουσα στο αρσενικό και στο ουδέτερο γένος, π.χ. *εἰπών*, *εἰπόν*, και στην παραλήγουσα στο θηλυκό γένος, π.χ. *εἰποῦσα*.
- ♦ Το απαρέμφατο μ.φ. τονίζεται στην παραλήγουσα, π.χ. *ἀφικέσθαι*, *βαλέσθαι*.
- ♦ Το β' εν. προστακτικής μ.φ. τονίζεται στη λήγουσα και περισπάται, π.χ. *ἀφικοῦ*, *βαλοῦ*. Τονίζεται στην παραλήγουσα, όταν ο τύπος της προστακτικής είναι μονοσύλλαβος και σύνθετος με δυσύλλαβη πρόθεση, π.χ. *παράσχον* (ρ. *παρέχομαι*), αλλά *ἀντιλαβοῦ* (ρ. *ἀντιλαμβάνομαι*).
- ♦ Το β' εν. προστακτικής αορίστου β' ε.φ. των ρ. *ἔρχομαι*, *εὐρίσκω*, *λαμβάνω*, *λέγω* και *ὄραω*, *-ῶ* τονίζεται στη λήγουσα, όταν το ρήμα δεν είναι σύνθετο: *ἐλθέ*, *εὐρέ*, *λαβέ*, *εἰπέ*, *ιδέ*, αλλά *ἄπελθε*, *παράλαβε*.

- Να συμπληρώσετε τις καταλήξεις στους ακόλουθους πίνακες και να τονίσετε τους τύπους:

Κλίση αορίστου β'

Ενεργητική φωνή (ρ. *μανθάνω*)

	οριστική	υποτακτική	ευκτική	προστακτική
α' εν.	ἔ-μαθ-ον	μάθ-ω...	μάθ-οιμι	—
β' εν.	ἐμαθ....	μαθ.....	μαθ.....	μάθ-ε
γ' εν.	ἐμαθ....	μαθ.....	μαθ.....	μαθ.....
α' πληθ.	ἐμαθ.....	μαθ.....	μαθ.....	—
β' πληθ.	ἐμαθ.....	μαθ.....	μαθ.....	μαθ.....
γ' πληθ.	ἐμαθ....	μαθ.....	μαθ.....	μαθ.....

απαρέμφατο: μαθ....., μετοχή: μαθ-όν, μαθ....., μαθ.....

Μέση φωνή (ρ. *γίνομαι*)

	οριστική	υποτακτική	ευκτική	προστακτική
α' εν.	ἐ-γεν-όμην	γέν-ωμαι	γεν-οίμην	—
β' εν.	ἐγεν.....	γεν.....	γεν.....	γεν-οῦ
γ' εν.	ἐγεν.....	γεν.....	γεν.....	γεν.....
α' πληθ.	ἐγεν.....	γεν.....	γεν.....	—
β' πληθ.	ἐγεν.....	γεν.....	γεν.....	γεν.....
γ' πληθ.	ἐγεν.....	γεν.....	γεν.....	γεν.....

απαρέμφατο: γεν....., μετοχή: γεν....., γεν....., γεν.....

Πίνακας συνηθέστερων ρημάτων με αόριστο β'

ρήμα	β' αόριστος οριστικής	β' αόριστος υποτακτικής
ἄγω	ἤγαγον	ἀγάγω
αἰρῶ	εἶλον	ἔλω
αἰσθάνομαι	ἤσθόμην	αἰσθώμαι
ἁμαρτάνω	ἤμαρτον	ἁμάρτω
ἀποθνήσκω	ἀπέθανον	ἀποθάνω
ἀφικνοῦμαι	ἀφικόμην	ἀφίκομαι
βάλλω	ἔβαλον	βάλω
γίνομαι, εἰμί	ἐγενόμην	γένωμαι
ἔρχομαι	ἤλθον	ἔλθω
εὐρίσκω	εὗρον, ηῦρον	εὔρω
ἔχω	ἔσχον	σχῶ
λαγχάνω	ἔλαχον	λάχω
λαμβάνω	ἔλαβον	λάβω
λανθάνω	ἔλαθον	λάθω
λέγω	εἶπον	εἶπω

λείπω	ἔλιπον	λίπω
μανθάνω	ἔμαθον	μάθω
ὄρω	εἶδον	ἴδω
πάσχω	ἔπαθον	πάθω
πίπτω	ἔπεσον	πέσω
τυγχάνω	ἔτυχον	τύχω
τρέχω	ἔδραμον	δράμω
φέρω	ἤνεγκον	ἐνέγκω
φεύγω	ἔφυγον	φύγω

2. Η κλίση των ουσιαστικών ἢ γυνή, ὁ/ἡ παῖς

- ▶ Με τις καταλήξεις της γ' κλίσης ουσιαστικών να συμπληρώσετε τον πίνακα που ακολουθεί και να τονίσετε τους ἄτονους τύπους:

	ενικός αριθμός	πληθυντικός αριθμός
ονομ.	ἡ γυνή	αἱ γυναῖκ-.....
γεν.	τῆς γυναικ-ός	τῶν γυναικ-.....
δοτ.	τῇ γυναικ-.....	ταῖς γυναιξί(ν) (< γυναικ-σί)
αιτ.	τήν γυναικ-.....	τάς γυναικ-.....
κλητ.	(ᾧ) γύν-αι	(ᾗ) γυναικ-.....

Το ουσιαστικό *παῖς* κλίνεται και στους δύο αριθμούς σύμφωνα με τα οδοντικόληκτα της γ' κλίσης, παρουσιάζει όμως ανωμαλίες στην κλητική ενικού και στον τονισμό της γενικής πληθυντικού.

- ▶ Με τις καταλήξεις της γ' κλίσης ουσιαστικών να συμπληρώσετε τον πίνακα που ακολουθεί και να τονίσετε τους ἄτονους τύπους:

	ενικός αριθμός	πληθυντικός αριθμός
ονομ.	ὁ παῖς	οἱ παιδ-.....
γεν.	τοῦ παιδ-ός	τῶν παιδ-ων
δοτ.	τῷ παιδ-.....	τοῖς παισί(ν) (< παιδ-σί)
αιτ.	τόν παιδ-.....	τούς παιδ-.....
κλητ.	(ᾧ) παῖ	(ᾗ) παιδ-.....

3. Η οριστική αντωνυμία αὐτός, αὐτή, αὐτό

Ο τύπος *αὐτοῖς* του κειμένου είναι τύπος της αντωνυμίας *αὐτός, αὐτή, αὐτό*, η οποία άλλοτε είναι **οριστική** και άλλοτε **επαναληπτική**.

Οριστική είναι, όταν χρησιμοποιείται για να ορίσει κάτι, δηλαδή για να το ξεχωρίσει από άλλα, π.χ. *Αὐτὸς δὲ τὸ πεζὸν ἀπῆγεν εἰς τὴν Μήθυμαν τὸ στρατόπεδον ἐμπροσας.*

Επαναληπτική είναι, όταν επαναλαμβάνει κάτι για το οποίο ἔχει ἤδη γίνει λόγος. Με τη σημασία αυτή χρησιμοποιείται στις πλάγιες πτώσεις και αντικαθιστά τύπους της προσωπικής αντωνυμίας γ' προσώπου, π.χ. *Παραλαβοῦσα γὰρ τοὺς Ἕλληνας ἀνόμως ζῶντας καὶ σποράδην οἰκοῦντας, καὶ τοὺς μὲν ὑπὸ δυναστειῶν ὑβριζομένους, τοὺς δὲ δι' ἀναρχίαν ἀπολλυμένους, τούτων τῶν κακῶν αὐτοὺς ἀπήλλαξεν.*

Η αντωνυμία αυτή κλίνεται σαν τρικατάληκτο επίθετο β' κλίσης σε -ος, -η, -ον χωρίς το τελικό -ν στους τύπους του ενικού στο ουδέτερο γένος.

Ασκήσεις

1. Να γράψετε τους τύπους αορίστου β' των ρημάτων λαμβάνω και εύρίσκομαι που ζητούνται στην πρώτη στήλη:

	λαμβάνω	εύρίσκομαι
γ' εν. υποστ.		
β' πληθ. ευκτ.		
β' εν. προστ.		
γ' πληθ. προστ.		
απαρέμφατο		
ονομ. εν. αρσ. μτχ.		

2. Στις ακόλουθες προτάσεις να συμπληρώσετε τους τύπους αορίστου β' και τις πτώσεις των ουσιαστικών που ζητούνται:

- α. Πολλοὶ δὲ διὰ ταῦτα χάριτός τε ἠξιώθησαν καὶ τιμῶν καλλίστων ..... (γ' πληθ. οριστ. ε.φ. ρ. τυγχάνω) καὶ τοῖς ἑαυτῶν ..... (δοτ. πληθ. ουσ. παῖς) καλλίους ἀφορμὰς εἰς τὸν βίον ..... (γ' πληθ. οριστ. ε.φ. ρ. καταλείπω).
- β. Αἶ τε ..... (ονομ. πληθ. ουσ. γυνή) αὐτοῖς τολμηρῶς ..... (γ' πληθ. οριστ. μ.φ. ρ. ξυ-νεπιλαμβάνομαι = υποστηρίζω) βάλλουσαι ἀπὸ τῶν οἰκιῶν τῷ κεράμῳ.
- γ. Φημί χρῆναι τοὺς μὲν γονέας τοὺς ἡμετέρους αὐτῶν καὶ τοὺς ..... (αιτ. πληθ. ουσ. παῖς) καὶ τὰς ..... (αιτ. πληθ. ουσ. γυνή) καὶ τὸν ὄχλον τὸν ἄλλον ἐκ τῆς πόλεως ..... (απαρ. ε.φ. ρ. ἀπέροχομαι).

3. Να αναγνωρίσετε γραμματικά τους τύπους αορίστου β' και να μεταφράσετε τις φράσεις:

- α. Περί τούτων οὐδεὶς ἂν τολμήσειεν ἀντειπεῖν ὡς οὐ τὴν μὲν ἐμπειρίαν μᾶλλον τῶν ἄλλων ἔχομεν, πολιτεία δ' ἀρίστη παρὰ μόνοις ἡμῖν ἔστιν.
- β. Τὸ ἀγαθὸν τυχόν (= το τυχαῖο καλὸ) ἂν λάβοι μεταβολήν, τὸ δὲ δι' ἡμᾶς αὐτοὺς γενόμενον βεβαιότερως ἂν ἔχοι (= θα ἦταν πιο σταθερό).
- γ. Ἐπεὶ δὲ οὐκ ἀντανήγαγε (= δεν ἐβγαίνει στο πέλαγος, για να τους αντιμετωπίσει) Λύσανδρος, καὶ τῆς ἡμέρας ὀψὲ ἦν (= ἦταν αργά), ἀπέπλευσαν πάλιν εἰς τοὺς Αἰγὸς ποταμούς.
- δ. Ἐγὼ δ' ὑμῖν παρέξομαι μάρτυρας τοὺς ἐξ ἀρχῆς παραγενομένους ὡς οὐκ ἐπελαβόμεν (= δεν πήρα στην κατοχή μου) τῶν χρημάτων.

4. Να αναγνωρίσετε τη χρήση της αντωνυμίας αὐτός, αὐτή, αὐτὸ στις παρακάτω φράσεις:

- α. Σοφοκλῆς ἔφη αὐτὸς μὲν οἴους δεῖ (= τέτοιους που πρέπει) ποιεῖν, Εὐριπίδην δὲ οἴοι εἶσιν.
- β. Αὐτοὶ δ' ἔστὲ μάλιστα ἐμποδῶν τῇ αὐτονομίᾳ.
- γ. Καὶ γὰρ αὐτὸς Μένων ἐβούλετο ἰέναι (= να πάει).
- δ. Ἀρίστιππος ἔρχεται πρὸς Κῦρον καὶ αἰτεῖ αὐτὸν εἰς δισχίλιους ξένους.

Κρίνει φίλους ὁ καιρὸς ὡς χρυσὸν τὸ πῦρ.

Μένανδρος, Γνώμαι μονόστιχοι 276

«μὴ μοῦ τοὺς κύκλους τάραττε»

«δὸς μοι ποῦ στῶ καὶ τὴν γῆν κινήσω»

Αντίγραφο ρωμαϊκού ψηφιδωτού που εικονίζει τη σκηνή του φόνου του Αρχιμήδη από Ρωμαίο στρατιώτη (Φρανκφούρτη, Δημοτικό Ινστιτούτο Τέχνης).

Η επιστήμη στην υπηρεσία της άμυνας του κράτους

Α. Κείμενο

Ο Αρχιμήδης (287-212/211 π.Χ.) είναι ένας από τους σημαντικότερους μαθηματικούς όλων των εποχών. Γιος του αστρονόμου Φειδία, θεωρείται ο ιδρυτής πολλών επιστημονικών κλάδων, όπως είναι η υδροστατική και η στατική μηχανική. Σχεδίασε για λογαριασμό του Ιέρωνα Β', τυράννου των Συρακουσών, πλήθος πολεμικών μηχανών για την αποτελεσματικότερη άμυνα της πόλης του στις επιθέσεις των Ρωμαίων. Χάρη στις εφευρέσεις του οι Συρακούσιοι προκάλεσαν δυσανάλογα μεγάλες απώλειες στους Ρωμαίους εισβολείς.

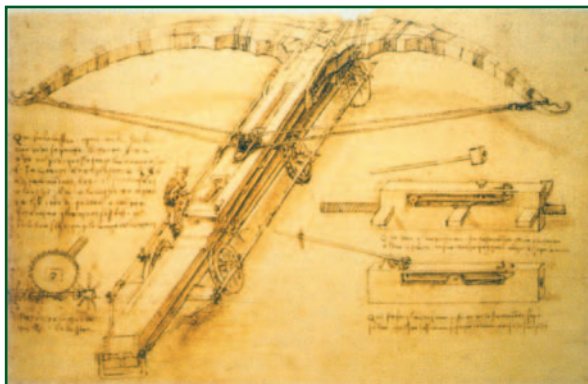
Και μέντοι καὶ Ἄρχιμήδης, Ἰέρωνι τῷ βασιλεῖ συγγενῆς ὦν καὶ φίλος, ἔγραψεν ὡς τῇ δοθείσῃ δυνάμει τὸ δοθὲν βάρος κινήσαι δυνατόν ἐστι καὶ νεανιευσάμενος [...] εἶπεν ὡς εἰ γῆν εἶχεν ἑτέραν, ἐκίνησεν ἂν ταύτην μεταβάς εἰς ἐκείνην. Θαυμάσαντος δὲ τοῦ Ἰέρωνος, καὶ δεηθέντος εἰς ἔργον ἔξαγαγεῖν τὸ πρόβλημα καὶ δεῖξαι τι τῶν μεγάλων κινούμενον ὑπὸ μικρᾶς δυνάμεως, ὀγκάδα τριάρομενον τῶν βασιλικῶν πόνων μεγάλῳ καὶ χειρὶ πολλῇ νεωκληθεῖσαν, ἐμβαλὼν ἀνθρώπους τε πολλοὺς καὶ τὸν συνήθη φόρτον, αὐτὸς ἄπωθεν καθήμενος, οὐ μετὰ σπουδῆς ἀλλ' ἠρέμα τῇ χειρὶ σείων ἀρχὴν τινα πολυσπάστου, προσηγάγετο, λείως καὶ ἀπταιστώσ, ὥσπερ διὰ θαλάσσης ἐπιθέουσαν. Ἐκπλαγείς οὖν ὁ βασιλεὺς καὶ συννοήσας τῆς τέχνης τὴν δύναμιν, ἔπεισε τὸν Ἄρχιμήδην ὅπως αὐτῷ τὰ μὲν ἀμυνομένῳ τὰ δ' ἐπιχειροῦντι μηχανήματα κατασκευάσῃ πρὸς πᾶσαν ἰδέαν πολιορκίας. Οἷς αὐτὸς μὲν οὐκ ἐχρήσατο, τοῦ βίου τὸ πλεῖστον ἀπόλεμον καὶ πανηγυρικὸν βιώσας, τότε δ' ὑπῆρχε τοῖς Συρακοσίοις εἰς δέον ἢ παρασκευή, καὶ μετὰ τῆς παρασκευῆς ὁ δημιουργός.

Πλούταρχος, *Μάρκελλος* 14.12-15

Γλωσσικά σχόλια

μέντοι	βέβαια, όμως
νεανιεύομαι	κανχιέμαι σαν μικρό παιδί (πβ. ν.ε.: νεανίας, νεαρός)
μεταβάς (μτχ. αορ. β' ρ. μεταβαίνω)	αφού πήγαινε (πβ. ν.ε.: μετάβαση, μεταβατικός)
ἕτερος, ἕτερα, ἕτερον	άλλος (από δύο)
θαυμάζω	απορώ, εκπλήσσομαι
δεηθέντος (μτχ. παθ. αορ. ρ. δέομαι)	όταν ζήτησε (πβ. ν.ε.: δέηση)
ἔξάγω εἰς ἔργον	επιδεικνύω στην πράξη
ἢ ὀλκάς, τῆς ὀλκάδος	το (ρουμουλκούμενο μεγάλο) φορηγό πλοίο (πβ. ν.ε.: ἔλκω, προ-σελκύω)
ὁ/ἡ τριάρμενος, τὸ τριάρμενον	αυτός που έχει τρία πανιά, τρία κατάρτια (πβ. ν.ε.: αρμενίζω, αρμενιστής)
ὁ πόνος	ο μόχθος, ο κόπος (πβ. ν.ε.: φιλόπονος)
νεωλκῶ, νεωλκῶ	τραβώ πλοίο από τη θάλασσα στη στεριά, καθελκύω
ἐμβάλλω	βάζω μέσα (πβ. ν.ε.: ἐμβολο, ἐμβόλιο)
ἄπωθεν	από μακριά
ἢ σπουδή	η βιασύνη, ο ζήλος
ἠρέμα	ἠρεμα, μαλακά
σειώ	μετακινώ (πβ. ν.ε.: σεισμός)
ἀρχὴν τινα πολυσπάστου	την ἀρχη του σχοινοῦ (ἢ της αλυσίδας) ἀπὸ ἓνα σύστημα τροχαλιῶν
προσηγάγετο (οριστ. αορ. β' ρ. προσάγομαι)	τράβηξε προς το μέρος του (πβ. ν.ε.: προσαγωγή)
λείως καὶ ἀπταίστως	ομαλά και χωρίς δυσκολία
ὥσπερ διὰ θαλάσσης ἐπιθέουσαν	σαν να διέσχιζε τη θάλασσα
(μτχ. ενεστ. ρ. ἐπιθέω)	
συννοέω, συννοῶ	κατανοῶ
τὰ μὲν ἀμυνομένα, τὰ δὲ ἐπιχειροῦντι	ἀλλὰ για περιπτώσεις ἀμυντικῶν πολέμων και ἀλλὰ για ἐπιθετικὸ πόλεμο
ἢ ἰδέα	το εἶδος
ἐχρήσατο (οριστ. αορ. ρ. χρήομαι, χρῶμαι)	χρησιμοποίησε (πβ. ν.ε.: χρήση, χρησιμὸς)
οἷς αὐτὸς μὲν οὐκ ἐχρήσατο	αυτὰ δεν τα χρησιμοποίησε ο ἴδιος
ὁ πανηγυρικὸς, ἢ πανηγυρικὴ, τὸ πανηγυρικόν	εορταστικὸς, χαρούμενος, γεμάτος ἀπολαύσεις
εἰς δέον (απρὸς. ρ. δεῖ)	για τις ἀνάγκες τους, την κατάλληλη στιγμή
ἢ παρασκευή	η προετοιμασία, ο ἐξοπλισμὸς

Γιγάντιος καταπέλτης, σχέδιο του Λεονάρντο ντα Βίντσι (Codex Atlanticus, 1499, Βιβλιοθήκη Ambrosiana, Μιλάνο). Ο Ντα Βίντσι εφηύρε πολλούς αιώνες μετά τον Αρχιμήδη πολεμικές μηχανές, όπως ο καταπέλτης, οι οποίες χρησιμοποιήθηκαν για την άμυνα των ιταλικών πόλεων-κρατών.

Ερμηνευτικά σχόλια

Θαυμάσαντος δὲ τοῦ Ίέρωνος, καὶ δεηθέντος εἰς ἔργον ἐξαγαγεῖν τὸ πρόβλημα: Ο Πλούταρχος αναφέρει και σε άλλα χωρία ότι ο Ιέρων κατάφερε να στρέψει το ενδιαφέρον του Αρχιμήδη από τα θεωρητικά στα πρακτικά ζητήματα και να αξιοποιήσει τη μαθηματική ευφυΐα του προς το συμφέρον της πόλης.

Ερωτήσεις

1. Ποια επινόηση του Αρχιμήδη ενθουσίασε τον Ιέρωνα;
2. Πώς απέδειξε ο Αρχιμήδης ότι η επινόησή του ήταν σωστή;
3. Ποιο ρόλο διαδραματίζει στις μέρες μας η επιστήμη στην άμυνα μιας χώρας; Να αναφέρετε συγκεκριμένα παραδείγματα.
4. Να αναζητήσετε αναπαραστάσεις αρχαίων μηχανημάτων (π.χ. υπολογιστής των Αντικυθήρων) και να τις παρουσιάσετε στην τάξη. Μπορείτε να κατασκευάσετε σχετικές μακέτες με τη βοήθεια όσων διδάσκεστε στα μαθήματα της Φυσικής και της Τεχνολογίας.

Β. Λεξιλογικά – Ετυμολογικά

Σύνθεση λέξεων

Στις Ενότητες 7-9, με αφορμή τα Γλωσσικά σχόλια του κειμένου κάθε Ενότητας, θα επαναλάβετε τα κεφάλαια της σύνθεσης της α.ε. που διδαχθήκατε στη Β' Γυμνασίου.

- Να συμπληρώσετε τη δεύτερη στήλη του πίνακα με τις σύνθετες λέξεις που προκύπτουν από τα συνθετικά της πρώτης στήλης. Κατόπιν να δηλώσετε τι μέρος του λόγου είναι το α' συνθετικό τους, στην τρίτη στήλη:

Λέξη κλιτή ως α' συνθετικό

α' συνθετικό	β' συνθετικό	σύνθετη λέξη	πρώτο συνθετικό	
γῆ	+	πέδον	(ουσ.)	ουσιαστικό
γῆ	+	πονέω, πονῶ	(ουσ.) γεωπόνος	
ἔχω	+	ἐγγύη	(επίθ.)	
ἔχω	+	μῦθος	(επίθ.)	
μέγας	+	φυή* (< φύω)	(επίθ.)	
μέγας	+	πόλις	(ουσ.)	
μηχανή	+	ράπτω	(επίθ.)	
μικρός	+	ψυχή	(επίθ.)	
ναῦς	+	σταθμός	(ουσ.)	
ναῦς	+	πήγνυμι	(ουσ.)	
πᾶς	+	ἄγυρις (= αγορά)	(ουσ.) πανήγυρις (= γενική συγκέντρωση)	
πείθω	+	ἄρχω	(ουσ.)	
πείθω	+	ἡνία	(επίθ.)	
πολύς	+	δαπάνη	(επίθ.)	
πολύς	+	μηχανή (= τέχνασμα)	(επίθ.)	
φίλος	+	φρήν	(επίθ.)	
χείρ	+	πέδη (= τα δεσμά)	(ουσ.)	

* Η σωματική διάπλαση.

Ασκήσεις

1. Να βρείτε το α' συνθετικό των παρακάτω λέξεων του κειμένου και να δηλώσετε τι μέρος του λόγου είναι: τριάμενον, πολύσπαστον, πολιορκία, νεωλκηθεϊσαν.
2. Να συμπληρώσετε τον πίνακα που ακολουθεί με σύνθετες λέξεις της α.ε. χρησιμοποιώντας τα συνθετικά που δίνονται:

α' και β' συνθετικά	σύνθετη λέξη		
	ουσιαστικό	επίθετο	ρήμα
φίλος + δόξα			
φίλος + ἄργυρος			
γῆ + μετρέω, μετρῶ			
γῆ + γράφω			

3. α) Να συμπληρώσετε τις καταλήξεις στις ομόρριζες των λ. βίος και τέχνη λέξεις.
β) Να εντοπίσετε τη διαφορά σημασίας των ομόρριζων του ουσ. τέχνη επιθέτων που θα συμπληρώσετε παρακάτω.

<p>παράγωγο επίθετο</p> <p>βιω-..... (= αυτός που πρέπει να ζήσει)</p> <p>βιω-..... (= αυτός που αξίζει να ζει)</p> <p>βιώσ-..... (= αυτός που μπορεί να ζήσει)</p> <p>τεχν-.....</p> <p>τεχνη-.....</p>	<p>πρόσωπο που ενεργεί</p> <p>ὁ τεχν-.....</p>
	<p>ενέργεια, κατάσταση</p> <p>ἡ βίω-.....</p> <p>ἡ βιοτ-.....</p>
	<p>αποτέλεσμα ενέργειας</p> <p>τὸ τέχνη-.....</p> <p>τὸ τέχνασ-.....</p>

1. Μέλλοντας και αόριστος ενρινόληκτων και υγρόληκτων ρημάτων ενεργητικής και μέσης φωνής

Ο μέλλοντας και ο αόριστος των ενρινόληκτων και υγρόληκτων ρημάτων (όσων δηλ. έχουν χαρακτήρα **μ, ν, λ, ρ**, όπως το ρήμα *ἀμύνομαι* που συναντήσατε στο κείμενο της Ενότητας) παρουσιάζουν ιδιομορφίες στον σχηματισμό τους.

Σχηματισμός μέλλοντα ενρινόληκτων και υγρόληκτων ρημάτων

Τα ενρινόληκτα και υγρόληκτα ρήματα σχηματίζουν την οριστική του μέλλοντα από το θέμα τους και τις καταλήξεις **-ῶ, -οῦμαι**. Κλίνονται δηλαδή στον μέλλοντα σύμφωνα με τον ενεστώτα των συνηρημένων ρημάτων β' τάξης (σε *-έω*).

ρηματικό θέμα	καταλήξεις αντίστοιχων εγκλίσεων ενεστώτα συνηρημένων β' τάξης			
	ε.φ.	μ.φ.	ε.φ.	μ.φ.
οριστική	ε.φ.	ἀμυνῶ (ρ. ἀμύνω)	στελῶ (ρ. στέλλω)	
	μ.φ.	ἀμυνοῦμαι (ρ. ἀμύνομαι)	οἰδοῦμαι (ρ. οἰδύρομαι)	
ευκτική	ε.φ.	ἀμυνοῖμι	στελοῖμι	
	μ.φ.	ἀμυνοίμην	οἰδοίμην	
απαρέμφατο	ε.φ.	ἀμυνεῖν	στελεῖν	
	μ.φ.	ἀμυνεῖσθαι	οἰδεῖσθαι	
μετοχή	ε.φ.	ἀμυνῶν	στελῶν	
		ἀμυνοῦσα	στελοῦσα	
		ἀμυνοῦν	στελοῦν	
	μ.φ.	ἀμυνούμενος	οἰδουόμενος	
		ἀμυνουμένη	οἰδουομένη	
		ἀμυνούμενον	οἰδουόμενον	

- ▶ Να γράψετε το β' και γ' πρόσωπο ενικού και πληθυντικού οριστικής μέλλοντα του ρ. *ἐμβάλλω*.

Σχηματισμός αορίστου ενρινόληκτων και υγρόληκτων ρημάτων

Τα ενρινόληκτα και υγρόληκτα ρήματα σχηματίζουν τον αόριστο **ἀσιγμο** (χωρίς **-σ-**) σε **-α, -άμην**.

Σχηματισμός οριστικής					
ε.φ.	αύξηση	θέμα		καταλήξεις αορίστου	
	ε.φ.	ἔ	-	νειμ	-
μ.φ.	ἔ	-	νειμ	-	άμην

➔ Παρατήρηση

- ♦ Κατά τον σχηματισμό της οριστικής του αορίστου το φωνήεν που προηγείται του ένρινου ή υγρού ρηματικού χαρακτήρα μεταβάλλεται σύμφωνα με τον ακόλουθο πίνακα:

ǎ → ā (μετά από ε, ι, ρ)	π.χ. μαρ <u>α</u> ίνω (θ. μαρ <u>ᾶ</u> ν-)	→	ἐ-μ <u>ᾶ</u> ρ <u>ᾶ</u> ν-α
ǎ → η	π.χ. φα <u>ι</u> νώ (θ. φ <u>ᾶ</u> ν-)	→	ἔ-φ <u>ῆ</u> ν-α
ε → ει	π.χ. ἀγγ <u>ε</u> λλω (θ. ἀγγ <u>ε</u> λ-)	→	ἦγγ <u>ε</u> ιλ-α
ĩ → ī	π.χ. κ <u>ρ</u> ίνω (θ. κ <u>ρ</u> ῖν-)	→	ἔ-κ <u>ρ</u> ῖν-α
ũ → ū	π.χ. ἀ <u>μ</u> ίνω (θ. ἀ <u>μ</u> ῦν-)	→	ἦ <u>μ</u> ῦν-α

Σχηματισμός άλλων εγκλίσεων

υποτακτική	ε.φ.	νε <u>ί</u> μ - ω
	μ.φ.	νε <u>ί</u> μ - ωμαι
ευκτική	ε.φ.	νε <u>ί</u> μ - αιμι
	μ.φ.	νειμ - α <u>ί</u> μην
προστακτική	ε.φ.	νε <u>ι</u> μ - ον (β' εν.)
	μ.φ.	νε <u>ι</u> μ - αι (β' εν.)
απαρέμφατο	ε.φ.	νε <u>ι</u> μ - αι
	μ.φ.	νε <u>ί</u> μ - ασθαι
μετοχή	ε.φ.	νε <u>ί</u> μ - ας
		νε <u>ί</u> μ - ασα
		νε <u>ι</u> μ - αν
	μ.φ.	νειμ - <u>ά</u> μενος
		νειμ - α <u>μ</u> ένη
		νειμ - <u>ά</u> μενον

► Να συμπληρώσετε τις καταλήξεις αορίστου του ρ. στέλλω, στέλλομαι και να τονίσετε τους ρηματικούς τύπους:

Ενεργητική φωνή

	οριστική	υποτακτική	ευκτική	προστακτική
α' εν.	ἔστειλ-α	στειλ-ω	στειλ-αιμι	—
β' εν.	ἔστειλ-.....	στειλ-.....	στειλ-.....	στειλ-.....
γ' πληθ.	ἔστειλ-.....	στειλ-.....	στειλ-.....	στειλ-.....

απαρέμφατο: ..... μετοχή: ....., ..., ...

Μέση φωνή

	οριστική	υποτακτική	ευκτική	προστακτική
α' εν.	ἔστειλ-άμην	στειλ-ωμαι	στειλ-α <u>ί</u> μην	—
β' εν.	ἔστειλ-.....	στειλ-.....	στειλ-.....	στειλ-.....
γ' πληθ.	ἔστειλ-.....	στειλ-.....	στειλ-.....	στειλ-.....

απαρέμφατο: ..... μετοχή: ....., ..., ...

2. Η κλίση των ανώμαλων ουσιαστικών ἡ ναῦς και ἡ χεῖρ

Τα ουσιαστικά που μεταβάλλουν το θέμα τους σε κάποιες πτώσεις ονομάζονται **μεταπλαστά**. Το ουσιαστικό **ἡ ναῦς** (πβ. ν.ε.: ναύσταθμος, νηοπομπή) κλίνεται σύμφωνα με τη γ' κλίση και παρουσιάζει τρία θέματα: **ναυ-**, **νε-** και **νη-**.

	ενικός αριθμός	πληθυντικός αριθμός
ονομ.	ἡ ναῦ-ς	αἱ νῆ-ες
γεν.	τῆς νε-ώς	τῶν νε-ῶν
δοτ.	τῇ νη-ί	ταῖς ναυ-σί(ν)
αιτ.	τήν ναῦ-ν	τάς ναῦ-ς
κλητ.	ὦ ναῦ	ὦ νῆ-ες

Το ουσιαστικό **ἡ χεῖρ** (πβ. ν.ε.: χειροποίητος, χειροτεχνία) κλίνεται σύμφωνα με τη γ' κλίση. Στη δοτική πληθ. εμφανίζει θέμα **χερ-**.

	ενικός αριθμός	πληθυντικός αριθμός
ονομ.	ἡ χεῖρ	αἱ χεῖρες
γεν.	τῆς χειρός	τῶν χειρῶν
δοτ.	τῇ χειρί	ταῖς χερσί(ν)
αιτ.	τήν χεῖρα	τάς χεῖρας
κλητ.	ὦ χεῖρ	ὦ χεῖρες

Ασκήσεις

- Να μεταφέρετε τους κλιτούς τύπους των παρακάτω προτάσεων στον άλλο αριθμό:
  - Ταῖς ἄλλαις ναυσὶν ἐπλεον ἐπὶ τὰς πολεμίας.
  - Ἄν δ' ἄρα ἀνατείναντές τινες τὰς δεξιὰς χεῖρας προσελαύνωσιν ὑμῖν, δέχεσθε φιλίως τοὺς ἄνδρας.
  - Κτενῶ καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ καὶ ψήφῳ καὶ τῇ ἔμαντοῦ χειρὶ, ἂν δυνατὸς ᾦ, ὃς ἂν καταλύσῃ τὴν δημοκρατίαν.
- Να συμπληρώσετε τους παρακάτω πίνακες με τους τύπους του αορίστου ενεργητικής και μέσης φωνής του ρ. **καθαίρω**:

Ενεργητική φωνή

	οριστική	υποτακτική	ευκτική	προστακτική
α' εν.	ἐκαθ.....	καθ.....	καθ.....	—
γ' εν.	.....	.....	.....	.....
α' πληθ.	.....	.....	.....	—
γ' πληθ.	.....	.....	.....	.....

απαρέμφατο: ....., μετοχή: ....., ..., ...

Ο Αινείας φεύγει από τη φλεγόμενη Τροία κονβαλώντας στους ώμους τον πατέρα του Αγκίσση (λεπτομέρεια από τη νωπογραφία Η πυρκαγιά του Μπόργκο του Ραφαήλ, παπικά διαμερίσματα, Βατικανό).

ἀλλὰ ἐγκαταλαμβανόμενον ὑπὸ τοῦ πυρός, ἀράμενον φέρειν. Φορτίου δ' οἶμαι προσγενομένου καὶ αὐτὸς ἐγκατελήφθη. Ὅθεν δὴ καὶ ἄξιον θεωρῆσαι τὸ θεῖον, ὅτι τοῖς ἀνδράσιν τοῖς ἀγαθοῖς εὐμενῶς ἔχει. Λέγεται γὰρ κύκλω τὸν τόπον ἐκεῖνον περιρρυῆναι τὸ πῦρ καὶ σωθῆναι τούτους μόνους, ἀφ' ὧν καὶ τὸ χωρίον ἔτι καὶ νῦν προσαγορεύεσθαι τῶν εὐσεβῶν χῶρον· τοὺς δὲ ταχεῖαν τὴν ἀποχώρησιν ποιησαμένους καὶ τοὺς ἑαυτῶν γονέας ἐγκαταλιπόντας ἅπαντας ἀπολέσθαι.

Ένα παράδειγμα σεβασμού προς τους γονεῖς

Α. Κείμενο

Με τον λόγο του *Κατὰ Λεωκράτους* ο Λυκούργος (περ. 390-324 π.Χ.), Αθηναίος πολιτικός και ρήτορας, ζήτησε από το δικαστήριο της Ηλιαίας την καταδίκη του συμπολίτη του Λεωκράτη. Αυτός εγκατέλειψε την Αθήνα λίγο πριν από τη μάχη της Χαιρώνειας, επειδή φοβήθηκε ότι η πόλη θα έπεφτε στα χέρια των Μακεδόνων, και κατέφυγε στη Ρόδο, όπου διέδωσε ότι η πόλη είχε ήδη καταληφθεί. Στον λόγο του ο ρήτορας επισημαίνει το χρέος των πολιτών προς το θείο, την πατρίδα, τους νόμους και τους γονεῖς. Στο απόσπασμα τονίζεται η σημασία του σεβασμού προς τους γονεῖς.

Λέγεται γοῦν ἐν Σικελία (εἶ γὰρ καὶ μυθωδέστερόν ἐστιν, ἀλλ' ἀρμόσει καὶ νῦν ἅπασι τοῖς νεωτέροις ἀκοῦσαι) ἐκ τῆς Αἴτνης ῥύακα πυρός γενέσθαι· τοῦτον δὲ ῥεῖν φασιν ἐπὶ τε τὴν ἄλλην χώραν, καὶ δὴ καὶ πρὸς πόλιν τινὰ τῶν ἐκεῖ κατοικουμένων. Τοὺς μὲν οὖν ἄλλους ὀρμηῆσαι πρὸς φυγὴν, τὴν αὐτῶν σωτηρίαν ζητοῦντας, ἓνα δὲ τινὰ τῶν νεωτέρων, ὀρῶντα τὸν πατέρα πρεσβύτερον ὄντα καὶ οὐχὶ δυνάμενον ἀποχωρεῖν,

Λυκούργος, *Κατὰ Λεωκράτους* 95-96

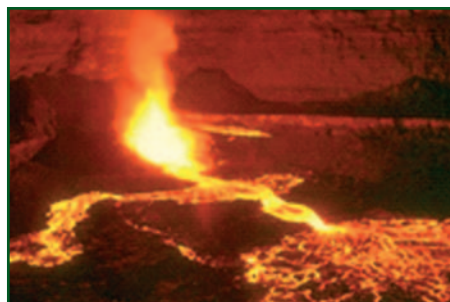
Γλωσσικά σχόλια

γοῦν	λοιπόν, πράγματι
ὁ/ἡ μυθῶδης, τὸ μυθῶδες	αυτός που μοιάζει με μύθο
ἀρμόσει (μέλλ. απρόσ. ρ. ἀρμόττει / ἀρμόζει)	θα είναι κατάλληλο
ὁ ῥύαξ, τοῦ ῥύακος	το ρυάκι
ῥεῖν (απαρ. ενεστ. ρ. ῥέω)	ὅτι ρέει, κυλάει
ἐγκαταλαμβάνομαι	παγιδεύομαι μέσα σε κάτι
ἀράμενον (μτχ. αορ. ρ. αἶρομαι)	αφού πήρε στους ώμους του (πβ. ν.ε.: ἄρση)
προσγίγνομαι	προστίθεμαι
ὄθεν	από αυτό το γεγονός
θεωρέω, θεωρῶ	κοιτάζω, παρατηρῶ (πβ. ν.ε.: θεωρία, θεώρηση)
εὐμενῶς ἔχω	ευνοῶ, ἔχω φιλικές διαθέσεις
κύκλω τὸν τόπον ἐκεῖνον περιορῶν (απαρ. αορ. β' ρ. περιορέω)	κύλησε ολόγυρα και περικύκλωσε το μέρος εκείνο
τὸ χωρίον	η περιοχή
προσαγορεύομαι	αποκαλούμαι
ὁ χῶρος	ο τόπος
ἀπολέσθαι (απαρ. αορ. β' ρ. ἀπόλλυμαι)	ὅτι χάθηκαν (πβ. ν.ε.: ἀπώλεια)

Ερμηνευτικά σχόλια

Λέγεται γοῦν ἐν Σικελίᾳ ἐκ τῆς Αἴτνης ῥύακα πυρὸς γενέσθαι: Η Αίτνα είναι ενεργό ακόμη ηφαιστειο της Σικελίας, κοντά στην πόλη της Κατάνης. Σύμφωνα με αρχαίες μαρτυρίες, μία σφοδρότατη έκρηξη του ηφαιστείου σημειώθηκε περίπου το 475 π.Χ.

τὸ θεῖον τοῖς ἀνδράσιν τοῖς ἀγαθοῖς εὐμενῶς ἔχει: Η αντίληψη για τη σχέση θεῶν και ανθρώπων ήταν διαφορετική κατά καιρούς στην αρχαία Ελλάδα. Έτσι, ἄλλη σχέση θεοῦ και ἀνθρώπου παρατηρεῖται στην ομηρική ποίηση, ἄλλη στον Ηρόδοτο και ἄλλη στην τραγωδία. Ο Λυκούργος εδώ, πάντως, υποστηρίζει την ευρύτερα διαδεδομένη αντίληψη ὅτι οἱ θεοὶ βοηθοῦν τοὺς καλοὺς και ευσεβεῖς ἀνθρώπους. Εντούτοις, για μεγάλο διάστημα οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες πίστευαν και στην κληρονομική ενοχή (βλ. ἰδίως Αἰσχύλο και Ηρόδοτο), σύμφωνα με την οποία ο θεός τιμωρεῖ ὄχι τον υπαίτιο ἀλλὰ τοὺς ἀπογόνους του.

Ερωτήσεις

1. Ποιο περιστατικό διηγείται ο Λυκούργος, για να καταδείξει ότι οι θεοί τιμούν τον σεβασμό προς τους γονείς;
2. Γνωρίζετε άλλα παραδείγματα σεβασμού προς τους γονείς και, γενικότερα, προς τους μεγαλύτερους από τη μυθολογία ή την Ιστορία;
3. Ενισχύουν, κατά τη γνώμη σας, οι σύγχρονες κοινωνίες τον σεβασμό προς τους γονείς και τους μεγαλύτερους και βοηθούν τα μέλη τους που αντιμετωπίζουν προσωρινά ή μονιμότερα προβλήματα; Να αναφέρετε συγκεκριμένα παραδείγματα.
4. Να εικονογραφήσετε το περιστατικό που περιγράφει ο Λυκούργος επιλέγοντας το υλικό και την τεχνική που προτιμάτε.

Άλλο ένα παράδειγμα σεβασμού προς τους γεροντότερους της οικογένειας: Ο Ακάμης και ο Δημοφάν οδηγούν τη γιαγιά τους Αΐθρα μετά την πτώση της Τροίας (αττικός ερυθρόμορφος κρατήρας, 500 π.Χ., Βρετανικό Μουσείο Λονδίνου).

B. Λεξιλογικά – Ετυμολογικά

- Να συμπληρώσετε την τρίτη στήλη του πίνακα χαρακτηρίζοντας το α' συνθετικό των λέξεων της πρώτης στήλης σύμφωνα με το παράδειγμα:

Σύνθετες λέξεις Άκλιτη λέξη ως α' συνθετικό

σύνθετη λέξη	συνθετικά	το α' συνθετικό είναι...
ἀποχωρέω, ἀποχωρῶ	ἀπό + χωρέω, χωρῶ	πρόθεση
ἐπισκοπέω, ἐπισκοπῶ	ἐπί + σκοπέω, σκοπῶ	
εὐμενής	εὖ + μένος	
εὐσεβής	εὖ + σέβω	
κατοικέω, κατοικῶ	κατά + οἰκέω, οἰκῶ	
περιορέω	περί + ῥέω	
προσαγορεύω	πρός + ἀγορεύω	
προσγίγνομαι	πρός + γίγνομαι	

Ασκήσεις

1. α. Να συμπληρώσετε τη δεύτερη στήλη του πίνακα με λέξεις της α.ε. αντώνυμες αυτών της πρώτης στήλης:

λέξη	αντώνυμο
ἄπορος	_____
ἀκλεής (= ἀδοξος)	_____
εὐλογέω, εὐλογῶ	_____
εὐσεβής	_____
δύσελπις	_____
δύσνοια	_____
δυσδαίμων	_____

- β. Να σχηματίσετε σύνθετες λέξεις της ν.ε. με α' συνθετικό το επίρρημα εὖ ή το μόριο δυσ- που να αποδίδουν τις παρακάτω φράσεις:

αυτός που είναι δύσκολο να επιλυθεί	→	_____
αυτός που ηχεί ευχάριστα	→	_____
αυτός που πείθεται δύσκολα	→	_____
αυτός που θραύεται εύκολα	→	_____
αυτός που κινείται με δυσκολία, ο αργός	→	_____
αυτός που προμηγνύει δυσάρεστη έκβαση κάποιου πράγματος	→	_____

2. α. Χρησιμοποιώντας προθέσεις ως α' συνθετικό και το ρήμα *ρέω* ως β' συνθετικό να σχηματίσετε σύνθετα ρήματα της α.ε. και να γράψετε τη σημασία τους.

β. Να γράψετε στη ν.ε. από δύο σύνθετα ρήματα χρησιμοποιώντας τις προθέσεις *ἀμφί*, *ἀντί* και *παρά* ως α' συνθετικό.

3. Να συμπληρώσετε στις παρενθέσεις τους αριθμούς των σύνθετων λέξεων του πλαισίου οι οποίοι αντιστοιχούν στις σημασίες που δίνονται δίπλα:

1. πυροδότηση
2. πυρίμαχος
3. πυραγός
4. πυρομανής
5. πυρασφάλεια

α. αυτός που αντέχει σε υψηλές θερμοκρασίες ( )

β. πρόσωπο που του αρέσει να προκαλεί πυρκαγιές ( )

γ. αξιωματικός της Πυροσβεστικής ( )

δ. η μέριμνα για την αποτροπή ατυχημάτων που προκαλούνται από φωτιά ( )

ε. πρόκληση έκρηξης με χρήση ειδικού μηχανισμού ( )

Γ1. Γραμματική

Οι λέξεις *ἐγκατελήφθη* και *σωθῆναι* του κειμένου της Ενότητας είναι τύποι παθητικού αορίστου. Ποιο κοινό χαρακτηριστικό παρουσιάζουν;

I. Παθητικοί χρόνοι φωνεντόληκτων και αφωνόληκτων ρημάτων

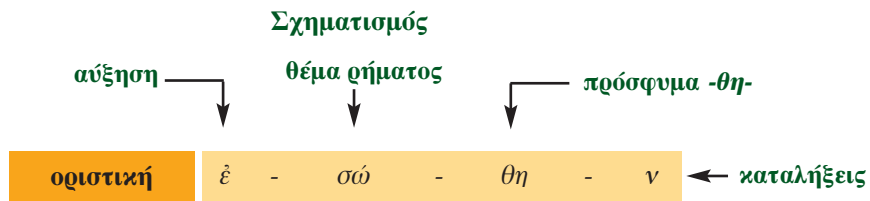
Στην α.ε. τα ρήματα στη μέση και παθητική διάθεση έχουν τις ίδιες καταλήξεις. Εξαιρέση αποτελούν ο μέλλοντας και ο αόριστος, που σχηματίζουν διαφορετικούς τύπους στην παθητική διάθεση· μάλιστα μερικά ρήματα σχηματίζουν δύο ζεύγη παθητικών χρόνων, τους πρώτους (α') και τους δεύτερους (β') παθητικούς χρόνους.

1. Α' παθητικός μέλλοντας

θέμα ρήματος	πρόσφωνα -θη-	καταλήξεις μέλλοντα μέσης φωνής
οριστική	λν - θή	- σομαι
ευκτική	λν - θη	- σοίμην
απαρέμφατο	λν - θή	- σεσθαι
μετοχή	λν - θη	- σόμενος
	λν - θη	- σομένη
	λν - θη	- σόμενον

2. Α' παθητικός αόριστος

Κλίση

οριστική	υποτακτική	ευκτική	προστακτική
έ-σώ-θη-ν	σω-θῶ	σω-θείη-ν	—
έ-σώ-θη-ς	σω-θῆ-ς	σω-θείη-ς	σώ-θη-τι
έ-σώ-θη	σω-θῆ	σω-θείη	σω-θή-τω
έ-σώ-θη-μεν	σω-θῶ-μεν	σω-θείη-μεν, σω-θειῖ-μεν	—
έ-σώ-θη-τε	σω-θῆ-τε	σω-θείη-τε, σω-θειῖ-τε	σώ-θη-τε
έ-σώ-θη-σαν	σω-θῶ-σι	σω-θείη-σαν, σω-θειῖ-εν	σω-θέ-ντων, σω-θή-τωσαν

απαρέμφατο: σω-θῆ-ναι   **μετοχή:** σω-θείς, σω-θεισα, σω-θέν

► Παρατηρήσεις

- ♦ Τα **αφωνόληπτα** ρήματα ακολουθούν τους ίδιους κανόνες σχηματισμού και την ίδια κλίση στον παθητικό μέλλοντα και αόριστο, αλλά μεταβάλλουν τον χαρακτήρα τους μπροστά από το **-θ-** του χρονικού προσφύματος **-θη/-θε-**, όπως φαίνεται παρακάτω:

π.χ. λείπομαι → (θ. λειπ-) λειφθήσομαι, ἐλείφθην
 λαμβάνομαι → (θ. λαβ-) ἐλήφθην
 κηρύττομαι → (θ. κηρυκ-) κηρυχθήσομαι, ἐκηρύχθην
 πείθομαι → (θ. πειθ-) πεισθήσομαι, ἐπείσθην

- ♦ **Μερικά ρήματα** σχηματίζουν τον παθητικό μέλλοντα και αόριστο α' με την **προσθήκη ενός -σ- πριν από το πρόσφωνα -θη-**, παρόλο που δεν είναι οδοντικόληπτα,
 π.χ. ἀκούομαι → ἀκουσθήσομαι, ἠκούσθην
 κελεύομαι → κελευσθήσομαι, ἐκελεύσθην

3. Β' παθητικός μέλλοντας και αόριστος

Μερικά ρήματα σχηματίζουν τον παθητικό μέλλοντα και αόριστο με την προσθήκη μετά το θέμα του προσφύματος **-η/-ε-** αντί για **-θη/-θε-**, π.χ. γραφ-ή-σομαι, ἐγράφ-η-ν. Έτσι σχηματίζονται ο **β' παθητικός μέλλοντας** και ο **β' παθητικός αόριστος**. Ο παθητικός μέλλοντας και αόριστος β' κλίνονται όπως και οι αντίστοιχοι πρώτοι παθητικοί χρόνοι με τη μόνη διαφορά ότι το β' ενικό προστακτικής έχει κατάληξη **-θι** (αντί για -τι), π.χ. γράφη-θι.

- Να συμπληρώσετε τις καταλήξεις που λείπουν από τον παρακάτω πίνακα και να τονίσετε τους τύπους:

	οριστική	υποτακτική	ευκτική	προστακτική
α' εν.	έγραψ-ην	γραφ.....	γραφ.....	—
β' εν.	έγραψ.....	γραφ.....	γραφ.....	γράφ.....
γ' εν.	έγραψ.....	γραφ.....	γραφ.....	γραφ.....
β' πληθ.	έγραψ.....	γραφ.....	γραφ.....	γράφ.....

απαρέμφατο: γραφ.....   μετοχή: γραφ....., γραφ....., γραφ.....

II. Αυτοπαθητικές αντωνυμίες

Αυτοπαθητικές είναι οι αντωνυμίες που φανερώνουν ότι το ίδιο το υποκείμενο ενεργεί και συγχρόνως δέχεται την ενέργεια (παθαίνει), π.χ. γνώθι **σαυτόν**. Επειδή οι τύποι της αυτοπαθητικής αντωνυμίας επέχουν στον λόγο θέση αντικειμένου, η αντωνυμία σχηματίζει μόνο τις πλάγιες πτώσεις.

	ενικός αριθμός						
	α' πρόσωπο		β' πρόσωπο		γ' πρόσωπο		
	αρσενικό	θηλυκό	αρσενικό	θηλυκό	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
γεν.	ἐμαυτοῦ	ἐμαυτῆς	σεαυτοῦ	σεαυτῆς	ἐαυτοῦ	ἐαυτῆς	—
δοτ.	ἐμαυτῶ	ἐμαυτῇ	σεαυτῶ	σεαυτῇ	ἐαυτῶ	ἐαυτῇ	—
αιτ.	ἐμαυτόν	ἐμαυτήν	σεαυτόν	σεαυτήν	ἐαυτόν	ἐαυτήν	ἐαυτό

	πληθυντικός αριθμός			
	α' πρόσωπο		β' πρόσωπο	
	αρσενικό	θηλυκό	αρσενικό	θηλυκό
γεν.	ἡμῶν αὐτῶν	ἡμῶν αὐτῶν	ὕμῶν αὐτῶν	ὕμῶν αὐτῶν
δοτ.	ἡμῖν αὐτοῖς	ἡμῖν αὐταῖς	ὕμῖν αὐτοῖς	ὕμῖν αὐταῖς
αιτ.	ἡμᾶς αὐτούς	ἡμᾶς αὐτάς	ὕμᾶς αὐτούς	ὕμᾶς αὐτάς

	πληθυντικός αριθμός		
	γ' πρόσωπο		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
γεν.	ἐαυτῶν ἢ σφῶν αὐτῶν	ἐαυτῶν ἢ σφῶν αὐτῶν	—
δοτ.	ἐαυτοῖς ἢ σφίσιν αὐτοῖς	ἐαυταῖς ἢ σφίσιν αὐταῖς	—
αιτ.	ἐαυτούς ἢ σφᾶς αὐτούς	ἐαυτάς ἢ σφᾶς αὐτάς	ἐαυτά

Ποιητικό αίτιο και παθητική σύνταξη

- ▶ **ἐγκαταλαμβάνεται ὑπὸ τοῦ πυρός:** Να αναγνωρίζετε τη διάθεση και τον χρόνο του ρήματος και να βρείτε τι δηλώνει ο εμπρόθετος προσδιορισμός.

Τα ρήματα παθητικής διάθεσης φανερώνουν ότι το υποκείμενό τους δέχεται μία ενέργεια από ένα άλλο πρόσωπο ή πράγμα. Ο συντακτικός όρος ο οποίος δηλώνει αυτό το πρόσωπο ή το πράγμα ονομάζεται **ποιητικό αίτιο**. Στο παράδειγμα του κειμένου το ποιητικό αίτιο εκφέρεται με τη συνηθέστερη μορφή του, δηλ. τον εμπρόθετο προσδιορισμό **ὑπό + γενική** (πβ. ν.ε.: Σώθηκε από τον ναυαγοσώστη). Άλλες **μορφές ποιητικού αιτίου** είναι οι ακόλουθες:

<p>ἀπό ἐκ παρά πρός</p> <p>} + γενική</p>	<p>Ὠφεληθησόμεθα ἀπὸ τῶν ποιητῶν.</p> <p>Ἡ νῆσος δῶρον ἐκ βασιλέως ἐδόθη.</p> <p>Παρὰ πάντων ὁμολογεῖται ὅτι οἱ καταλύοντες τὸν δῆμον ἐβούλοντο ἐκείνον τῶν πολιτῶν ἐκποδῶν γενέσθαι.</p> <p>Τὴν κιβωτὸν ἤκουσεν ἠχμαλωτίσθαι πρὸς τῶν πολεμίων.</p>
<p>απρόθετη δοτική, συνήθως με παρακ., υπερσ. ή συντ. μέλλ. ή με ρηματικό επίθετο σε -τός ή -τέος</p>	<p>Ταῦτα ὠμολόγητο ἡμῖν τε καὶ σοί.</p> <p>Ὁ ποταμός ἐστιν ἡμῖν διαβατέος.</p>

Ενώ στην ενεργητική σύνταξη η έμφαση δίνεται στο υποκείμενο που δρα, στην παθητική η έμφαση δίνεται στην **πράξη**:

ενεργητική σύνταξη			παθητική σύνταξη		
Ὁ βασιλεὺς	ἐδίωκε	τοὺς πολεμίους	Οἱ πολέμιοι	ἐδιώκοντο	ὑπὸ τοῦ βασιλέως
υποκείμενο	ρήμα ενεργ. διάθεσης	αντικείμενο	υποκείμενο	ρήμα παθ. διάθεσης	ποιητικό αίτιο
Ο βασιλιάς	καταδίωκε	τους εχθρούς	Οι εχθροί	καταδιώκονταν	από τον βασιλιά

Ασκήσεις

1. Να κλίνετε το ρ. πέμπω στους χρόνους και στις εγκλίσεις που ζητούνται:

παθητικός μέλλοντας α'		παθητικός αόριστος α'	
οριστική	ευκτική	υποτακτική	προστακτική
.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....

2. Να μεταφέρετε τους παρακάτω ρηματικούς τύπους στο ίδιο πρόσωπο παθητικού μέλλοντα και αορίστου διατηρώντας σταθερή την έγκλιση:

	παθητικός μέλλοντας α'	παθητικός αόριστος α'
κινδυνεύεται	.....	.....
παύοιντο	.....	.....
βουλεύσοιο	.....	.....
πράττεσθαι	.....	.....
ψευδάμενος	.....	.....
ιδρύεσθε	.....	.....

3. Να ελέγξετε τους παρακάτω ρηματικούς τύπους και να διορθώσετε όσους είναι λανθασμένοι:

οριστική	υποτακτική	ευκτική	προστακτική
κελευθήση	λειφθεῖς	κελευθείς	πεμφθήντων
ἔσώθης	σωθῆς	σωθείς	σωθῆτι
ἐλείφθησαν	λείφθωσι	ληφθείησαν	λειφθήτω
διαλέχθημεν	διαλεχθόμεν	διαλεχθείημεν	διαλέχθετε

4. Να υπογραμμίσετε την έγκλιση στην οποία βρίσκονται οι ρηματικοί τύποι που δίνονται και να γράψετε τον χρόνο στον οποίο βρίσκονται και τον αντίστοιχο τύπο του ενεστώτα:

παιδευθήσονται	(οριστ., ευκτ.)	_____	_____
ιδρυθείς	(υποτ., ευκτ.)	_____	_____
κηρύχθητι	(προστ., υποτ.)	_____	_____
πεισθῆ	(οριστ., υποτ.)	_____	_____

5. Στις φράσεις που ακολουθούν να υπογραμμίσετε το ποιητικό αίτιο και τον παθητικό τύπο που συμπληρώνει και να γράψετε ποια μορφή έχει:

- α. Τῆς μὲν οὖν παιδείας τῆς ὑπὸ τῶν προγόνων καταλειφθείσης (= που κληροδοτήθηκε) καταφρονεῖτε.
- β. Ἐλέγετο καὶ τοὺς θεοὺς ὑπὸ Διὸς βασιλεύεσθαι.
- γ. Ἡ ἐν Ὀλυμπίᾳ πανήγυρις παρὰ πάντων ἀνθρώπων ἀγαπᾶται καὶ θαυμάζεται.
- δ. Οὐκ ἠθέλησεν ἄλλων ἄρχειν, ἀλλ' εἶλετ' (= προτίμησε) ἐκ τῆς πόλεως ἀδικηθῆναι.
- ε. Ὠθούμενοι ὑπ' ἀλλήλων καὶ πατούμενοι, ὑπὸ τοῦ οἰκείου πλήθους ἐφθάρησαν.
- στ. Ὁ χρυσὸς ὑμῖν προτιμητέος ἐστίν.

6. Να σχηματίσετε ολοκληρωμένες προτάσεις με τις λέξεις που σας δίνονται, αφού τις τοποθετήσετε στον σωστό τύπο:

- α. οἱ Πέρσαι, ὑπό, οἱ βασιλεῖς, ἄρχονται.
- β. ἐτιμωρήθη, ὑπό, οἱ πολέμοι, οὗτος, δικαίως.
- γ. οἱ παῖδες, ὑπό, ὁ παιδοτρίβης, διδάσκονται.

7. Να συμπληρώσετε τα κενά γράφοντας στην κατάλληλη πτώση το ουσιαστικό που σας δίνεται σε παρένθεση. Κατόπιν να μεταφέρετε τις προτάσεις στην ενεργητική φωνή και να εξηγήσετε πού δίνεται έμφαση μετά την αλλαγή της σύνταξης:

- α. Αἱ ὑδρίαι παρὰ _____ (οἱ ταμίαι) ἐφυλάττοντο.
- β. Ὁ νεανίας ὑπό _____ (Μενέξενος) συλληφθήσεται.
- γ. Αἱ εὐεργεσίαι ὑπό _____ (πάντες ἄνθρωποι) καὶ πάλαι καὶ νῦν πανταχοῦ καὶ λέγονται καὶ μνημονεύονται.
- δ. Ἐπίσθητε ὑπό _____ (οἱ λόγοι) τοῦ κατηγοροῦ.
- ε. Ἄν ὑπό _____ (ἡ γυνή) ἐξαπατηθῆτε, οὐ μόνον ἔμ' ἀδικήσετε ἀλλὰ καὶ ὑμᾶς αὐτούς.
- στ. Ἡμῶν ἢ πόλις τὸ μὲν παλαιὸν ὑπό _____ (οἱ τύραννοι) κατεδουλώθη, τὸ δὲ ὕστερον ὑπό _____ (οἱ τριάκοντα).

Ἴσχυρόν ὄχλος ἐστίν, οὐκ ἔχει δὲ νοῦν.

Μένανδρος, Γνώμαι μονόστιχοι 265

Ο Σωκράτης πίνει το κώνειο στη φυλακή, ενώ οι μαθητές του γύρω του βρίσκονται σε απόγνωση (Ζακ Λουί Νταβίντ, 1787, ελαιογραφία, Μητροπολιτικό Μουσείο Νέας Υόρκης).

Οι νόμοι επισκέπτονται τον Σωκράτη στη φυλακή

Α. Κείμενο

Στο έργο του *Κρίτων* ο Πλάτων παρουσιάζει τα επιχειρήματα που προέβαλε ο Σωκράτης αποκρούοντας τις προτάσεις των φίλων του να δραπετεύσει πριν από την εκτέλεση της θανατικής ποινής που του επιβλήθηκε από το δικαστήριο της Ηλιαίας (399 π.Χ.). Η κατηγορία που οδήγησε τον Σωκράτη στην καταδίκη ήταν ότι πίστευε σε άλλους θεούς από εκείνους που τιμούσε η πόλη του και ότι διέφθειρε τους νέους. Η δικαιολόγηση της άρνησής του να δραπετεύσει ήταν δύσκολη, καθώς οι φίλοι του υποστήριζαν ότι η δραπέτευσή του δε θα αποτελούσε αδικία αλλά θεραπεία μιας αδικίας. Στο απόσπασμα που ακολουθεί ο Σωκράτης παρουσιάζει τους νόμους προσωποποιημένους να του υποβάλλουν ερωτήματα σχετικά με τις συνέπειες μιας ενδεχόμενης δραπέτευσής του.

Εἰ μέλλουσιν ἡμῖν ἐνθένδε εἴτε ἀποδιδράσκειν, εἴθ' ὅπως δεῖ ὀνομάσαι τοῦτο, ἐλθόντες οἱ νόμοι καὶ τὸ κοινὸν τῆς πόλεως ἐπιστάντες ἔρριντο· Εἶπέ μοι, ὦ Σώκρατες, τί ἐν νῶ ἔχεις ποιεῖν; Ἔφη ὁ Σωκράτης· Ἔτι τί τούτω τῶ ἔργῳ ᾧ ἐπιχειρεῖς διανοῆ τούς τε νόμους ἡμᾶς ἀπολέσαι καὶ σύμψασαν τὴν πόλιν τὸ σὸν μέρος; Ἡ δοκεῖ σοι οἷόν τε ἔτι ἐκείνην τὴν πόλιν εἶναι καὶ μὴ ἀνατετράφθαι, ἐν ᾗ ἂν αἱ γινόμεναι δίκαι μηδὲν ἰσχύωσιν ἀλλὰ ὑπὸ ἰδιωτῶν ἄκυροί τε γίνωνται καὶ διαφθείρωνται; Τί ἐροῦμεν, ὦ Κρίτων, πρὸς ταῦτα καὶ ἄλλα τοιαῦτα; Πολλὰ γὰρ ἂν τις ἔχοι, ἄλλως τε καὶ ῥήτωρ, εἰπεῖν ὑπὲρ τούτου τοῦ νόμου ἀπολλυμένου ὃς τὰς δίκας τὰς δικασθείσας προστάττει κυρίας εἶναι. Ἡ ἐροῦμεν πρὸς αὐτούς ὅτι «Ἡδίκη γὰρ ἡμᾶς ἡ πόλις καὶ οὐκ ὀρθῶς τὴν δίκην ἔκρινεν;» Ταῦτα ἢ τί ἐροῦμεν;

Πλάτων, *Κρίτων* 50a-c

Γλωσσικά σχόλια

μέλλουσιν (μτχ. ενεστ.) ἡμῖν ἀποδιδράσκω ἐνθένδε	ενώ πρόκειται, ενώ σκοπεύουμε δραπετεύω (πβ. ν.ε.: απόδραση) από εδώ
τὸ κοινὸν τῆς πόλεως ἐπιστάντες (μτχ. αορ. β' ρ. ἐφίσταμαι) εἰ... ἔρριντο (γ' πληθ. ενκτ. αορ. β' ρ. ἐρωτάω, -ῶ) ἐν νῶ (δοτ. εν. ουσ. ὁ νοῦς) διανοέομαι, διανοοῦμαι	το σύνολο των πολιτών, οι δημόσιες αρχές σταθούν μπροστά μας και (πβ. ν.ε.: επιστάτης, επιστασία) αν ρωτήσουν στον νου (σου) σκέφτομαι (πβ. ν.ε.: διάνοια, διανοητής)
ἀπολέσαι (απαρ. αορ. ρ. ἀπόλλυμι) ὁ σύμπαρ, ἡ σύμπαρσα, τὸ σύμπαρ τὸ σὸν μέρος οἶόν τ' [εἶναι] (απαρ. απρὸς. ἐκφρασης) εἶναι ἔτι	να καταστρέψεις (πβ. ν.ε.: απώλεια) όλος (ανεξαιρέτως) όσο εξαρτάται από εσένα, όσο περνάει από το χέρι σου ότι είναι δυνατόν να υπάρχει ακόμα, πια
ἀνατετράφθαι (απαρ. παρ. ρ. ἀνατρέπομαι) αἱ γινόμεναι δίκαι ἰσχύω ὁ ἰδιώτης γίγνομαι ἄκυρος διαφθείρομαι	να μην έχει καταλυθεί οι δικαστικές αποφάσεις ισχύω, έχω δύναμη (πβ. ν.ε.: ισχυρός, ανίσχυρος) ο ανειδίκευτος, ο μη επαίτων, ο απλός πολίτης ακυρώνομαι, χάνω την ισχύ μου καταστρέφομαι, αφανίζομαι, (εδώ) καταργούμαι (πβ. ν.ε.: διαφθορά)
τί ἐροῦμεν; (ορ. μέλλ. ρ. λέγω) ἔχω + ἀπαρέμφατο ἂν τις ἔχοι εἰπεῖν ἄλλως τε καί	τι θα πούμε; μπορώ να θα μπορούσε κανείς να πει και μάλιστα, και ιδιαίτερα
ἀπολλυμένων (μτχ. ενεστ. ρ. ἀπόλλυμαι) τάς δίκας τάς δικασθείσας κύριός εἰμι	που κινδυνεύει να χαθεί, να καταλυθεί (πβ. το απολωλός πρό- βατο) τις δικαστικές αποφάσεις ισχύω, είμαι έγκυρος

Ερμηνευτικά σχόλια

ἐκείνην τὴν πόλιν εἶναι... ἄκυροί τε γίνονται καὶ διαφθείρονται;: Ο Σωκράτης επισημαίνει στον Κρίτωνα πόσο σημαντικό είναι για την ύπαρξη μιας πολιτείας να γίνονται σεβαστές οι δικαστικές αποφάσεις. Η σημασία που αποδίδεται στη δικαστική εξουσία είναι διαχρονική. Στις μέρες μας, μάλιστα, στα δημοκρατικά πολιτεύματα η ανεξαρτησία και η απρόσκοπτη λειτουργία της Δικαιοσύνης θεωρούνται εγγύηση για τον σεβασμό των δικαιωμάτων του πολίτη και χαρακτηριστικά της πραγματικής δημοκρατίας.

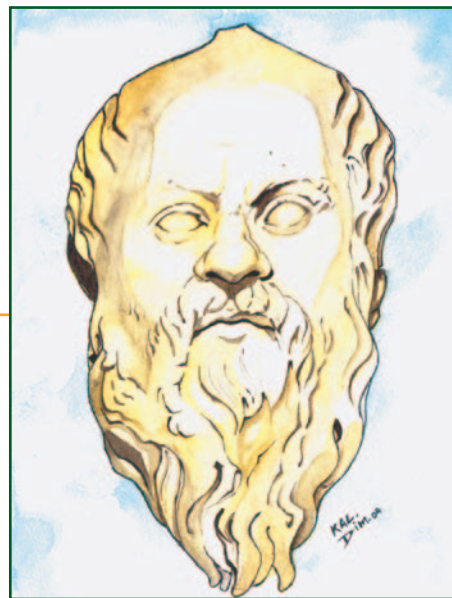
ὑπὸ ἰδιωτῶν: Ἰδιώτης χαρακτηρίζεται ο ανειδίκευτος, ο απλός πολίτης. Αντιδιαστέλλεται προς πρόσωπα τα οποία κατέχουν δημόσια αξιώματα (στρατηγός, ἄρχων), έχουν μια επαγγελματική ιδιότητα (χειροτέχνης, ἰατρός) ή μια ειδικότερη ενασχόληση (φιλόσοφος).

ἄλλως τε καὶ ῥήτωρ: Ὄταν ἓνας πολίτης πρότεινε τὴν τροποποίηση, τὴν ἀντικατάσταση ἢ καὶ τὴν κατάργηση ἐνὸς νόμου, ἡ Ἐκκλησία τοῦ Δήμου ὀρίζε συνηγόρους ῥήτορες, γιὰ νὰ υπερασπίσουν τὸν νόμο αὐτό. Ἡ διαδικασία τῆς κρίσης τοῦ νόμου λάμβανε χώρα ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου τῆς Ἡλιαίας. Ἐκθέτονταν τὰ ἐπιχειρήματα ὑπὲρ καὶ κατὰ τοῦ νόμου καὶ κατόπιν λαμβανόταν ἡ σχετικὴ ἀπόφαση.

Ἐρωτήσεις

1. Ποια συνέπεια θὰ ἔχει, σύμφωνα με τὰ λεγόμενα τῶν νόμων, ἡ ἀπόδραση τοῦ Σωκράτη ἀπὸ τὴ φυλακὴ; Ποια εἶναι, σύμφωνα με τὸ κείμενο, ἡ ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιὰ τὴν ἐπιβίωση καὶ τὴ διασφάλιση τῆς σταθερότητας τῆς πολιτείας;
2. Πῶς ἐξηγεῖτε τὴν ἀρνήση τοῦ Σωκράτη νὰ ἐκμεταλλεῦται τὴν ευκαιρία ποῦ τοῦ δίνουν οἱ φίλοι τοῦ νὰ ἀποδράσει; Πῶς θὰ τὸν χαρακτηρίζατε ὡς πολίτη καὶ ὡς δάσκαλο;
3. Σε ἀρκετὲς περιπτώσεις ἓνας πολίτης ἢ ἓνα κατηγορία πολιτῶν ἐνὸς σύγχρονου δημοκρατικοῦ κράτους θεωροῦν ὅτι θίγονται τὰ συμφέροντά τοὺς ἀπὸ ἓνα νομοθετικὴ ρύθμιση. Ποια, κατὰ τὴ γνώμη σας, πρέπει νὰ εἶναι ἡ στάση τοὺς;

Ἀναπαράσταση ῥωμαϊκοῦ ἀντιγράφου προτομῆς τοῦ Σωκράτη (4ος αἰ. π.Χ., Μουσείο Βατικανού)

Β. Λεξιλογικά – Ἐτυμολογικά

1. Νὰ συμπληρώσετε τὰ κενὰ τοῦ παρακάτω πίνακα ἀναλύοντας τὶς σύνθετες λέξεις τοῦ κειμένου τῆς Ἐνότητας στα συνθετικὰ μέρη τοὺς:

σύνθετη λέξη	α' συνθετικό	β' συνθετικό
ἀπόλλυμι		
διαφθείρω		
ἐφίστημι		
προστάτω		
σύμπαρ		

2. Να συμπληρώσετε τα κενά του παρακάτω πίνακα σχηματίζοντας σύνθετες λέξεις της α.ε. με τα συνθετικά που δίνονται:

α' συνθετικό		β' συνθετικό	σύνθετη λέξη
παρά	+	νόμος	(επίθ.) _____
ἐπί	+	κοινός	(επίθ.) _____
μήτηρ	+	πόλις	(ουσ.) _____
κώμη	+	πόλις	(ουσ.) _____
ἄ-	+	πόλις	(επίθ.) _____
ὑπό	+	δίκη	(επίθ.) _____
ἀνά	+	κρίνω	(ρῆμα) _____
εὖ	+	νοῦς	(επίθ.) _____
μετά	+	ἔχω	(επίθ.) _____

3. Χρησιμοποιώντας ως α' συνθετικό τις προθέσεις ἀνά, ἀπό, ἐξ, ἐπί, μετά, περί, σὺν και ὑπὲρ και ως β' συνθετικό το ρῆμα ἔχω να σχηματίσετε σύνθετα ρήματα, ουσιαστικά και επίθετα της α.ε., όπου είναι δυνατόν:

πρόθεση	ρῆμα	ουσιαστικό	επίθετο
περί	περιέχω		

4. α. Χρησιμοποιώντας το ρ. γίγνομαι ως β' συνθετικό και ως α' συνθετικό κλιτή ή άκλιτη λέξη, να σχηματίσετε όσο περισσότερες σύνθετες λέξεις της α.ε. μπορείτε σύμφωνα με το παράδειγμα: εὖ + γίγνομαι > εὐγενής.
 β. Να κατατάξετε τις –ομόρριζες του ρήματος γίγνομαι– λέξεις γεννήτωρ, γέννα, γενναῖος, γονεὺς, γένεσις, γένος, γόνιμος, γονικός, γνήσιος, γέννημα στον κατάλληλο πίνακα:

ενέργεια ή κατάσταση
 ἢ _____
 ἢ _____

πρόσωπο που ενεργεί
 ὁ _____
 ὁ _____

αποτέλεσμα ενέργειας
 τὸ _____
 τὸ _____

επίθετα
 _____
 _____
 _____
 _____

1. Τα είδη του μορίου ἄν

Α. Υποθετικό

- α. Βρίσκεται στην **αρχή** της πρότασης στην οποία ανήκει (δευτερεύουσα υποθετική).
- β. Συντάσσεται με **υποτακτική**.
- γ. Δέχεται **άρνηση μή**.
- δ. Μεταφράζεται στη ν.ε. με τον υποθετικό σύνδεσμο «αν».
π.χ. Ἐν ἐμὲ ἀποκτείνητε, οὐκ ἐμὲ βλάψετε, ἀλλ' ὑμᾶς αὐτούς.

Β. Αοριστολογικό

- α. Είναι πάντοτε η **δεύτερη λέξη** της πρότασης στην οποία ανήκει· η πρώτη είναι αναφορική αντωνυμία, αναφορικό επίρρημα, χρονικός ή τελικός σύνδεσμος.
- β. Συντάσσεται με **υποτακτική**.
- γ. Δέχεται **άρνηση μή**.
- δ. Στη ν.ε. **δε μεταφράζεται** ή αποδίδεται με: «**τυχόν**», «**ίσως**», «**-δήποτε**».
π.χ. Ἄκουσον, ὡς ἂν μάθῃς (= Ἄκουσε, για να καταλάβεις ίσως).

Γ. Δυνητικό

- α. Δέχεται **άρνηση οὐ(κ)**.
- β. Συντάσσεται με:
  - i) **ευκτική** (πλην μέλλοντα). Η **δυνητική ευκτική** δηλώνει κάτι το δυνατό στο παρόν και στο μέλλον. Αποδίδεται με: θα + παρατατικό, θα μπορούσα να + ρήμα.
π.χ. Ἔτι δὲ τί ἂν τοῖς τοιοῦτοις ἄχθοισθε (= γιατί θα δυσανασχετούσατε);
  - ii) **οριστική** (μόνο ιστορικών χρόνων). Η **δυνητική οριστική** δηλώνει κάτι το δυνατό στο παρελθόν ή κάτι αντίθετο του πραγματικού. Αποδίδεται με: θα + παρατατικό ή υπερσυντέλικο.
π.χ. Ἐβουλόμην ἂν πολλῶν ἔνεκεν Μειδίαν ζῆν [= θα επιθυμούσα για πολλούς λόγους να ζούσε ο Μειδίας (αλλά δε ζει)].
  - iii) **απαρέμφατο** ή **μετοχή** (πλην μέλλοντα). **Δυνητικό απαρέμφατο** ή **μετοχή** συναντάμε στον πλάγιο λόγο και προέρχονται από δυνητική ευκτική ή δυνητική οριστική του ευθέος λόγου· συνήθως αποτελούν απόδοση εξαρτημένου υποθετικού λόγου.
π.χ. Δοκεῖ μοί τις οὐκ ἂν ἀμαρτεῖν (= οὐκ ἂν ἀμαρτοί, δε θα έσφαλλε) εἰπὼν ὅτι νυνὶ κρίνεται μὲν Ἄριστογείτων, δοκιμάζεσθε δὲ καὶ κινδυνεύεθ' ὑμεῖς περὶ δόξης.
Δοκεῖ μοι συγγνώμην ἂν ἔχειν ἡμᾶς (= ἂν εἴχομεν, θα συγχωρούσαμε), εἰ ἑωρῶμεν σφζόμενα τῇ πόλει τὰ ὑπὸ τούτων δημευόμενα.

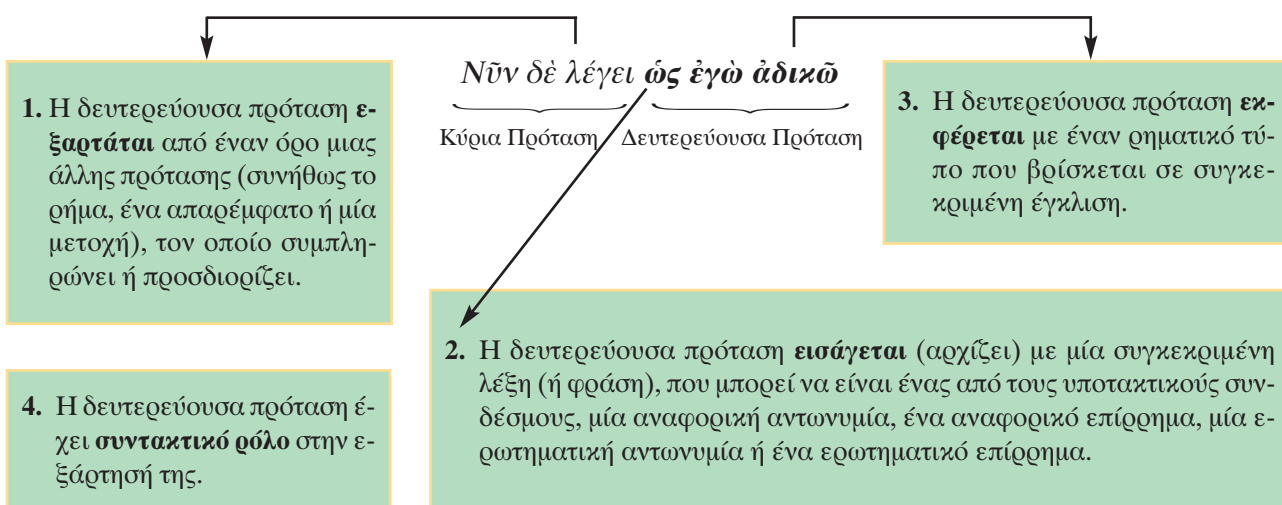
► Παρατηρήσεις

- ♦ Οι χρονικοί σύνδεσμοι *ὅταν*, *ὁπότε*, *ἐπειδὴν* και *ἐπὶ* προήλθαν από ενσωμάτωση του αοριστολογικού *ἂν* στους συνδέσμους *ὅτε*, *ὁπότε*, *ἐπειδὴ* και *ἐπει* αντίστοιχα.
- ♦ Το υποθετικό *ἂν* προέρχεται από την ένωση του υποθετικού συνδέσμου *εἰ* με το αοριστολογικό *ἂν* (*εἰ ἂν* → *ἂν*).

2. Οι δευτερεύουσες προτάσεις της α.ε.

Όπως ἤδη γνωρίζετε από τη Β' Γυμνασίου –και από τη ν.ε.– σε μία περίοδο ή ημιπερίοδο υπάρχουν προτάσεις **κύριες** και **δευτερεύουσες**. Κύριες είναι αυτές που **μπορούν να σταθούν μόνες τους στον λόγο**, ενώ οι δευτερεύουσες **εξαρτώνται πάντα** από άλλες προτάσεις (κύριες ή δευτερεύουσες). **Σε κάθε περίοδο ή ημιπερίοδο πρέπει οπωσδήποτε να υπάρχει τουλάχιστον μία κύρια πρόταση.**

α. Ο χαρακτηρισμός των δευτερευουσών προτάσεων

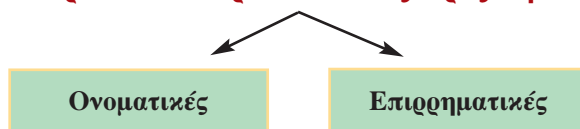

Για να χαρακτηρίσουμε με ολοκληρωμένο τρόπο μια δευτερεύουσα πρόταση, πρέπει να αναφερθούμε σε όλα τα παραπάνω στοιχεία, δηλαδή να δηλώσουμε από πού **εξαρτάται**, πώς **εισάγεται**, πώς **εκφέρεται** και ποιος είναι ο **συντακτικός ρόλος** της.

π.χ. *Οἱ στρατιῶται λέγουσιν ὅτι Κῦρος τέθνηκε*: Στη φράση αυτή υπάρχουν δύο προτάσεις, μία κύρια (*Οἱ στρατιῶται λέγουσιν*) με ρήμα το *λέγουσιν* (εξάρτηση) και μία δευτερεύουσα ειδική (*ὅτι Κῦρος τέθνηκε*), η οποία εισάγεται με τον ειδικό σύνδεσμο *ὅτι*, εκφέρεται με οριστική (*τέθνηκε*) και λειτουργεί ως αντικείμενο στο ρήμα εξάρτησης *λέγουσιν*.

β. Διάκριση δευτερευουσών προτάσεων ως προς τη συντακτική θέση

- Αφού θυμηθείτε την ανάλογη διάκριση στη ν.ε., να απαριθμήσετε τις δευτερεύουσες προτάσεις που έχετε διδαχθεί στο μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας και να τις διακρίνετε σε ονοματικές και επιρρηματικές.

γ. Οι ονοματικές δευτερεύουσες προτάσεις της α.ε.

Ονομάζονται έτσι όσες λειτουργούν συντακτικά σαν ονόματα, δηλαδή έχουν συντακτική θέση την οποία μπορεί να καταλάβει ένα όνομα. Πιο συγκεκριμένα, οι ονοματικές δευτερεύουσες προτάσεις μπορεί να λειτουργούν ως:

Αντικείμενο σε προσωπικά ρήματα,

π.χ. Λέγω **ὅτι** πολλαὶ καὶ καλαὶ ἐλπίδες ἡμῖν εἰσι σωτηρίας.

Υποκείμενο σε απρόσωπα ρήματα ή σε απρόσωπες εκφράσεις,

π.χ. Φόβος ἐστὶ **μὴ** ἠττηθῶμεν.

Επεξήγηση, κυρίως σε ουδέτερο δεικτικής αντωνυμίας που προηγείται,

π.χ. Τοῦτο ὑμᾶς δεῖ μαθεῖν, **ὅτι** τὸ συνέχον τὴν δημοκρατίαν ὄρκος ἐστίν.

Εἶδη ονοματικῶν δευτερευουσῶν προτάσεων τῆς α.ε.

Οι ονοματικές προτάσεις διακρίνονται σε τέσσερα είδη:

1. Ειδικές

Εισάγονται με τους ειδικούς συνδέσμους *ὅτι* (όταν το περιεχόμενό τους είναι αντικειμενικό, πραγματικό) ή *ὡς* (όταν το περιεχόμενό τους είναι υποκειμενικό ή ψευδές).

π.χ. Οἱ Ἀσσύριοι ἴσασι (= γνωρίζουν) *ὅτι* (= ὅτι πράγματι) ἰππικὸν στρατεῦμα ἐν νυκτὶ ταραχῶδες ἐστὶ καὶ δύσχορηστον.

Πειρῶνται πείθειν ὑμᾶς *ὡς* (= ὅτι τάχα) δυνατὸς εἰμι.

Εξαρθώνονται από ρήματα που σημαίνουν: λέω (λεκτικά), γνωρίζω (γνωστικά), αισθάνομαι (αισθητικά), δείχνω (δείξεως) κ.ά.

Εκφέρονται με οριστική, δυνητική οριστική, δυνητική ευκτική και με ευκτική (συνήθως όταν εξαρθώνονται από ρήματα ιστορικού χρόνου) η οποία ονομάζεται **ευκτική του πλαγίου λόγου**.

π.χ. Καὶ κατηγοροῦσι αὐτοῦ ὡς πολλὰς ἀρχὰς ἤρξεν (οριστική, πραγματικό περιεχόμενο).

Δηλὸν ἐστὶν ὅτι οὐκ ἂν προὔλεγεν, εἰ μὴ ἀληθεύσειν (= ὅτι θα βγει αληθινός) ἐπίστευε (δυν. οριστική, αντίθετο του πραγματικού).

Ὅτι βούλοισθε ἂν τὴν ἀρχὴν, ἣν πρότερον ἐκέκτησθε, ἀναλαβεῖν πάντες ἐπιστάμεθα (δυν. ευκτική, περιεχόμενο δυνατό στο παρόν και στο μέλλον).

Σχεδὸν ἐγίγνωσκον ὅτι εἶη που πλησίον τὸ στρατεῦμα τῶν πολεμίων (ευκτική πλαγίου λόγου, εξάρτηση από ιστορικό χρόνο).

2. Ενδοιαστικές

Εισάγονται με τους ενδοιαστικούς συνδέσμους *μή* (= μήπως), όταν δηλώνεται φόβος μήπως συμβεί κάτι ανεπιθύμητο, και *μή οὐ* (= μήπως δεν), όταν δηλώνεται φόβος μήπως δε συμβεί κάτι επιθυμητό.

π.χ. Ὅκνῶ (= φοβάμαι) *μή μάταιος ἡμῖν ἡ στρατεία γένηται.*

Δέδοικα μή οὐκ ἔχω ταύτην τὴν σοφίαν.

Εξαρτώνται από ρήματα που δείχνουν φόβο, δισταγμό ή μέριμνα.

Εκφέρονται με: υποτακτική (κυρίως), με οριστική και με ευκτική του πλαγίου λόγου (συνήθως όταν εξαρτώνται από ρήματα ιστορικού χρόνου).

π.χ. Φοβοῦμαι *μή ἤττηθῶμεν* (υποτακτική, ενδεχόμενος φόβος).

Νῦν δὲ φοβούμεθα μή ἀμφοτέρων ἅμα ἡμαρτήκαμεν (= μήπως έχουμε αποτύχει και στα δύο), (οριστική, γιατί ο φόβος είναι πραγματικός).

Οἱ δὲ πολέμοι δέισαντες (= επειδή φοβήθηκαν) *μή ἀλοῖεν* (= συλληφθούν) *ἐτράποντο* (ευκτική πλαγίου λόγου, εξάρτηση από ιστορικό χρόνο).

3. Πλάγιες ερωτηματικές

Είναι, κυρίως, ερωτήσεις που μας μεταφέρονται σε **πλάγιο λόγο**. Διακρίνονται σε **ολικής άγνοιας**, στις οποίες η απάντηση είναι «ναι» ή «όχι» και **μερικής άγνοιας**, με τις οποίες ζητάει κανείς μια ειδικότερη λεπτομέρεια (π.χ. ποιος, πού, γιατί, πόσο).

Εισάγονται με ερωτηματικές και αναφορικές αντωνυμίες και με τα αντίστοιχα επιρρήματα, όταν είναι μερικής άγνοιας, και με το ερωτηματικό μόριο *εἰ*, όταν είναι ολικής άγνοιας.

π.χ. Ἐπισκεψώμεθα (= ας εξετάσουμε) *εἰ ὁ ἄριστος εὐδαιμονέστατος καὶ ὁ κάκιστος ἀθλιώτατος ἐστίν* (πλ. ερωτηματική πρόταση ολικής άγνοιας, εισαγωγή με το ερωτηματικό μόριο *εἰ*).

Σκέψασθε πῶς ἐπὶ τῶν προγόνων ταῦτα εἶχε (πλ. ερωτηματική πρόταση μερικής άγνοιας, εισαγωγή με το ερωτηματικό επίρρημα *πῶς*).

Ἐπιμηθεὺς ἠπόρει ὄ,τι χρήσαιτο (= δεν ήξερε τι να κάνει, πλ. ερωτηματική πρόταση μερικής άγνοιας, εισαγωγή με την αναφορική αντωνυμία *ὄ,τι*).

Εξαρτώνται από ρήματα που σημαίνουν: ρωτώ, απορώ, γνωρίζω, ερευνώ, εξετάζω, δείχνω, φροντίζω, προσπαθώ, λέω, δηλώνω κ.ά.

Εκφέρονται με: οριστική, υποτακτική (απορηματική*), δυνητική οριστική, δυνητική ευκτική και με ευκτική του πλαγίου λόγου (συνήθως όταν εξαρτώνται από ρήματα ιστορικού χρόνου).

π.χ. Ἀπορῶ *εἰ διδασκτόν ἐστίν ἡ ἀρετή* (οριστική, πραγματικό περιεχόμενο).

Οὐκ ἔχω ὄ,τι ἀποκρίνωμαι (υποτακτική που δηλώνει απορία).

Ἦροντο εἰ τύχοιεν ἂν (= ρώτησαν αν θα μπορούσαν να κάνουν) *εἰρήνης* (δυν. ευκτική, περιεχόμενο δυνατό στο παρόν και στο μέλλον).

Ἐπεὶ δὲ ἦν πρὸς τοῖς ἀγγέλοις, ἀνηρώτα τί βούλοιντο (ευκτική πλαγίου λόγου, εξάρτηση από ιστορικό χρόνο).

* **Θυμηθείτε:** απορηματική είναι η υποτακτική που χρησιμοποιείται κυρίως σε ερωτηματικές προτάσεις, πλάγιες ή ευθείες, και δηλώνει απορία· μεταφράζεται: **να + ρήμα**.

π.χ. *Οὐκ ἔχω ὄ,τι ἀποκρίνωμαι* (= Δεν ξέρω τι να απαντήσω).

4. Ονοματικές αναφορικές

Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται οι αναφορικές προτάσεις που χρησιμοποιούνται στη θέση ουσιαστικού, επιθέτου ή αντωνυμίας και λειτουργούν ως υποκείμενο, αντικείμενο, κατηγορούμενο ή ονοματικός προσδιορισμός (ομοιόπτωτος ή ετερόπτωτος).

π.χ. *Κῦρος δὲ ἔχων οὐς εἴρηκα, ὠρμᾶτο ἀπὸ Σάρδεων* (η αναφορική πρόταση *οὐς εἴρηκα* είναι αντικείμενο στη μετοχή *ἔχων* της κύριας πρότασης).

Ἔστι δίκης ὀφθαλμός, ὃς τὰ πάνθ' ὄρα (η αναφορική πρόταση *ὃς τὰ πάνθ' ὄρα* λειτουργεί ως επιθετικός προσδιορισμός στο υποκείμενο της κύριας πρότασης *ὀφθαλμός*).

Εισάγονται με αναφορικές αντωνυμίες.

Εκφέρονται με οριστική, υποτακτική, δυνητική οριστική και δυνητική ευκτική.

π.χ. *Οὗτός ἐστιν ὃς ἀπέκτεινε τοὺς στρατηγοὺς* (οριστική, πραγματικό περιεχόμενο).

Εἰς καλὸν ἡμῖν ἄνυτος ὃδε παρεκαθέζετο, ᾧ μεταδῶμεν τῆς ζητήσεως (= πάνω στην ώρα ήρθε και κάθισε κοντά μας αυτός εδώ ο Άνυτος, τον οποίο ας κάνουμε σύντροφο στην αναζήτησή μας) (υποτακτική που δηλώνει προτροπή).

Προυφάνης (= φανερώθηκες) *δὲ φιλάτην ἔχων πρόσοψιν, ἧς ἐγὼ οὐδ' ἂν ἐν κακοῖς λαθοίμην* (= ούτε στις συμφορές δε θα μπορούσα να ξεχάσω).

Ἔλθε τὸ ναυτικὸν τὸ τῶν βαρβάρων, ὃ τίς οὐκ ἂν ἰδὼν ἐφοβήθη; (δυν. οριστική, περιεχόμενο αντίθετο του πραγματικού).

Ασκήσεις

1. Στο κείμενο της Ενότητας να επισημάνετε τα μόρια ἂν και να αναγνωρίσετε το είδος τους.
2. Στις παρακάτω περιόδους να επισημάνετε τα μόρια ἂν και να αναγνωρίσετε το είδος τους:
  - α. *Ἠρώτησε ποῦ ἂν ἴδοι Πρόξενον.*
  - β. *Τὰς ἀρετὰς ἐπιτηδεύομεν* (= καλλιεργούμε), *ὅπως ἂν μετὰ πλείστον ἀγαθῶν τὸν βίον διάγωμεν.*
  - γ. *Οὐς ἂν ἐλοισθε* (= εκλέξετε) *ἄρχοντας, τούτοις πεισόμεθα* (= θα υπακούσουμε).
  - δ. *Κῦρος νομίζεται, εἰ μὴ ἀπέθανεν, ἄριστος ἂν γενέσθαι ἄρχων.*
  - ε. *Ἄν πέμψητέ με, οἶμαι ἂν ἐλθεῖν καὶ τριήρεις ἔχων καὶ πλοῖα.*
  - στ. *Οὐς ἂν γνῶσι ἀδικοῦντας, τιμωροῦνται.*
3. Στις παρακάτω περιόδους να χωρίσετε τις προτάσεις και να αναγνωρίσετε το είδος και τη συντακτική θέση των δευτερευουσών ονοματικών προτάσεων:
  - α. *Φημι ὅτι καὶ πρὸ ἐμοῦ τοῦτο τὸ φρόνημα εἶχεν ἡ πόλις.*
  - β. *Ξενοφῶν ἔδεισε* (= φοβήθηκε) *μὴ κακὰ γένοιτο τῇ πόλει.*
  - γ. *Πρωταγόρας ἐρωτᾷ εἰ οὐκ αἰσχύνομαι τὰ ἀγαθὰ κακὰ ἀποκαλῶν.*
  - δ. *Ὅν οἱ θεοὶ φιλοῦσιν ἀποθνήσκει νέος.*
4. Στις παρακάτω περιόδους να χωρίσετε τις προτάσεις και να αναγνωρίσετε από συντακτική άποψη τις δευτερεύουσες ονοματικές ειδικές προτάσεις:
  - α. *Καὶ ἔλεγον οἱ Ἀθηναῖοι ταῦτα, ὅτι οὐκ ὀρθῶς αἱ σπονδαὶ γένοιτο.*
  - β. *Λέγουσιν οἱ σοφισταὶ ὡς οὐδὲν δέονται χρημάτων.*
  - γ. *Σεῦθης λέγει ὅτι οὐδενὶ ἂν ἀπιστήσαι Ἀθηναίων.*
  - δ. *Παρὰ πάντων ὁμολογεῖται ὡς τὰ βέλτιστα εἰπὼν ἄδικα πάσχει.*
  - ε. *Γινώσκεις ὅτι σὺ εἶ ὁ μωρός;*

5. Στις παρακάτω περιόδους να χωρίσετε τις προτάσεις και να αναγνωρίσετε από συντακτική άποψη τις δευτερεύουσες ονοματικές ενδοιαστικές προτάσεις:

- α. Κλέαρχος οὐκ ἤθελεν ἀποσπάσαι ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ τὸ δεξιὸν κέρασ (= το δεξιό τμήμα του πεζικού), φοβούμενος μὴ κυκλωθεῖη ἐκατέρωθεν (= και από τις δύο πλευρές).
- β. Οὐκοῦν νῦν καὶ τοῦτο κίνδυνος, μὴ λάβωσι προστάτας αὐτῶν τινὰς τούτων.
- γ. Ὅρα (= πρόσεξε) μὴ περὶ τοῖς φιλτάτοις κινδυνεύης.
- δ. Οὐ τοῦτο ἐφοβεῖτο, μὴ τινες πορεύσονται ἐπὶ τὴν ἐκείνου δύναμιν.
- ε. Ἐγὼ οὐκ ἀπέπεμπον τούτους φοβούμενος μὴ τι γένοιτο διὰ τὴν σὴν ὀργήν.

6. Στις παρακάτω περιόδους να χωρίσετε τις προτάσεις και να αναγνωρίσετε από συντακτική άποψη τις δευτερεύουσες ονοματικές πλάγιες ερωτηματικές προτάσεις:

- α. Ἐγὼ γὰρ οὐκ οἶδα εἰ τοῦτο ἀληθές ἐστιν ἢ μὴ.
- β. Οὐ δὴλόν ἐστι τῷ στρατηγῷ εἰ συμφέρει στρατηγεῖν.
- γ. Ἡρώτα αὐτὸν πόσον χρυσίον ἔχει.
- δ. Ἡδέως (= ευχαρίστως) ἂν πυθοίμην (= θα μάθαινα) τίνα ἂν ποτε γνώμην περὶ ἐμοῦ εἴχετε.
- ε. Καὶ βασιλεὺς καὶ αὐτός τε θηρᾶ (= κνηγά) καὶ τῶν ἄλλων ἐπιμελεῖται, ὅπως ἂν θηρῶσιν.

7. Στις παρακάτω περιόδους να χωρίσετε τις προτάσεις και να αναγνωρίσετε από συντακτική άποψη τις δευτερεύουσες ονοματικές αναφορικές προτάσεις:

- α. Ὅ μέλλεις ποιεῖν μὴ λέγε.
- β. Οὔς ἂν βούλη ποιήσασθαι φίλους, ἀγαθόν τι λέγε περὶ αὐτῶν.
- γ. Ἦν τις ἐν τῇ στρατείᾳ Ξενοφῶν Ἀθηναῖος, ὃς οὔτε στρατηγός οὔτε λοχαγός οὔτε στρατιώτης ὢν συνηκολούθει.
- δ. Ἀνὴρ δίκαιός ἐστιν οὐχ ὁ μὴ ἀδικῶν, ἀλλ' ὅστις ἀδικεῖν δυνάμενος μὴ βούλεται.
- ε. Ὅστις ἐθέλει ὀπίσω μου ἔλθειν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτόν.

Καλὸς ὁ νόμος, ἐάν τις αὐτῷ νομίμως χρῆται.

Ἀπόστολος Παῦλος, Πρὸς Τιμόθεον, Α' 1.8

Όστρακα με τα ονόματα των τριών προσωπικοτήτων (Αριστείδης, Κίμων, Θεμιστοκλής) που κυριάρχησαν στην πολιτική ζωή της Αθήνας τις δύο πρώτες δεκαετίες μετά τα Μηδικά. Και οι τρεις αναγκάστηκαν να πάρουν τον δρόμο της εξορίας (Αθήνα, Μουσείο Αγοράς).

Μια τιμητική εξορία

Α. Κείμενο

Ο ρήτορας Αισχίνης (περ. 389-314 π.Χ.), πολιτικός αντίπαλος του Δημοσθένη, εναντιώθηκε με τον λόγο του *Κατὰ Κτησιφώντος* στην πρόταση του Κτησιφώντα να τιμηθεί με χρυσό στεφάνι ο Δημοσθένης για τις υπηρεσίες του προς την πατρίδα. Ύστερα από την ήττα του στη σχετική δίκη και την αποτυχία της φιλομακεδονικής πολιτικής του αναγκάστηκε να εκπατριστεί στη Μικρά Ασία και στη Ρόδο. Στις επιστολές που σώθηκαν με το όνομά του, οι οποίες όμως δεν προέρχονται από αυτόν, παρουσιάζεται ως εξόριστος. Στο απόσπασμα που ακολουθεί γίνεται λόγος για το πώς αντιμετωπίζει ο συγγραφέας την εξορία του.

Οί μὲν ἄλλοι πάντες ὅσοι φεύγουσιν ἀδίκως, ἢ δέονται τῶν πολιτῶν ὅπως ἐπανεέλθωσιν, ἢ διαμαρτόντες τούτου λοιδοροῦσι τὰς ἑαυτῶν πατρίδας, ὡς φαύλως αὐτοῖς προσφερομένας· ἐγὼ δὲ ἐπειπερ ἅπαξ ἀναξίως ὦν ἐπολιτευσάμην ἠτύχησα, καὶ κατηγορῶν ἄλλων αὐτὸς ἐάλων, ἄχθομαι μὲν, ὥσπερ εἰκὸς ἐστίν, ἀγανακτῶ δὲ οὐδέν. Οὐ γὰρ οὕτως ἔγωγε ἠλίθιος εἶμι ὥστε, ἐξ ἧς πόλεως Θεμιστοκλῆς ὁ τὴν Ἑλλάδα ἐλευθερώσας ἐξηλάθη, καὶ ὅπου Μιλτιάδης, ὅτι μικρὸν ὄφειλε τῷ δημοσίῳ, γέροντων ὦν ἐν τῷ δεσμοτηρίῳ ἀπέθανε, ταύτῃ τῇ πόλει Αἰσχίνην τὸν Ἄτρομήτου φεύγοντα ἀγανακτεῖν οἶεσθαι δεῖν, εἴ τι τῶν εἰωθότων Ἀθήνησιν ἔπαθεν. Ἄλλ' ἔγωγε καὶ λαμπρὸν εἰκότως μοι νομίσαιμι ἂν αὐτὸ γενέσθαι, τὸ μετ' ἐκείνων ἐν ἀδοξίᾳ παρὰ τοῖς ἔπειτα ἀνθρώποις καὶ ἄξιος τοῦ ὁμοῖα παθεῖν ἐκείνοις γεγονέναι.

[Αἰσχίνης], *Ἐπιστολαί* 3.1-3

Γλωσσικά σχόλια

φεύγω	εξορίζομαι (πβ. ν.ε.: φυγή, φυγιάς, φυγαδεύω)
δέομαι + γεν.	ζητώ από κάποιον, παρακαλώ, εκλιπαρώ (πβ. ν.ε.: δέηση)
διαμαρτάνω + γεν.	αποτυγχάνω
λοιδορέω, λοιδορῶ	κακολογώ
ὡς φαύλως προσφερομένας	επειδή κατά τη γνώμη τους συμπεριφέρθηκαν άσχημα
ἐπίπερ	επειδή ακριβώς / βέβαια
ἄπαξ	μία φορά
ἀναξίως ὧν ἐπολιτευσάμην	κατά τρόπο ανάξιο προς όσα έκανα ως πολίτης
ἀτυχέω, ἀτυχῶ	αποτυγχάνω, ατυχώ
ἑάλων (οριστ. αορ. β' ρ. ἄλισκομαι)	καταδικάστηκα (πβ. ν.ε.: ἄλωση, ευάλωτος, αιχμάλωτος)
ἄχθομαι	δυσανασχετώ, στενοχωριέμαι
εἰκός ἐστιν (απρόσ. έκφραση)	είναι φυσικό
οὕτως	έτσι, τόσο
ἔγωγε	εγώ βέβαια / τουλάχιστον
ὥστε... ταύτη τῇ πόλει Αἰσχίνην τὸν Ἄτρομήτου φεύγοντα ἀγανακτεῖν οἴεσθαι δεῖν	ὥστε... ο Αισχίνης, ο γιος του Ατρομήτου, να θεωρεῖ ότι πρέπει να αγανακτεῖ με αυτή την πόλη, επειδή εἶναι εξόριστος
ἐξηλάθη (ορ. παθ. αορ. α' ρ. ἐξελαίνομαι)	εξορίστηκε
τὸ δεσμοκτήριον	η φυλακή
εἶ τι ἔπαθεν	επειδή έπαθε κάτι
τὸ εἰωθός (μτχ. ρ. εἴωθα)	το συνηθισμένο
Ἀθήνησι	στην Αθήνα
εἰκότως	εὐλογα
ἢ ἄδοξία	η ασημότητα, η αφάνεια (εδώ ειρωνική η χρήση)
Ἄλλ' ἔγωγε καὶ λαμπρὸν εἰκότως μοι νομίσαιμ' ἂν αὐτὸ γενέσθαι, τὸ μετ' ἐκείνων ἐν ἄδοξία παρὰ τοῖς ἔπειτα ἀνθρώποις καὶ ἄξιός τοῦ ὅμοια παθεῖν ἐκείνοις γεγονέναι	Αλλά εγώ τουλάχιστον θα μπορούσα να θεωρήσω ακόμα και λαμπρό αυτό που μου συνέβη, δηλαδή το ότι έχω πέσει στην αφάνεια για τις μελλοντικές γενιές μαζί με εκείνους και έχω αξιωθεῖ να πάθω τα ίδια με εκείνους

Ερμηνευτικά σχόλια

λαμπρὸν εἰκότως μοι νομίσαιμ' ἂν αὐτὸ γενέσθαι: Ο συντάκτης της επιστολής δηλώνει πως η απόφαση της πόλης του να τον εξορίσει όχι μόνο δεν τον εκπλήσσει, αλλά αντίθετα αποτελεί επιβεβαίωση της αξίας του ως πολιτικού. Στο σημείο αυτό έχουμε να κάνουμε με έναν εκ πρώτης όψεως παράδοξο, από ρητορική άποψη όμως επιδέξιο συλλογισμό.

Ερωτήσεις

1. Πώς παρουσιάζει την εξορία του ο συγγραφέας της επιστολής; Γιατί επικαλείται τις περιπτώσεις του Θεμιστοκλή και του Μιλτιάδη;
2. Πώς αξιολογείτε την πειστικότητα του επιχειρήματος που χρησιμοποιείται στο κείμενο;
3. Σε ποια σημεία του κειμένου διακρίνετε διάθεση πικρής ειρωνείας για τη στάση των Αθηναίων προς τον συντάκτη της επιστολής;

4. Γνωρίζετε από την περίοδο της Επανάστασης του 1821 και τις πρώτες μετεπαναστατικές δεκαετίες περιπτώσεις επώνυμων αγωνιστών προς τους οποίους το ελληνικό κράτος επέδειξε αγνωμοσύνη;

B. Λεξιλογικά – Ετυμολογικά

1. Να σχηματίσετε ρηματικά επίθετα σε *-τέος* και, όπου είναι δυνατόν, σε *-τος* από τα σύνθετα ρ. *ἐπιχειρέω-ἐπιχειρῶ*, *ἀναγράφω* και *παραδίδωμι*.
2. Από το ρ. *πάσχω* του κειμένου της Ενότητας:
 α) να γράψετε όσο περισσότερες παράγωγες λέξεις της α.ε. μπορείτε (θέματα του ρήματος: *παθ-*, *πενθ-*).
 β) να σχηματίσετε τις σύνθετες λέξεις της α.ε. που ζητούνται στον ακόλουθο πίνακα και να βρείτε τις παράγωγές τους.

συνθετικά	σύνθετη λέξη	παράγωγή λέξη
<i>εὖ</i> + <i>πάσχω</i> (θ. <i>παθ-</i>)	(επίθ.)	(ουσ.)
<i>σύν</i> + <i>πάσχω</i> (θ. <i>παθ-</i>)	(επίθ.)	(ουσ.) (ρήμα)
<i>πολύ</i> + <i>πάσχω</i> (θ. <i>παθ-</i>)	(επίθ.)	
<i>κακός</i> + <i>πάσχω</i> (θ. <i>παθ-</i>)	(επίθ.)	(ουσ.) (ρήμα)

3. Να αντιστοιχίσετε τα ρήματα της στήλης Α' με τις ομόρριζες λέξεις τους στη στήλη Β' (ένα στοιχείο της στήλης Α' περισσεύει):

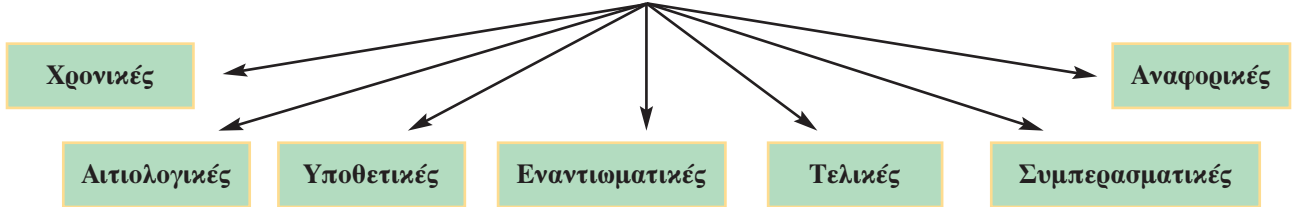
A'	B'
<i>λοιδορέω</i> , <i>λοιδορῶ</i>	<i>πολίτευμα</i>
<i>δέδοικα</i> , <i>δέδια</i>	<i>ἀληθής</i>
<i>τυγχάνω</i>	<i>νόμισμα</i>
<i>ἐκλανθάνω</i>	<i>λοιδορία</i>
<i>διαμαρτάνω</i>	<i>δέος</i>
<i>πολιτεύω</i>	<i>εὐτυχία</i>
<i>νομίζω</i>	<i>λάθος</i>
<i>δέομαι</i>	<i>ἁμαρτία</i>
	<i>πολιτικός</i>

4. Να κατατάξετε τα ουσιαστικά της άσκησης 3 (στήλη Β') στην κατηγορία που ανήκουν ως προς τη σημασία τους:

ενέργεια, κατάσταση

αποτέλεσμα ενέργειας

Οι επιρρηματικές δευτερεύουσες προτάσεις (μέρος α')

Οι επιρρηματικές δευτερεύουσες προτάσεις λειτουργούν ως επιρρηματικοί προσδιορισμοί (δηλαδή, δηλώνουν αιτία, χρόνο, σκοπό κ.ά.) της εξάρτησής τους.

1. Αιτιολογικές

Εξαρτώνται κυρίως από ρήματα ψυχικού πάθους (δηλαδή, ρήματα που δηλώνουν χαρά, λύπη, έκπληξη, θυμό κ.ά.), αλλά και από κάθε άλλο ρήμα που χρειάζεται αιτιολόγηση.

Εισάγονται κυρίως με τους αιτιολογικούς συνδέσμους *ὅτι* (αντικειμενική αιτιολογία), *ὡς* (υποκειμενική αιτιολογία), *ἐπεὶ*, *ἐπειδή*, *διότι* και *εἰ* (υποθετική αιτιολογία).

π.χ. Ἀθηναῖοι ἐνόμιζον ἠτᾶσθαι, ὅτι (= επειδή πράγματι) οὐ πολὺ ἐνίκων.

Θαυμάζω σε ἐν ταῖς συμφοραῖς, ὡς (= επειδή κατά τη γνώμη μου) ῥαδίως αὐτάς και πράως φέρεις.

Ἔω Κῦρε, μὴ θαύμαζε εἶ (= στην περίπτωση που) τινες ἐσκυθρώπασαν (= κατσούφιασαν) ἀκούσαντες τῶν ἀγγελιομένων.

Εκφέρονται με οριστική, δυνητική οριστική, δυνητική ευκτική και με ευκτική του πлагίου λόγου (συνήθως όταν εξαρτώνται από ρήμα ιστορικού χρόνου).

π.χ. Ἄξιον Ἡρακλέους μεμνησθαι και ὅτι τόνδε τὸν ἀγῶνα πρῶτος συνήγειρε (= διοργάνωσε) δι' εὐνοίαν τῆς Ἑλλάδος (οριστική, πραγματικό περιεχόμενο).

Λακεδαιμόνιοι ἄκοντας (= παρά τη θέλησή τους) προσάγουσι τοὺς πολλοὺς ἐς τὸν κίνδυνον, ἐπεὶ οὐκ ἄν ποτε ἐπεχείρησαν (= ποτέ δε θα επιχειρούσαν) ναυμαχεῖν ἐκόντες (δυν. οριστική, αντίθετο του πραγματικού).

Δέομαί σου παραμεῖναι, ὡς ἐγὼ οὐδ' ἄν ἐνός ἡδίων (= με μεγαλύτερη ευχαρίστηση) ἀκούσαιμι ἢ σοῦ (δυν. ευκτική, περιεχόμενο δυνατό στο παρόν και στο μέλλον).

Οἱ Ἀθηναῖοι τὸν Περικλέα ἐκάκιζον, ὅτι οὐκ ἐπεξάγοι (= δεν εκστράτευε) ἐπὶ τοὺς πολεμίους (ευκτική πлагίου λόγου, εξάρτηση από ιστορικό χρόνο).

Λειτουργούν συντακτικά ως επιρρηματικοί προσδιορισμοί της αιτίας στην πρόταση εξάρτησής τους.

2. Τελικές

Εξαρτώνται κυρίως από ρήματα κίνησης (π.χ. ἔρχομαι, φεύγω, πορεύομαι) ή σκόπιμης ενέργειας (π.χ. πράττω).

Εισάγονται με τους τελικούς συνδέσμους *ἵνα*, *ὅπως*, *ὡς*.

Εκφέρονται με υποτακτική (κυρίως), οριστική ιστορικού χρόνου και με ευκτική του πлагίου λόγου (συνήθως όταν εξαρτώνται από ρήμα ιστορικού χρόνου).

π.χ. Βασιλεὺς αἰρεῖται, οὐχ ἵνα ἐαυτοῦ καλῶς ἐπιμελῆται, ἀλλ' ἵνα και οἱ ἐλόμενοι δι' αὐτὸν εὖ πράττωσιν (υποτακτική, προσδοκώμενο περιεχόμενο).

Ἔδει τὰ ἐνέχυρα τότε λαβεῖν, ὡς, μὴδ' εἰ ἐβούλετο (= ακόμα και αν ήθελε), ἐδύνατο ἐξάπατᾶν (οριστική ιστορικού χρόνου, σκοπός που τελικά δεν πραγματοποιήθηκε).

Καμβύσης τὸν Κῦρον ἐπεκάλει (= ανακάλεσε), ὅπως τὰ ἐν Πέρσαις ἐπιχώρια ἐπιτελοίη (= για να αναλάβει τις τοπικές υποθέσεις των Περσών), (ευκτική πλαγίου λόγου, εξάρτηση από ιστορικό χρόνο).
Λειτουργούν συντακτικά ως επιρρηματικοί προσδιορισμοί του σκοπού στην πρόταση εξάρτησής τους.

3. Συμπερασματικές

Δεν εξαρτώνται από συγκεκριμένα ρήματα· συνήθως προηγείται στην εξάρτηση δεικτική αντωνυμία ή δεικτικό επίρρημα (τοιούτος, τοσοῦτος, οὕτως κ.ά.).

Εισάγονται με τους συμπερασματικούς συνδέσμους ὥστε και ὡς.

Εκφέρονται με οριστική, δυνητική οριστική, δυνητική ευκτική και απαρέμφατο.

π.χ. *Τὴν αὐτῶν δύναμιν τοσαύτην ἐπέδειξαν, ὥσθ' ὁ μέγας βασιλεὺς οὐκ ἐτι τῶν ἀλλοτριῶν ἐπεθύμει, ἀλλ' ἐδίδου τῶν ἑαυτοῦ καὶ περὶ τῶν λοιπῶν ἐφοβεῖτο* (οριστική, πραγματικό περιεχόμενο).

Εὐθύς ἡ Ἀριάδνη ἀκούσασα τοιοῦτόν τι ἐποίησεν ὡς πᾶς ἂν ἔγνω (= θα μπορούσε να καταλάβει) *ὅτι ἀσμένῃ* (= με ευχαρίστηση) *ἤκουσε* (δυν. οριστική, περιεχόμενο δυνατό στο παρελθόν).

Τῆς δὲ πεζῆς στρατιᾶς οὕτως ἄπειρον τὸ πλῆθος ἦγεν, ὥστε καὶ τὰ ἔθνη τὰ μετ' αὐτοῦ ἀκολουθήσαντα πολὺ ἂν ἔργον καταλέξει (= θα ήταν πολύ δύσκολο να τα αναφέρω αναλυτικά), (δυν. ευκτική, περιεχόμενο δυνατό στο παρόν και στο μέλλον).

Ἔχω τριήρεις, ὥστε ἐλεῖν τὸ ἐκείνων πλοῖον (απαρέμφατο, περιεχόμενο δυνατό ή ενδεχόμενο· με απαρέμφατο εκφέρονται επίσης οι συμπερασματικές προτάσεις που δηλώνουν επιδιωκόμενο σκοπό και ὄρο ή συμφωνία).

Λειτουργούν συντακτικά ως επιρρηματικοί προσδιορισμοί του αποτελέσματος στην πρόταση εξάρτησής τους.

4. Εναντιωματικές-παραχωρητικές

Εκφράζουν εναντίωση προς το περιεχόμενο της πρότασης που προσδιορίζουν (συνχά προηγούνται στην εξάρτηση οι αντιθετικοί σύνδεσμοι *ἀλλά, ἀλλ' οὐν, ὅμως*). Οι εναντιωματικές προτάσεις δηλώνουν αντίθεση προς κατάσταση πραγματική (που ὄντως ισχύει), ενώ οι παραχωρητικές προς κατάσταση που κάνουμε την παραχώρηση να δεχθούμε ότι ισχύει.

Εισάγονται με τους εναντιωματικούς συνδέσμους *εἰ καί, ἂν καί* (= αν και, εναντιωματικές), *καὶ εἰ, καὶ ἂν* (ἦν, ἔάν), *οὐδ' εἰ, οὐδ' ἔάν* (ἂν), *μηδ' εἰ, μηδ' ἔάν* (= και αν ακόμη, παραχωρητικές).

Εκφέρονται με οριστική, υποτακτική και ευκτική κατά τα πρότυπα των υποθετικών προτάσεων που θα εξετάσουμε στην επόμενη Ενότητα.

π.χ. *Φήσουσι γὰρ δὴ με σοφὸν εἶναι, εἰ καὶ μὴ εἶμι* (οριστική, πραγματικό περιεχόμενο).

Καί μοι, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, μὴ θορυβήσητε, μηδ' ἔάν δόξω τι ὑμῖν μέγα λέγειν (υποτακτική, περιεχόμενο προσδοκώμενο).

Λειτουργούν συντακτικά ως επιρρηματικοί προσδιορισμοί της εναντίωσης στην πρόταση εξάρτησής τους.

Ασκήσεις

- 1. Στο κείμενο της Ενότητας να εντοπίσετε τις δευτερεύουσες επιρρηματικές προτάσεις των ειδών που διδαχθήκατε, να χαρακτηρίσετε το είδος τους και να βρείτε τη συντακτική θέση τους.**
- 2. Στις παρακάτω περιόδους να χωρίσετε τις προτάσεις και να αναγνωρίσετε το είδος των επιρρηματικών δευτερευουσών προτάσεων:**
  - α. *Κὰν σὺ μὴ θέλῃς, οἱ θεοὶ οὕτω βουλήσονται.*
  - β. *Ἐνταῦθα ἐπιπίπτει χιῶν ἄπλετος, ὥστε ἀπέκρουσε καὶ τὰ ὄπλα καὶ τοὺς ἀνθρώπους.*
  - γ. *Κῦρος ἐνόμιζε φίλων δεῖσθαι, ὡς συνεργοὺς ἔχει.*
  - δ. *Χαίρω ὅτι εὐδοκμεῖς.*
- 3. Στις παρακάτω περιόδους να χωρίσετε τις προτάσεις και να αναγνωρίσετε από συντακτική άποψη τις δευτερεύουσες επιρρηματικές αιτιολογικές προτάσεις:**
  - α. *Οἱ στρατηγοὶ ἐθαύμαζον ὅτι Κῦρος οὐ φαίνοιτο.*
  - β. *Μὴ θαναμάζετέ μου, ὅτι χαλεπῶς φέρω (= στενοχωριέμαι) τοῖς παροῦσι πράγμασιν.*
  - γ. *Ἴσως οὖν τις ἂν ἐπιτιμήσειέ μοι (= θα με κατηγορούσε), ὡς οὐκ ἐπαινώ τοῦσδε τοὺς ἄνδρας.*
  - δ. *Ἐγὼ συμβουλεύσαιμι ἂν πρὸς Κλέαρχον ἀπελθεῖν, ἐπεὶ οὐδένα ἂν εὕροισιν στρατηγὸν βελτίω.*
- 4. Στις παρακάτω περιόδους να χωρίσετε τις προτάσεις και να αναγνωρίσετε από συντακτική άποψη τις δευτερεύουσες επιρρηματικές τελικές προτάσεις:**
  - α. *Μὴ μέλλωμεν (= ἀς μὴ χρονοτριβοῦμε), ἵνα μὴ ὁ καιρὸς παρέλθῃ.*
  - β. *Θράσυλλος Ἀθήνας ἐπλευσεν, ἵνα αἰτήσῃ (= γὰρ νὰ ζητήσῃ) ναῦς.*
  - γ. *Περὶ πολλοῦ ἂν ἐποισάμην (= θα θεωρούσα πολὺ σημαντικό) ἐπιστεῖλαί σοι ταῦτα (= νὰ σοὺ εἶχα δώσει αὐτές τις οδηγίες) πρὸ τῆς στρατείας, ἵνα μὴ τοιοῦτω κινδύνῳ περιέπεσες.*
  - δ. *Σόλων ἀπεδήμησεν, ἵνα μὴ τίνα τῶν νόμων οἱ Ἀθηναῖοι λύσαιεν.*
- 5. Στις παρακάτω περιόδους να χωρίσετε τις προτάσεις και να αναγνωρίσετε από συντακτική άποψη τις δευτερεύουσες επιρρηματικές συμπερασματικές προτάσεις:**
  - α. *Τὴν ἀλήθειαν οὕτω φαίνου προτιμῶν, ὥστε πιστοτέρους εἶναι τοὺς σοὺς λόγους μᾶλλον ἢ τοὺς σοὺς ὄρκους.*
  - β. *Οἱ τριάκοντα πᾶν ἐποίησαν, ὥστε μὴ δοῦναι δίκην (= νὰ μὴν τιμωρηθοῦν).*
  - γ. *Ὅπλα κατεσκευάζον, ὥστε τὴν πόλιν ἂν ἠγήσω (= θα μπορούσες νὰ θεωρήσεις) πολέμου ἐργαστήριον εἶναι.*
  - δ. *Τοιαῦτα πεποίηκεν, ὥστε πολὺ ἂν δικαιότερον διὰ ταῦτα τὰ ἔργα τοῦτον μισήσαιτε.*
- 6. Στις παρακάτω περιόδους να χωρίσετε τις προτάσεις και να αναγνωρίσετε από συντακτική άποψη τις δευτερεύουσες επιρρηματικές εναντιωματικές-παραχωρητικές προτάσεις:**
  - α. *Εἰρήσεται (= θα εἰπωθεῖ) τάληθές, εἰ καὶ τισὶ δόξω λίαν παρὰδοξα λέγειν.*
  - β. *Εἰ καὶ χρημάτων εὐποροῦμεν, οὐκ εὐτυχοῦμεν.*
  - γ. *Ἐὰν καὶ μὴ βούλωνται, πάντες αἰσχύνονται μὴ πράττειν τὰ δίκαια.*
  - δ. *Γελαῖ ὁ μωρός, κἄν τι μὴ γελοῖον ᾗ.*
  - ε. *Οὐδ' εἴ με ἐκέλευες ταῦτα ποιεῖν, ἠδέως ἂν ταῦτα ἐποίουν.*
  - στ. *Οὐδ' εἰ πάνυ ἀγαθοὶ εἶητε, τῷ λιμῷ μάχεσθαι δύνασθε ἂν.*

Οὐχ οἱ τόποι τοὺς ἄνδρας ἐντίμους, ἀλλ' οἱ ἄνδρες τοὺς τόπους ἐπιδεικνύουσι.

Ἀγησίλαος

Πλούταρχος, Ἀποφθέγματα Λακωνικά 208d-e

Λεπτομέρεια ανάγλυφης πλάκας από το μνημείο των Νηρηίδων με παράσταση μάχης Ελλήνων και Περσών. Το μνημείο των Νηρηίδων, ένα από τα σπουδαιότερα ταφικά μνημεία της Λυκίας, είναι έργο Ελλήνων τεχνιτών για λογαριασμό άγνωστου τοπικού ηγεμόνα (Λονδίνο, Βρετανικό Μουσείο).

Επικίνδυνες συμμαχίες

Α. Κείμενο

Κατά τη διάρκεια της εκστρατείας του Σπαρτιάτη βασιλιά Αγησιλάου εναντίον των Περσών (396-394 π.Χ.) ο Πέρσης σατράπης Φαρνάβαζος σε συνάντησή του με τους Έλληνες στρατιωτικούς ηγέτες διαμαρτύρεται, γιατί δέχεται επίθεση από ανθρώπους με τους οποίους είχε συνεργαστεί παλαιότερα και τους θεωρούσε φίλους.

ἜΩ Ἀγησίλαε καὶ πάντες οἱ παρόντες Λακεδαιμόνιοι, ἐγὼ ὑμῖν, ὅτε τοῖς Ἀθηναίοις ἐπολεμεῖτε, φίλος καὶ σύμμαχος ἐγενόμην, καὶ τὸ μὲν ναυτικὸν τὸ ὑμέτερον χρήματα παρέχων ἰσχυρὸν ἐποίουν, ἐν δὲ τῇ γῆ αὐτὸς ἀπὸ τοῦ ἵππου μαχόμενος μεθ' ὑμῶν εἰς τὴν θάλατταν κατεδίωκον τοὺς πολεμίους. Καὶ διπλοῦν ὥσπερ Τισσαφέρνους οὐδὲν πώποτε μου οὔτε ποιήσαντος οὔτ' εἰπόντος πρὸς ὑμᾶς ἔχοιτ' ἂν κατηγορῆσαι. Τοιοῦτος δὲ γενόμενος νῦν οὔτω διάκειμαι ὑφ' ὑμῶν ὡς οὐδὲ δεῖπνον ἔχω ἐν τῇ ἔμαντοῦ χώρᾳ, εἰ μὴ τι ὧν ἂν ὑμεῖς λίπητε συλλέξομαι, ὥσπερ τὰ θηρία. Ἄ δέ μοι ὁ πατήρ καὶ οἰκήματα καλὰ καὶ παραδείσους καὶ δένδρων καὶ θηρίων μεστοὺς κατέλιπεν, ἐφ' οἷς ἠῤφραινόμην, ταῦτα πάντα ὀρῶ τὰ μὲν κατακεκομμένα, τὰ δὲ κατακεκαυμένα. Εἰ οὖν ἐγὼ μὴ γινγνώσκω μήτε τὰ ὄσια μήτε τὰ δίκαια, ὑμεῖς δὲ διδάξατέ με ὅπως ταῦτ' ἐστὶν ἀνδρῶν ἐπισταμένων χάριτας ἀποδιδόναι.

Ξενοφῶν, Ἑλληνικά 4.1.32-33

Γλωσσικά σχόλια

αὐτός, αὐτή, αὐτό ὁ διπλοῦς, ἡ διπλή, τὸ διπλοῦν διπλοῦν... οὐδὲν πάποτε μου οὔτε ποιήσαντος οὔτ' εἰπόντος πρὸς ὑμᾶς ἔχοιτ' ἄν κατηγορῆσαι τοιούτος γενόμενος οὔτω διάκειμαι ὑφ' ὑμῶν... ὡς εἰ μή λείπω, καταλείπω	ο ἴδιος (εδώ) διπρόσωπος, δόλιος δε θα μπορούσατε ίσως να μου καταλογίσετε οὔτε ότι έκανα οὔτε ότι είπα ως τώρα σε εσάς κάτι δόλιο ενώ (σας) συμπεριφέρθηκα κατά τέτοιον τρόπο εσείς μου συμπεριφέρεστε έτσι..., ώστε εκτός εάν εγκαταλείπω, αφήνω πίσω (πβ. ν.ε.: λοιπός, υπόλοιπο, λειψός)
ὁ παράδεισος ὁ μεστός, ἡ μεστή, τὸ μεστόν τὰ μέν... τὰ δέ κατακόπτω κατακαυμένα (μτχ. παρσκ. ρ. κατακαίομαι) διδάσκω ἐπίσταμαι ὅπως ταῦτ' ἐστὶν ἀνδρῶν ἐπισταμένων χάριτας ἀποδίδοναι (απαρ. ενεστ. ρ. ἀποδίδωμι)	κήπος, κατάφυτη έκταση αναψυχής Περσῶν αξιωμα- τούχων γεμάτος (πβ. ν.ε.: μεστώνω, κατάμεστος) άλλα... και άλλα καταστρέφω (πβ. ν.ε.: αποκοπή, κοπήρας) κατακαμένα διδάσκω, εξηγώ γνωρίζω (πβ. ν.ε.: επιστήμη, επιστήμονας) πώς άνδρες που γνωρίζουν να ανταποδίδουν την ευερ- γεσία προβαίνουν σ' αυτές τις πράξεις

Ερμηνευτικά σχόλια

ὅτε τοῖς Ἀθηναίοις ἐπολεμείτε: Ο Φαρνάβαζος αναφέρεται στη βοήθεια –σε χρή-
μα και εξοπλισμό– που πρόσφεραν οι Πέρσες στους Λακεδαιμονίους κατά τον Πε-
λοποννησιακό πόλεμο. Η βοήθεια αυτή αφενός αντιστάθμισε την υπεροχή των Αθηναίων στη θάλασσα, αφετέ-
ρου έδωσε στους Πέρσες τη δυνατότητα να παρέμβουν στα ελληνικά πράγματα λίγες δεκαετίες μετά την ανεπι-
τυχή προσπάθειά τους να κατακτήσουν την Ελλάδα.

Τισσαφέρους: Ο Τισσαφέρης, Πέρσης σατράπης της Λυδίας και της Καρίας κατά την τελευταία φάση του Πε-
λοποννησιακού πολέμου, προσπάθησε να μειώσει τις πιθανότητες νίκης των Σπαρτιατών περιορίζοντας την περ-
σική βοήθεια προς αυτούς, επειδή φοβόταν ότι, αν οι Σπαρτιάτες νικούσαν τους Αθηναίους, θα προσπαθούσαν
να ελευθερώσουν κατόπιν τις ελληνικές πόλεις της Μ. Ασίας από τους Πέρσες. Όταν αργότερα ο βασιλιάς των
Περσών αποφάσισε να ενισχύσει φανερά τους Σπαρτιάτες, αντικατέστησε τον Τισσαφέρη και διόρισε σατρά-
πη της Λυδίας τον Κύρο τον Νεότερο. Στην ασαθή και, κατά τους Σπαρτιάτες, ανέντιμη συμπεριφορά του Τισ-
σαφέρη ο Φαρνάβαζος αντιπαραθέτει τη δική του συνεπή φιλία.

παράδεισους: Περσικής καταγωγής λέξη που χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά από τον Ξενοφώντα. Αναφέρε-
ται στις περιφραγμένες κατάφυτες εκτάσεις αναψυχής που διατηρούσαν οι Πέρσες βασιλείς και αξιωματούχοι,
όπου φιλοξενούνταν και άγρια ζώα που χρησιμοποιούνταν ως θηράματα. Ήδη κατά την πρώιμη Ελληνιστική εποχή η
λέξη παίρνει τη σημασία του κήπου, τόσο κυριολεκτικά, όσο και μεταφορικά για τον χαρακτηρισμό του Κήπου
της Εδέμ.

Ερωτήσεις

1. Ο Φαρνάβαζος βρίσκεται σε δύσκολη θέση μετά την επίθεση των ελληνικών δυνάμεων και επικαλείται τις προηγούμενες υπηρεσίες του προς τους Σπαρτιάτες. Ποιους στόχους εξυπηρετεί αυτή η επίκληση;
2. Σε ποια κατάσταση έχει περιέλθει ο Φαρνάβαζος σύμφωνα με το κείμενο; Ποια απορία του προξενεί η κατάσταση αυτή και πώς τη διατυπώνει;
3. Στον *Ἐπιτάφιο* του Περικλή που παραθέτει στην *Ἱστορία* του ο Θουκυδίδης (2.40.4-5) διαβάζουμε: «Και είναι πιο σταθερός φίλος ο ευεργέτης, γιατί, μέσω της εύνοιας που του δείχνει, επιδιώκει να παραμένει η οφειλή της ευγνωμοσύνης του ευεργετημένου· αντίθετα, ο ευεργετημένος είναι μάλλον απρόθυμος, γιατί γνωρίζει ότι θα ανταποδώσει την ευεργεσία όχι για να του χρωστούν ευγνωμοσύνη αλλά για να εξοφλήσει το χρέος». Πιστεύετε ότι η παρατήρηση του ιστορικού βρίσκει εφαρμογή στην περίπτωση του Φαρνάβαζου;

Β. Λεξιλογικά – Ετυμολογικά

1. Να γράψετε από δύο ομόρριζες των ρημάτων *κατακόπτω*, *μάχομαι*, *λέγω* λέξεις (απλές ή σύνθετες) της α.ε.
2. Για καθεμία από τις λέξεις που σας δίνονται να βρείτε ετυμολογικά συγγενείς ρηματικούς τύπους από το κείμενο της Ενότητας.

καῦμα	.....
σύλλογος	.....
γηγενής	.....
διάγνωσις	.....
παρουσία	.....
ἐλλιπής	.....
κατάσχεσις	.....
ὄρατός	.....
ἐπιστητόν	.....
ἔπος	.....

3. Χρησιμοποιώντας τις λέξεις του κειμένου *ἵππος*, *πατήρ* και *φίλος* ως α' ή ως β' συνθετικό, να σχηματίσετε με καθεμία δύο σύνθετες λέξεις της α.ε.
4. α. Να συμπληρώσετε τις καταλήξεις των ομόρριζων του ουσιαστικού *θήρ* λέξεων της α.ε. στον πίνακα που ακολουθεί:

	πρόσωπο που ενεργεί	ενέργεια	αποτέλεσμα ενέργειας	υποκοριστικό
ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ	ὁ θηρευ-.....	ἡ θήρευ-.....	τὸ θήρα-..... τὸ θήρευ-.....	τὸ θηρ-.....

β. Να κατατάξετε τα ομόρριζα του θήρ επίθετα της α.ε. θηρατέος, θηρατικός, θήρειος, θηρευτικός στην κατηγορία που ανήκουν:

	ρηματικά επίθετα	επίθετα παράγωγα από ονόματα
ΕΠΙΘΕΤΑ		

Γ. Σύνταξη

Οι επιρρηματικές δευτερεύουσες προτάσεις (μέρος β')

1. Υποθετικές

Εκφράζουν μια προϋπόθεση (**υπόθεση**) που πρέπει να ισχύει, ώστε να ισχύει και η –κύρια συνήθως– πρόταση την οποία προσδιορίζουν (**απόδοση**). Η δευτερεύουσα υποθετική πρόταση μαζί με την κύρια πρόταση συναποτελούν έναν **υποθετικό λόγο**.

Εισάγονται με τους υποθετικούς συνδέσμους *εἰ, ἐάν, ἄν, ἥν*.

Εκφέρονται με οριστική (εισαγωγή *εἰ*), ευκτική (εισαγωγή *εἰ*) και υποτακτική (εισαγωγή *ἐάν, ἄν, ἥν*).

π.χ. *Εἰ εἰσὶ βωμοί, εἰσὶ καὶ θεοί.*

Φῶς εἰ μὴ εἶχομεν, ὅμοιοι τοῖς τυφλοῖς ἂν ἦμεν.

Ἐὰν ἐμὲ ἀποκτείνητε, βλάψετε ὑμᾶς αὐτοῦς.

Ἦν ἐγγὺς ἔλθῃ θάνατος, οὐδεὶς βούλεται θνήσκειν.

Εἴ τις σε διδάξειε, βελτίων ἂν γένοιο.

Εἴ τινα λάβοιεν τῶν ἐχθρῶν, ἀπέκτεινον.

Λειτουργούν συντακτικά ως επιρρηματικοί προσδιορισμοί της προϋπόθεσης στην πρόταση εξάρτησής τους.

2. Χρονικές

Δηλώνουν τον χρόνο κατά τον οποίο συμβαίνει η πράξη της προσδιοριζόμενης πρότασης. Ανάλογα με τη χρονική σχέση των δύο προτάσεων δηλώνεται:

i) το προτερόχρονο (η πράξη που δηλώνει η χρονική πρόταση προηγείται χρονικά της πράξης που δηλώνει η προσδιοριζόμενη πρόταση),

ii) το σύγχρονο (οι δύο πράξεις εξελίσσονται συγχρόνως) ή

iii) το υστερόχρονο (η πράξη που δηλώνει η χρονική πρόταση ακολουθεί χρονικά την πράξη που δηλώνει η προσδιοριζόμενη πρόταση).

Εισάγονται:

α) με χρονικούς συνδέσμους (*ὡς, ὅτε, ὁπότε, ἐπεὶ, ἐπειδὴ, ἕως, ἔστε, ἄχρι, μέχρι, ὅταν, ὁπότεν, ἐπειδάν, ἐπὶν κ.ά.*)

β) με χρονικά επιρρήματα (*ὁσάκις, ὅποσάκις*)

γ) με εμπρόθετες αναφορικές εκφράσεις (*ἐξ οὗ, ἐξ ὅτου, ἀφ' οὗ, ἀφ' ὅτου κ.ά.*).

Εκφέρονται με τις ίδιες εγκλίσεις που εκφέρονται οι υποθετικές προτάσεις:

α. Οριστική (πραγματικό γεγονός)

π.χ. Ὅτε αὐτὴ ἡ μάχη ἐγένετο, Τισσαφέρους ἐν Σάρδεσιν ἔτυχεν ὦν.

β. Υποτακτική + αοριστολογικό ἄν (προσδοκώμενο ή αόριστη επανάληψη στο παρόν και στο μέλλον)

π.χ. Αὐτοῦ διατρίψομεν, ἕως ἂν φῶς γένηται (δηλώνεται κάτι προσδοκώμενο).

Ὅταν πλείστα ἔχη τις, τότε πλείστοι τούτῳ ἐπιβουλεύουσι (δηλώνεται κάτι αόριστα επαναλαμβανόμενο στο παρόν και στο μέλλον).

γ. Ενκτική (αόριστη επανάληψη στο παρελθόν ή απλή σκέψη του λέγοντος)

π.χ. Ὅποτε (= κάθε φορά που) θύοι Κρίτων, ἐκάλει Ἀρχέδημον (δηλώνεται κάτι αόριστα επαναλαμβανόμενο στο παρελθόν).

δ. Απαρέμφατο (εισάγονται με τον σύνδεσμο *πρίν* και η κύρια πρόταση είναι συνήθως καταφατική)

π.χ. Καὶ ἐπὶ τὸ ἄκρον ἀναβαίνει Χειρίσοφος, πρίν τινας αἰσθῆσθαι (= πρίν το αντιληφθούν) τῶν πολεμίων.

Λειτουργούν συντακτικά ως επιρρηματικοί προσδιορισμοί του χρόνου στην πρόταση εξάρτησής τους.

3. Αναφορικές

Δευτερεύουσες προτάσεις που εισάγονται με αναφορικές αντωνυμίες ή με αναφορικά επιρρήματα και προσδιορίζουν ως επιρρηματικοί προσδιορισμοί της αιτίας, του αποτελέσματος, του σκοπού και της προϋπόθεσης αντίστοιχα την πρόταση εξάρτησής τους:

α. Αναφορικές αιτιολογικές (δηλώνουν αιτία και εκφέρονται όπως οι απλές αιτιολογικές)

π.χ. Τὴν μητέρα ἐμακάριζον, οἷων τέκνων ἔτυχεν (= επειδή της ἔτυχαν τέτοια παιδιά).

β. Αναφορικές συμπερασματικές (δηλώνουν αποτέλεσμα και εκφέρονται όπως οι απλές συμπερασματικές)

π.χ. Οὐδεὶς οὕτως ἀνόητός ἐστιν, ὅστις πόλεμον πρὸ εἰρήνης αἰρεῖται.

γ. Αναφορικές τελικές (δηλώνουν σκοπό και εκφέρονται κυρίως με οριστική μέλλοντα)

π.χ. Δεῖ προσβεῖαν πέμπειν, ἥτις ταῦτ' ἐρεῖ (= για να πει αυτά).

δ. Αναφορικές υποθετικές (δηλώνουν προϋπόθεση και εκφέρονται όπως οι απλές υποθετικές)

π.χ. Ἄ μὴ οἶδα, οὐδὲ οἶμαι εἰδέναι (= αν δεν ξέρω κάτι, δεν πιστεύω ότι το ξέρω).

Ασκήσεις

1. Στο κείμενο της Ενότητας να εντοπίσετε τις δευτερεύουσες επιρρηματικές προτάσεις, να χαρακτηρίσετε το είδος τους και να βρείτε τη συντακτική θέση τους.

2. Στις παρακάτω περιόδους να αναγνωρίσετε το είδος των επιρρηματικών δευτερευουσών προτάσεων:

α. Ἐκέλευσε πορεύεσθαι ἡσύχως, ἕως ἄγγελος ἔλθοι.

β. Εἰ μὴ ὑμεῖς ἦλθετε, ἐπορευόμεθα ἂν ἐπὶ βασιλέα.

γ. Τοιοῦτος ἦν οὗτος, οἷος μὴ βούλεσθαι οὐδένα ἀδικεῖν.

δ. Θαυμαστόν (= παράξενο πράγμα) ποιεῖς, ὅς ἡμῖν οὐδὲν δίδως.

ε. Ἔδοξε τῷ δήμῳ τριάκοντα ἄνδρας ἐλέσθαι, οἱ τοὺς πατρίους νόμους συγγράψουσι.

3. Στις παρακάτω περιόδους να χωρίσετε τις προτάσεις και να γράψετε τον σύνδεσμο εισαγωγής και την έγκλιση εκφοράς των υποθετικών προτάσεων:

- α. Ἐάν τις φανερός γένηται κλέπτων ἢ λωποδυτῶν, τούτῳ θάνατός ἐστιν ἡ ζημία.
- β. Εἰ μὲν Σωκράτης ἐποίει τι φαῦλον, εἰκότως (= δικαιολογημένα) ἂν ἐδόκει πονηρός εἶναι.
- γ. Εἰ ὑπολάβοιεν (= θεωρούσαν) ἀχάριστον περὶ τοὺς γονέας εἶναι, οὐδεὶς ἂν νομίσειέ σε ἀγαθὸν πολίτην.
- δ. Ἦν ἐθέλωμεν ἀποθνήσκειν ὑπὲρ τῶν δικαίων, εὐδοκιμήσομεν (= θα απολαμβάνουμε τη γενική εκτίμηση).
- ε. Εἰ αἰσθοῖτο καταλελειμμένα παιδάκια μικρὰ ἐμπόρων, ἃ πολλοὶ ἐπώλουν διὰ τὸ νομίζειν μὴ δύνασθαι ἂν τρέφειν αὐτὰ (= επειδὴ νόμιζαν ὅτι δε θα μπορούσαν να τα αναθρέψουν), ἐπεμέλετο καὶ τούτων.
- στ. Ἄλλ' εἴ τι καὶ γὰρ τοῦ δέοντος σφοδρότερον εἶρηκα, μηδὲν τοῦτο λυπεῖτω σ' ἔτι.

4. Στις παρακάτω περιόδους να αναγνωρίσετε τις δευτερεύουσες επιρρηματικές χρονικές προτάσεις:

- α. Ἐπειδὴν ἔλθωσιν, ἔξομεν (= θα έχουμε) τὰ ἐπιτήδεια.
- β. Ὅτε ἀκούετε τοὺς ἐν ἄστει τὴν αὐτὴν γνώμην ἔχοντας (= ὅτι ομονοοῦσαν), μικρὰς ἐλπίδας καθόδου (= επιστροφῆς ἀπὸ τὴν εξορία) εἴχετε.
- γ. Δεῖ δ' ὑμᾶς ἐξηγεῖσθαι (= να δίνετε το παράδειγμα) τοῖς ἄλλοις συμμάχοις, ἕως ἂν οἱ ἐκ Λακεδαιμόνος ἦκωσιν (= να έρθουν), οὓς ἐγὼ ἔπεμψα χρήματα ἄξοντας (= για να φέρουν χρήματα).
- δ. Οὐ καταβρέχεσθε, ὅταν βρέχη;

5. Στις παρακάτω περιόδους να αναγνωρίσετε τις δευτερεύουσες επιρρηματικές αναφορικές προτάσεις:

- α. Οἱ κύνες ὑλακτοῦσιν (= γαβγίζουν) ὃν ἂν μὴ γινώσκωσιν.
- β. Οὐδεὶς οὕτως ἀνοητός ἐστιν, ὅστις πόλεμον πρὸ εἰρήνης αἰρεῖται.
- γ. Παῖδες δέ μοι οὔπω εἰσὶν (= δεν ἔχω ἀκόμα παιδιά), οἳ με θεραπεύσουσιν (θεραπεύω = φροντίζω).
- δ. Τῶν δὲ κατηγορῶν θαυμάζω, οἳ ἀμελοῦντες τῶν οἰκείων τῶν ἀλλοτριῶν ἐπιμέλονται (= φροντίζουν τις ξένες υποθέσεις).

Ἡ ἀβουλία ἀτυχία δοκεῖ εἶναι.

Πλάτων, Κρατύλος 420c

Η απερισκεψία φαίνεται πως είναι κακή τύχη.

Ο Τυφών, το τέρας με την εκπληκτική δύναμη που λίγο έλειψε να ανατρέψει τους θεούς και να κυβερνήσει τον κόσμο, νικήθηκε από τους κεραυνούς του Δία και τελικά καλύφθηκε από το σικελικό βουνό της Αίτνας ή γκρεμίστηκε στον Τάρταρο (Αρχαιολογικό Μουσείο Μονάχου).

Θεϊκές αδυναμίες

Α. Κείμενο

Ούτε οι θεοί του Ολύμπου δεν ξεφεύγουν από τον ανελέητο σκεπτικισμό του Λουκιανού (γενν. 120 μ.Χ. περίπου). Στο έργο του *Θεῶν διάλογοι* παρουσιάζει τους θεούς εντελώς απομυθοποιημένους, με ανθρώπινες αδυναμίες, εντελώς ανάξιους για τον σεβασμό και τις τιμές των ανθρώπων. Στον διάλογο που ακολουθεί ο Άρης και ο Ερμής σχολιάζουν τη μεγαλοστομία του Δία.

ΑΡΗΣ: Ἦκουσας, ὦ Ἐρμῆ, οἷα ἠπειλήσεν ἡμῖν ὁ Ζεὺς, ὡς ὑπεροπτικά και ὡς ἀπίθανα; Ἦν ἐθελήσω, φησίν, ἐγὼ μὲν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ σειρὰν καθήσω, ὑμεῖς δὲ ἀποκρεμασθέντες κατασπᾶν βιάσεσθέ με, ἀλλὰ μάτην πονήσετε· οὐ γὰρ δὴ καθελεύσετε· εἰ δὲ ἐγὼ θελήσαιμι ἀνελεύσει, οὐ μόνον ὑμᾶς, ἀλλὰ και τὴν γῆν ἅμα και τὴν θάλασσαν συνανασπάσας μετεωριῶ· και τᾶλλα ὅσα και σὺ ἀκήκοας. Ἐγὼ δὲ ὅτι μὲν καθ' ἓνα πάντων ἀμείνων και ἰσχυρότερός ἐστιν οὐκ ἂν ἀρνηθείην, ὁμοῦ δὲ τῶν τοσούτων ὑπερφέρειν [...] οὐκ ἂν πεισθείην.

ΕΡΜΗΣ: Εὐφήμει, ὦ Ἄρες· οὐ γὰρ ἀσφαλές λέγειν τὰ τοιαῦτα, μὴ και τι κακὸν ἀπολαύσωμεν τῆς φλυαρίας.

ΑΡΗΣ: [...] Ὁ μάλιστα γελοῖον ἔδοξέ μοι ἀκούοντι μεταξὺ τῆς ἀπειλῆς, οὐκ ἂν δυναίμην σιωπῆσαι πρὸς σέ· μέμνημαι γὰρ οὐ πρό πολλοῦ, ὅποτε ὁ Ποσειδῶν και ἡ Ἥρα και ἡ Ἀθηναῖα ἐπαναστάντες ἐπεβούλευον ξυνδῆσαι λαβόντες αὐτόν, ὡς παντοῖος ἦν δεδιῶς, και ταῦτα τρεῖς ὄντας, και εἰ μὴ γε ἡ Θέτις κατελεήσασα ἐκάλεσεν αὐτῷ σύμμαχον Βριάρεων ἐκατόγχειρα ὄντα, κᾶν ἐδέδετο αὐτῷ κεραυνῶ και βροντῇ. Ταῦτα λογιζομένῳ ἐπῆει μοι γελᾶν ἐπὶ τῇ καλλιροημοσύνῃ αὐτοῦ.

Λουκιανός, *Θεῶν διάλογοι* 1.1-2

Γλωσσικά σχόλια

οἷα ἠπειλήσεν (πλ. ερωτ.)	τι απειλές εκτόξευσε
ὁ/ἡ ἀπίθανος, τὸ ἀπίθανον	απίθανος, απίστευτος
ἡ σειρά	το σκοινί
καθήσω (ορ. μέλλ. ρ. καθίημι)	θα αφήσω προς τα κάτω (πβ. ν.ε.: κάθετος, καθετή, καθετήρας)
κατασπάω, κατασπῶ	τραβῶ με δύναμη προς τα κάτω (πβ. ν.ε.: αποσπῶ, απόσπαση)
βιάζομαι	εξαναγκάζω, επιχειρῶ με τη βία (πβ. ν.ε.: βιαστικός, βεβιασμένος)
μάτην	μάταια
πονέω, πονῶ	κοπιάζω (πβ. ν.ε.: πόνημα, φιλόπονος)
καθέλω	τραβῶ κάτω (πβ. ν.ε.: καθέλωση)
ἅμα	συγχρόνως, μαζί
συνασπῶ, συνασπῶ	τραβῶ προς τα πάνω μαζί με κάτι άλλο
μετεωριῶ (οριστ. μέλλ. ρ. μετεωρίζω)	σηκώνω ψηλά
καθ' ἓνα πάντων ἀμείνων καὶ ἰσχυρότερός ἐστιν	ξεχωριστά από τον καθένα (μας) είναι ανώτερος και ισχυρότερος
ὁμοῦ δὲ τῶν τοσούτων ὑπερφέρειν οὐκ ἂν πεισθείην	δε θα μπορούσα όμως να πιστέψω ότι μας ξεπερνάει τόσους μαζί
εὐφήμει (β' εν. προστ. ενεστ. ρ. εὐφήμειω, εὐφήμῶ)	σιωπή! (πβ. ν.ε.: δυσφήμιση)
ὁ μάλιστα γελοῖον ἔδοξε μοι ἀκούοντι μεταξὺ τῆς ἀπειλῆς	αυτό όμως που μέσα στην απειλή του μου φάνηκε πιο γελοίο, καθώς το άκουγα
ἐπαναστάντες (μτχ. αορ. β' ρ. ἐπανίσταμαι)	επαναστάτησαν και σχεδίαζαν (πβ. ν.ε.: επιβουλή) να τον
ἐπεβούλευον ξυνδήσαι (απαρ. αορ. ρ. ξυνδέω, -ῶ)	δέσουν χειροπόδαρα (πβ. ν.ε.: συνδετήρας, σύνδεσμος)
ὡς παντοῖος ἦν δεδιώς (μτχ. ρ. δέδοικα / δέδια)	πόσο τρομοκρατημένος ήταν
καὶ ταῦτα τρεῖς ὄντας (επιρρ. εναντ. μτχ.)	και μάλιστα ενώ ήταν (μόνο) τρεις
κατελέω, κατελεῶ	συμπονώ, σπλαχνίζομαι
ὁ/ἡ ἐκατόγχειρ	αυτός που έχει εκατό χέρια (πβ. ν.ε.: μονόχειρας, χειρολαβή)
κἂν ἐδέδετο αὐτῷ κεραινῷ καὶ βροντῇ	θα είχε αιχμαλωτιστεί μαζί με τον κεραινό και τη βροντή του
λογίζομαι	σκέφτομαι (πβ. ν.ε.: λογιστής, λογισμός)
ἐπήγει (γ' εν. οριστ. παρσ. ρ. ἐπέρχομαι) μοι γελᾶν	μου ερχόταν να γελάσω
ἡ καλλιρρημοσύνη	η ωραιολογία, η καυχησιολογία (πβ. ν.ε.: κομπορρημοσύνη)

Ερμηνευτικά σχόλια

μη καί τι κακὸν ἀπολαύσωμεν τῆς φλυαρίας: Ο Ερμής φοβάται ότι οι φλυαρίες, όπως χαρακτηρίζει την κριτική εις βάρος του Δία, θα βάλουν σε περιπέτειες τους δύο πρωταγωνιστές του διαλόγου. Ο φόβος του αυτός τονίζει την παντοδυναμία του Δία, έρχεται όμως ταυτόχρονα σε σπαρταριστή αντίθεση με τη διήγηση που θα ακολουθήσει και θα απομυθοποιεί τον πατέρα των θεών και των ανθρώπων.

ὁ Ποσειδῶν καὶ ἡ Ἥρα καὶ ἡ Ἀθηνᾶ ἐπαναστάντες: Στην Ἰλιάδα (Β 394-406) μαθαίνουμε πως η Θέτις έσωσε τον Δία από συνωμοσία ανατροπής του –που είχαν οργανώσει ο Ποσειδῶνας, η Ἥρα και η Αθηνᾶ– καλώντας σε βοήθειά του τον εκατόγχειρα γίγαντα Βριάρεω.

κεραινῷ καὶ βροντῇ: Σύμφωνα με τη μυθολογία, τα δύο αυτά όπλα, που αποτελούν σύμβολα της δύναμης του Δία, ήταν προσφορά των Κυκλώπων και των Εκατογχείρων προς το πρόσωπό του. Έτσι έδειξαν την ευγνωμοσύνη τους για την απελευθέρωσή τους από τα Τάρταρα, όπου τους είχαν φυλακίσει οι Τιτάνες.

Ερωτήσεις

1. Ποια απειλή του Δία προκάλεσε τη συζήτηση μεταξύ Άρη και Ερμή;
2. Ποιο γεγονός από το παρελθόν κλονίζει την αξιοπιστία των ισχυρισμών του πατέρα των θεών και των ανθρώπων;
3. Ποιες ήταν οι σχέσεις μεταξύ του Δία και των άλλων θεών, σύμφωνα με το κείμενο;
4. Από ποια στοιχεία του κειμένου φαίνεται ότι ο Λουκιανός άσκησε οξεία κριτική στις παραδοσιακές θρησκευτικές αντιλήψεις της εποχής του;
5. Οι θεοί στο κείμενο του Λουκιανού παρουσιάζουν ανθρώπινα χαρακτηριστικά, όπως και στα έπη του Ομήρου. Διακρίνετε διαφορές στον τρόπο με τον οποίο οι δύο δημιουργοί παρουσιάζουν τους θεούς στο έργο τους;

Χάλκινο αγαματίδιο που προέρχεται από την Αμβρακία και παριστάνει τον Δία ως «κεραύνιο»: στο ένα χέρι τον κρατά τον κεραυνό και στο άλλο έναν αετό, σύμβολα της θεϊκής του δύναμης (5ος αι. π.Χ., Αθήνα, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο).

Χάλκινο ειδώλιο του 5ου αι. π.Χ. Κατακευάστηκε σε τοπικό εργαστήριο της Αρκαδίας και παριστάνει τον Ερμή με τη μορφή χαρακτηριστικού βοσκού της περιοχής (Αθήνα, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο).

Β. Λεξιλογικά – Ετυμολογικά

Επαναληπτικές ασκήσεις

1. Αφού αναλύσετε τις παρακάτω σύνθετες λέξεις στα συνθετικά τους, να συμπληρώσετε την τρίτη στήλη δηλώνοντας τι μέρος του λόγου είναι το α' συνθετικό:

	α' συνθετικό	β' συνθετικό	το α' συνθετικό είναι
σύμμαχος			
ἐκατόγχειρ			
ἀσφαλές			
εὐφημέω, εὐφημῶ			
κατασπάω, κατασπῶ			

2. Να σχηματίσετε σύνθετες λέξεις χρησιμοποιώντας τα συνθετικά που δίνονται:

α' συνθετικό		β' συνθετικό	σύνθετη λέξη
θάλασσα	+	κρατέω, κρατῶ	
θάλασσα	+	πόρος	
κεραυνός	+	βάλλω	
πολύς	+	καρπός	

3. Να αντιστοιχίσετε τις παρακάτω ομόρριζες των ρ. φέρω και καλῶ λέξεις με την κατηγορία στην οποία ανήκουν:

φορεύς φορά φέρετρον φόρος κλήσις κλητήρ κλητός	ὄργανο, μέσο	πρόσωπο που ενεργεί
	ρηματικό επίθετο	ενέργεια, κατάσταση

4. Να αντιστοιχίσετε τις λέξεις της στήλης Α' με τις ομόρριζές τους στη στήλη Β':

A'	B'
καλῶ	στάσις
ἐπανίστημι	σιωπή
ὑπεροπτικός	στασιώδης
σιωπῶ	ὄψις
ἀσφαλές	σφάλμα
	στατήρ
	παράκλητος

5. Να συμπληρώσετε τα κενά επιλέγοντας κάθε φορά μία λέξη από τη στήλη Β' της άσκησης 4 που να ανήκει στις παρακάτω κατηγορίες:

ενέργεια,
κατάσταση
.....

ὄργανο, μέσο
.....

επίθετο που δηλώνει
πλησμονή
.....

αποτέλεσμα ενέργειας
.....

6. Να γράψετε με ποιους ρηματικούς τύπους του κειμένου της Ενότητας έχουν ετυμολογική συγγένεια τα παρακάτω ρηματικά επίθετα: ληπτέος, ἀποστατέον, πειστέον, δετός.

7. Να γράψετε επίθετα της α.ε. ομόρριζα των ρημάτων σιωπῶ και ἐλεῶ.

Γ. Γραμματική – Σύνταξη

Επαναληπτικές ασκήσεις

1. Να αντικατασταθούν στους άλλους βαθμούς τα παρακάτω επίθετα (ίδιο γένος, πτώση και αριθμός) και επιρρήματα του κειμένου: ἀμείνων, ἰσχυρότερος, ἀσφαλές, μάλιστα, πολλοῦ.

2. Να επιλέξετε από το πλαίσιο το κατάλληλο ουσιαστικό (λαμβάνοντας υπόψη και τον συντακτικό του ρόλο) και να συμπληρώσετε τα κενά των παρακάτω προτάσεων:

α. Τῶν τε ἀνθρώπων τοὺς ἀχρειοτάτους ξὶν _____ καὶ _____ ἐξεκόμισαν.

β. Πρῶτον μὲν οὖν ἀποδείξω ὑμῖν ὅτι οὐκ ἐκέλευσα πιεῖν _____ τὸ φάρμακον.

γ. Φαίνεται δὲ καὶ Σαμίους Ἀμεινοκλῆς Κορίνθιος ναυπηγὸς _____ ποιήσας τέσσαρας.

δ. Ἐπειδὴ τε ὁ στρατὸς ἐσεβελήκει, πολλῇ _____ ἐπεβοήθουν πάντες.

ε. _____, ἔφη, ὄνομα δέ σοι τί ἐστίν;

γυναῖξι
παισίν
τὸν παῖδα
ναῦς
χειρί
ᾧ γύναι

3. Να σχηματίσετε τα ζητούμενα παραθετικά των επιθέτων και επιρρημάτων που δίνονται σε παρένθεση:

- α. Ἀνδρείας οὐδὲν _____ (χρήσιμος, ουδ. γέν., συγκρ.) ἐν βίῳ ἀνθρώποις.
 β. Ἴνα δὲ μὴ δοκῶ περὶ ταῦτα _____ (πολύς, αρσ. γέν., υπερθ.) χρόνον διατρίβειν ἀπάντων τῶν τοιούτων ἀφέμενος ἐπὶ τὸν _____ (ἀπλοῦς, αρσ. γέν., υπερθ.) ἤδη τρέφομαι τῶν λόγων.
 γ. Οὕτω γάρ τινες δυσκόλως πεφύκασιν, ὥστε ἂν εὐλογουμένων _____ (ἡδέως, συγκρ.) ἀκούοιεν.
 δ. Διὰ τοῦτο δύο ὄντα ἔχομεν στόμα δὲ ἓν, ἵνα _____ (πολύ, αιτ. πληθ. συγκρ.) ἀκούωμεν, _____ (μικρόν, αιτ. πληθ. συγκρ.) δὲ λέγωμεν.
 ε. – _____ (καλός, ουδ. γέν., υπερθ.) κόσμος· ποίημα γὰρ θεοῦ.
 – _____ (μέγας, ουδ. γέν., υπερθ.) τόπος· ἅπαντα γὰρ χωρεῖ.
 – _____ (ταχύς, ουδ. γέν., υπερθ.) νοῦς· διὰ παντός γὰρ τρέχει.
 – _____ (ἰσχυρός, ουδ. γέν., υπερθ.) ἀνάγκη κρατεῖ γὰρ πάντων.
 – _____ (σοφός, ουδ. γέν., υπερθ.) χρόνος· ἀνευρίσκει γὰρ πάντα.

4. Να αντιστοιχίσετε τους τύπους των συνηρημένων ρημάτων της Α' στήλης με τη γραμματική αναγνώρισή τους στη Β' στήλη:

A'	B'
1. κατασπᾶν	α. απαρ. ενεστ. μ.φ.
2. εὐφήμει	β. γ' εν. οριστ. ενεστ. ε.φ.
3. δεῖ	γ. β' εν. προστ. ενεστ. ε.φ.
4. ἐᾷ	δ. απαρ. ενεστ. ε.φ.
5. ἐξομοιοῦται	ε. γ' εν. οριστ. ενεστ. μ.φ.
6. ἐπιμελεῖσθαι	στ. γ' εν. οριστ. ενεστ. ε.φ.

5. Να συμπληρώσετε τις παρακάτω προτάσεις με τον κατάλληλο τύπο του ρήματος που δίνεται στην παρένθεση (προσοχή στο πρόσωπο και στην ἐγκλίση, όπου δε δίνονται):

- α. Πάντες ἄνθρωποι, ὅταν _____ (ἀναγκάζομαι, παθ. αόρ. α') , ἐὰν καὶ μὴ _____ (βούλομαι, ενεστ.), _____ (πολεμέω, -ῶ, οριστ. ενεστ.).
 β. Ἐγὼ δ' ἐξ αὐτῶν τούτων, ὃν _____ (αἰτιάομαι, -ῶμαι, γ' πληθ. οριστ. ενεστ.) οὗτοι, _____ (ἀποφαίνομαι, α' εν. οριστ. μέλλ.) ὅτι οὐκ ἔνοχος εἰμι.
 γ. Πᾶς ὁ φαῦλα πράσων _____ (μισέω, -ῶ, οριστ. ενεστ.) τὸ φῶς καὶ οὐκ ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς, ἵνα μὴ _____ (ἐλέγχομαι, παθ. αόρ. α') τὰ ἔργα αὐτοῦ (απτική σύνταξη).
 δ. Ὁ ἀληθινὸς ἄρχων οὐ πέφικε (= ο ἀληθινὸς ἀρχοντας ἀπὸ τῆ φύση του) τὸ αὐτῷ συμφέρον _____ (σκοπέομαι, -οῦμαι, απαρ. ενεστ.), ἀλλὰ τὸ τῷ ἀρχομένῳ.

6. Αφού αναγνωρίσετε γραμματικά τους παρακάτω τύπους αορίστου β', να επιλέξετε τον κατάλληλο για να συμπληρώσετε τις προτάσεις (δύο τύποι περισσεύουν):

βάλοι, ἐλέσθαι, ἀγάγω, ἔλθοιμεν, εὔροι, λάβοις, γένηται

- α. Οὐκ οὐν ἄξιον, ὃ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τοσαύτην βλασφημίαν ἀντὶ καλῶν ὑμῖν ἀγαθῶν _____.
 β. Ὅκνῶ μὴ μάταιος ἢ στρατεία _____.
 γ. Πῶς ἂν τις _____ ταύτης βεβαιότεραν ἢ δικαιοτέραν δημοκρατίαν;
 δ. Καὶ οὐ τούτου ἔνεκα ταῦτα σφόδρα λέγω, ὡς ἕτερόν τινα εἰς αἰτίαν _____.
 ε. Οὐκ ἂν _____ παρὰ τοῦ μὴ ἔχοντος.

7. Να αντιστοιχίσετε τις κύριες προτάσεις της Α' στήλης με τις δευτερεύουσες της Β'. Να σημειώσετε το είδος, τον τρόπο εισαγωγής και εκφοράς και τη συντακτική λειτουργία των δευτερευουσών προτάσεων:

A'	B'
1. Ἐν ταῖς χορηγίαις γινώσκουσιν	α. ὅ,τι τις ἐδύνατο ἕκαστος χρήσιμον.
2. Τὰ δὲ ἐντὸς [τοῦ σώματος] οὕτως ἐκάετο	β. ὅτε δεινότατος ἑαυτοῦ ἦσθα.
3. Εἴθε σοι, ὦ Περίκλεις, τότε συνεγενόμην	γ. ὅτι χορηγοῦσι μὲν οἱ πλούσιοι, χορηγεῖται δὲ ὁ δῆμος.
4. Οἷ τε ἄλλοι πάντες ἔφερον	δ. ὥστε μῆτε τῶν πάνυ λεπτῶν ἱματίων ἀνέχεσθαι.
5. Ἄξιον δ' ἐπὶ τῆς νῦν ἡλικίας ποιήσασθαι τὴν στρατείαν	ε. ὅτι χαλεπῶς φέρω τοῖς παροῦσι πράγμασι.
6. Ἄνηρ πονηρὸς δυστυχεῖ	στ. ἴν' οἱ τῶν συμφορῶν κοινωνήσαντες, οὔτοι καὶ τῶν ἀγαθῶν ἀπολαύσωσι.
7. Ἄνδρες στρατιῶται, μὴ θαυμάζετε	ζ. κἄν εὐτυχῆ.

8. Να αναγνωρίσετε τις δευτερεύουσες προτάσεις:

- α. Ὅτε ἡ ναυμαχία ἐγένετο, ἔτυχεν ἐν Ἀβύδῳ ὦν.
- β. Ἐπειψε στρατιώτας, ὅπως βοηθήσειαν τῇ πόλει.
- γ. Μηχαναὶ πολλαὶ εἰσιν, ὥστε διαφεύγειν τὸν θάνατον.
- δ. Μενέλαον εἶχε τρόμος μὴ τι πάθοιεν οἱ Ἀργεῖοι.
- ε. Οὐ με πείσεις, οὐδ' ἐὰν πείσης.
- στ. Ἡρακλῆς ἠπόρει ποίαν ὁδὸν τράποιτο.

**Ἡ γὰρ οὐ χρὴ ποιεῖσθαι παῖδας
ἢ συνδιαταλαιπωρεῖν καὶ τρέφοντα καὶ παιδεύοντα.**

Πλάτων, Κριτίων 45d

Ἡ λοιπόν δεν πρέπει να κάνει κανείς παιδιά ή πρέπει να ταλαιπωρεῖται μαζί τους προσπαθώντας να τα αναθρέψει και να τα μορφώσει.

ΕΠΙΜΕΤΡΟ

I. Παράλληλα κείμενα

Ενότητα 1 Πρώτο παράλληλο κείμενο

Η ομορφιά και η αρπαγή της ωραίας Ελένης έχουν εμπνεύσει πολλούς καλλιτέχνες και λογοτέχνες, Έλληνες και ξένους. Παραθέτουμε ένα μικρό απόσπασμα από την *Ἑλένη* του Γιώργου Σεφέρη.

«Δὲν μπήκα στὸ γαλαζόπλωρο καράβι. Ποτὲ δὲν πάτησα τὴν ἀντρειωμένη Τροία». Μὲ τὸ βαθὺ στηθόδεσμο, τὸν ἥλιο στὰ μαλλιά, κι αὐτὸ τὸ ἀνάστημα ἴσκιοι καὶ χαμόγελα παντοῦ στοὺς ᾄμους στοὺς μηρούς στὰ γόνατα· ζωντανὸ δέρμα, καὶ τὰ μάτια	30
μὲ τὰ μεγάλα βλέφαρα, ἦταν ἐκεῖ, στὴν ὄχθη ἑνὸς Δέλτα. Καὶ στὴν Τροία; Τίποτε στὴν Τροία - ἓνα εἶδωλο. Ἔτσι τὸ θέλαν οἱ θεοί. Κι ὁ Πάρις, μ' ἓναν ἴσκιο πλάγιαζε σὰ νὰ ἦταν πλάσμα ἀτόφιο· κι ἐμεῖς σφαζόμεσταν γιὰ τὴν Ἑλένη δέκα χρόνια.	35 40

Γ. Σεφέρης, *Ἑλένη*

Δεύτερο παράλληλο κείμενο

Ο Γοργίας στο έργο του *Ἑλένης ἐγκώμιον*, ένα ρητορικό παίγνιο, απαριθμεί τέσσερις παράγοντες στους οποίους ενδεχομένως οφείλεται η φυγή της Ελένης με τον Πάρι: α) τους θεούς και την τύχη, β) τη βία, γ) τον πειστικό λόγο και δ) τον έρωτα. Και οι τέσσερις, κατά τον Γοργία, είναι ανώτεροι από την ανθρώπινη βούληση, άρα η Ελένη δεν ευθύνεται για την πράξη της.

Ἡ γὰρ Τύχης βουλήμασι καὶ θεῶν βουλευμάσι καὶ Ἀνάγκης ψηφίσμασιν ἔπραξεν ἃ ἔπραξεν, ἢ βία ἀρπασθεῖσα, ἢ λόγους πεισθεῖσα, ἢ ἔρωτι ἀλοῦσα. Εἰ μὲν οὖν διὰ τὸ πρῶτον, ἄξιός αἰτιᾶσθαι ὁ αἰτιώμενος· θεοῦ γὰρ προθυμίαν ἀνθρωπίνῃ προμηθίᾳ ἀδύνατον καλῶν. [...] Εἰ οὖν τῇ Τύχῃ καὶ τῷ θεῷ τὴν αἰτίαν ἀναθετέον, τὴν Ἑλένην τῆς δυσκλείας ἀπολυτέον.

Γοργίας, *Ἑλένης ἐγκώμιον 6*

Γλωσσικά σχόλια

<i>Τύχης βουλήμασι</i>	σύμφωνα με τις επιθυμίες της τύχης
<i>θεῶν βουλευμάσι</i>	σύμφωνα με τα σχέδια των θεών
<i>Ἀνάγκης ψηφίσμασιν</i>	σύμφωνα με τις αποφάσεις του πεπρωμένου
<i>βία ἀρπασθεῖσα ἔπραξεν ἃ ἔπραξεν</i>	επειδή αρπάχθηκε με τη βία έκανε ό,τι έκανε
<i>λόγους πεισθεῖσα</i>	επειδή πείστηκε με τα λόγια
<i>ἔρωτι ἀλοῦσα (μτχ. αορ. β' ρ. ἀλίσκομαι)</i>	επειδή κυριεύτηκε από έρωτα
<i>ἄξιός αἰτιᾶσθαι ὁ αἰτιώμενος</i>	αξίζει να κατηγορείται ο ένοχος
<i>θεοῦ γὰρ προθυμίαν</i>	γιατί τη θεϊκή θέληση
<i>ἀνθρωπίνῃ προμηθίᾳ</i>	με την ανθρώπινη πρόνοια, περίσκεψη
<i>θεῷ τὴν αἰτίαν ἀναθετέον (ρημ. επίθ. ρ. ἀνατίθεμαι)</i>	πρέπει να αποδοθεί η κατηγορία σε κάποιον θεό
<i>τὴν Ἑλένην τῆς δυσκλείας ἀπολυτέον</i>	πρέπει να απαλλαγεί η Ελένη από την κακή φήμη, τη δυσφήμιση

Ερωτήσεις

1. Ποιες εκδοχές σχετικά με τον μύθο της Ελένης προσφέρουν τα παραπάνω αποσπάσματα;
2. Ποια κοινά στοιχεία συνδέουν τα παραπάνω αποσπάσματα με το κείμενο της Ενότητας;
3. Γνωρίζετε άλλα έργα βασισμένα στον μύθο της ωραίας Ελένης;

Ενότητα 2

Στο παρακάτω απόσπασμα από τον Έπιτάφιο του Δημοσθένη εξαιρούνται οι πεσόντες στη μάχη της Χαιρώνειας (338 π.Χ.), οι οποίοι πολέμησαν κατά του Φιλίππου Β' της Μακεδονίας και με την ανδρεία τους κέρδισαν αγέραστη δόξα.

Πρώτον μὲν ἀντὶ μικροῦ χρόνου πολὺν καὶ τὸν ἅπαντ' εὐκλειαν ἀγήρω καταλείπουσιν, ἐν ἧ καὶ παῖδες οἱ τούτων ὄνομαστοὶ τραφήσονται καὶ γονεῖς [οἱ τούτων] περιβλεπτοὶ γηροτροφήσονται, παραψυχὴν τῷ πένθει τὴν τούτων εὐκλειαν ἔχοντες. Ἐπειτα νόσων ἀπαθεῖς τὰ σώματα καὶ λυπῶν ἄπειροι τὰς ψυχὰς, ἃς ἐπὶ τοῖς συμβεβηκόσιν οἱ ζῶντες ἔχουσιν, ἐν μεγάλῃ τιμῇ καὶ πολλῶ ζήλῳ τῶν νομιζομένων τυγχάνουσιν. Οὐς γὰρ ἅπασα μὲν ἡ πατρις θάπτει δημοσίᾳ, κοινῶν δ' ἐπαίνων μόνου τυγχάνουσιν, ποθοῦσι δ' οὐ μόνου συγγενεῖς καὶ πολῖται, ἀλλὰ πᾶσαν ὄσιν Ἑλλάδα χρῆ προσειπεῖν, συμπεπένθηκεν δὲ καὶ τῆς οἰκουμένης τὸ πλεῖστον μέρος, πῶς οὐ χρῆ τούτους εὐδαίμονας νομίζεσθαι;

Δημοσθένης, Έπιτάφιος 32-34

Γλωσσικά σχόλια

πρώτον	κατ' αρχάς, πρώτα απ' όλα
ἀντὶ μικροῦ χρόνου	αντί για τον σύντομο χρόνο (του βίου)
πολὺν καὶ τὸν ἅπαντ' εὐκλειαν ἀγήρω καταλείπουσιν	αφήνουν στην αιωνιότητα αγέραστη δόξα
ἐν ἧ	μέσα στην οποία
τραφήσονται	θα ανατραφούν
περιβλεπτοὶ γηροτροφήσονται (οριστ. μέλλ. ρ. γηροτροφέομαι, γηροτροφοῦμαι)	θα γηροκομηθούν απολαμβάνοντας τον γενικό θαυμασμό
παραψυχὴν τῷ πένθει	παρηγοριά στο πένθος
εὐκλειαν	καλή φήμη, δόξα
νόσων ἀπαθεῖς τὰ σώματα	απρόσβλητοι σωματικά από αρρώστιες
λυπῶν ἄπειροι τὰς ψυχὰς	αλώβητοι ψυχικά από λύπες
ἃς ἐπὶ τοῖς συμβεβηκόσιν (δοτ. πληθ. ουδ. γέν. μτχ. παρακ. ρ. συμβαίνω) οἱ ζῶντες ἔχουσιν	πράγματα τα οποία αντιμετωπίζουν σε διάφορες περιστάσεις οι ζωντανοί
τῶν νομιζομένων τυγχάνουσιν	απολαμβάνουν τις καθιερωμένες τιμές
πᾶσαν ὄσιν Ἑλλάδα χρῆ προσειπεῖν (απαρ. αορ. β' ρ. προσαγορεύω)	ολόκληρη η Ελλάδα πρέπει να πούμε
συμπεπένθηκεν (οριστ. παρακ. ρ. συμπεπενθέω, συμπεπενθῶ) δὲ καὶ τῆς οἰκουμένης τὸ πλεῖστον μέρος	στο πένθος γι' αυτούς έχει συμμετάσχει και το μεγαλύτερο μέρος της οικουμένης

Ερωτήσεις

1. Σύμφωνα με το παραπάνω παράλληλο κείμενο, ποιο κέρδος αποκομίζουν οι πεσόντες στο πεδίο της μάχης;
2. Τόσο το παραπάνω απόσπασμα όσο και το κείμενο της Ενότητας ανήκουν σε επιτάφιος λόγους. Ποιες θεματικές και υφολογικές ομοιότητες εντοπίζετε ανάμεσα στα δύο αποσπάσματα;

Ενότητα 3

Στο παρακάτω απόσπασμα ο Σωκράτης και ο Ευθύδημος προσπαθούν να προσδιορίσουν ποιος πρέπει να θεωρείται πλούσιος και ποιος φτωχός. Ο Ευθύδημος επισημαίνει ότι πολλοί τύραννοι, αν και διαθέτουν πολλά αγαθά, επιζητούν όλο και περισσότερα για να καλύψουν τις ανάγκες τους.

Ποίους δὲ πένητας καὶ ποίους πλουσίους καλεῖς; Τοὺς μὲν, οἶμαι, μὴ ἱκανὰ ἔχοντας εἰς ἃ δεῖ τελεῖν πένητας, τοὺς δὲ πλείω τῶν ἱκανῶν πλουσίους. Καταμεμάθηκας οὖν ὅτι ἐνίοις μὲν πάνυ ὀλίγα ἔχουσιν οὐ μόνον ἀρκεῖ ταῦτα, ἀλλὰ καὶ περιποιοῦνται ἀπ' αὐτῶν, ἐνίοις δὲ πάνυ πολλὰ οὐχ ἱκανὰ ἐστί; Καὶ νῆ Δί', ἔφη ὁ Εὐθύδημος, ὀρθῶς γὰρ με ἀναμνησκέεις, οἶδα [γὰρ] καὶ τυράννους τινάς, οἳ δι' ἔνδειαν ὥσπερ οἱ ἀπορώτατοι ἀναγκάζονται ἀδικεῖν.

Ξενοφῶν, Ἀπομνημονεύματα 4.2.37-39

Γλωσσικά σχόλια

<i>οἶμαι, οἶομαι</i>	νομίζω, θεωρώ
<i>τοὺς μὲν... μὴ ἱκανὰ ἔχοντας εἰς ἃ δεῖ τελεῖν πένητας (ενν. καλῶ)</i>	αυτούς που δεν έχουν αρκετά, ώστε να ικανοποιήσουν τις ανάγκες τους τους αποκαλώ φτωχούς
<i>πλείω τῶν ἱκανῶν</i>	περισσότερα από όσα αρκοῦν
<i>καταμεμάθηκας (οριστ. παρακ. ρ. καταμανθάνω) οὖν ἐνίοις (αορ. επιμερ. αντων. ἔνιοι, ἔνιοι, ἔνια) μὲν πάνυ ὀλίγα ἔχουσιν (δοτ. πληθ. αορ. γέν. μτχ. ενεστ.)</i>	έχεις εξετάσει λοιπόν σε μερικούς, ενώ έχουν πολύ λίγα
<i>ἀλλὰ καὶ περιποιοῦνται ἀπ' αὐτῶν ἐνίοις δὲ πάνυ πολλὰ (ενν. ἔχουσιν)</i>	ἀλλὰ κάνουν και αποταμίευση από αυτά ενώ σε μερικούς που έχουν πάρα πολλά
<i>νῆ Δί'</i>	μα τον Δία
<i>ἀναμνησκέεις</i>	υπενθυμίζεις
<i>δι' ἔνδειαν</i>	από ανάγκη, από ἔλλειψη

Ερωτήσεις

1. Πώς θα ήταν δυνατό να οριστούν ο πλούσιος και ο φτωχός με βάση το περιεχόμενο του παράλληλου κειμένου;
2. Σε ποια από τις κατηγορίες ανθρώπων του παραπάνω αποσπάσματος εμπίπτει ο Ιέρων, όπως παρουσιάζεται στο κείμενο της Ενότητας 3; Να αιτιολογήσετε την άποψή σας.

Ενότητα 4

Πρώτο παράλληλο κείμενο

Ο Βακχυλίδης, ο οποίος περιλαμβάνεται στον Κανόνα των εννέα μεγάλων λυρικών, ασχολήθηκε με πολλά είδη της λυρικής ποίησης (έγραψε παιάνες, ύμνους, υπορχήματα, διθυράμβους, επινίκια τραγούδια κ.ά.). Στο παρακάτω απόσπασμα, που ανήκει σε έναν παιάνα, ο ποιητής περιγράφει εικόνες της ανθρώπινης ζωής σε περίοδο ειρήνης.

*τίκει δέ τε θνατοῖσιν εἰ-
ρήνα μεγαλόνορα πλοῦτον
καὶ μελιγλώσσω ἀοιδᾶν ἄνθεα
δαιδαλέων τ' ἐπὶ βωμῶν
θεοῖσιν αἰθεσθαι βοῶν ξανθᾶ φλογί
μηρί' εὐμάλ' ἰλων τε μήλων*

γυμνασίων τε νέους
αύλων τε καὶ κόμων μέλιν.
Ἐν δὲ σιδαροδέτοις πόρπαξιν αἰθᾶν
ἀραχνᾶν ἴστοι πέλονται,
ἔγχεα τε λογχωτὰ ξίφεα
τ' ἀμφάκεα δάμναται εὐρώς.

χαλκεᾶν δ' οὐκ ἔστι σαλπίγγων κτύπος,
οὐδὲ συλᾶται μελίφρων
ἕπνος ἀπὸ βλεφάρων ἄωιος ὃς θάλπει κέαρ.
Συμποσίων δ' ἔρατῶν βροίθοντ' ἄγνυαί,
παιδικοὶ θ' ὕμνοι φλέγονται.

Βακχylίδης, Παιάν 1 στ. 61-80

Μετάφραση

Για τους θνητούς γεννά η μεγάλη Ειρήνη πλούτη
και τραγουδιών γλυκόφωνους ανθούς·
πάνω στους πλουμιστούς βωμούς, στην ξανθή φλόγα
καίονται για τους θεούς, σαν είναι ειρήνη, μηριά βοδιών, πυκνόμαλλων προβάτων,
και τότε ο νους των νέων είναι στους κωμούς,
στο παίξιμο του αυλού και στις παλαιότερες.
Τα σιδεροδεμένα
χερούλια των ασπίδων αραχνιάζουν,
σκουριά σκεπάζει
τα δίκωπα σπαθιά, τις λόγχες των δοράτων.

Οι σάλπιγγες οι χάλκινες πια δεν βαράνε,
δεν κλέβουν απ' τα μάτια το γλυκό
τον ύπνο της αυγής, που τις καρδιές ζεσταίνει.
Ευφρόσυνα συμπόσια είναι γεμάτοι οι δρόμοι,
και παιδικοὶ ξεχύνονται, σαν φλόγες, ὕμνοι.

(μτφρ. Θ. Σταύρου)

Δεύτερο παράλληλο κείμενο

Ο Θουκυδίδης αναφέρει ότι κατά τη διάρκεια του Πελοποννησιακού πολέμου η δημοκρατική παράταξη μιας πόλης καλούσε σε βοήθεια τους Αθηναίους και η ολιγαρχική τους Λακεδαιμονίους, με αποτέλεσμα να ξεσπούν εμφύλιες διαμάχες. Στο παρακάτω απόσπασμα περιγράφονται οι ακρότητες στις οποίες οδήγησε ο εμφύλιος πόλεμος στην Κέρκυρα.

Πᾶσά τε ἰδέα κατέστη θανάτου, καὶ οἶον φιλεῖ ἐν τῷ τοιούτῳ γίγνεσθαι, οὐδὲν ὃ τι οὐ ξυνέβη καὶ ἔτι περαιτέρω. Καὶ γὰρ πατήρ παιδα ἀπέκτεινε καὶ ἀπὸ τῶν ἱερῶν ἀπεσπῶντο καὶ πρὸς αὐτοῖς ἐκτείνοντο, οἳ δὲ τινες καὶ περιοδομηθέντες ἐν τοῦ Διονύσου τῷ ἱερῷ ἀπέθανον.

Θουκυδίδης, Ἱστορίαι 3.81.5

Γλωσσικά σχόλια

ἡ ἰδέα	ἡ μορφή, το είδος
πᾶσα ἰδέα κατέστη θανάτου	διαπράχθηκαν κάθε είδους φόνοι
φιλεῖ (= εἶωθε)	συνηθίζεται
οἶον φιλεῖ ἐν τῷ τοιούτῳ γίνεσθαι	ὅπως συνήθως συμβαίνει σε τέτοιες περιστάσεις
οὐδὲν ὄ τι οὐ ξυνέβη καὶ ἔτι περαιτέρω	δεν υπάρχει τίποτε που να μη συνέβη (στην Κέρκυρα) και ακόμη περισσότερα (χειρότερα)
ἀπεσπῶντο (οριστ. παρατ. ρ. ἀποσπάομαι, ἀποσπῶμαι)	απομακρύνονταν βίαια
πρὸς αὐτοῖς	κοντά σε αυτά (τα ιερά, τους ναοὺς)
περιοικοδομηθέντες (μτχ. παθ. αορ. α')	αφού χτίστηκαν
ρ. περιοικοδομέομαι, περιοικοδομοῦμαι)	

Τρίτο παράλληλο κείμενο

Ο Θουκυδίδης σχολιάζει στο παρακάτω απόσπασμα πώς διαφοροποιείται η συμπεριφορά των ανθρώπων σε περίοδο πολέμου.

Ἐν μὲν γὰρ εἰρήνῃ καὶ ἀγαθοῖς πράγμασιν αἶ τε πόλεις καὶ οἱ ἰδιῶται ἀμείνους τὰς γνώμας ἔχουσι διὰ τὸ μὴ ἔς ἀκουσίους ἀνάγκας πίπτειν· ὁ δὲ πόλεμος ὑφελὼν τὴν εὐπορίαν τοῦ καθ' ἡμέραν βίαιος διδάσκαλος καὶ πρὸς τὰ παρόντα τὰς ὁργὰς τῶν πολλῶν ὁμοιοῖ.

Θουκυδίδης, *Ἱστορία* 3.82.2-3

Γλωσσικά σχόλια

καὶ ἀγαθοῖς πράγμασιν	και σε περίοδο ευημερίας
ἀμείνους τὰς γνώμας ἔχουσι	εἶναι πιο ἤρεμοι, ἔχουν ηπιότερες ἀπόψεις
διὰ τὸ μὴ ἔς ἀκουσίους ἀνάγκας πίπτειν	επειδὴ δεν τους πιέζουν φοβερὲς ἀνάγκες
ὑφελῶν (μτχ. αορ. β' ρ. ὑφαιρέω, ὑφαιρέω) τὴν	επειδὴ αφαιρεῖ τὴν καθημερινὴ εὐπορία (τις ευκολίες
εὐπορίαν τοῦ καθ' ἡμέραν	τῆς καθημερινῆς ζωῆς)
τὰς ὁργὰς τῶν πολλῶν ὁμοιοῖ (γ' εν. ενκτ. ενεστ.	εξομοιώνει / προσαρμόζει τὴν ψυχικὴ διάθεση
ρ. ὁμοιόω, ὁμοιῶ)	τῶν ἀνθρώπων
πρὸς τὰ παρόντα	με τὴν/στην πολεμικὴ κατάσταση που επικρατεῖ
	εκείνη τῆ στιγμῆ

Ερωτήσεις

1. Να συγκρίνετε τα αγαθά της ειρήνης ὅπως παρουσιάζονται τόσο στο πρώτο παράλληλο κείμενο ὅσο και στο κείμενο τῆς Ενότητας. Ποιους τομείς τῆς ζωῆς προβάλλει ιδιαίτερα το ἀπόσπασμα ἀπὸ τον Βακχυλίδη;
2. Με ποιον τρόπο και για ποιον λόγο μεταβάλλεται ἡ ἀνθρώπινη συμπεριφορά κατὰ τὴ διάρκεια του πολέμου, σύμφωνα με το τρίτο παράλληλο κείμενο;
3. Αντλώντας στοιχεία ἀπὸ το δεύτερο παράλληλο κείμενο, να αναφέρετε σε ποιες ακρότητες ὁδήγησε ὁ εμφύλιος σπαραγμὸς τῶς Κερκυραίους. Γνωρίζετε ἀπὸ τὴν Ἱστορία εμφύλιους πολέμους που ἐπληξάν τὴν Ελλάδα;

Ενότητα 5

Στο παρακάτω απόσπασμα προβάλλεται η σημασία της ισονομίας και της ισοτιμίας ως βασικών παραμέτρων του δημοκρατικού πολιτεύματος.

Ἡμεῖς δὲ καὶ οἱ ἡμέτεροι, μιᾶς μητρὸς πάντες ἀδελφοὶ φύντες, οὐκ ἀξιοῦμεν δοῦλοι οὐδὲ δεσπότηι ἀλλήλων εἶναι, ἀλλ' ἡ ἰσογονία ἡμᾶς ἢ κατὰ φύσιν ἰσονομίαν ἀναγκάζει ζητεῖν κατὰ νόμον, καὶ μηδενὶ ἄλλῳ ὑπεῖκειν ἀλλήλοις ἢ ἀρετῆς δόξῃ καὶ φρονήσεως. Ὅθεν δὴ ἐν πάσῃ ἐλευθερίᾳ τεθραμμένοι οἱ τῶνδ' ἐγὼ πατέρες καὶ οἱ ἡμέτεροι καὶ αὐτοὶ οὗτοι, καὶ καλῶς φύντες, πολλὰ δὴ καὶ καλὰ ἔργα ἀπεφάναντο εἰς πάντας ἀνθρώπους καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ, οἴομενοι δεῖν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ Ἑλλήσιν ὑπὲρ Ἑλλήνων μάχεσθαι καὶ βαρβάροις ὑπὲρ ἀπάντων τῶν Ἑλλήνων.

Πλάτων, *Μενέξενος* 238e-239b

Γλωσσικά σχόλια

φύντες (μτχ. αορ. β' ρ. φύομαι)	γεννημένοι
ἡ ἰσογονία ἡμᾶς ἢ κατὰ φύσιν	ἡ ἐκ φύσεως ἰσότητα γένους
καὶ μηδενὶ ἄλλῳ ὑπεῖκειν ἀλλήλοις ἢ ἀρετῆς δόξῃ	καὶ νὰ υποχωροῦμε στις μεταξύ μας σχέσεις μόνο σε ὅ-
καὶ φρονήσεως	ποιον ἐπιδεικνύει ἀρετὴ καὶ φρόνηση
ὅθεν	ἐτσι, ἐπομένως
ἀπεφάναντο (οριστ. αορ. ρ. ἀποφαίνομαι)	ἐπέδειξαν
οἴομενοι	θεωρώντας

Ερωτήσεις

1. Σε ποιες αξίες πρέπει νὰ στηρίζεται τὸ δημοκρατικὸ πολίτευμα, σύμφωνα με τὸ παραπάνω παράλληλο κείμενο;
2. Ποιὸς εἶναι, κατὰ τὴν ἀποψή σας, ὁ κοινὸς θεματικὸς ἀξονας ἀνάμεσα στο παραπάνω ἀπόσπασμα καὶ στο κείμενο τῆς Ενότητας;

Ενότητα 6

Πρώτο παράλληλο κείμενο

Ἡ μουσικὴ καὶ τὸ τραγούδι προκαλοῦν ἀγαλλίαση καὶ ευφροσύνη στὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ. Στους παρακάτω στίχους ἀπὸ τὴν *Ἰλιάδα* ἡ ομάδα των Ἀχαιῶν που ἔχει ἀναλάβει νὰ πείσει τὸν Ἀχιλλεῖα νὰ ἐπιστρέψει στὴ μάχη τὸν βρίσκει νὰ παίζει κιθάρα καὶ νὰ τραγουδᾷ, καὶ μάλιστα ὕστερα ἀπὸ τὴν προσβλητικὴ συμπεριφορὰ τοῦ Ἀγαμέμνονα που τὸν πίκρανε.

Μυρμιδόνων δ' ἐπὶ τε κλισίας καὶ νῆας ἰκέσθην,
τὸν δ' εὖρον φρένα τερπόμενον φόρμιγγι λιγείῃ
καλῇ δαιδαλέῃ, ἐπὶ δ' ἀργύρεον ζυγὸν ἦεν,
τὴν ἄρετ' ἐξ ἐνάρων πόλιν Ἡτίωνος ὀλέσσας·
τῇ δ' ἐγὼ θυμὸν ἔτερεπεν, ἄειδε δ' ἄρα κλέα ἀνδρῶν.

Ὅμηρος, *Ἰλιάς* I 185-189

Μετάφραση

Κι ὡς τέλος στα καλύβια κι ἀρμενα των Μυρμιδόνων φτάσαν,
νὰ φραίνεται τὸν βρήκαν με ὁμορφη, πολύπλουμη κιθάρα,
γλυκῶφωνα, που ὁ καβαλάρης τῆς ξεχώριζε ἀσημένιος –

κούρσος δικό του, του Ηετίωνα σαν πάτησε το κάστρο.
Με αυτή φαινόταν τώρα κι έψελνε παλικαριές μεγάλες.
(μτφρ. Ν. Καζαντζάκης – Ι.Θ. Κακριδής)

Δεύτερο παράλληλο κείμενο

Ο Πίνδαρος ασχολήθηκε με όλα σχεδόν τα είδη της χορικής λυρικής ποίησης. Το παρακάτω απόσπασμα ανήκει στο προοίμιο του *Α΄ Πυθιονίκου* (πρόκειται για ποιήματα που συντέθηκαν για να τιμηθούν νικητές των αθλητικών αγώνων που τελούνταν στους Δελφούς). Εδώ υμνείται η δύναμη του Απόλλωνα και της μουσικής.

*Χρυσέα φόρμιγγε, Ἀπόλλωνος καὶ ἰοπλοκάμων
σύνδικον Μοισᾶν κτέανον· τᾶς ἀκούει
μὲν βάσις ἀγλαΐας ἀρχά,
πείθονται δ' ἄοιδοὶ σάμασιν
ἀγῆσιχόρων ὅπταν προοιμίων
ἀμβολὰς τεύχῃς ἐλελιζομένα.
Πίνδαρος, Α΄ Πυθιονίκος 1-6*

Μετάφραση

Φόρμιγγα χρυσή! Ο Απόλλωνας σε ορίζει,
Μα κι οι Μούσες, θεές μενεξεδομαλλούσες.
Ο δικός σου αχός τα βήματα ρυθμίζει
Τα χορευτικά που ανοίγουν το γιορτάσι·
Οι τραγουδιστές τα σήματά σου ακούνε,
Όταν προανακρούσματα των προοιμίων,
Που οδηγούν χορούς, τρεμάμενη εσύ δίνεις.
(μτφρ. Θ. Σταύρου)

Τρίτο παράλληλο κείμενο

Στο παρακάτω απόσπασμα ο Αιλιανός σχολιάζει τη σημασία που έδιναν οι Μυτιληναίοι στη διδασκαλία της μουσικής.

Ἡνίκα τῆς θαλάττης ἤρξαν Μυτιληναῖοι, τοῖς ἀφισταμένοις τῶν συμμάχων τιμωρίαν ἐκείνην ἐπήρησαν, γράμματα μὴ μανθάνειν τοὺς παῖδας αὐτῶν μηδὲ μουσικὴν διδάσκεισθαι, πασῶν κολάσεων ἠγησάμενοι βαρυτάτην εἶναι ταύτην, ἐν ἀμουσίᾳ καὶ ἀμαθίᾳ καταβιῶναι.

Αἰλιανός, *Ποικίλη Ἱστορία* 7.15

Γλωσσικά σχόλια

ἦνίκα	όταν
ἤρξαν	ήταν αρχηγοί, εξουσίαζαν
τοῖς ἀφισταμένοις (μτχ. ενεστ. ρ. ἀφίσταμαι)	σε αυτούς που επαναστατούσαν
ἐπήρησαν (οριστ. αορ. ρ. ἐπαρτάω, ἐπαρτῶ)	επέβαλαν
πασῶν κολάσεων	από όλες τις τιμωρίες
ἠγησάμενοι (μτχ. αορ. ρ. ἠγέομαι, ἠγοῦμαι)	επειδή θεώρησαν
καταβιῶναι (απαρ. αορ. β' ρ. καταβιῶω, καταβιῶ)	να περνάει κανείς τη ζωή του

Ερωτήσεις

1. Αντλώντας πληροφορίες από τα παραπάνω παράλληλα κείμενα αλλά και από το κείμενο της Ενότητας, να περιγράψετε ποια φαίνεται ότι ήταν η σημασία της μουσικής και του τραγουδιού για τους αρχαίους Έλληνες.
2. Με βάση το παράλληλο κείμενο από τον Αιλιανό, να σχολιάσετε τη σκοπιμότητα των ποινών που επέβαλαν οι Μυτιληναίοι και να εκτιμήσετε τις συνέπειες που θα είχαν για τους τιμωρούμενους.
3. Γνωρίζετε από τη μυθολογία ή τη δημοτική μας παράδοση ιστορίες σχετικές με τη δύναμη της μουσικής;

Ενότητα 7

Πρώτο παράλληλο κείμενο

Στο παρακάτω απόσπασμα προβάλλονται η εφευρετικότητα του Αρχιμήδη και ο ζήλος που επιδείκνυε ο Ιέρων σε κατασκευαστικά έργα.

Ἰέρων δὲ ὁ Συρακοσίων βασιλεὺς, ὁ πάντα Ῥωμαίους φίλος, ἔσπουδάκει μὲν καὶ περὶ ἱερῶν καὶ γυμνασίων κατασκευάς, ἦν δὲ καὶ περὶ ναυπηγίας φιλότιμος, πλοῖα σιτηγὰ κατασκευαζόμενος, ὧν ἑνὸς τῆς κατασκευῆς μνησθήσομαι. [...] Ὡς δὲ περὶ τὸν καθελκυσμὸν αὐτοῦ τὸν εἰς τὴν θάλασσαν πολλὴ ζήτησις ἦν. Ἀρχιμήδης ὁ μηχανικὸς μόνος αὐτὸ κατήγαγε δι' ὀλίγων σωμαίων. Κατασκευάσας γὰρ ἔλικα τὸ τηλικουῖτον σκάφος εἰς τὴν θάλασσαν κατήγαγε. Πρῶτος δ' Ἀρχιμήδης εὗρε τὴν τῆς ἔλικος κατασκευήν.

Ἀθήναιος, Δειπνοσοφισταί 5.40

Γλωσσικά σχόλια

ὁ πάντα Ῥωμαίους φίλος	που σε όλα τα θέματα πολιτευόταν ως φίλος των Ρωμαίων
ἔσπουδάκει (οριστ. υπερσ. ρ. σπουδάζω)	εἶχε επιδιώξει με ζήλο
γυμνασίων	γυμναστηρίων
ἦν φιλότιμος	φιλοδοξούσε
πλοῖα σιτηγὰ	πλοῖα για τη μεταφορά σιτηρῶν
ὧν	από αυτά
μνησθήσομαι (οριστ. μέλλ. ρ. μιμνήσκομαι)	θα αναφέρω, θα κάνω μνεία
ὡς δὲ περὶ τὸν καθελκυσμὸν αὐτοῦ	καθώς για την καθέλκυση του πλοίου
πολλὴ ζήτησις ἦν	γινόταν πολλή συζήτηση, ἔρευνα
αὐτὸ κατήγαγε (οριστ. αορ. β' ρ. κατάγω)	το κατέβασε στη θάλασσα
δι' ὀλίγων σωμαίων	με τη βοήθεια λίγων ανθρώπων
τὸ τηλικουῖτον σκάφος	ένα τόσο μεγάλο σκάφος

Δεύτερο παράλληλο κείμενο

Ὅπως φάνηκε από το προηγούμενο απόσπασμα, ένα από τα μεγαλύτερα έργα που επιδίωξε να πραγματοποιήσει ο Ιέρων ήταν η κατασκευή ενός τεράστιου πλοίου. Πέρα από το μέγεθος και την πολυτέλεια των χώρων του, το πλοίο αυτό αποτελούσε και μια πολεμική μηχανή, αφού διέθετε οκτώ πύργους γεμάτους με πέτρες και βέλη, καθώς και εκτοξευτή λίθων, τον οποίο είχε σχεδιάσει και κατασκευάσει ο Αρχιμήδης.

Ἐπὶ δὲ τῶν πύργων ἕκαστον ἀνέβαινον τέτταρες μὲν καθωπλισμένοι νεανίσκοι, δύο δὲ τοξόται. Πᾶν δὲ τὸ ἐντὸς τῶν πύργων λίθων καὶ βελῶν πλήρες ἦν. Τεῖχος δὲ ἐπάλλξεις ἔχον καὶ καταστρώματα διὰ νεῶς ἐπὶ κιλλιβάντων κατεσκεύαστο· ἔφ' οὗ λιθοβόλος ἐφειστήκει, τριτάλαντον λίθον ἄφ' αὐτοῦ ἀφίεις καὶ δωδεκάπηχου βέλος. Τοῦτο δὲ τὸ μὴχανημα κατεσκεύασεν Ἀρχιμήδης. Ἐκάτερον δὲ τῶν βελῶν ἔβαλλεν ἐπὶ στάδιον.

Ἀθήναιος, Δειπνοσοφισταί 5.43

Γλωσσικά σχόλια

ἐπὶ δὲ τῶν πύργων ἕκαστον τέτταρες μὲν καθοπλισμένοι (μτχ. παρακ. ρ. καθοπλίζομαι) νεανίσκοι πάν δὲ τὸ ἐντός ἐπὶ κιλλιβάντων ἐφ' οὗ λιθοβόλος ἐφειστήκει (οριστ. υπερσ. ρ. ἐφίσταμαι) τριτάλαντον λίθον ἀφ' αὐτοῦ ἀφίεις (μτχ. ενεστ. ρ. ἀφίημι) καὶ δωδεκάπηχυ βέλος ἐκάτερον δὲ τῶν βελῶν ἔβαλλεν ἐπὶ στάδιον	πάνω σε καθέναν από τους πύργους τέσσερις οπλισμένοι νεαροί όλο το εσωτερικό πάνω σε στηρίγματα πάνω σε αυτό ήταν τοποθετημένος ένας εκτοξευτής λίθων ο οποίος μόνος του έριχνε πέτρα βάρους τριών ταλάντων και βέλος μήκους δώδεκα πήχεων καθένα από τα βέλη έφτανε σε απόσταση ενός σταδίου
---	---

Ερωτήσεις

1. Να χαρακτηρίσετε τον Ιέρωνα και τον Αρχιμήδη, αντλώντας στοιχεία από τα παραπάνω παράλληλα κείμενα και το κείμενο της Ενότητας.
2. Ποια άλλα επιτεύγματα του Αρχιμήδη γνωρίζετε από τα μαθήματα της Γεωμετρίας και της Φυσικής;

Ενότητα 8

Μετά την άλωση της Τροίας, σύμφωνα με την παρακάτω εκδοχή, οι Έλληνες επέτρεψαν στον Αινεία και σε άλλους Τρώες να φύγουν παίρνοντας μαζί τους ό,τι μπορούσε να κουβαλήσει ο καθένας. Ο Αινείας προτίμησε να πάρει στους ώμους του τον γέρο πατέρα του, σε αντίθεση με τους άλλους που έπαιρναν χρυσάφι ή άλλα πολύτιμα αντικείμενα.

Τῶν δὲ Ἑλλήνων ὑποσπόνδους τούτους ἀφέντων, καὶ συγχωρησάντων ἕκαστῳ λαβεῖν ὅσα δύναίτο τῶν ἰδίων, οἱ μὲν ἄλλοι πάντες ἄργυρον ἢ χρυσὸν ἢ τινα τῆς ἄλλης πολυτελείας ἔλαβον, Αἰνείας δὲ τὸν πατέρα γεγηρακότα τελέως ἀράμενος ἐπὶ τοὺς ὤμους ἐξήνεγκεν. Ἐφ' ᾧ θαυμασθεῖς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἔλαβεν ἐξουσίαν πάλιν ὁ βούλοιο τῶν οἴκοθεν ἐκλέξασθαι. Ἄνελομένου δὲ αὐτοῦ τὰ ἱερά τὰ πατρῶα, πολὺ μᾶλλον ἐπαινεθῆναι συνέβη τὴν ἀρετὴν, καὶ παρὰ πολεμίων ἐπισημασίας τυγχάνουσιν. Ἐφαίνετο γὰρ ὁ ἀνὴρ ἐν τοῖς μεγίστοις κινδύνους πλείστην φροντίδα πεπονημένος τῆς τε πρὸς γονεῖς ὁσιότητος καὶ τῆς πρὸς θεοὺς εὐσεβείας.

Διόδωρος Σικελιώτης, Βιβλιοθήκη 7.4.1-4

Γλωσσικά σχόλια

τῶν δὲ Ἑλλήνων ὑποσπόνδους τούτους ἀφέντων (μτχ. αορ. β' ρ. ἀφίημι) συγχωρησάντων ἕκαστῳ τινὰ τῆς ἄλλης πολυτελείας γεγηρακότα (μτχ. παρακ. ρ. γηράσκω) τελέως ἀράμενος (μτχ. αορ. ρ. αἴρομαι) ἐξήνεγκεν (οριστ. αορ. β' ρ. ἐκφέρω) ἐφ' ᾧ θαυμασθεῖς ἐκλέξασθαι ἀνελομένου (μτχ. αορ. β' ρ. ἀναιροῦμαι, ἀναιροῦμαι) δὲ αὐτοῦ ἐπισημασίας τυγχάνουσιν τῆς ὁσιότητος	ὅταν οι Έλληνες τους άφησαν να φύγουν, αφού συνομολόγησαν συμφωνία, συνθήκη αφού επέτρεψαν στον καθένα κάποιο από τα άλλα πολύτιμα αντικείμενα που ήταν σε βαθιά γεράματα αφού σήκωσε μετέφερε έξω επειδή θαυμάστηκε γι' αυτή την πράξη να διαλέξει, να επιλέξει καθώς αυτός προτίμησε η οποία (αρετή) επιδοκιμάστηκε του σεβασμού
--	---

Ερωτήσεις

1. Πώς κέρδισε ο Αινείας τον σεβασμό των αντιπάλων του;
2. Ποια κοινά κίνητρα ανθρώπινης συμπεριφοράς εντοπίζετε ανάμεσα στο παραπάνω παράλληλο κείμενο και το κείμενο της Ενότητας;

Ενότητα 9

Στο παρακάτω απόσπασμα ο Δημοσθένης υποστηρίζει ότι η δύναμη των νόμων έγκειται στην τήρησή τους από τους ανθρώπους.

Ἡ δὲ τῶν νόμων ἰσχὺς τίς ἐστίν; Ἄρ' ἐάν τις ὑμῶν ἀδικούμενος ἀνακράγη, προσδραμοῦνται καὶ παρέσονται βοηθοῦντες; Οὐ· γράμματα γὰρ γεγραμμέν' ἐστί, καὶ οὐχὶ δύναιντ' ἂν τοῦτο ποιῆσαι. Τίς οὖν ἡ δύναμις αὐτῶν ἐστίν; Ὑμεῖς ἐάν βεβαιῶτ' αὐτοὺς καὶ παρέχητε κυρίους αἰεὶ τῶ δεομένῳ. Οὐκοῦν οἱ νόμοι θ' ὑμῖν εἰσὶν ἰσχυροὶ καὶ ὑμεῖς τοῖς νόμοις. Δεῖ τοίνυν τούτοις βοηθεῖν ὁμοίως ὥσπερ ἂν αὐτῶ τις ἀδικουμένῳ, καὶ τὰ τῶν νόμων ἀδικήματα κοινὰ νομίζειν, ἐφ' ὅτου περ ἂν λαμβάνηται, καὶ μήτε λητουργίας μήτ' ἔλεον μήτ' ἄνδρα μηδένα μήτε τέχνην μηδεμίαν εὐρησθαι, δι' ὅτου παραβάς τις τοὺς νόμους οὐ δώσει δίκην.

Δημοσθένης, *Κατὰ Μειδίου* 224-225

Γλωσσικά σχόλια

ἀνακράγη (υποτ. αορ. β' ρ. ἀνακράζω)	φωνάξει δυνατά
προσδραμοῦνται (οριστ. μέλλ. ρ. προστρέχω)	θα τρέξουν
ἐάν βεβαιῶτ' αὐτούς	αν τους ενισχύετε
αἰεὶ τῶ δεομένῳ	σε αυτόν που τους έχει ανάγκη κάθε φορά
οὐκοῦν	λοιπόν, επομένως
ὥσπερ ἂν αὐτῶ τις ἀδικουμένῳ	ὅπως ακριβῶς (θα βοηθούσε) κάποιος τον εαυτό του, αν αδικούνταν
ἐφ' ὅτου περ ἂν λαμβάνηται	για ὅποιο λόγο τυχόν συλλαμβάνεται κάποιος
ἢ τέχνη	το τέχνασμα
δι' ὅτου	εξαιτίας του οποίου
οὐ δώσει (οριστ. μέλλ. ρ. δίδωμι) δίκην	δε θα τιμωρηθεί

Ερωτήσεις

1. Από πού πηγάζει και σε τι έγκειται η δύναμη των νόμων, σύμφωνα με το παραπάνω παράλληλο κείμενο;
2. Οι απόψεις του Σωκράτη, όπως παρουσιάζονται στο κείμενο της Ενότητας, συμφωνούν με τις απόψεις που εκφράζονται στο παραπάνω απόσπασμα του Δημοσθένη;

Ενότητα 10

Ο Πλούταρχος στο έργο του *Βίοι Παράλληλοι* αναφερόμενος στον Θεμιστοκλή τονίζει ότι η εξορία του γνωστού στρατηγού της Αθήνας οφειλόταν στον φόβο που προκάλεσε το κύρος που αυτός είχε αποκτήσει και αναφέρει έναν μηχανισμό κατανόησης του φαινομένου του εξοστρακισμού.

Τὸν μὲν οὖν ἐξοστρακισμὸν (ενν. Θεμιστοκλέους) ἐποιήσαντο κατ' αὐτοῦ, κολοῦντες τὸ ἄξιωμα καὶ τὴν ὑπεροχὴν, ὥσπερ εἰώθεσαν ἐπὶ πάντων οὓς ᾤοντο τῇ δυνάμει βαρεῖς καὶ πρὸς ἰσότητά δημοκρατικὴν ἀσυμμέτρους εἶναι. Κόλασις γὰρ οὐκ ἦν ὁ ἐξοστρακισμὸς, ἀλλὰ παραμυθία φθόνου καὶ κουφισμὸς, ἡδομένου τῷ ταπεινοῦν τοὺς ὑπερέχοντας καὶ τὴν δυσμένειαν εἰς ταύτην τὴν ἀτιμίαν ἀποπνέοντος.

Πλούταρχος, *Βίοι Παράλληλοι*, Θεμιστοκλῆς 22.4-5

Γλωσσικά σχόλια

κολούω	αποκόβω, μειώνω, ταπεινώνω
τὸ ἄξιωμα	ἡ υπόληψη
εἰώθεσαν (οριστ. ρ. εἴωθα)	συνήθιζαν, ἦταν συνηθισμένοι (να κάνουν)
τῇ δυνάμει βαρεῖς	υπερβολικά δυνατοὺς
πρὸς ἰσότητά δημοκρατικὴν ἀσυμμέτρους	ὅτι υπερέβαιναν τὸ μέτρο τῆς δημοκρατικῆς ἰσότητος, ἦταν αἰτιώμενοι μετὰ τὴν ἰσότητά που απαιτεῖ ἡ δημοκρατία
ἡ κόλασις	ἡ ποινή, ἡ τιμωρία
ἡ παραμυθία	ἡ παρηγοριά, ἡ ανακούφιση
ὁ κουφισμὸς	ἡ ανακούφιση, ἡ εκτόνωση
τὴν δυσμένειαν εἰς ταύτην τὴν ἀτιμίαν ἀποπνέοντος	που εκτόνωνε τὴν εχθρότητά του σε αὐτὸ τὸ εἶδος τῆς ἀτίμωσης

Ερωτήσεις

1. Ποια εἶναι ἡ ερμηνεία τοῦ Πλούταρχου γιὰ τὸν ἐξοστρακισμό; Τι δείχνουν τὰ αἷτια που οδηγοῦν σε αὐτὸν γιὰ τὶς σχέσεις μεταξύ τῶν Ἀθηναίων πολιτῶν;
2. Ποιος φαίνεται να εἶναι ὁ λόγος γιὰ τὸν ὁποῖο ἐξορίστηκε ὁ Θεμιστοκλῆς σύμφωνα με τὸ ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸν Πλούταρχο; Θεωρεῖτε δίκαιη αὐτὴ τὴν ἀπόφαση τῶν Ἀθηναίων;

Ενότητα 11

Στο παρακάτω ἀπόσπασμα υποστηρίζεται ἡ ἀπόψη ὅτι δεν μπορεῖ να υπάρξει πραγματικὴ φιλία ἀνάμεσα σε ἀνθρώπους που ἔχουν ἀντίθετες ἀπόψεις καὶ συμφέροντα.

Φιλίαν γὰρ ἀληθινὴν καὶ μὴ ψευδώνυμον ἀδύνατον χωρὶς πίστεως καὶ βεβαιότητος ὑπάρχειν· ἐν δὲ τοῖς φαύλοις, ἀπίστοις καὶ ἀβεβαίοις οὓσι καὶ δόγματα πολεμικὰ κεκτημένοις, οὐκ εἶναι φιλίαν, ἑτέρας δὲ τινὰς ἐπιπλοκάς καὶ συνδέσεις ἕξωθεν ἀνάγκαις καὶ δόξαις κατεχομένας γίνεσθαι. Φασὶ δὲ καὶ τὸ ἀγαπᾶν καὶ τὸ ἀσπάζεσθαι καὶ τὸ φιλεῖν μόνων εἶναι σπουδαίων.

Στοβαῖος, *Ἀνθολόγιον* 2.7.11

Γλωσσικά σχόλια

ψευδώνυμον	με πλαστό ὄνομα
δόγματα πολεμικὰ κεκτημένοις	οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἀντίθετες ἀπόψεις
ἕξωθεν ἀνάγκαις καὶ δόξαις κατεχομένας	οἱ ὁποῖες επικρατοῦν ἐξαιτίας ἐξωτερικῶν ἀναγκῶν καὶ ἀπόψεων
τὸ ἀσπάζεσθαι	τὸ να δέχεσαι κάποιον με χαρὰ

Ερωτήσεις

1. Κάτω από ποιες προϋποθέσεις μπορεί να υπάρξει αληθινή φιλία σύμφωνα με το παραπάνω παράλληλο κείμενο;
2. Έχουν σχέση τα επιχειρήματα που προβάλλει ο Φαρνάβαζος στο κείμενο της Ενότητας 11 με όσα εκτίθενται στο παραπάνω παράλληλο κείμενο;

Ενότητα 12

Πρώτο παράλληλο κείμενο

Ο Ευριπίδης είναι γνωστός για τη σκληρή κριτική που άσκησε στις κατεστημένες αντιλήψεις της εποχής του. Στην τραγωδία του *Ίων* ο ομώνυμος νεαρός ήρωας, γιος του Απόλλωνα, που ωστόσο αγνοεί την πραγματική καταγωγή του, ασκεί σφοδρή κριτική στις αδυναμίες των θεών, οι οποίοι δίνουν το κακό παράδειγμα στους ανθρώπους. Ο *Ίων* στο απόσπασμα που παρατίθεται απευθύνεται στον Απόλλωνα, τον Ποσειδώνα και τον Δία.

*Σὺ καὶ Ποσειδῶν Ζεὺς θ' ὄς οὐρανοῦ κρατεῖ,
ναοὺς τίνοντες ἀδικίας κενώσετε.
τάς ἡδονάς γάρ τῆς προμηθίας πάρος
σπεύδοντες ἀδικεῖτ'. Οὐκέτ' ἀνθρώπους κακοὺς
λέγειν δίκαιον, εἰ τὰ τῶν θεῶν καλὰ
μιμούμεθ', ἀλλὰ τοὺς διδάσκοντας τάδε.*

Εὐριπίδης, *Ίων* στ. 446-451

Μετάφραση

Εσύ (ο Απόλλωνας) και ο Ποσειδώνας και ο Δίας που εξουσιάζει τον ουρανό να γίνετε αιτία να μείνουν άδειοι οι ναοί πληρώνοντας την αδικία σας.

Γιατί κάνετε αδικία που προτιμάτε τις απολαύσεις από τη σύνεση.

Δεν είναι πια σωστό να κατηγορεί κανείς τους ανθρώπους,

εάν μιμούνται αυτά που αρέσουν στους θεούς,

αλλά εκείνους που δίνουν το παράδειγμα.

(μτφρ. Ν. Μπεζαντάκος)

Δεύτερο παράλληλο κείμενο

Στο παρακάτω απόσπασμα ο Λουκιανός με τον χαρακτηριστικό σατιρικό του τρόπο παρουσιάζει τον Ηρακλή και τον Ασκληπιό να καβγαδίζουν για το ποιος θα πάρει καλύτερη θέση στο τραπέζι. Ο Δίας οργισμένος τους μαλώνει που καβγαδίζουν σαν άνθρωποι.

ΖΕΥΣ: Παύσασθε, ὦ Ἀσκληπιέ καὶ Ἡράκλεις, ἐρίζοντες πρὸς ἀλλήλους ὥσπερ ἄνθρωποι· ἀπρεπὴ γὰρ ταῦτα καὶ ἀλλότρια τοῦ συμποσίου τῶν θεῶν.

ΗΡΑΚΛΗΣ: Ἀλλὰ θέλεις, ὦ Ζεῦ, τουτονὶ τὸν φαρμακέα προκατακλίνεσθαί μου;

ΑΣΚΛΗΠΙΟΣ: Νὴ Δία· καὶ γὰρ ἀμείνων εἰμί.

ΗΡΑΚΛΗΣ: Κατὰ τί, ὦ ἐμβρόντητε; Ἦ ὅτι σε ὁ Ζεὺς ἐκεραύνωσεν ἅ μὴ θέμις ποιοῦντα, νῦν δὲ κατ' ἔλεον αὐθις ἀθανασίας μετείληφας;

ΑΣΚΛΗΠΙΟΣ: Ἐπιλέλησαι γὰρ καὶ σύ, ὦ Ἡράκλεις, ἐν τῇ Οἴτῃ καταφλεγείς, ὅτι μοι ὄνειδίζεις τὸ πῦρ;

ΗΡΑΚΛΗΣ: Οὐκὼν ἴσα καὶ ὁμοια βεβίωται ἡμῖν, ὃς Διὸς μὲν υἱὸς εἰμι, τοσαῦτα δὲ πεπόνηκα ἐκκαθαίρων τὸν βίον, θηρία καταγωνιζόμενος καὶ ἀνθρώπους ὑβριστὰς τιμωρούμενος· σὺ δὲ ῥιζοτόμος εἶ καὶ ἀγύρτης, ἐν ἀθλίοις δὲ ἴσως ἀνθρώποις χρήσιμος ἐπιθέσει τῶν φαρμάκων, ἀνδρῶδες δὲ οὐδὲν ἐπιδεδειγμένος.

Λουκιανός, *Θεῶν διάλογοι* 15.1

Γλωσσικά σχόλια

ἀλλότρια	ξένα
τὸν φαρμακῆα	τον φαρμακοτρίφτη
προκατακλίνεσθαι μου	να κάτσει πριν από μένα σε καλύτερη θέση
ὧ̃ ἐμβρόντητε	κεραυνόπληκτε, ηλίθιε
ἃ μὴ θέμις ποιοῦντα	επειδὴ ἔκανες πράγματα που δεν ἔπρεπε (ο Ηρακλῆς θεράπευε τους ανθρώπους και δεν τους ἀφηνε να πεθάνουν)
κατ' ἔλεον	ἀπὸ οἴκτο
ἐπιέλησαι (οριστ. παρακ. ρ. ἐπιλανθάνομαι)	ἔχει διαφύγει της μνήμης σου, ἔχεις ξεχάσει
ὄνειδίζεις	κοροϊδεύεις
οὔκουν	ὄχι βέβαια
πεπόνηκα (οριστ. παρακ. ρ. πονέω, πονῶ)	ἔχω κοπιᾶσει
ἐκκαθαίρων τὸν βίον	καθαρίζοντας τον κόσμο
ρίζοτόμος	αυτὸς που κόβει ρίζες (για ιατρική χρήση ἢ για μαγικούς σκοπούς)
ἐπιθέσει (δοτ.)	με την τοποθέτηση, ἐξαιτίας της εφαρμογῆς

Ερωτήσεις

1. Ποιες αδυναμίες των θεῶν ἐπισημαίνονται στο πρώτο παράλληλο κείμενο και ποιες συνέπειες ἔχουν αυτές για τους ἴδιους και τους θνητούς;
2. Στο κείμενο της Ενότητας συζητῶν οι θεοί. Στο πρώτο ἀπὸ τα παράλληλα κείμενα παρουσιάζεται η ἀποψη ενός θνητοῦ, ο οποίος τελικά ἀποδεικνύεται ὅτι εἶναι γιος του Απόλλωνα. Πῶς φαντάζεστε εσείς τους θεοὺς σύμφωνα με τα δεδομένα που προκύπτουν ἀπὸ τα δύο ἀυτά κείμενα;
3. Για ποιον λόγο μαλώνει ο Ηρακλῆς με τον Ασκληπιό στο δεύτερο παράλληλο κείμενο και ποιους χαρακτηρισμούς ἀπευθύνει ο ἕνας στον ἄλλον;
4. Ποια κοινὰ θεματικά και υφολογικά στοιχεία παρατηρεῖτε στο δεύτερο παράλληλο κείμενο και στο κείμενο της Ενότητας;
5. Αξιοποιώντας τις γνώσεις σας ἀπὸ τα ομηρικά ἔπη να ἐξηγήσετε σύντομα τον ὄρο «ανθρωπομορφισμός των θεῶν».

II. Το λεξιλόγιο των κειμένων

A

<i>ὁ/ἡ ἀγήρατος, τὸ ἀγήρατον</i>	αγέραστος
<i>ἀγών (ὁ)</i>	ο αγώνας, η δίκη
<i>ἀδεῶς</i>	χωρίς φόβο
<i>ὁ/ἡ ἄδοξος, τὸ ἄδοξον</i>	ο αφανής, ο άσημος
<i>ἄδω</i>	τραγουδώ
<i>Ἀθήνησι</i>	στην Αθήνα
<i>αἰρέω, αἰρῶ</i>	κυριεύω, συλλαμβάνω
<i>αἴρομαι</i>	παίρνω στους ώμους μου
<i>αἴρω</i>	σηκώνω
<i>ὁ αἰσχρός, ἡ αἰσχροῖα, τὸ αἰσχροῖον</i>	άσχημος, ντροπιαστικός
<i>ἄκων, ἄκουσα, ἄκον</i>	χωρίς τη θέληση (κάποιου)
<i>ἀλίσκομαι</i>	κυριεύομαι, συλλαμβάνομαι, καταδικάζομαι
<i>ὁ ἀλλότριος, ἡ ἀλλοτρία, τὸ ἀλλότριον</i>	ξένος
<i>ἄλλως τε καί</i>	και μάλιστα, και ιδιαίτερα
<i>ἄμα</i>	συγχρόνως
<i>ἀναμένω</i>	περιμένω
<i>ἀνατρέπομαι</i>	καταλύομαι
<i>ἀνιάω, ἀνιῶ</i>	ενοχλώ, στενοχωρώ
<i>ἀξιόω, ἀξιῶ</i>	έχω την αξίωση, ζητώ, απαιτώ, θεωρώ σωστό / πρόπον
<i>ἄπαξ</i>	μία φορά
<i>ὁ ἅπας, ἡ ἅπασα, τὸ ἅπαν</i>	όλος ανεξαιρέτως
<i>ἀποβλέπω</i>	παρατηρώ, λαμβάνω υπόψη
<i>ἀποδιδράσκω</i>	δραπετεύω
<i>ἀποδίδωμι</i>	επιστρέφω, δίνω πίσω
<i>ἀπόλλυμαι</i>	χάνομαι, σκοτώνομαι
<i>ἀποστερέω, ἀποστερῶ</i>	στερώ, αφαιρώ
<i>ἀποτριβομαι</i>	απαλλάσσομαι
<i>ἀποφαίνομαι</i>	φανερώνω
<i>ἀπταιίστως</i>	χωρίς δυσκολία
<i>ἄπωθεν</i>	από μακριά
<i>ἄρα (ερωτ.)</i>	άραγε
<i>ἀρμόττει (απρόσ. ρ.)</i>	ταιριάζει
<i>ἀσφαλῶς</i>	με ασφάλεια
<i>ἀτιμάζω</i>	στερώ την τιμή
<i>ἀτυχέω, ἀτυχῶ</i>	αποτυγχάνω, ατυχώ
<i>ὁ/ἡ αὐτόματος, τὸ αὐτόματον</i>	φυσικός
<i>ἡ αὐτουργία</i>	ο μόχθος
<i>ἄχθομαι</i>	δυσανασχετώ, στενοχωριέμαι

B

<i>βιάζομαι</i>	εξαναγκάζομαι
<i>βούλομαι</i>	θέλω

Γ

γε	βέβαια, τουλάχιστον
γεωργέω, γεωργῶ	καλλιεργώ τη γη, ασχολούμαι με τη γεωργία
γιγνώσκω	γνωρίζω, έχω τη γνώμη, αποφασίζω
γοῦν	λοιπόν, πράγματι

Δ

δαιμόνιον (τό)	ο θεός
δαπάνημα (τό)	το έξοδο, η δαπάνη
ὁ δεινός, ἡ δεινή, τὸ δεινόν	φοβερός
δέομαι	παρακαλώ, ζητώ
δεσμοτήριον (τό)	η φυλακή
δημοκρατέομαι, δημοκρατοῦμαι	έχω δημοκρατικό καθεστώς
δημοσία	στη δημόσια ζωή, δημόσια
διαβάλλω	συκοφαντώ, κατηγορώ
διάκειμαι οὕτω πρὸς τινα	τηρῶ τέτοια στάση απέναντι σε κάποιον
διανοέομαι, διανοοῦμαι	σκέφτομαι
διαφθείρομαι	καταστρέφομαι, αφανίζομαι, καταρροῦμαι
διονομάζομαι	γίνομαι ευρύτερα γνωστός, είμαι επιφανής
δύναμαι	έχω τη δύναμη, μπορῶ

Ε

ἐγκαταλαμβάνομαι	παγιδεύομαι μέσα σε κάτι
ἐθίζομαι	συνηθίζω
εἰκότως	εὐλόγα
εἰκός ἐστιν (απρὸς. ἐκφρ.)	είναι φυσικό
εἴωθα	έχω συνηθίσει
τὸ εἰωθός	το συνηθισμένο
ἐκών, ἐκούσα, ἐκόν	με τη θέληση (κάποιου)
ἐλλείπω	υστερῶ, έχω ἔλλειψη, είμαι κατώτερος
ἐμβάλλω	βάζω μέσα
ἐνθένδε	από εδῶ
ἐνιαυτός (ὁ)	χρόνος
ἐξάγω	βγάζω
ἐξάγω εἰς ἔργον	επιδεικνύω στην πράξη
ἐξαρκεῖ (απρὸς. ρ.)	είναι αρκετό
ἐξελαύνομαι	εξορίζομαι
ἐπιδίδωμι	προοδεύω
ἐπιθέω	τρέχω προς το μέρος κάποιου
ἐπισκοπέω, ἐπισκοπῶ	επιτηρῶ
ἐπιτρέπω τινί τι	αναθέτω / εμπιστεύομαι κάτι σε κάποιον
ἐπιχειρέω, ἐπιχειρῶ	ασχολούμαι
ὁ/ἡ ἐπιχώριος, τὸ ἐπιχώριον	τοπικός

ἕτερος, ἑτέρα, ἕτερον (επιμερ. αντων.)	ἄλλος (από δύο)
ἔτι	ακόμα, πια
εὖ	καλά
εὖ τίθεμαι	διευθετώ σωστά
εὐδαιμονέω, εὐδαιμονῶ	εἶμαι ευτυχισμένος
ὁ/ἡ εὐδαιμων, τὸ εὐδαιμων	ευτυχισμένος, καλότυχος
εὐδοκιμέω, εὐδοκιμῶ	εκτιμῶμαι, χαίρω εκτιμήσεως
εὐπορία (ἡ)	ἡ οικονομική άνεση
ὁ/ἡ εὐπορος, τὸ εὐπορον	εὐπορος, πλούσιος
εὐφραίνομαι	χαίρομαι, ευχαριστιέμαι
ἐφίσταμαι	στέκομαι μπροστά, επιβλέπω
ἔχω εὐμενῶς	ευνοώ, ἔχω φιλικές διαθέσεις

Z

ζηλώω, ζηλῶ	ζηλεύω, μιμούμαι
ὁ ζηλωτός, ἡ ζηλωτή, τὸ ζηλωτόν	αξιοζήλευτος

H

ἡγέομαι, ἡγοῦμαι	ηγούμαι, θεωρώ
ἦν	εάν
ἡρέμα	ἡρεμα, μαλακά

Θ

θαυμάζω	απορώ
θεωρέω, θεωρῶ	παρατηρώ, εξετάζω, παρακολουθῶ

I

ιδέα (ἡ)	ἡ μορφή
ιδιώτης (ὁ)	ὁ απλός πολίτης, ὁ ανειδίκευτος
ὁ ἱκανός, ἡ ἱκανή, τὸ ἱκανόν	αρκετός, επαρκής
ἵνα	για να
ἰσχύω	ισχύω, ἔχω δύναμη

K

καθίσταμαι	γίνομαι, ορίζομαι
καί γάρ	και πράγματι, και βέβαια
καί εἰ	ακόμα και αν
καταλείπω	αφήνω πίσω, κληροδοτώ, εγκαταλείπω

ὄ/ῆ καταφανής, τὸ καταφανές	προφανής, εμφανής
καταφρονέω, καταφρονῶ	περιφρονώ
κατεργάζομαι	κατορθώνω, επιτυγχάνω, κερδίζω
κεῖμαι	βρίσκομαι, υπάρχω, ισχύω
κινδυνεύω	αντιμετωπίζω κίνδυνο, αγωνίζομαι

Λ

λείωσ	ομαλά
-------	-------

Μ

μακαρίζω	καλοτυγχίζω
μάλιστα	πάρα πολύ, κυρίως
μέλλω	σκοπεύω
ὁ μεστός, ἡ μεστή, τὸ μεστόν	γεμάτος
μεταβαίνω	πηγαίνω σε άλλο μέρος
ὄ/ῆ μυθώδης, τὸ μυθῶδες	αυτός που μοιάζει με μύθο

Ν

νεωλκέω, νεωλκῶ	καθελκύω, τραβῶ πλοίο από τη θάλασσα στη στεριά
-----------------	---

Ο

ὄθεν	από όπου, γι' αυτό
οἰκέτης (ὄ)	ο δούλος του σπιτιού
οἶμαι, οἶμαι	νομίζω, θεωρώ
οἷόν τ' ἔστι (απρὸς. έκφραση)	είναι δυνατόν
ὄγκας (ῆ), τῆς ὄγκადος	το (ρυμουλκούμενο μεγάλο) φορτηγὸ πλοίο
ὁμολογέω, ὁμολογῶ	συμφωνῶ
ὁμονοέω, ὁμονοῶ	έχω ομόνοια, ζω ειρηνικά
ὄράω, ὄρῶ	βλέπω
ὅστις, ἣτις, ὃ τι (αναφ. αντων.)	ο οποίος
οὕτως	έτσι, τόσο

Π

πάλαι	παλιά
ὁ πανηγυρικός, ἡ πανηγυρική, τὸ πανηγυρικόν	εορταστικός, χαρούμενος, γεμάτος απολαύσεις
πανωλεθρία (ῆ)	η ολοκληρωτική καταστροφή
παρασκευάζω	προετοιμάζω, μηχανεύομαι
παρασκευή (ῆ)	η προετοιμασία, ο εξοπλισμός

<i>παρεισάγω</i>	θεσπίζω
<i>ὁ/ἡ πάτριος, τὸ πάτριον</i>	πατροπαράδοτος, αυτός που κληροδοτείται από τους προγόνους
<i>πένης (ὁ/ἡ)</i>	φτωχός, άπορος, στερημένος
<i>περιρρέω</i>	περικυκλώνω
<i>πιστεύω</i>	έχω εμπιστοσύνη
<i>πλήθος (τό)</i>	ο (απλός) λαός
<i>πολύσπαστον (τό)</i>	σύστημα τροχαλιών
<i>πόνος (ὁ)</i>	ο μόχθος, ο κόπος
<i>ὁ πρεσβύτερος, ἡ πρεσβυτέρα, τὸ πρεσβύτερον</i>	γεροντότερος
<i>προσάγομαι</i>	τραβώ προς το μέρος μου
<i>προσαγορεύομαι</i>	αποκαλούμαι
<i>προσγί(γ)νομαι</i>	προστίθεμαι
<i>προσῆκει (απρόσ. ρ.)</i>	ταιριάζει
<i>πρόσοδος (ἡ)</i>	το έσοδο

P

<i>ῥύαξ (ὁ), τοῦ ῥύακος</i>	το ρυάκι
<i>ῥώμη (ἡ)</i>	η δύναμη

Σ

<i>σείω</i>	μετακινώ
<i>σπουδή (ἡ)</i>	η βιασύνη, ο ζήλος
<i>ὁ/ἡ συγγενής, τὸ συγγενές</i>	αυτός που έχει κοινή καταγωγή
<i>συμμίσγω</i>	αναμειγνύω, συγκρούομαι
<i>ὁ σύμπας, ἡ σύμπασα, τὸ σύμπαν</i>	όλος (ανεξαιρέτως)
<i>συννοέω, συννοῶ</i>	κατανοώ
<i>συνοικέω, συνοικῶ</i>	κατοικώ μαζί
<i>σφέτερος, σφετέρα, σφέτερον (κτητ. αντων.)</i>	δικός τους, δική τους, δικό τους

T

<i>ταραχή (ἡ)</i>	η αναταραχή
<i>τέκνον (τό)</i>	το παιδί
<i>τελευτάω, τελευτῶ</i>	τελειώνω, πεθαίνω
<i>τελέως</i>	πλήρως, ολοκληρωτικά
<i>τίθημι</i>	τοποθετώ, θέτω, ορίζω
<i>τίμημα (τό)</i>	το πρόστιμο
<i>τοι</i>	βέβαια
<i>ὁ/ἡ τριάρμενος, τὸ τριάρμενον</i>	αυτός που έχει τρία πανιά, τρία καάρτια
<i>τυγχάνω τινός</i>	μου συμβαίνει κάτι, πετυχαίνω κάτι

Υ

<i>υἱός (ό), τοῦ υἱέος</i>	ο γιος
<i>ὑμέτερος, ὑμετέρα, ὑμέτερον (κτιτ. αντων.)</i>	δικός σας, δική σας, δικό σας
<i>ὑπερβάλλω</i>	ξεπερνά, υπερβαίνω
<i>ὑπομένω</i>	αντέχω, ανέχομαι

Φ

<i>φαύλω</i>	άσχημα
<i>φέρω</i>	φέρνω, οδηγώ
<i>φέρω τήν ψῆφον</i>	ψηφίζω, αποφασίζω
<i>φημί</i>	λέω, υποστηρίζω
<i>φιλοτιμία (ή)</i>	η αγάπη για τις τιμές, η άμιλλα, ο συναγωνισμός
<i>φόρτος (ό)</i>	το φορτίο
<i>ό/ή φρενοβλαβής, τὸ φρενοβλαβές</i>	παράφρων

Χ

<i>ό χαλεπός, ἡ χαλεπή, τὸ χαλεπόν</i>	δύσκολος, δυσάρεστος, δυσβάσταχτος
<i>χορεύω</i>	παίρνω μέρος σε χορό (= χορωδία) και ψάλλω άσμα προς τιμήν κάποιου θεού
<i>χρήομαι, χρῶμαι</i>	χρησιμοποιώ
<i>χωρίον (τό)</i>	η περιοχή

Ψ

<i>ψηφίζομαι</i>	αποφασίζω
------------------	-----------

Ω

<i>ὥσπερ</i>	όπως ακριβώς
<i>ὥστε</i>	ώστε, επομένως

III. Τα ανώμαλα ρήματα των κειμένων

<p>1. ἀγορεύω ἠγόρευον ἀγορεύσω, -έρω ἠγόρευσα, -εἶπον εἶρηκα εἰρήκειν</p>	<p>2. ἄγω ἄγομαι ἤγον ἠγόμην ἄξω ἄξομαι, ἀχθήσομαι ἤγαγον ἠγαγόμην, ἤχθην ἤχα, ἀγήοχα ἤγμαι ἤχειν, ἀγήοχειν ἤγμην</p>	
<ul style="list-style-type: none"> Μέλλ. συνηρημένος σε -έω β' αόρ. ΥΠ: εἶπω 	<ul style="list-style-type: none"> β' αόρ. ΥΠ: ἀγάγω, ἀγάγομαι Παθ. αόρ. ΥΠ: ἀχθῶ ΠΡΚ/ΥΠΡΣ ουρανικόληκτων, βλ. πέπραγομαι 	
<p>3. αἰρῶ (-έω) αἰροῦμαι ἤρουν ἠρούμην αἰρήσω αἰρήσομαι, αἰρεθήσομαι εἶλον εἰλόμην, ἤρεθην ἤρηκα ἤρημαι ἤρήκειν ἤρήμην</p>	<p>4. αἶρω αἶρομαι ἤρον ἠρόμην ἄρω ἄροῦμαι, ἀρθήσομαι ἤρα ἠράμην, ἤρθην ἤρακα ἤραμαι ἤρκειν ἤρμην</p>	
<ul style="list-style-type: none"> β' αόρ. ΥΠ: ἔλω, ἔλωμαι Παθ. αόρ. ΥΠ: αἰρεθῶ 	<ul style="list-style-type: none"> Μέλλ. συνηρημένος σε -έω Ἀσιγμος αόρ. ΥΠ: ἄρω, ἄρωμαι Παθ. αόρ. ΥΠ: ἀρθῶ ΠΡΚ/ΥΠΡΣ υγρόληκτων, βλ. ἤραμαι 	
<p>5. ἀκούω ἀκούομαι ἤκουον ἠκούομην ἀκούσομαι ἀκουσθήσομαι ἤκουσα ἠκούσθην ἀκήκοα — ἠκηκόειν —</p>	<p>6. ἄχθομαι ἠχθόμην ἀχθέσομαι ἠχθέσθην ἠχθημαι [ἠχθήμην]</p>	<p>7. βάλλω βάλλομαι ἔβαλλον ἐβαλλόμην βαλῶ βαλοῦμαι, βληθήσομαι ἔβαλον ἐβαλόμην, ἐβλήθην βέβληκα βέβλημαι ἐβεβλήκειν ἐβεβλήμην</p>
<ul style="list-style-type: none"> Παθ. αόρ. ΥΠ: ἀκουσθῶ 	<ul style="list-style-type: none"> Παθ. αόρ. ΥΠ: ἀχθεσθῶ 	<ul style="list-style-type: none"> Μέλλ. συνηρημένος σε -έω β' αόρ. ΥΠ: βάλαω, βάλωμαι Παθ. αόρ. ΥΠ: βληθῶ
<p>8. βιάζομαι ἐβιαζόμην βιάσομαι, βιασθήσομαι ἐβιασάμην, ἐβιάσθην βεβίασμαι ἐβεβίασμην</p>	<p>9. βούλομαι ἐβουλόμην, ἠβουλόμην βουλήσομαι ἐβουλήθην, ἠβουλήθην βεβούλημαι ἐβεβουλήμην</p>	<p>10. γίγνομαι ἐγιγνόμην γενήσομαι ἐγενόμην γεγένημαι, γέγονα ἐγεγενήμην, ἐγεγόνειν</p>
<ul style="list-style-type: none"> Παθ. αόρ. ΥΠ: βιασθῶ ΠΡΚ/ΥΠΡΣ οδοντικόληκτων, βλ. πέπεισμαι 	<ul style="list-style-type: none"> Παθ. αόρ. ΥΠ: βουληθῶ 	<ul style="list-style-type: none"> β' αόρ. ΥΠ: γένομαι

<p>11. γινώσκω ἐγίγνωσκον γνώσομαι ἔγνω ἔγνωκα ἐγνώκειν</p> <p>γινώσκομαι ἐγιγνωσκόμην γνωσθήσομαι ἐγνώσθην ἔγνωσμαι ἐγνώσμην</p>	<p>12. δέω ἔδεον δεήσω ἐδέησα — —</p> <p>δεῖ ἔδει δεήσει ἐδέησε δεδέηκε ἐδεδεήκει</p> <p>δέομαι ἐδεόμην δεήσομαι ἐδεήθην δεδέημαι ἐδεδεήμην</p>
<ul style="list-style-type: none"> • β' αόρ. κατά τα ρήματα σε -μι • Παθ. αόρ. ΥΠ: γνωσθῶ • ΠΡΚ/ΥΠΡΣ οδοντικόληκτων, βλ. πέπεισμαι 	<ul style="list-style-type: none"> • Παθ. αόρ. ΥΠ: δεηθῶ
<p>13. ἠγοῦμαι (-έομαι) ἠγούμην ἠγήσομαι ἠγησάμην, ἠγήθην ἠγήμαι ἠγήμην</p>	<p>14. λαμβάνω ἐλάμβανον λήψομαι ἔλαβον εἴληφα εἰλήφειν</p> <p>λαμβάνομαι ἐλαμβανόμην ληφθήσομαι ἐλαβόμην, ἐλήφθην εἴλημμαι εἰλήμμην</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Παθ. αόρ. ΥΠ: ἠγηθῶ 	<ul style="list-style-type: none"> • β' αόρ. ΥΠ: λάβω, λάβομαι • Παθ. αόρ. ΥΠ: ληφθῶ • ΠΡΚ/ΥΠΡΣ χειλικόληκτων, βλ. γέγραμμαι
<p>15. λέγω ἔλεγον λέξω, ἔρω ἔλεξα, εἶπα, εἶπον εἴρηκα εἰρήκειν</p> <p>λέγομαι ἐλεγόμην λεχθήσομαι, ῥηθήσομαι ἐλέχθην, ἐροθήθην εἴρημαι, λέλεγμαι εἰρήμην, ἐλελέγμην</p>	<p>16. μένω ἔμενον μενῶ ἔμεινα μεμένηκα ἐμεμενήκειν</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Μέλλ. συνηρημένος σε -έω • Ἀσιγμος αόρ. ΥΠ: εἶπω • β' αόρ. ΥΠ: εἶπω • Παθ. αόρ. ΥΠ: λεχθῶ, ῥηθῶ • ΠΡΚ/ΥΠΡΣ ουρανικόληκτων, βλ. πέπραγμαι 	<ul style="list-style-type: none"> • Μέλλ. συνηρημένος σε -έω • Ἀσιγμος αόρ. ΥΠ: μείνω
<p>17. ὀρῶ (-άω) ἔώρων ὄψομαι εἶδον ἑώρακα, ἑώρακα, ὄπωπα ἑωράκειν</p> <p>ὀρῶμαι ἑωρόμην ὄφθῆσομαι εἶδόμην, ὠφθην ἑώραμαι, ἑώραμαι, ὠμμαι</p>	<p>18. σκοπῶ, σκοποῦμαι (-έω) ἐσκόπουν, ἐσκοπούμην σκέψομαι ἐσκεψάμην ἔσκεμμαι ἔσκέμμην</p>
<ul style="list-style-type: none"> • β' αόρ. ΥΠ: ἴδω, ἴδωμαι • Παθ. αόρ. ΥΠ: ὀφθῶ • ΠΡΚ/ΥΠΡΣ χειλικόληκτων, βλ. γέγραμμαι 	<ul style="list-style-type: none"> • ΠΡΚ/ΥΠΡΣ χειλικόληκτων, βλ. γέγραμμαι

19. τρέπω	τρέπομαι
ἔτρεπον	ἐτρεπόμην
τρέψω	τρέψομαι
ἔτρεψα, ἔτραπον	ἐτρεψάμην, ἐτραπόμην, ἐτρέφθην, ἐτρόπην
τέτροφα	τέτραμμαι
ἐτετρόφειν	ἐτετράμην

- β' αόρ. ΥΠ: τράπω, τράπωμαι
- α' Παθ. αόρ. ΥΠ: τρεφθῶ
- β' Παθ. αόρ. ΥΠ: τραπῶ
- ΠΡΚ/ΥΠΡΣ χειλικόληκτων, βλ. γέγραμμαι

20. φέρω	φέρομαι
ἔφερον	ἐφερόμην
οἴσω	οἴσομαι, οἰσθήσομαι, ἐνεχθήσομαι
ἤνεγκα, ἤνεγκον	ἤνεγκάμην, ἤνεγκόμην, ἤνέχθην
ἐνήνοχα	ἐνήνεγμαι
-ενηνόχειν	-ενηνέγμην

- Ἄσιγμος αόρ. ΥΠ: ἐνέγκω, ἐνέγκωμαι
- β' αόρ. ΥΠ: ἐνέγκω, ἐνέγκωμαι
- Παθ. αόρ. ΥΠ: ἐνεχθῶ
- ΠΡΚ/ΥΠΡΣ ουρανικόληκτων, βλ. πέπραγμαι

21. φθείρω	φθείρομαι	22. χρωῶμαι (-ήομαι)
ἔφθειρον	ἐφθειρόμην	ἐχρώμην
φθεροῶ	φθεροῶμαι, φθαρήσομαι	χρήσομαι
ἔφθειρα	ἐφθάρην	ἐχρησάμην, ἐχρήσθην
ἔφθαρκα	ἔφθαραμαι	κέχρημαι
ἐφθάρκειν	ἐφθάρμην	ἐκεχρήμην

- Μέλλ. συνηρημένος σε -έω
- Ἄσιγμος αόρ. ΥΠ: φθείρω
- β' Παθ. αόρ. ΥΠ: φθαροῶ
- ΠΡΚ/ΥΠΡΣ υγρόληκτων, βλ. ἤρομαι
- Παθ. αόρ. ΥΠ: χρησθῶ

23. ψηφίζω	ψηφίζομαι
ἐψηφίζον	ἐψηφιζόμην
ψηφιῶ	ψηφιοῦμαι, ψηφισθήσομαι
ἐψηφισα	ἐψηφισάμην, ἐψηφίσθην
ἐψηφισα	ἐψηφισμαι
ἐψηφίσκειν	ἐψηφίσμην

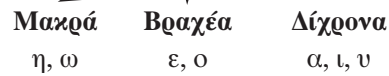
- Μέλλ. συνηρημένος σε -έω
- Παθ. αόρ. ΥΠ: ψηφισθῶ
- ΠΡΚ/ΥΠΡΣ οδοντικόληκτων, βλ. πέπεισμαι

IV. Συγκεντρωτικοί πίνακες φαινομένων

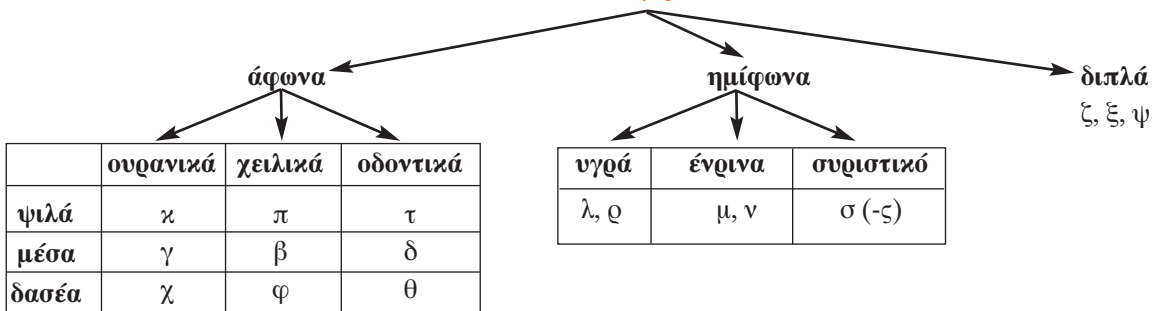
I. ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

A. Οι φθόγγοι και τα γράμματα

1. Φωνήεντα

2. Σύμφωνα

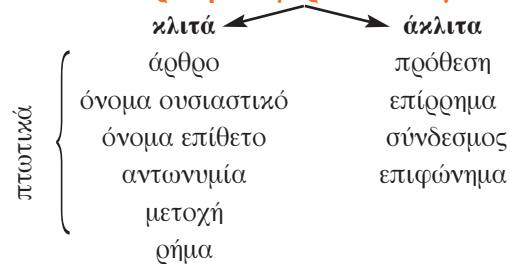

3. Δίφθογγοι

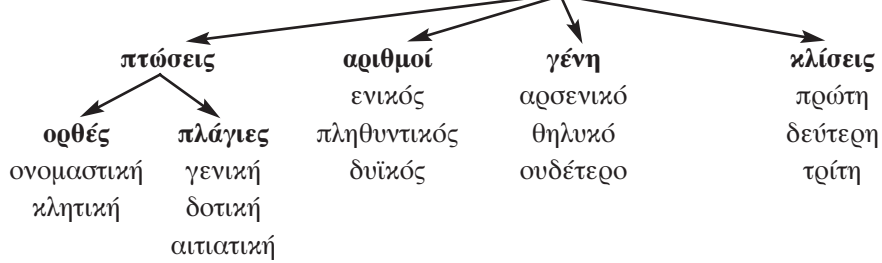

B. Τα μέρη του λόγου

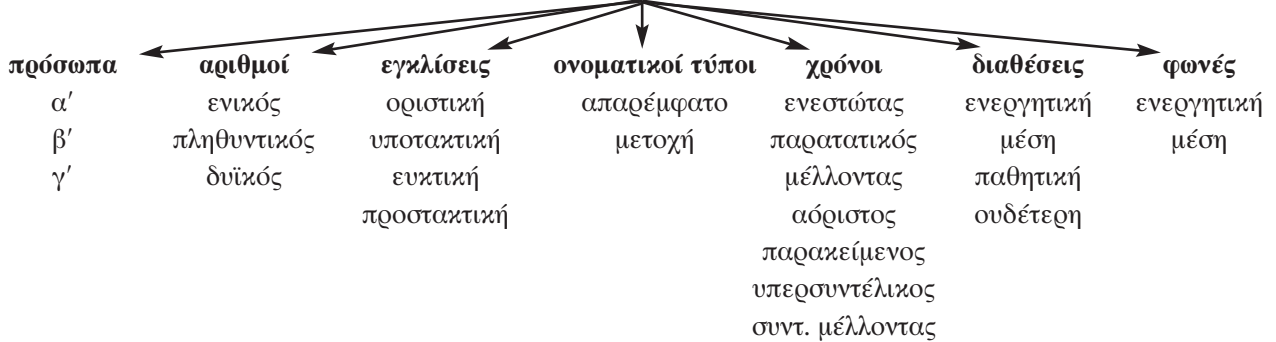
1. Διαίρεση των μερών του λόγου

2. Παρεπόμενα των πτωτικών

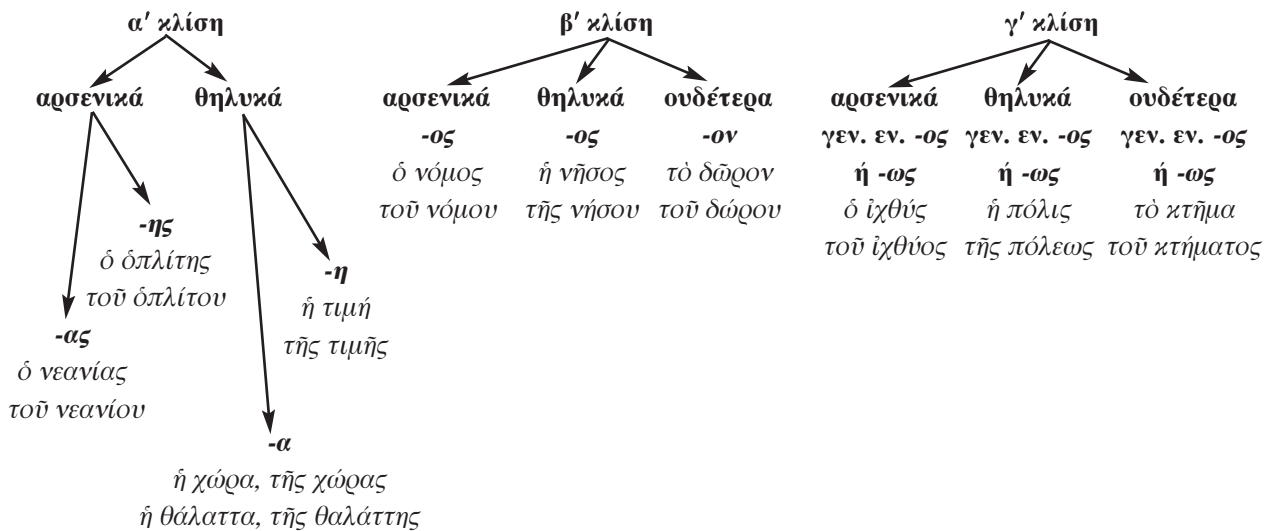

3. Παρεπόμενα του ρήματος

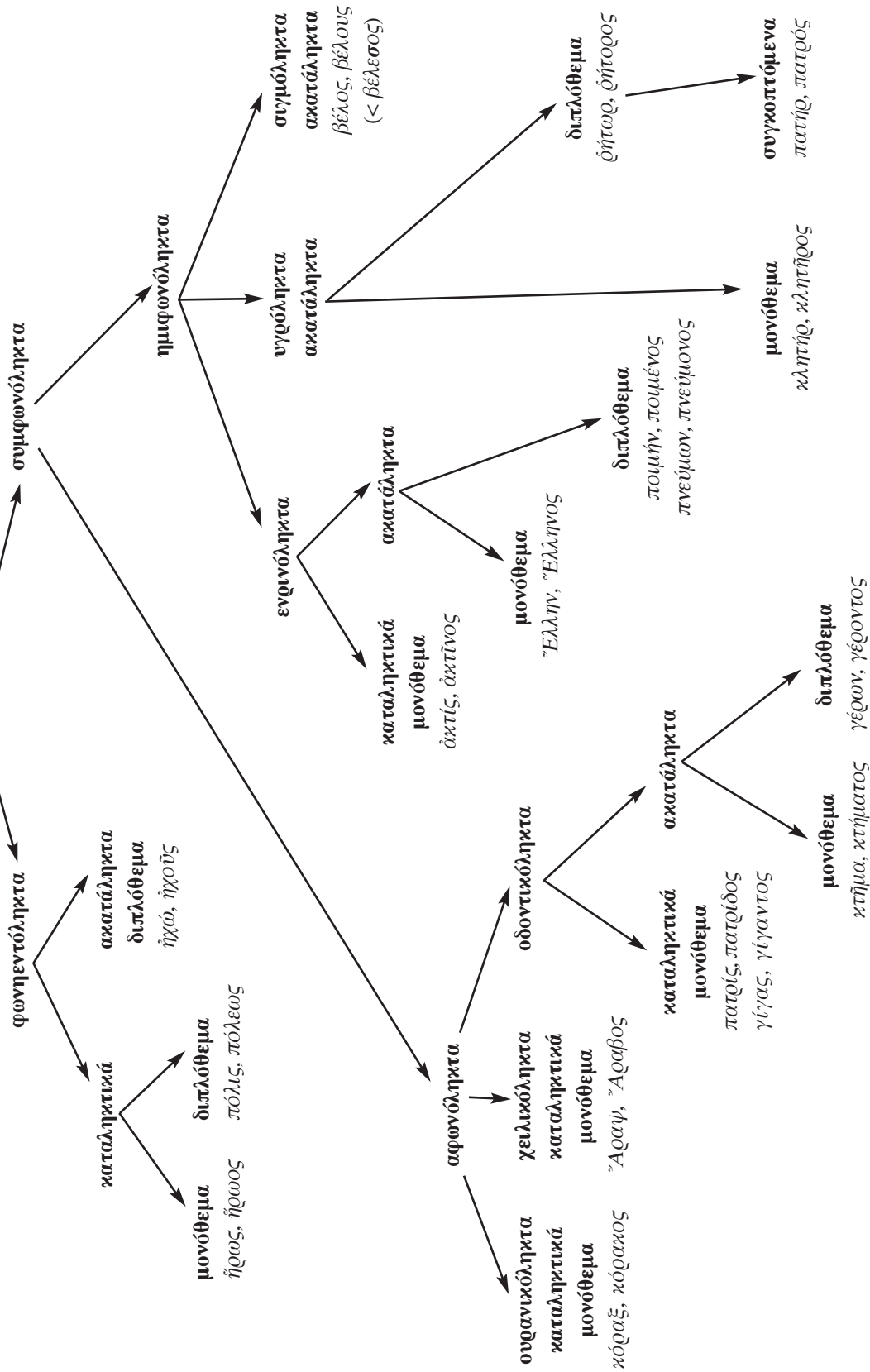

Γ. Τα ουσιαστικά

1. Οι κλίσεις

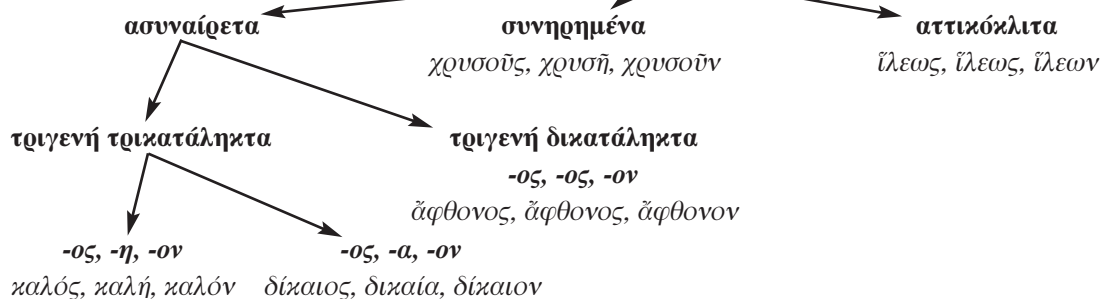

2. Η γ' κλίση

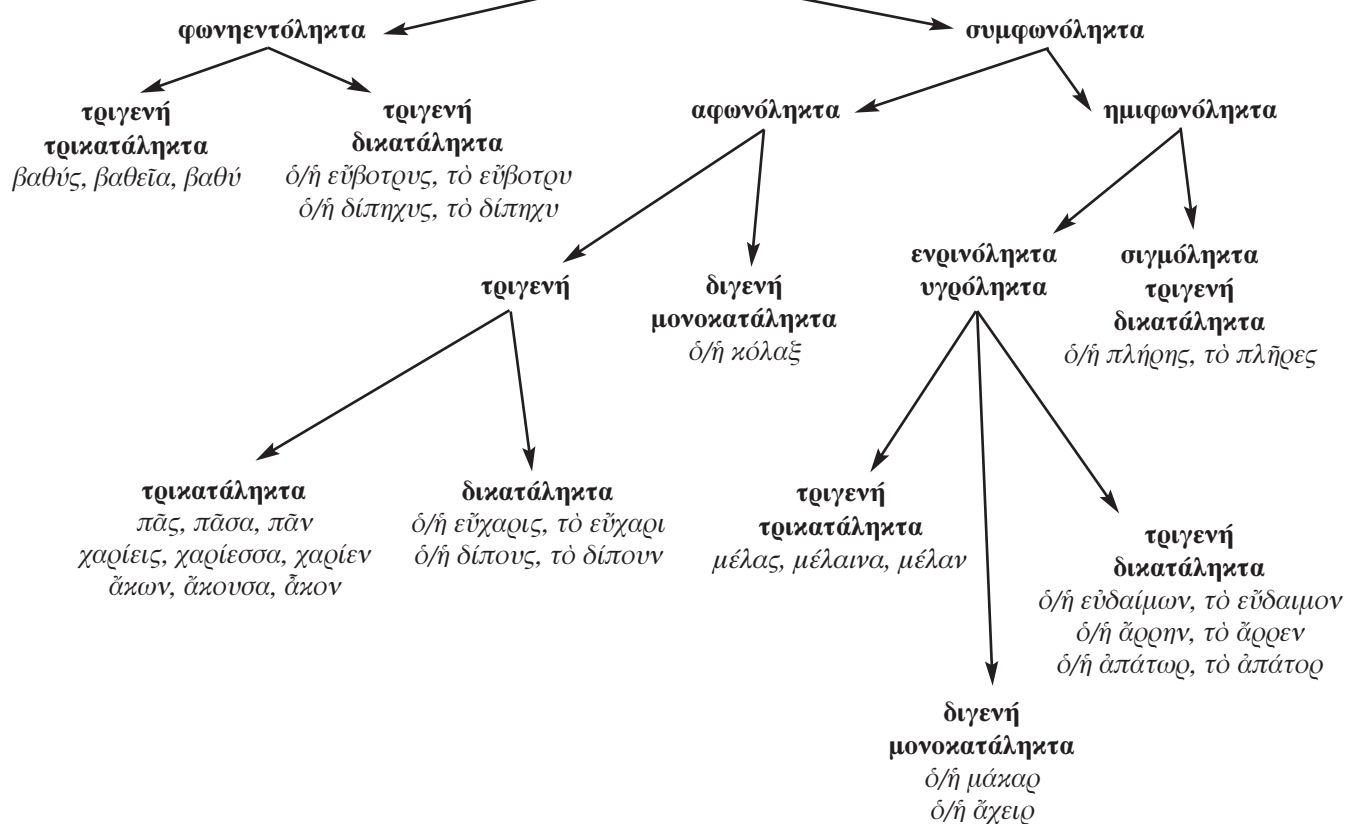

Δ. Τα επίθετα

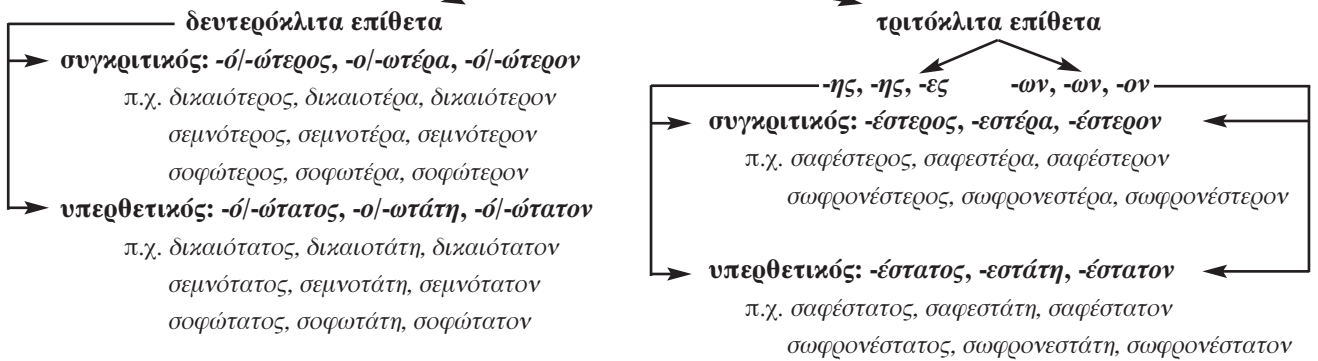
1. Δευτερόκλιτα

2. Τριτόκλιτα

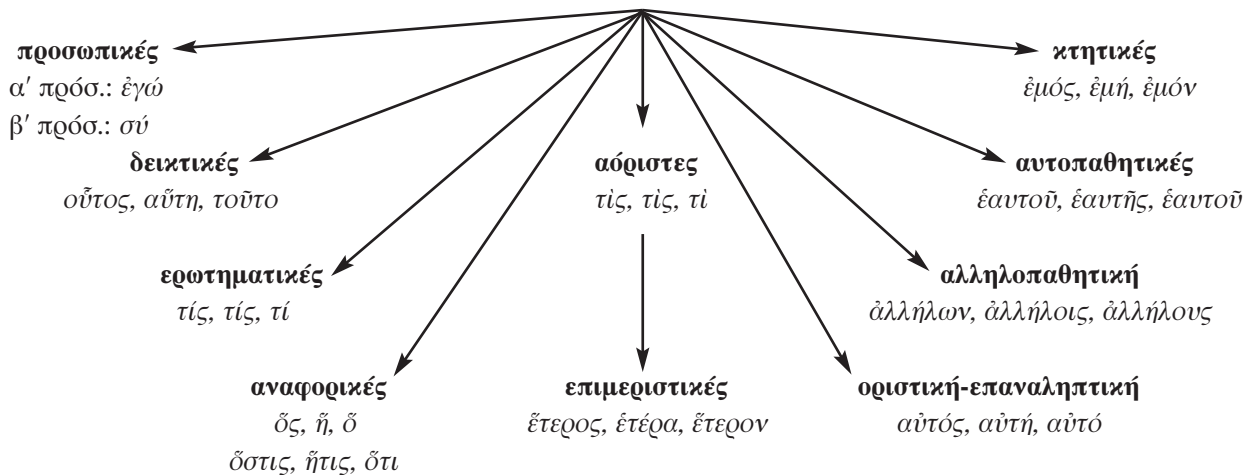
3. Τα ομαλά παραθετικά επιθέτων

4. Ανώμαλα παραθετικά επιθέτων

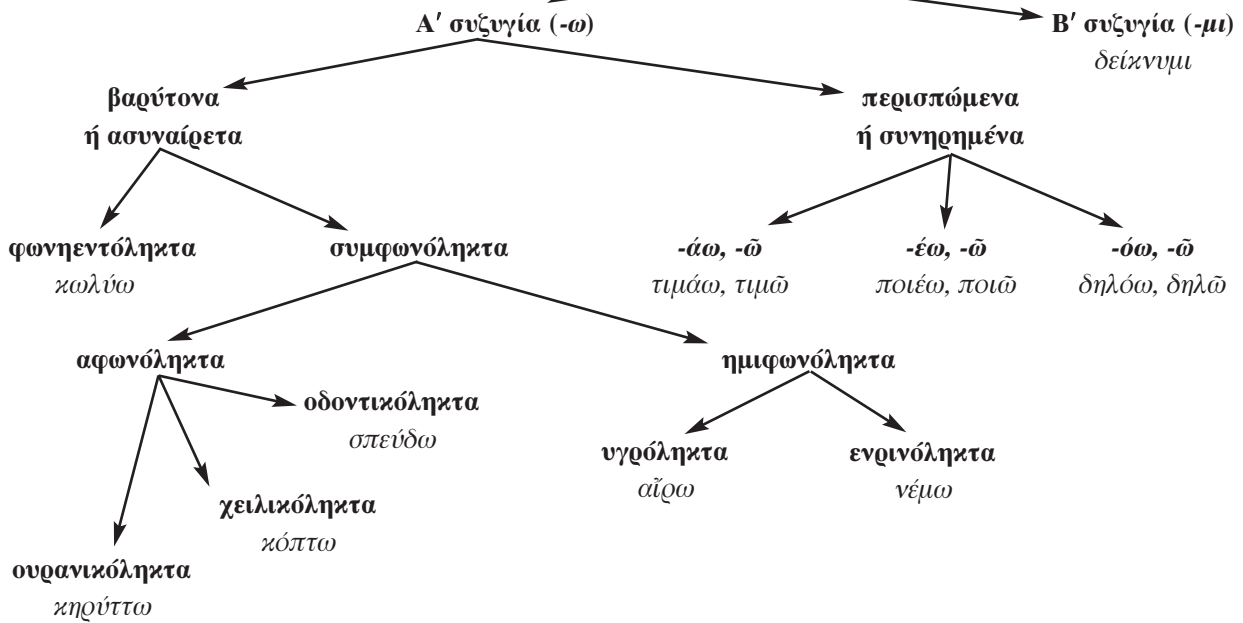
θετικός	συγκριτικός	υπερθετικός
ἀγαθός	ὁ, ἡ ἀμείνων, τὸ ἄμεινον ὁ, ἡ βελτίων, τὸ βέλτιον ὁ, ἡ κρείττων, τὸ κρείττον ὁ, ἡ λῶων, τὸ λῶον	ἄριστος, -η, -ον βέλτιστος, -η, -ον κράτιστος, -η, -ον λῶστος, -η, -ον
κακός	ὁ, ἡ κακίων, τὸ κάκιον ὁ, ἡ χείρων, τὸ χείρον	κάκιστος, -η, -ον χείριστος, -η, -ον
καλός	ὁ, ἡ καλλίων, τὸ κάλλιον	κάλλιστος, -η, -ον
μέγας	ὁ, ἡ μείζων, τὸ μείζον	μέγιστος, -η, -ον
μικρός	ὁ, ἡ ἐλάττων, τὸ ἔλαττον	ἐλάχιστος, -η, -ον
ὀλίγος	ὁ, ἡ μείων, τὸ μείον	ὀλίγιστος, -η, -ον
πολύς	ὁ, ἡ πλείων, τὸ πλέον	πλεῖστος, -η, -ον

Ε. Οι αντωνυμίες

ΣΤ. Το ρήμα

1. Οι συζυγίες

2. Η ομαλή αύξηση

συλλαβική	χρονική
ἐ- λαμβάνω → ἐλάμβανον	α, ε → η ἄρχω → ἤρχον, ἐλπίζω → ἤλπιζον
	αι, ει → η αἴρω → ἤρον, εικάζω → ἤκαζον
	ο → ω ὀρίζω → ὠρίζον
	οι → φ οἰκίζω → ὤκιζον
	ἰ, ῥ → ἰ, ῥ ἰδρύω → ἴδρουν, ὑβρίζω → ὕβριζον
	αυ, ευ → ηυ αὖξω → ἠῦξον, εὔδω → ἠῦδον

3. Ο ομαλός αναδιπλασιασμός

Το ρήμα αρχίζει από:		εἶδος αναδιπλασιασμοῦ
Α.	1. απλό σύμφωνο (εκτός του ρ-)	επανάληψη του αρχικού συμφώνου + ε λύω → λέλυκα γράφω → γέγραφα
	2. δύο σύμφωνα, από τα οποία: { το πρώτο είναι άφωνο (κ, γ, χ, π, β, φ, τ, δ, θ) και το δεύτερο υγρό ή ένρικο (λ, ρ, μ, ν,)	
Β.	1. διπλό σύμφωνο (ζ, ξ, ψ)	συλλαβική αύξηση ψηφίζω → ἐψηφικα ῥάπτω → ἔρραφα κτείνω → ἔκτονα στρατεύω → ἐστράτευκα
	2. ρ-	
	3. δύο σύμφωνα, χωρίς να είναι το πρώτο άφωνο και το δεύτερο υγρό ή ένρικο	
	4. τρία σύμφωνα	
Γ.	φωνήεν ή δίφθογγο	χρονική αύξηση ἐλπίζω → ἤλπικα ἀθροίζω → ἤθροικα

4. Τα συνηρημένα ρήματα

α. Οι συναιρέσεις των ρημάτων α' τάξης (-άω)

$$\alpha + \begin{cases} \varepsilon, \eta & \rightarrow \alpha \\ \varepsilon\iota, \eta & \rightarrow \alpha \\ \omicron, \omicron\upsilon, \omega & \rightarrow \omega \\ \omicron\iota & \rightarrow \omega \end{cases}$$

β. Οι συναιρέσεις των ρημάτων β' τάξης (-έω)

$$\varepsilon + \begin{cases} \varepsilon & \longrightarrow \varepsilon\iota \\ \omicron & \longrightarrow \omicron\upsilon \\ \text{μακρό φωνήεν} & \longrightarrow \text{μακρό φωνήεν} \\ \text{ή δίφθογγος} & \longrightarrow \text{ή δίφθογγος} \end{cases}$$

γ. Οι συναιρέσεις των ρημάτων γ' τάξης (-όω)

$$\omicron + \begin{cases} \eta, \omega & \longrightarrow \omega \\ \varepsilon, \omicron, \omicron\upsilon & \longrightarrow \omicron\upsilon \\ \varepsilon\iota, \eta, \omicron\iota & \longrightarrow \omicron\iota \end{cases}$$

5. Ρήματα που σχηματίζουν β' αόριστο

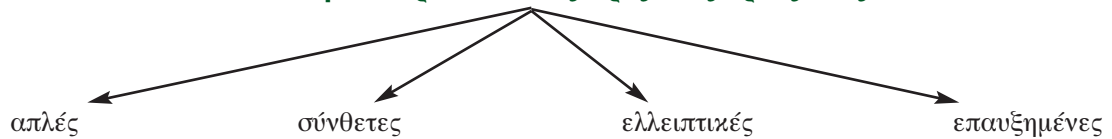
ρήμα	β' αόριστος οριστικής	β' αόριστος υποτακτικής
ἄγω	ἤγαγον	ἀγάγω
αἰρῶ	εἶλον	ἔλω
αἰσθάνομαι	ἦσθόμην	αἴσθωμαι
ἁμαρτάνω	ἤμαρτον	ἁμάρτω
ἀποθνήσκω	ἀπέθανον	ἀποθάνω
ἀφικνοῦμαι	ἀφικόμην	ἀφίκομαι
βάλλω	ἔβαλον	βάλω
γίγνομαι, εἰμί	ἐγενόμην	γένωμαι
ἔρχομαι	ἦλθον	ἔλθω
εὐρίσκω	εὗρον, ηὔρον	εὔρω
ἔχω	ἔσχον	σχῶ
λαγχάνω	ἔλαχον	λάχω
λαμβάνω	ἔλαβον	λάβω
λανθάνω	ἔλαθον	λάθω
λέγω	εἶπον	εἶπω

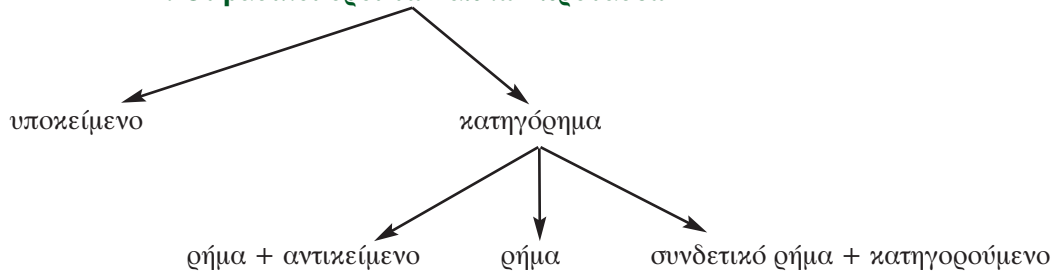
λείπω	ἔλιπον	λίπω
μανθάνω	ἔμαθον	μάθω
ὄρῶ	εἶδον	ἴδω
πάσχω	ἔπαθον	πάθω
πίπτω	ἔπεσον	πέσω
τυγχάνω	ἔτυχον	τύχω
τρέχω	ἔδραμον	δράμω
φέρω	ἤνεγκον	ἐνέγκω
φεύγω	ἔφυγον	φύγω

II. ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟ

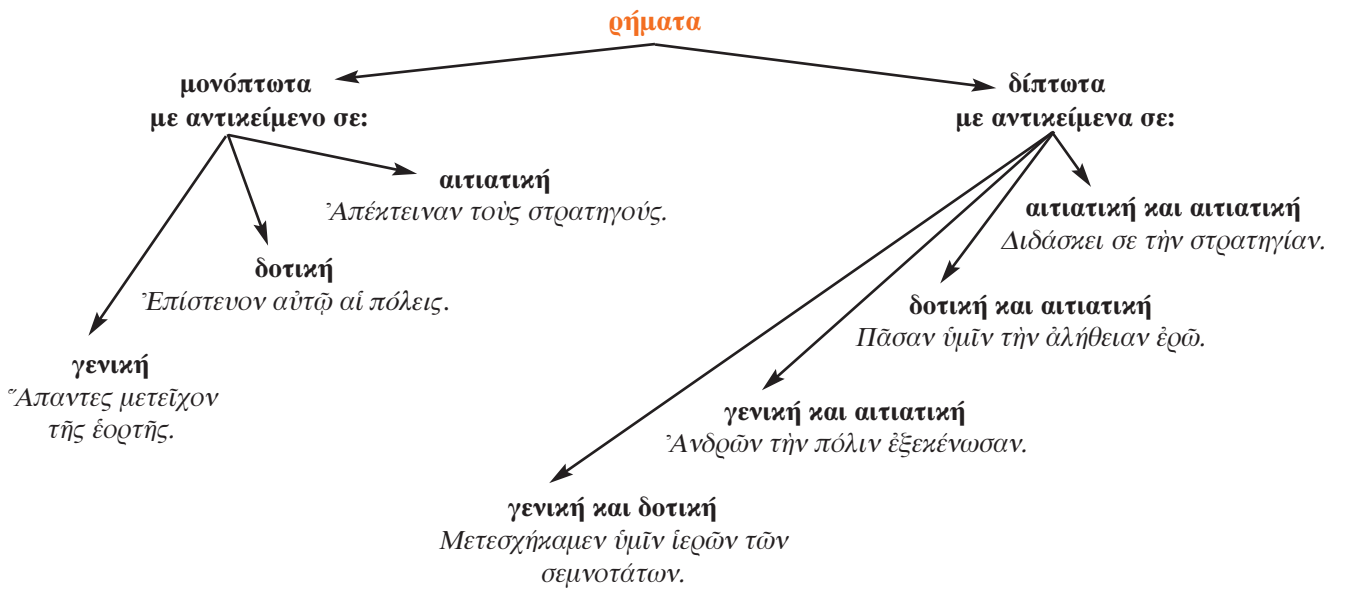
A. Τα είδη των προτάσεων ως προς τους όρους τους

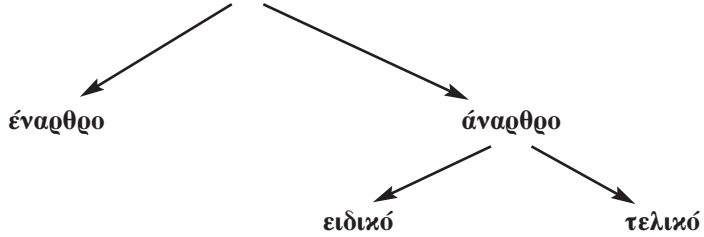
B. Οι βασικοί όροι των απλών προτάσεων

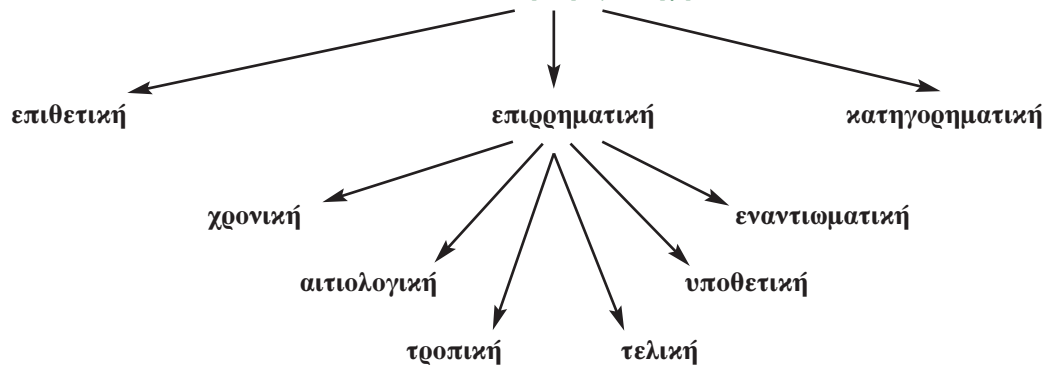
Γ. Το αντικείμενο του ρήματος

Δ. Τα εἶδη του απαρεμφάτου

Ε. Τα εἶδη της μετοχής

ΣΤ. Το ποιητικό αίτιο

εμπρόθετο

ὑπό
ἀπό
ἐκ
παρά
πρός

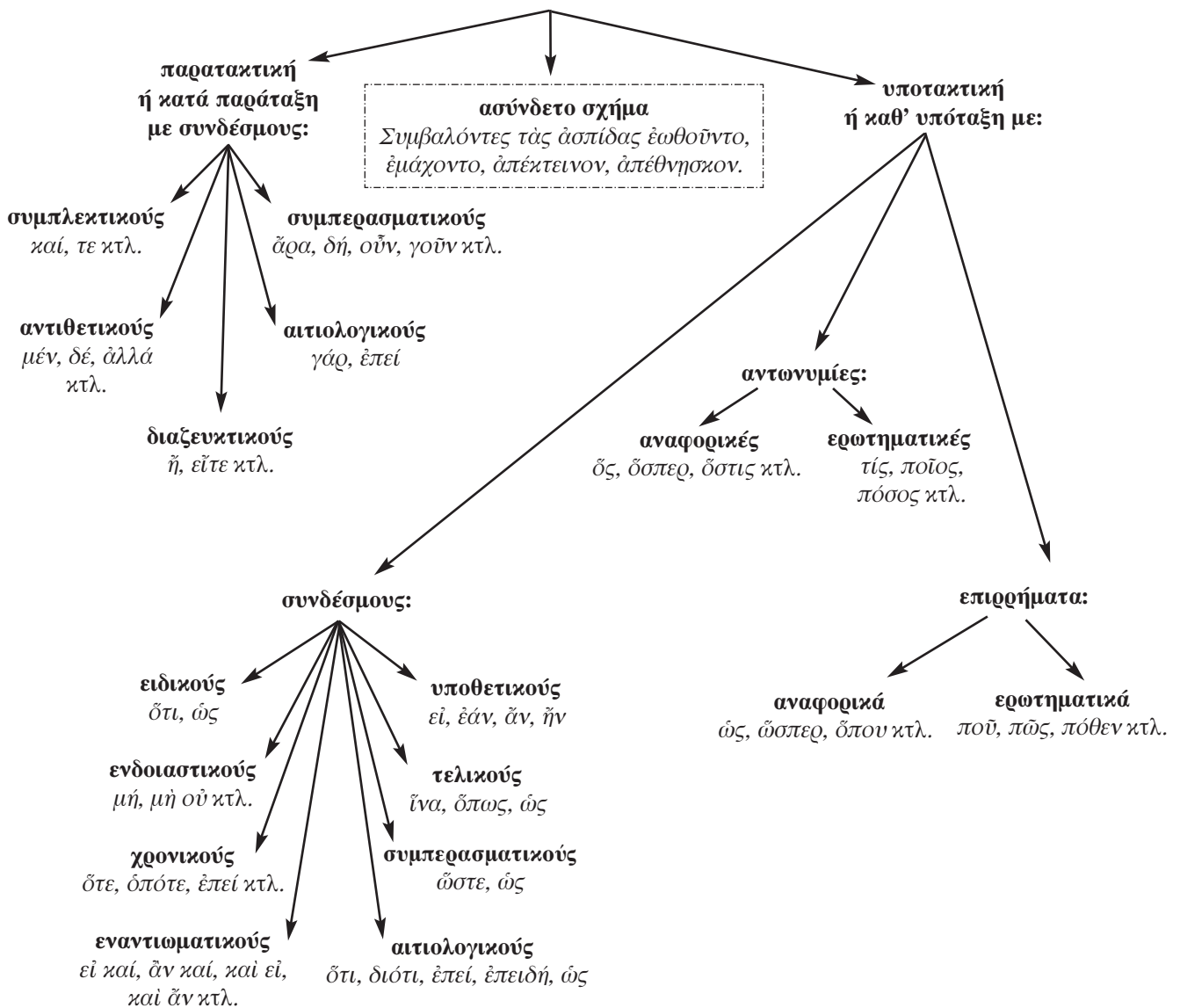
+ γενική

π.χ. Ἡ νῆσος δῶρον **ἐκ βασιλέως** ἐδόθη.

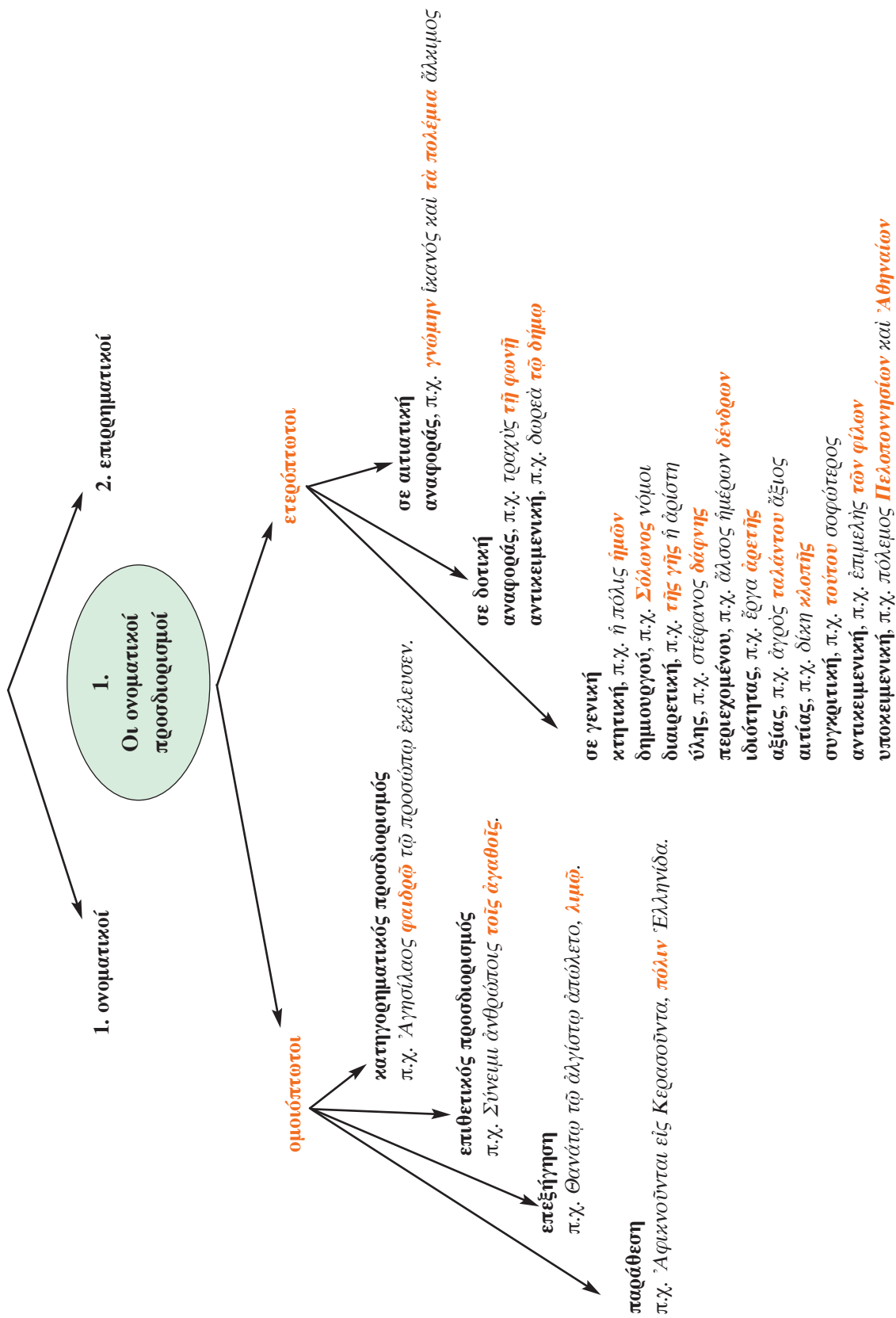
δοτική προσωπική

π.χ. Ταῦτα ὁμολόγητο **ἡμῖν** τε καὶ **σοί**.

Ζ. Σύνδεση προτάσεων ἢ ὀρων προτάσεων

Η. Οι προσδιορισμοί

πλάγιες πτώσεις

γενική
τόπου, π.χ. Πολύτροπος **αυτοῦ** ἀποθνήσκει.
χρόνου, π.χ. Ταῦτα **τῆς** ἡμέρας ἐγένετο.
αιτίας, π.χ. Ζηλώ **σε τοῦ** πλούτου.
αναφοράς, π.χ. Οὐ κακῶς **γνώμης** ἔχω.

δοτική
τόπου, π.χ. **Γῆ** ἔκειτο.
χρόνου, π.χ. Πέμπτη **ἡμέρα** ἐξέπλευσαν.
αιτίας, π.χ. **Αἰμῶ** ἀπέθανεν.
αναφοράς, π.χ. Ἰσχυρίν **τῆ** ψυχῆ αἰροῦ.
ποσοῦ, π.χ. **Τοσοῦτο** διέφερε τῶν ἄλλων.
συνοδείας, π.χ. Κατέπλευσεν εἰκοσι **ναυσίν**.
τρόπου, οργάνου, μέσου,
π.χ. Τό σῶμα **πόνους** γύμναζε.

αιτιατική
τόπου, π.χ. Ἐξέλαϊνει **σταθμοῖς** τρεῖς.
χρόνου, π.χ. Ἐνταῦθα ἔμεινεν **ἡμέρας** ἑπτά.
τρόπου, π.χ. Τίνα **τρόπον** τὴν θύραν κόψω;
αιτίας, π.χ. **Τί** τῆνικαδε ἀφίξαι;
αναφοράς, π.χ. Ταράσσομαι **φρένας**.

εμπρόθετοι

στάσης σε τόπο, π.χ. Ἀνάπαυται **ἐν τοῖς** δένδροσιν εἶσιν.
κίνησης προς τόπο, π.χ. Ἀπῆλθον **ἐπ'** οἴκου.
κίνησης από τόπο, π.χ. Ἀπῆλθον **ἐκ** τῆς Κορίνθου.
κίνησης διά τόπου, π.χ. Ἡ δ' ἄρετή **διά** μόχθων βαίνει.
χρόνου, π.χ. Ἐγένετο **ἐν ἔτει** πεντήκοντα.
τρόπου, μέσου ή οργάνου, π.χ. Ἠτήθησαν **κατά** κράτος.
αιτίας, π.χ. Ὑπέρ **τῶν** γεγεννημένων ὠργίετο.
σκοπού, π.χ. **Πρός** τί με ταῦτα ἐρωτᾷς;
αναφοράς, π.χ. Κήρυκας ἔπεμψε **περὶ** σπονδῶν.
εναντίωσης, π.χ. Ὀργῆ **καὶ** τιμωρία **κατὰ** τοῦτου.
συνοδείας, π.χ. Ἐπαιδεύετο **σὺν** τῷ ἀδελφῷ.
υπερέσπισης, π.χ. Ἀμύνεσθαι **περὶ** πάτρης.
ὄρου ή προϋπόθεσης, π.χ. Ἡρώτα **ἐπὶ** τίσιν ἂν γένοιτο σύμμαχος.

επιρρηματικές μετοχές

τροπικές, π.χ. Ἀριζόμενοι ζῶσι.
χρονικές, π.χ. Ταῦτα εἰπὼν ἀνέστη.
αιτιολογικές, π.χ. Οἱ Κερκυραῖοι ὡς νενικηκότες
τροπαῖον ἔστησαν
τελικές, π.χ. Ἦλθον **παύσουσα** τὸ σὸν μένος.
υποθετικές, π.χ. **Νικῆσαντες** ἀπάντων κύριοι
ἔσεσθε.
εναντιωματικές, π.χ. Ἔλλην **ὄν** Ἑλλήνας ἀδικεῖ.

κατηγορούμενα

α. προληπτικό ή του αποτελέσματος,
π.χ. Φάλλιππος **μέγας** πύξθη.
β. επιρρηματικό
- τόπου, π.χ. Ἐσχίηουν **ὑπάιθριοι**.
- χρόνου, π.χ. Ὁρθρίος **ἦξεις**.
- τρόπου, π.χ. Ἀσιμενος **ἑώρακά** σε.
- σκοπού, π.χ. Αἰ νῆες ἦλθον **βοηθοί**.
- τάξης, π.χ. Οἱ στρατηγοὶ ἐξῆλθον
πρωτοί.

επιρρήματα

στάσης σε τόπο, π.χ. Προωτήσας **αὐτόθι** ἐστίν.
κίνησης προς τόπο, π.χ. Θίβρων ἀπῆλθεν **οἴκαδε**.
κίνησης από τόπο, π.χ. Ἀθήνηθεν ἀπῆλθεν **ὁ** κηρῦς.
κίνησης διά τόπου, π.χ. Τὰς πύλας ἦ ἐσῆλθον **ἐκ** κληρε.
τροπικά, π.χ. Βουλεύου **βραδέως**.
χρονικά, π.χ. Κατέβην **χθές** εἰς Πειραιᾶ.
ποσοτικά, π.χ. Οὐ πᾶν **νενόκα**.
διαταγμού ή πιθανότητας, π.χ. Ἴσως **ἔπι**οιεν ἂν πολλοί...
βεβαιωτικά ή ορνητικά, π.χ. Οὐδαμῶς **δεῖ** ἀδικεῖν.

απαρρέμματα

σκοπού, π.χ. Τὴν πόλιν αὐτοῖς **παρέδωκαν** **φυλάττειν**.
αποτελέσματος, π.χ. Οὐ μάντις εἰμί **τάφαν** **γνώμαι**.
αναφοράς, π.χ. Δυνατός ἐστὶ **ὁ** ῥήτωρ **λέγειν**.

δευτερεύουσες επιρρηματικές προτάσεις

χρονικές, π.χ. Ὅτε **ἡ** μάχη ἐγένετο, Τισσαφέρνης ἐν Σάρδεσιν ἐτυχεν ὄν.
αιτιολογικές, π.χ. Μὴ θαυμάζετε **ὅτι** χαλεπῶς **φερω** τοῖς **παροῦσι** **πράγμασι**.
τελικές, π.χ. Δίκαιος γίνου, **ἵνα** καὶ **δικαίον** **τυγχάνῃς**.
υποθετικές, π.χ. **Εἰ** μὴ **τοὺς** νόμους **τηροῦμεν**, **λέλυται** πάντα.
εναντιωματικές, π.χ. **Εἰ** καὶ **μὴ** **βλέπεις**, φρονεῖς δ' ὄμιος.
συνπτερασματικές, π.χ. Κραγὴν **ἔπι**οιουν, **ὥστε** καὶ **τοὺς** **πολεμίους** **ἀκούειν**.
αναφορικές, π.χ. Θαυμαστόν ποιεῖς, **ὅς** ἤμιν **οὐδέν** **δίδος**.

2. Οι επιρρηματικοί προσδιορισμοί

Θ. Το μόριο *άν*

υποθετικό

- α. Βρίσκεται στην **αρχή** της πρότασης στην οποία ανήκει (δευτερεύουσα υποθετική).
β. Συντάσσεται με **υποτακτική**.
γ. Δέχεται **άρνηση μή**.
δ. **Μεταφράζεται** στη ν.ε. με τον υποθετικό σύνδεσμο «αν».
π.χ. Ἐάν ἐμέ ἀποκτείνητε, οὐκ ἐμέ βλάψετε, ἀλλ' ἕμεις αὐτούς.

οριστολογικό

- α. Είναι πάντοτε η **δευτέρα λέξη** της πρότασης στην οποία ανήκει· η πρώτη είναι αναφορική αντωνυμία, αναφορικό επίρρημα, χρονικός ή τελικός σύνδεσμος.
β. Συντάσσεται με **υποτακτική**.
γ. Δέχεται **άρνηση μή**.
δ. Στη ν.ε. **δε μεταφράζεται** ή αποδίδεται με: «**τυχόν**», «**ίσως**», «**-δήποτε**».
π.χ. Ἄκουσον, ὡς ἂν μάθῃς.

δυνητικό

- α. Δέχεται **άρνηση οὐ**.
β. Συντάσσεται με:

ευκτική (πλην μέλλοντα)

Η **δυνητική ευκτική** δηλώνει κάτι το δυνατό στο παρόν και στο μέλλον. Αποδίδεται με: **θα + παρατατικό**, θα μπορούσα να + ρήμα,
π.χ. Ἐπι δὲ τί ἂν τοῖς τοιούτοις ἄχθοισθε;

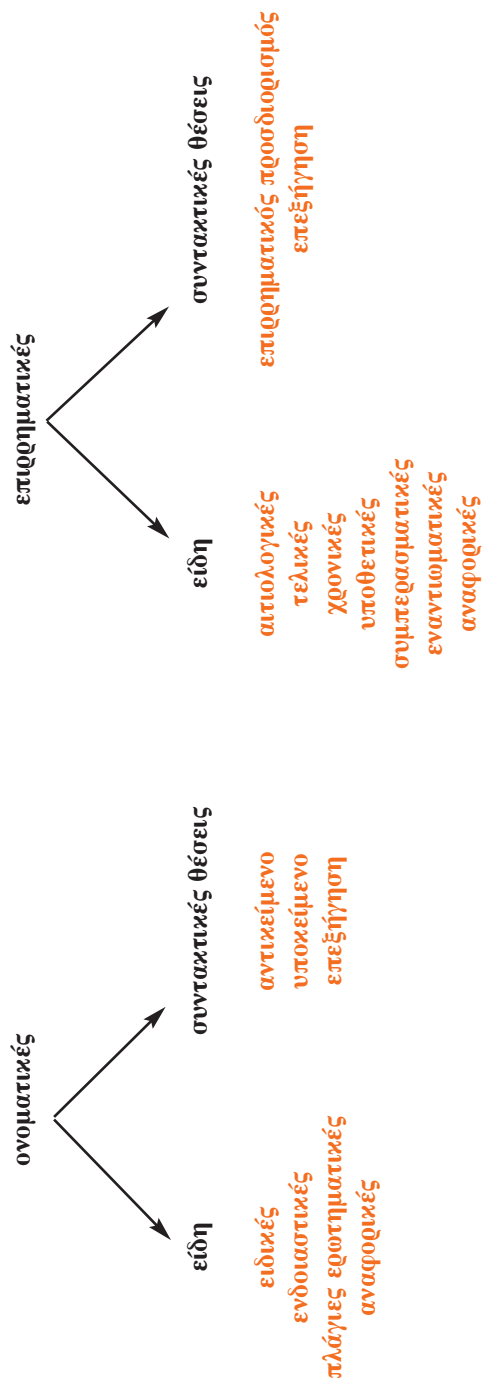
οριστική (μόνο ιστορικών χρόνων)

Η **δυνητική οριστική** δηλώνει κάτι το δυνατό στο παρελθόν ή κάτι αντίθετο του πραγματικού. Αποδίδεται με: **θα + παρατατικό ή θα + υπερσυντέλικο**.
π.χ. Ἐβουλόμην ἂν πολλῶν ἔνεκεν Μειδίαν ζῆν.

απαρέμφατο ή μετοχή (πλην μέλλοντα)

Δυνητικό απαρέμφατο ή μετοχή συναντάμε στον πλάγιο λόγο και προέρχονται από δυνητική ευκτική ή δυνητική οριστική του ευθέος λόγου· συνήθως αποτελούν απόδοση εξαρτημένου υποθετικού λόγου.
π.χ. Δοκεῖ μοί τις οὐκ ἂν ἁμαρτεῖν (= οὐκ ἂν ἁμάρτοι) εἰπὼν ὅτι νυνὶ κρίνεται μὲν Ἀριστογείτων, δοκίμισεσθε δὲ καὶ κινδυνεύεθ' ἕμεις περὶ δόξης.

I. Οι δευτερεύουσες προτάσεις

Με απόφαση της Ελληνικής Κυβέρνησης τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου και του Λυκείου τυπώνονται από τον Οργανισμό Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν βιβλιοσημο προς απόδειξη της γνησιότητάς τους. Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δε φέρει βιβλιοσημο θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του Νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946, 108, Α').

ΒΙΒΛΙΟΣΗΜΟ

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.